

Bize «Dînî, Felsefî Musâhabeler» gibi muazzam bir eser yazan yâr-ı cânım, üstâd-ı hakîmim Hazret-i Ferîd'in kıymetdâr bir hâtıra-i iltifâtıdır:

Enîs-i rûhum Âkif'e,

Safahât'ın üçüncü kısmını neşre muvaffakiyetinden dolayı seni hâlisâne tebrik eder; diğer kısımlarının da peyderpey neşrine muvaffak olmanı Cenâb-ı Hak'tan temennî eylerim.

Lisân-ı nazma -mâhiyetini tağyîr etmeksizin- müstaid olduğu inkişâfı verdin. Türkçenin nazma gâyet elverişli olduğunu eserlerin ile isbât ettin. Bir müddetten beridir lisânımızda herkes istediği gibi tasarrufâta kıyâm eylediğinden, lisânımız bütün Osmanlıların⁽¹⁾ lisânı olmak derecesinden lisân-ı şahsî olmak derekesine düşmüştür. Filhakîka, üslûb, şahsın malı, ta'bir-i diğerle sâhibinin timsâlidir; fakat lisânın rûhuna dokunulmamak şartıyla.

Herkesin lisânda bir tasarruf-i mahsûs icrâsına salâhiyetdâr olması bir hadde kadar mücâz olabilir; o haddi tecâvüz edenlere: Dur! demek lâzım gelir. Halbuki lisânımızda icrâ-yı tasarrufâta kıyâm edenler, teceddüd gösterenler, hiçbir hadde riâyet etmiyorlar, hiçbir mikyâsa tâbî' olmuyorlar; onun için lisânımız da günden güne çığırından çıkıyor.

Meselâ bir heykeltraş, tasarrufât-ı hayâliyesiyle eserini kemâl-i mümkinе îsâle çalışır. Lâkin hiçbir zaman tabîatin ta'yîn ettiği haddi tecâvüz edemez. Eserini o had dâhilinde kemâl-i mümkinе îsâl eder. O haddi tecâvüz ettiği anda eseri bir eser-i san'at değil, bir nümûne-i garâbet olur. Zîrâ sanâyiye hâs olan kemâl-i nev'inin zevk-i sahîh denilen bir mikyâsı vardır. Âsâr-ı san'atte gösterilecek kemâl dâimâ o mikyâs ile ölçülür.

(1) İlk iki baskıda "bütün Osmanlıların" şeklinde olan bu ifade, 1928 baskısında "hepimizin" şeklinde çıkmıştır.

Ressamlık da böyledir. Ressam eserinde göstereceği kemâli anâsır-ı san'atin nazm-ı tabî'ilerini bozmamak şartıyla gösterebilirse mahâret ibrâz etmiş olur; gösteremez ise tabiati kaba bir sûrette istinsâh ederek âdî bir mukallid derekesinde kalır.

Anâsır-ı san'ati vaz'-ı tabî'ilerinden çıkararak kimse kavânîn-i san'ati ihlâl etmiş demektir. Vâkıâ bu hâl ender olarak duhâtta sudûr eder. Halbuki nazar-ı sahîh ile bakılacak olursa dehâ-yı hakîkinin, bu hareketiyle kavânîn-i san'ati ihlâl etmediği, belki san'atin kavânîn-i mevcûdesine bir kânun daha ilâve eylediği görülür. Dehâya hâs olan bu tasarrufu taklîde kıyâm edenler dâimâ aldanırlar, dâimâ muvaffakiyetsizlik girdâbına düşerler.

Mûsikînin de o gibi tasarrufât-ı mübdiâneye aslâ tahammülü yoktur. Heykeltraş olsun, ressam olsun, mûsikî-şinâs olsun dâimâ san'ate hâs olan mikyâs-ı nev'îyi elinde tutmağa, san'atinde göstereceği eser-i kemâli o mikyâs ile ölçmeğe mecburdur.

Bu şarîtaya riâyet etmeyen san'atkârların eserleri âsâr-ı san'atten ma'dûd olamaz. Ne fâide ki şiirde bu dakîka asla nazar-ı i'tibâre alınmıyor. Çok kimseler sâha-i nazmı tasarrufât-ı mübdiâneleri için gâyet vâsi', gâyet müsâid buluyorlar. O vâdide gösterdikleri garâbetleri herkese birer bedîa-i ma'rifet sûretinde kabûl ettirmek istiyorlar. Yeni şiirlerde bunun pekçok nümûneleri görülüyor. Çok kimseler de şi'r in hakikatini, şi'rde gösterilebilecek tasarrufâtın hadd-i tabî'isini ta'yinden âciz olduklarından bu başkalıklara teceddüd, yâhud kemâl-i san'at nazariyle bakıyorlar. Elhâsıl öteki san'atlerin kabûl etmedikleri o gibi tasarrufât-ı dâhiyâneyi zavallı şi'r kolayca kabûl ediyor. Eğer şi'rimizde gösterilen keyfi tasarruflar bil-farz heykeltraşlıkta, ressamlıkta gösterilmiş olsa idi, heykeltraşın elinden çıkan bir heykel her halde bizim bilmediğimiz bir mahlûk olur idi! Kezâ bir ressamın böyle bir tasarruf netîcesinde vücûda getireceği eserler de bize görmediğimiz, bilmediğimiz bir âlemin menâzırını tasvîr eder idi! Şi'rimizde bu garâbet çoktan ta'ayyün etti. Fakat onun tem-

yîzi diğ̈er san'atlerdeki garâbetlerin temyîzi kadar kolay olmadı-
ğ̈ından bugün o garâbetlere yukarıda söylediğ̈im gibi, teceddüd,
yâhud kemâl-i san'at nâmı veriliyor. Bakalım bu hâl ne zamâna
kadar devâm edecek? Fakat sen lisân-ı şî'ri, mâhiyet-i nev'iyе-
sine hâs bir tekâmüle namzed kıldın; muvaffak da oldun; daha
da olacaksın.

Gelelim ikinci mülâhazaya: İhtimal ki «San'at san'at içindir;
san'atten maksad yine san'attir; san'atte dinî, ahlâkî, siyasî bir
gâyet aramak abestir» diye senin mesleğine i'tirâz edenler, onu
hoş görmeyenler vardır. Fakat o halde, ya'ni san'at hakkındaki
bu düstûr kabul edildiğ̈i takdirde, onu dinsizliğ̈e, ahlâksızlığ̈a da
âlet ittihâz etmemek lâzım gelir. Zirâ san'at, bu sûretle kayıd-
dan âzâde edilmiş olmayıp, belki kuyûdun en berbâdıyle tak-
yîd edilmiş olur. Ben senin eserlerinde bu düstûra muhâlefetini
gösterecek bir şey görmüyorum. Çünkü sen de san'atte gâyet
aramıyorsun; lâkin gâyette san'at arıyorsun. Mesleğ̈in tamamıy-
le maksadını te'mîne kâfidir. Hemen feyyâz kalemine istediğ̈i
cevelânı ver, ciddî eserlere teşne olanları feyz-i kaleminle rey-
yân et. Safahât'ın bu kısmını teşkîl eden manzûmelerin menbâi
Furkân-ı Hakîm olduğ̈undan hepsinin ilhâm-ı mahz eseri oldu-
ğ̈unu söylemek zâiddir. Hemen söyle, hemen yaz. Tevfik-i Hudâ
refikın olsun azîzim.

30 Mayıs 1329
(12 Haziran 1913)

FERİD

SAFAHAT

DÖRDÜNCÜ KİTAP

FÂTİH
KÜRSÜSÜNDE

*Hamâsî şâirimiz
Midhat Cemâl'e*

İKİ ARKADAŞ FÂTİH YOLUNDA

— Vapur yanaştı mı?

— Çoktan!

— Demek ki Köprü'deyiz...

— Aman, şu yolcular insin!...

— Fakat bilir misiniz,

Yadırgıyor, hani, insan o eski tekneleri!

«Yanaş» denildi mi, nazlım, gider gider de geri,

Gelince hışm ile bir tos vururdu Köprü'ye ki:

Zavallımın deşilen karnı sağlam altı çeki

Odun yutar da biraz sancıdan bulurdu aman...

— Hekim getirmeye koşsan, hekim de yok o zaman!

— Tımarcılar, bereket versin, usta şeylerdi:

Elinde balta, gelir, üç keser, beş eklerdi...

«Dayan o yanki başından Ömer! Tutundu Memiş!»

Bakardınız amelîyâta çarçabuk bitmiş!

Amasra sâhili çok eski bir müessesedir;

Uşakların topu cerrâh olur... Hemen kestir!

Bugünden ormanı göster kılağlı baltasına:

Temizleyip çıkıversin, bırakmasın yarına!

— Biraz da dikmeyi öğrenseler...

— Adam sen de!

Düşündüğün şeye bak... Sen şu ilmi öğren de...

— O ilme hiç diyecek yok: Müfâdı kat'îdir!

Ulûm-i sâire sun'î, o, pek tabî'îdir.

— Ne var ki: Kalmadı tatbîk için müsâid yer!

— Neden?

— Neden mi, görürdün çıkıp gezeydin eğer.

Eteklerinde zığın saklı bildiğin orman, (*)

Bugün barındıramaz hâle geldi bir tavşan!

O, sırtı hiç de güneş bilmeyen yeşil dağlar,

Yığın yığın kayalardır: Serâblar çağlar!

(*) Zığın, geyik demektir.

- Sabahleyin yine bir hayli nükte fırlattın!
Hayâli bol bol akıttın, serâbı çağlattın!
- Hayır, hayâl ile yoktur benim alış verişim...
İnan ki: Her ne demişsem görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:
Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek!
- Fenâ değil yolun amma epeyce sarp olacak!
«Odun» dedin de, tuhaftır, ne geldi aklıma, bak:
Zavallı memleketin yoktu başka mahsûlü;
Odundu, nerde bulunsan, metâ'-ı mebzûlü.
- Adam yetiştiremezmiş, demek ki, toprağımız!...
- Lâtîfe ber-taraf amma, adam değil yalnız,
Odun da isteriz artık yakında Avrupa'dan!
- Bizim filizleri göndermesin sakın o zaman!
- Ağırca davranıyorsun... Biraz çabuk yürüsek...
- Vakit kazanmak için isterim yavaş gitmek.
- O halde kuş gibi sekmek değil midir lâzım?
Ayıp değil ya, bu sözden ne çıktı, anlamadım.
- Bu i'tirâzı niçin salladın muhâkemesiz?
Vakit geçirmeyi bizler kazanma addederiz!
- Demek ki şimdi işin yok...
- Hayır birazdan var.
- Ne iştir, anlayabilsek... Mühim midir o kadar?
- Gidip de öğleyi Fâtih'te kılmak istiyorum;
Gelir misin? Hadi!
- Artık üşenmeden ne zorum,
Sıcakta kan tere batmak? Namazsa maksad eğer:
Sağın, solun dolu mescid, beğen beğen dalıver.
- Namaz değil yalnız maksadım... Bugün bir adam
Çıkıp da va'z edecek öğle üstü halka...
- Tamam!
- Zamânıdır oturup, şimdi, herze dinlemenin;
O yâve-gûları hâlâ, adam, deyin beğenin!
Sarıklı milletidir milletin başında belâ...
- Fakat, umûmunu birden batırmak iş değil a!

Bilir misin ne dehâlar yetiştirdi medreseden?
 — Dehâ mı? At bakalım, hiç sıkılma, bol keseden!
 — Sıkılmadan atayım mı? Kuzum, niçin atayım?
 İnanmıyorsan eğer dur ki ben de anlatayım...
 — Sayıp da nâfile ma'lûm olan beş on ismi,
 Yorulma: Onları ezberlemek de bir iş mi?
 Fakat, şu va'z edecek herze-gû aceb kim ola?
 Ne olsa hiç ya... Nihâyet, sarıklı bir molla!
 — Seninle biz de, birâder, sabahleyin çıktık!
 İnâda karşı ne yapsın da susmasın mantık?
 «Sarıklıdır» diye hiç görmeden, bilâ-insâf,
 Kibâr-ı ümmeti haksız değil mi istihfâf?
 Gelip de bir bulunaydın geçerken va'zında:
 Kalırdı parmağın, Allah bilir ki, ağzında!
 Ne var inâdına etsen de bir sefer galebe,
 Benimle Fâtih'e gelsen...

— Al işte, geldim be!

— Hidâyet erdi mi? Hah şöyle... Âferin su kuşu!
 — Aman, şu düz yolu tutsak da tepmesek yokuşu...
 — Uzak yakın deme artık; iniş, yokuş sorma!
 Tıpış tıpış gidelim... Haydi gir şu sağ koluma.

— Aman, şu ma'bed-i feyyâzın ihtişâmına bak:
 Bakar bakar doyamam: Âşık olmuşum mutlak!
 — Hakikaten doyamaz dîdeler melâhatine...
 Fakat yabancılar üşmüş civâr-ı ismetine!
 Nedir harîmine yerleşmek isteyen şu salaş
 Hüviyyetinde yığınlar ki hep birer kallâş!
 — Evet, zemîni uzaktan görüp bayılmışlar;
 Yavaş yavaş sokulup sonradan yayılmışlar!
 — O halde şimdi ayılmak gerektir Evkâf'a...
 — Ayıldı farz edelim... Yığmadıkça bir tarafa,
 Şu gördüğün kara taşlar kadar keşif altın,
 Nasıl temizleyebilsin, nasıl yıkıp çıksın?
 — Hayır, kapatmalıdır «câmi'in!» deyip Kemer'i;

Birer birer yıkılır az zamanda kendileri.

— Nasıl kapatmalı?

— Gâyet kolay: «Şu meydanlık,
Ki yol geçen hanı olmuştu, avludur artık;
Bu avludan geçecekler namaz için geçecek.»
Deyip kapatmalı!

— Yâhu, akıllısın gerçek!

— Geçende yıkmaya kalkıştıları Mahfil'i ya!

— Demek ki zırdeli bunlar!

— Sorar mısın? Deli ya!

Delirmedikçe bir insan nasıl varır eli de,
Kıyar şu Mahfil'e, yâhud şu muhteşem Geçit'e?
«Bizim de var medeniyetle âşinâlığımız...
Hem eskidir...» diyebilmek için dayandığımız,
Yegâne hüccet-i sengîni yırtacaklar da,
Sıkılmadan gezecekler «geniş» sokaklarda!
— «Sıkılmadan» diye bir nükte salladın... Lâkin,
Yerinde oldu...

— Değil, sende anlayış keskin!

— Ben anlamam ya, fakat pek değerli olsa gerek...
Hakikaten şu Geçit çok güzel midir?...

— Ne demek!

Sahîfeler yazıyor, belki, fenn-i mi'mârî,
O, meyl-i nâz ile mahmûr dîdeler-vârî,
Biraz meyilli bakan, ma'berin güzelliğine...

— Kemer de öyle muvâfık mıdır aceb fenne?

— Ne söyledin?

— Şu atılmış verev kemer iyi mi?

— Fünûn-i hendesenin var ya bir de «tersîmî»

Denen usûlü... Onun mâhirâne tatbîki.

— Demek ki: Hayli mühimdir bunun da tedkîki.

— Senin gözün iyidir... Kaç muvakkıtın sa'ati?

Düzelteyim şunu... Dur, dur... Kurulmamış zâtî.

— Birinde on buçuk olmuş, birinde üç...

— Ne güzel!

Zamân içinde zaman... Yoktu böyle şey evvel.

— Büyük kusûr idi lâkin...

— Hakîkat öyle idi:

Kamer hesâbı, güneş devri, sonra, mîlâdî,

Deyip de üç yılı ezber bilen zekî millet,

Durur mu hiç yalnız bir sa'atle? Durmaz evet!

— Nasıl şu banka güzel bir binâ mı?

— Pek o kadar

Fena değilse de, nisbetle, bir biçimli duvar

Mesâbesinde kalır câmi'in yanında...

— Garib!

Benim gözümle bakarsan: Ne muhteşem! Ne mehîb!

— O başka... Sorsalar üslûb için «şudur» denemez.

Asâlet olmalı san'atte evvelâ... Bu: Melez!

Hayır, melez de değil... Belki birçok üslûbun

Halîta hâli ki, tahlîle kalkışılrsa: Uzun!

Necîb eser arıyorsan: Sebîl'e bak, işte...

Taşıp taşıp dökülürken o şî'r-i berceste,

Safâ-yı fitratı şâhid ki: Tertemiz aslı;

Damarlarında yüzen kan da, can da Osmanlı!

Görüp bu cûşîş-i san'atte rûh-i ecdâdî,

Biraz sıkılmalı şehrin sıkılmaz evlâdî!

— Sıkılmak, eski adamlarda nâdiren görülen

Bir ibtilâya denirmiş ki, şimdi geçti!

— Neden?

— Değişti hâlet-i rûhiyye, çünkü asra göre...

— Aman şu «hâlet-i rûhiyye» bir de «mekûre»

Ayıp değil ya, gıcıklar benim sinirlerimi!

— Niçin sinirleniyorsun? Ta'assubun yeri mi?

Biraz değişmeli artık bu eski zihniyyet.

«Lisâna hiç yenilik sokmayın!» demek: Cınnet.

— Hayır, ta'assub eden yok... Şu var ki: Îcâbı

Tahakkuk etmeli bir kerre; bir de, erbâbı

Eliyle olmalı matlûb olan teceddüdler...

Düşün ki böyle midir bizde?

— Şüphesiz.

— Ne gezer!

Delili: Kendi sözüdür...

— Kimin, benim mi?

— Evet!

— Ne söylemişim? Unuttum...

— Canım şu «zihniyet!»...

— Beğenmedin mi? Fransızca yok mu «mantalite»?

Onun mukâbili...

— Zâten budur, ya dert işte!

Tasarrufâtını aynen alırsak İngiliz'in,

Fransız'ın, ne olur hâli, sonra, şivemizin?

Lisânın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi,

O olmadıkça müyesser değil teâlîsi.

— Biraz muhâfazakârânedir ya şimdi bu da...

— Evet, muhâfazakârım... Bilir misin, bu moda

Te'ammüm etmeye başlarsa...

— Başlasın! Ne olur?

— İler, tutar yeri kalmaz, lisânımız bozulur.

Bugün ne maskara olmuşsa milletin kılığı;

Lisan da öyle olur!

— Anlamam inatçılığı...

— Bilir misin bu garîb ümmetin nedir hâli?

«Yehâfü» sıygasının çingiraklı i'lâli!

— Nasıl, nasıl?

— Hele sabret: «Yehâfü aslından...»

Deyip de ezbere birçok ibâreler okutan

Hocam, hitâma yakın devresinde i'lâlin;

Meyân-ı kâfiye-dârında çifte «fi'l-hâl»in

Okur dururdu, bu bir an'aneydi besbelli:

«Kaçan ki sâkin olur vav, onun da mâ-kabli

Hurûf-i sâlîmede harf-i gayr-i sâkin olur;

O vâvı müttefikan meddeder imiş cumhûr...

O halde, biz dahi ettik: Yehâfü oldu»... Evet!

Ne yapsa Avrupa, bizlerce asl olan hareket:

«O halde biz dahi yaptık!» deyip hemen taklîd.
 Bu türlü bir yenilikten ne hayr edersin ümîd?
 — Fakat «yehâfü»nün i'lâli amma güçmüş ha!
 — Bu, ihtisârı onun, çok sürerdi, yoksa, daha!
 Fenâ mı? Bak, lâfa daldık da duymadık yokuşu.
 — Hakikat öyle! Epey yol kazanmışız... Şu ne, şu?
 — Yıkık sebîle bakıp ağlayan yanık mektep...
 Geçenki yangının enkâzı işte bunlar hep!

— Demek ki: Câmî'i kurbüneyiz Süleymân'ın...
 — «Demek» de var mı ya? Karşında!

— Lâkin insânın,

Nasıl kararmada mâzîye tırmanan nazarı!
 Bugün, bizim tepemizden bakan şu âsârı,
 Sıyânet eylemeden âciziz, değil yapmak...
 — Hakikat öyle! Şu ma'bed nedir? Şu haşmete bak!
 — Bırak ki câmî'i, dünyâda olmaz öyle eser;
 Fakat nedir şu heyâkil, nedir şu medreseler!
 Uzaktan andırıyorlar nitâk-ı sîmîni,
 Ki sarmak isteyerek vahdetin nedîmesini;
 Atılmış üç tarafından kemend olup beline;
 Fakat değil beli, dâmânı geçmemiş eline!
 Beşer değil mi? Teâlî de etse irfânı,
 Nasıl kucaklayabilsin harîm-i Yezdân'ı?
 Evet, medâris o vahdet-serây-ı muhteşemin
 Önünde: Hürmetidir dîne her zaman ilmin.
 Bütün şu kubbelerin mevce mevce silsilesi:
 Huzûr-i Hak'ta kapanmış sücûd kâfilesi!
 — Bugün de öyle mi lâkin?

— Değilse kimde kusûr?

Bu nâ-halefliği biz yapmışız; selef ma'zûr.
 Oyup sıçan gibi her dört adımda bir kemeri,
 Deden mi açmış o miskin kılıklı kahveleri?
 Hayır, deden sana, bak, hastahâneler yapmış!
 Yanında Mekteb-i Tıbbiye'ler, neler yapmış!

Şu gördüğün kocaman kütle yok mu? Dârü't-Tıb.

— Demek: Bu medrese, Tıbbiyye Mektebi'ydi...

— Ayıp!

— Ayıp nedir?

— Bunu olsun görüp de bilmemeniz.

— Bakılsa öyle... Fakat «bilmeyin!» diyen yine siz!

— Tabâbetin o kadar muhteremdi mevki'i ki:

Birer tabîb-i fûnûn-âşinâ çıkar, eski

Müderrişînimizin en güzîde efrâdı.

Yazık, o nesl-i kerîmin vefâsız evlâdı,

Bırakmış öylece, hiç bakmamış müesseseye;

Neler görür neler insan girince medreseye!

Dolaşmak isteyerek daldığım olur ba'zı:

Adım başında asırlarca sa'yin enkâzı,

Takılmamak, hani, kâbil değil ayaklarına!

Nazar nüfûz edecek olsa hangi bir yığına:

Ya bir müdekkâkin esrâr-ı târumârı defîn;

Ya bir müşerrihin âsârı saklı... Hem ne hazîn!

Çamurda saplı, geniş rahleler bütün mermer...

Demek: Muallimi teşrîhi vermemiş ezber;

Kitâb-ı na'sı serip taşların uzunluğuna,

Açıp açıp okumuş karşısında bulduğuna.

Bugün, o rahlelerin kendi na's olup yatıyor;

Üzerlerinde bekârlar fasulye kaynatıyor!

— Vefâ'ya çıksa gerektir bu eğri büğrü sokak...

— Evet, Vefâ'ya iner.

— Gâlibâ epeyce uzak...

Değil mi?

— Hiç de değil... Sen yoruldun anlaşılın!

— Unutmuşum, hani, yoktur da geldiğim çoktan.

— Sapınca, doğru Vefâ meydanındayız şimdi.

— Biraz tanır gibi oldum... Ya az mı geçtimdi!

— Al işte istediğin: Türbe, taş konak, karakol...

— Fakat bunun nesi meydan? Bu âdetâ bir yol...

Tuhaf değil mi ya?

— Vaktiyle belki meydandı...

Kapanmış olsa da gittikçe, kalmış eski adı.

— Epeyce kahve de var...

— Nerde yok ki? Her yerde!

Onunla millet-i merhûme uğramış derde!

Bekâsı var mı cihânın düşünme âkıbeti!

Uzan şu peykeye: Buldun demektir âhireti!

Birinci def'a imiş binmiş ihtiyar kayığa;

Piyâde yağ gibi kaydıkça doğrulup açığa;

Işıldamış gözü, bir kav çakıp demiş: «Yâ Hay!

Ömür ömür bu ömür işte: Hem otur, hem kay!»

Şu peykeler de o tiryâkinin «ömür» dediği

Piyâdenin eşidir: Yan gelir misin... Ne iyi!

Hayat akıp gidecekmiş... Ne var kederlenecek?

Zaman zaman bu zaman... Durma bir nefes daha çek!

Safâna bak ki ya çıktın, ya çıkmadın yarına!

— Dönüp dönüp bakıyorsun... Ne geldi hâtırına?

— Şu karşılıklı binâlar düşündürür mü seni?

— Niçin düşündürecek, önce söyle hikmetini...

— Şu sağ taraftaki?

— Mektep.

— Evet, bu cebhedeki?

— Bir eski medrese olmak gerek... Değil mi?

— Peki.

— Pekî nedir? Biraz îzâh edilse, çok eksik!

— Zavallı milleti vahdet-cüdâ eden «ikilik»

Sırtmıyor mu? O pis dişleriyle karşında?

Nasıl tükürmesin insan şu hâle baksın da?

Yıkılmamış, ne kadar yıkmak istesek, îman;

Ayrırmak istemişiz sonra dîni dünyâdan.

Ayrırmışız, ederek Şer'i muttasıl ihmâl;

Asıl ikincisi olmuş, şu var ki, berzede-hâl!

Evet, bu sıksa vücûdun yarın durur nefesi;

Fakat şu gördüğün «Ekmekçiöğlü Medresesi»
Yaşar, demir gibi göğsüyle, belki on bin yaş...
Ya her kaburgası: Kurşunla bağlı yalçın taş!
Olaydı koskoca millette bir beyinli kafa;
«Vücûdu bir yana atmak, dimâğı bir tarafa,
Akıllı kârı değil» der de böyle yapmazdı.
Ne oldu, sor bakalım? Milletın öz evlâdı,
Yabancıdan daha düşman kesildi birbirine!
— Sonunda kardeş olurlar tabîatıyla yine.
— Zaman bilir onu artık.

— Kemer gözüktü hele...

— Gözükmesin mi ya? Bir hayli kısmı geçti bile.
— Zavallı saklanıyor: Hâli görmek istemiyor!
— Kurûn-i mâziyemizden bakan şu «gözler»e sor:
O neydi, dağ gibi erler ki arza hâkimdi...
Nedir karıncalanan nesl-i müzmahil şimdi?
— Hakikat, öyle küçülmüş ki: «Yok!» de, geç artık...
— Asıl bu, yok gibi varlık değil mi maskaralık?
— «Gebermeliydi» mi dersin? Gebermişiz, ne çıkar?
Kolay değil o da... İnsanca ölmenin yolu var.
Cemâatin arasından «Kalırsa: El beğenir;
Ölürse: Yer beğenir» dört adam çıkarsa, getir!
Bırak da ölmeyi, anlat şu gördüğün Kemer'i;
Büyükklüğünde midir, nerededir bunun hüneri?
— Gelince baktılar Osmanlılar ki memlekete,
Su yok. Su, halbuki gâyet mühimdi...

— Elbette.

— Düşündüler bunu nerden, nasıl getirmesini;
Sonunda öyle bir iş yaptılar ki: Pek fennî.
Tutulmuyor ya esâsen bugün de başka tarîk,
Suyun isâlesi, tevzî'i, mutlakâ tazyîk
İ'ânesiyle olur...

— Şüphesiz.

— Fakat, makine

Henüz bilinmediğinden, o kuvvetin yerine,
 Menâbi'in değişen râkımından istihsâl
 Olunma bir sıkı tazyîk edilmiş isti'mâl.
 Bulunca en iyi tazyîkin en kolay yolunu;
 Kaçırmamak için artık onun tefâzulunu,
 Hemen şu âbideler başlanılmış i'lâya...
 Fakat mehâret-i san'at bununla bitti mi ya?
 Hayır! Görülmelidir ayrı ayrı maksemler: ⁽¹⁾
 Bakınca hayret edersin... Ne ince iş, ne hüner!
 Hakîkaten şaşacak şey... Ne vâkîfâne hesâb!
 Su öyle bir dağıtılmış ki... -Olmasaydı harâb-
 Alırdı hakkımı her çeşme; damlanın kesri
 Kadar tehallüfü hattâ sezerdi «ölçü»leri.

— Şu karşımızda duran kubbe gâlibâ türbe...
 — Ayol! Namaz geçiyor... Amma dalmışız lâfa be!
 Bırak da türbeyi sen şimdicek biraz çabuk ol!
 — Canım neden koşalım? Var ya vaktimiz bol bol...
 Yetişmemiş bile olsak, kazâsı mümkündür!
 — Hayır, yetişmeli, mâdem edâsı mümkündür!
 — Demek: Sıvanmalı abdeste... Bâri bir çeşme
 Olaydı...
 — Çeşme mi? Al işte!
 — Dur, fakat gitme!
 — Senin uzun sürecek, anladım ki, abdestin;
 Fotin çıkarması bilmem ne... Çünkü yok mestin.
 Bırak da ben gideyim, sonradan gelirsin sen...
 Gecikme ha!
 — Gelirim... Görmek isterim zâten.

(1) Romalılar devrinde yapılp, zamanla harap olan "su kemerleri", İstanbul'un fethinden sonra imar olunmuş ve suyu istenilen ölçüde semtlere dağıtan merkezler inşa olunmuştur. Bazan "türbe" sanılan bu taş yapılar -işlevlerine göre- Maksem (maksim), Taksim, Maslak, Kubbe, Baca... gibi isimler almıştır.

VÂİZ KÜRSÜDE

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
 عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا. اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَبَارِكْ عَلَى النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ
 وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ (1)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 أَوْلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ (2)

Tutun da «zerre»lerinden, çıkın «sehâbiyye»
 Denen yığın yığın eşbâh-i âsümânîye;
 Hülâsa, âlem-i imkânı devredin; o zaman
 Şühûda bağlı bir îmanla hükmeder vicdan:
 Ki hilkatin ne kadar şekli varsa: Ulvîsi,
 Kesîfi, müdriki, uzvîsi, gayr-ı uzvîsi,
 Kemâl-i şevk ile mahkûmu aynı kânûnun...
 Bütûn şu'ûn-i avâlim tecelliyâtı onun.
 Nedir ki etmededir fitratın bu kânûnu,
 Fezâyı, gökleri, deryâyı, deşti, hâmûnu,
 -Adımlarında zekâdan serî' olup hattâ-
 Esîri kaplayacak fûshatiyle istîlâ?
 Evet, soruldu mu idrâke ansızın bu suâl,
 Lisân-ı hâli şu düstûru haykırır derhâl:
 «Bekâyı hak tanıyan, sa'yî bir vazîfe bilir;
 Çalış çalış ki bekâ sa'y olursa hakkedilir.»

- (1) Vâizin söze başlamadan önce yaptığı giriş, Hazret-i Peygamber'e duâ ve salâvat kısmı: «Allah'a sığınırım, kovulmuş Şeytan'dan. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım. Allah ve melekleri Peygamber'e salât edip onun şanını yüceltmektedir. Ey mü'minler, siz de ona salât ve selâm edin... (Ahzâb/56) Ey Allah'ım, o ümmî Resûl'e, onun yakınlarına ve dostlarına selâm olsun; onların şanlarını yücelt.»
- (2) A'raf (7) sûresi, 185. âyetin başı: «Onlar, Allah'ın göklerdeki ve yerdeki kudret ve hâkimiyetini görmüyorlar mı?..»

Konulsa rahle-i tedkîke hangi bir mevcûd;
 Olur tekâsüfû bir sa'y-i dâimin meşhûd.
 Ademle karşılaşan zıd vücûd olur, demeyin;
 Onun mukâbil olan kutbu sa'yidir. Sa'yin
 Gezip dolaştığı ıssız, çorak fezâ-yı adem;
 Bakarsınız ki: Çıkarmış vücûda bir âlem.
 Tevakkuf ettiği hestî-serây-ı dûra-dûr,
 Görürsünüz ki: Ademdir... Ne bir ziyâ, ne de nûr!
 Kulak verin de neler söylüyor bakın idrâk:
 Bu, lücce lücce tekâsüf, bu sa'y-i dehşet-nâk,
 Belîğ sa'yidir ummân-ı kudretin, ezeli;
 Hurûş-i feyz-i ezel her kutayresinde celî.
 Mükevvenâtı ezelden halâs edip ebede
 Sürükleyen; onu hayret-fezâ hüviyyette
 Tekallübât ile bir müntehâya doğru süren;
 Hem istikâmeti dâim o müntehâya veren,
 İrâde hep ezeli sa'yidir, bakılsa, onun;
 Kimin? O kudret-i mahzın, o sırr-ı meknûnun!
 Ne dinlenir, ne de âtil kalır, velev bir an,
 Şu'ûn-i hilkatı teksîf edip yaratmaktan.

Tasavvur eyleyelim şimdi başka bir kudret,
 Ki hep kuvâyı doğurmuş, esâsı madde... Evet!
 Nedir bu? Başka değil, aynı cilvenin işidir:
 Bütün ezeldeki sa'yin tekâsüf etmişidir.
 Şu madde yok mu ki almakta birçok eşkâli,
 Onun da varmadadır sa'ye asl-ı seyyâli.
 Neden mi? Çünkü bütün kudretin tekâsüfüdür.
 Zaman da sa'ye çıkar: Çünkü hep onunla yürür.
 Mekân da sa'ye varır: Sa'yi sıfıra indiriniz,
 Mekân tasavvur edilmez, muhâl olur hayyiz.

Ulûm-i şâhikadan fişkırın sûtûn-i ziyâ
 Dayandı göklere; lâkin yetişmiyor hâlâ,
 Bülend nüsha-i îcâdın ilk sahîfesine.

Bu ilk sahîfe müebbed zalâm içinde yine!
 Görünmüyor ki okunsun sevâd-nâme-i gayb;
 Yakîne sed çekiyor her satırda yüz bin reyb.
 Ziyâyâ doğru yüzüp gitmek istedikçe hayâl,
 Sürüklüyor onu girdâba dalga dalga leyâl!
 Meâl-i hilkate imkânı yok yetişmemizin;
 Fakat, o nüsha-i tekvîn-i hayret-engîzin
 Başında pek iri bir hatla parlıyor, yalnız
 Şu cümleler ki, eğer görmemişseniz, alınız:
 «Bekâyı hak tanıyan sa'yî bir vazîfe bilir;
 Çalış çalış ki bekâ sa'y olursa hakkedilir.»

Kamer çalışmadadır, gökle yer çalışmadadır;
 Güneş çalışmada, seyyâreler çalışmadadır.
 Didinmeden geri durmaz nücûm-i gîsû-dâr;
 Bütün alın teridir durmayıp yağan envâr!
 Yabancı sanmayınız seyredip de ecrâmı...
 Bir eski âiledir, gökyüzünde ârâmı.
 Şu var ki, merkezi tâ âsûmanda olsa bile,
 Gelip gelip bizi besler kemâl-i minnetle.
 Fakat bu âile hiç benzemez bizimkilere;
 Bozuşmamış onun efrâdı belki bir kerre.
 Lisân-ı hâl-i tabîat lisandır onlara da,
 Bir ihtisâs teâtîsidir dönen arada.
 Bir ihtisâs ki pek incedir... Fakat keskin...
 Ne hasbihâl-i semâvî! Nasıl belâğ-i mübîn!
 Görün şu âile efrâdının sevişmesini:
 Küçük, büyüklerinin rûhu, kurretü'l-ayni;
 Büyük, küçükler için dâyedir, mürebbîdir...
 Gider, hayâtını tanzîm eder, görür gözetir.
 Güneş, ki âilenin mihriban reîsi odur,
 Serîr-i muhteşeminden süzüp fezâyı vakûr
 Nazarlarıyla arar her tarafta mevkibini;
 Nasıl ararsa bir âvâre yâr-ı gâibini.
 Bulunca hepsini artık o nâzenin sîne,

Alır birer birer âgûş-i hâr-ı şefkatine.
 Bu hânümânı tutan hep onun himâyesidir;
 Üzerlerinde gezen sâye kendi sâyesidir.
 O sâyedir ki: Yayıldıkça nûru eb'âda,
 Hayât ışıkları başlar sarây-ı mînâda.
 Evet, bu âile efrâdı durmuyor... El ele
 Verip, ezelde çizilmiş bir istikâmetle,
 Kemâl-i mümkinî idrâke doğru hep koşuyor;
 Fezâda füşhati gördükçe büsbütün koşuyor!
 Bu azm-i kâhiri nevmîd eder mi bir hâil?
 Yolun uzunluğu, zîrâ, vazîfesinde değil!

Ne ittîrâd-ı müebbed! Ne muntazam hareket!
 Ya ellerindeki bernâmec, etseniz dikkat,
 Bir incelikle mesâîyi münkasımdır ki:
 Ne inceliktir o, kâbil değildir idrâki.
 Görülmüyor birinin istirâhat eylediği...
 Onun tevakkufu, zîrâ, bütün bir âileyi
 Dakîkasında perîşân eder, ezer, bitirir.
 Demek ki: İstese bir zerre bin cihan devirir!
 Fakat o zerre için nerededir atâlete meyl?
 Bakın durur mu Süreyyâ, bakın durur mu Süheyl?
 Görüp Süheyl'ini Şi'râ da her zaman çalışır;
 Bakar uzaktaki Ayyûk'a, Ferkadân çalışır.
 Karârı yok hele Râmih'le A'zel'in bir an.
 Hülâsa, his ile yâhud nazarla farkolunan,
 Nücûm-i nâ-mütenâhî bütün çalışmakta...
 Sükûn tasavvuru kâbil mi bu'd-i mutlakta?

Bu mevkibin, gece gündüz koşan bu kâfilenin
 Mürettebâtı birer saltanatlı âilenin
 Reîs-i dâimidir; vâkîâ bu âileler
 Görünmüyor bütün eb'adı yoklasak yer yer;
 Fakat delâlet-i nûruyle gezeniz ilmin,
 Vücûdu anlaşılır her adımda bin necmin.

Bu âilât-ı semâviyye ittihâd ederek,
Doğar ki sîne-i mînâda bir kabîle, gerek
Serîr-i şânı, gerek zâtı dâimâ mestûr
Kalan reîsine münkâd olup, sürekli, vakûr,
Fakat sevimli bir âheng-i tâm-ı vahdetle,
Çalışmadan geri durmaz o muhteşem kütle.
Bu kütle işte bizim kâinâtımızdır ki:
-Kuşatmasıyle berâber nazarda eflâki-
Hudûdu çevriliyor kehkeşan nitâkiyle.

Geçin nücûmu... Sehâbiyyeler de, hakkıyla
Tekâmül etmek için uğraşır, döner, didinir,
Birer kabîle, birer kâinât-ı vâsi'dir.
Bu kâinât-ı semâviyyenin -ki bir takımı
Deminki âile şeklindedir- kalan kısmı,
Henüz meşîme-i hilkatte saklı efrâda
Hayât vermek için muttasıl çalışmakta.

Nedir ki sâha-i kudret denen bu zıll-i medîd?
Ziyâ adımları hattâ mesâhadan nevmîd!
Nedir nizâm-ı mesâî bu küll-i sâ'ide?
Nedir ki sevk ediyor hiç dağıtmadan ebede?
Bu bî-nihâye avâlim idâresiz yürümez...
Fakat idâre için hangi noktadır merkez?
Nedir ki mevki'i, eb'âda sığmayan bu yığın
İçinde, şimdi bizim kendi kâinâtımızın?
Harîm-i hikmet-i eşyâya hiç sokulmamalı:
O bir cihân-ı muammâ ki büsbütün kapalı!

Bilir misin, ne kadar hiç imişsin ey idrâk!
Bu ukdeler edecek miydi böyle sîneni çâk?
Ya sen, ne âciz imişsin zavallı akl-ı beşer!
Mücâheden çıkacak mıydı bi'n-netîce heder?
Evet, avâlimi, hiç şüphe yok ki, bir kânun
İdâre etmede... Lâkin nedir meâli onun?

Cihan şu gördüğümüz kütlede ibâret mi?
 Bütün avâlim-i meşhûde, yoksa, hiç ismi
 Bilinmeyen, sayısız, kâinât-ı uhrânın
 Kemîne cüz'ü müdür? Mâverâsı ekvânın,
 Adem değilse, nasıldır, nedir vücûdu aceb?
 Neden bu leyl-i serâir açılmıyor yâ Rab?

Bu cûş-i cür'eti etmekte ansızın mebhût,
 Şu ses ki, mevc-i bülendiyle çalkanır melekût:
 «Unutma kendini, hem bilmiş ol ki ey insan,
 Müebbeden kalacak hilkatın esâsı nihan.
 Semâyı alması kâbil mi bir avuç hâkin?
 O sâhalar ki yetişmez ziyâ-yı idrâkin,
 Tasavvur et: Ceberûtum için bidâyettir!
 Mükevvenât ki fikrince bî-nihâyettir,
 Kemîne zerresidir âsümân-ı hilkatimin.
 Gelip kenârına ummân-ı sermediyyetimin,
 Rükû eder ebediyyen, kıyâm eden idrâk;
 Zekâ sücûda varır, vehm olur karîn-i helâk.
 Senin o sâhada yoktur işin! O sâha, benim,
 Bütün halâika mesdûd Kâbe Kavsey'n'im!⁽¹⁾
 Harîmi zâir-i tahmîn için küşâde değil;
 Sarây-ı vahdetimin durma karşısında, çekil!
 Çekil de feyz-i mübînimle tâ ezelde sana
 Müsahhar eylediğim bir cihânın ortasına
 Atıl... Fezâyı dolaş, âsümâna çık, yere in;
 Lisân-ı gaybım olan beyyinât-ı hikmetimin,
 Vücûdu inleyen âheng-i yek-meâlini duy!
 Düşünme, haydi şu âheng-i sermediyyete uy:
 «Bekâyı hak tanıyan sa'yı bir vazîfe bilir;
 Çalış çalış ki, bekâ sa'y olursa hakkedilir.»

(1) Kâbe Kavsey'n: «İki yay kadar» ve «İlâhî sırta çok yakın» demek olan bu ifâde ile Nem (53) sûresinin 9. âyetine işaret ediliyor: «Onunla arasındaki mesâfe, iki yay kadar yâhud daha az kaldı.»

Alın da bir küçücük taş, ziyâ-yı ilme tutun,
 Bütün nikâtını evvelce; sonra, kalkın onun
 Bakın vücûduna bir hurdebîn alıp, lâkin,
 Bu hurdebîn olacak kendi nûru idrâkin.
 Zemin kadar büyütün; âsüman kadar büyütün;
 Hülâsa, koskocaman bir cihan kadar büyütün;
 Görürsünüz ki: O bir damlacık vücûduyle,
 Katılmak isteyerek durmayıp giden seyle,
 Önünde azmine hâil ne varsa, hep aşılıyor.
 Demek ki: Şimdi bu taş canla, başla uğraşılıyor,
 «Bütün avâlimi lebrîz eden mesâiye,
 Benim de sa'yim olunmak gerek ilâve...» diye.

Bu seng-pâreyi siz şimdi görmeyin nâçiz...
 O, bir vücûd-i muazzam; o, bir cihân-ı veciz;
 Ki -encümüyle, şümûsuyle, âsümâniyle,
 Tevâbi'yle, sehâbiyyesiyle- aynıyle,
 Bizim şu bildiğimiz kâinâtı gösteriyor!
 Hayâl o manzaranın dehşetinden ürperiyor:
 Birer kabiledir eczâ-yı ferdi; zerrâtı
 Sırayla âilelerdir; alın zureyrâtı:
 Görünmemekle berâber yığın yığın efrâd.
 Demek, o, sîne-i eb'âdı inleyen feryâd;
 O, her taraftaki âheng-i sa'y-i gulgule-hîz;
 O gîrûdâr-ı umûmî... Bakılsa en nâçiz
 Taşın mazîk-i vücûdunda mündemic... Hayret!
 Bu seng-i câmidin eczâ-yı ferdi bir vahdet,
 Bir imtizâc-ı müebbedle eyliyor deveran,
 Ki her tekâsüfû mahsûl-i sa'yinin o zaman,
 Temessül etmede birçok kuvâ-yı gâlibeye:
 Ya inkılâb ediyor hey'etiyle câzibeye;
 Ya başka türlü hüviyyet alıp ziyâ oluyor;
 Ya reng-i şu'le-i berkîde rû-nümâ oluyor;
 Ya bir harâret-i seyyâle eyliyor te'sîs;
 Ya ihtizâz ediyor mevce mevce mîknâtîs.

Aceb, nümûne-i ekvân olan bu, zâten ufak,
 Vücûdu nâ-mütenâhî küçültecek olsak?
 Küçüldü, farz edelim, oldu âkıbet zerre...
 Görün, şu zerreyi tedkîk edin de bir kerre.
 Nasıl hurûş ile kalbinde eyliyor daraban,
 Avâlimiyle berâber şümûs-i bî-pâyan!
 Semâlarında uçan aynı muttarid âhenk;
 Denizlerinde gezen aynı sa'y-i rengârenk.
 Bakın ki: Zerre de bir hîç olan vücûduyle,
 Muvaffak olmadadır kâinâtı temsîle;
 Görün ki: Zerreyi etmektedir cihan tanzîr.
 Fakat bu bahr-i serâir ki mümteni' takdîr,
 Güneşte, gölgede, her yerde çûşa geldikçe,
 Atar kenâra şu yüksek meâlî bir mevce:
 «Bekâyı hak tanıyan sa'yi bir vazîfe bilir;
 Çalış çalış ki bekâ sa'y olursa hakkedilir.»

Görün kuvâ-yı tabîatte sa'y-i mu'tâdı:
 Çalışmasaydı harâret, mevâsim olmazdı.
 O, bir zaman azalıp, sonra bir zaman çoğalıp;
 Buhâr eder suyu, teksîf eder buhârı alıp.
 Ziyâ durur mu ya? Zulmetle dâimâ yarışır...
 Ne varsa hâsılı... Toprak, deniz, bütün çalışır.
 Tesa'udâtı buhârın bulut yığar havaya,
 Teressübâtı sehâbın nehir yayar ovaya.
 Zemin semâyâ alev püskürür içinden tâ;
 Mukâbilinde sağar yıldırım zemîne semâ.
 Duyup hurûşunu cevvin hurûş eder enhâr;
 Köpük saçır bunu gördükçe bâd-ı velvele-dâr!
 Nedir bu gökteki sesler? Nedir bu yerdeki cûş?
 Evet, kuvâ-yı tabî'yyenin bu dûşa-dûş
 Mücâhedâtı ki bir bî-nihâye silsiledir,
 Tezâhumuyle yerin sînesinde, yükseltir,
 Hayâtın ismini te'bîde bir büyük timsâl,
 Ki cebhesinde tecellî eder durur şu meâl:

«Bekâyı hak tanıyan sa'yi bir vazîfe bilir;
Çalış çalış ki bekâ sa'y olursa hakkedilir.»

Zevil-hayâta bakın... Koşmuyor mu hakk-ı hayât
Peşinde cümle nebâtât, cümle hayvânât?
Müessirât-ı tabîatle dâim uğraşarak;
Bütûn cihan gibi onlar da istiyor yaşamak.
Avâmilin kimi te'yîd eder bekâlarını;
Hücûm eder kimi ta'cîl için fenâlarını.
Zavallılar, hani, bir ân içinde bin kerre,
Kaçıp ikinci takımdan koşar birincilere.
Hayâtı hak tanıyanlar yorulmuyor... Heyhât!
Sükûn nedir, onu görmüş müdür ki uzviyyât?
Bu kâr-zâra düşen hangi ferd-i uzvî ki,
Kımıldamaz, onu çiğner geçer hemen öteki.
Bu intihârı fakat nerden ihtiyâr edecek?
İlerleyip duruyor işte hiç kesilmeyerek,
-Ezelde rûhuna mevdû'-i dest-i fitrat olan-
Güzîde bir emelin arkasında koşmaktan.
Değil visâli, ki bir gâyedir hayâtı için,
Hayâl-i vaslı da câzib o nâzenîn emelin!
Bu gâyenin, bu hayâlin ümîd-i idrâki,
Dolaştırır gece gündüz o rûh-i çâlâki.
Zemîni kendine hasretmek isteyip çalışır;
Şu var ki başka emeller de ansızın karışır.
Tezâhum etti mi âmâli birçok efrâdın;
Kesilmez arkası artık cihâd-ı mu'tâdın!
Bu harb işinde kazanmaktadır çalışmış olan;
Çalışmayıp oturandır gebertilen, boğulan.
Nedir murâdı, bilinmez, fakat Hakîm-i Ezel,
Cihânı ma'reke halk eylemiş, hayâtı cedel.
Kimin kolunda mesâî denen vefâlî silâh
Görölmüyorsa, ümîd etmesin sonunda felâh.
Gerek hücûma geçilsin, gerek müdâfa'aya;
Müsellâh olmalı mutlak giren münâza'aya.

Fakat cidâl-i hayâtın bütün bu gulgulesi;
 Kalanların acı, ölmüşlerin acıklı sesi;
 Zaman zaman göğe yaprak nisâr eden eşcâr;
 Zemin zemin yere kâlîçeler yayan ezhâr;
 Bahâra karşı tuyûrun garîb nevhaları;
 Şikâr, önünde vuhûşun mehîb sayhaları;
 Bedâyi' iyle bahârân, şedâidiyle hazân,
 Bu şî'r-i hilkatî inşâd eder durur her ân:
 «Bekâyı hak tanıyan sa'yi bir vazîfe bilir;
 Çalış çalış ki bekâ sa'y olursa hakkedilir.»

Değil mi ceng-i hayâtın zebûnu âdem de?
 Mücâhedeyle yaşar çâresiz bu âlemde.
 Evet, mücâhede mahsûlüdür hayât-ı beşer,
 O olmadıkça ne efrâd olur, ne âileler.
 Görün birer birer efrâdı: Muttasıl çalışır;
 Bakın ki âileler durmayıp nasıl çalışır.
 Alın sırayla cemâ'âti, sonra akvâmı;
 Aceb cidâl-i maîşetten ayrılan var mı?
 Nizâm-ı kevne niğebân o sermedî kânun;
 Bütün cihânı tutarken tahakkümünde zebun,
 Garîb olur beşeriyet çıkarsa müstesnâ.
 Hayır! Adâlet-i fitratta yoktur istisnâ.
 Hayâta hakkı olan kimdir anlıyor, görüyor;
 Çalışmayanları bir bir eliyle öldürüyor!
 Bekâyı gâye sayanlar koşup ilerlemede;
 Yolunda zahmeti rahmet edip müzâhamede.
 Terakkiyâtını milletlerin gören, heyhât,
 Zamân içinde zamân etse, haklıdır, isbât.

Bakın mücâhid olan Garb'a şimdi bir kere:
 Havâyâ hükmediyor kâni' olmuyor da yere.
 Dönün de âtil olan Şark'ı seyredin: Ne geri!
 Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yeri!
 Nedir şu bir sürü fenler, nedir bu san'atler?

Nedir bu ilme tecellî eden hakîkatler?
 Sefineler ki yarar kıt'a kıt'a deryâyı;
 Şimendüfer ki tarar buk'a buk'a dünyâyı;
 Şu'ûn ki berke binip seslenir durur ovada;
 Balon ki rûh-i kesîfiyle yükselir havada...
 Hülâsa, hepsi bu âsâr-ı dehşet-âkînin,
 Bütün tekâsüfüdür toplanan mesâînin.

Aduvve karşı cehennem kusan mehîb efvâh;
 Omuzlarında savâik yatan sehâb-ı sipâh;
 Uyûn-i hırsla aman vermeyen ridâ-yı medîd;
 Kovuklarında yanardağ duran husûn-i hadîd;
 Refâh içinde ömür sürmeler, meserretler;
 Huzûr-i hâtıra makrun büyük saâdetler;
 Te'eyyüd etmiş emeller, nüfûzlar, şanlar;
 Küçülmeyen azametler, sürekli umranlar...
 Eder netîcede sa'yinecessümünde karar.

Zaman zaman görülen âhiret kılıklı diyâr;
 Cenâzeden o kadar farkı olmayan canlar;
 Damarda seyri belirsiz, irinleşen kanlar;
 Sürünmeler; geberip gitmeler, rezâletler;
 Nasîbi girye-i hüsrân olan nedâmetler;
 Harâb olan azamet, târumâr olan ikbâl;
 Sukût-i rûh-i umûmî, sukût-i istiklâl;
 Dilencilikle yaşar derbeder hükûmetler;
 Esâretiyle mübâhî zavallı milletler;
 Harâbeler, çamur evler, çamurdan insanlar;
 Ekilmemiş koca yerler, biçilmiş ormanlar;
 Durur sular, dere olmuş helâ-yı cârîler;
 Isıtmalar, tifolar, türlü mevt-i sârîler;
 Hurâfeler, üfürükler, düğüm düğüm bağlar;
 Mezar mezar dolaşıp hasta baktıran sağlar...
 Atâletin o mülevves teressübâtı bütün!

Nümûne işte biziz... Görmek isteyen görsün!
 Bakın da hâline ibret alın şu memleketin!
 Nasıldın ey koca millet? Ne oldu âkıbetin?
 Yabancılar ediyormuş -eder ya- istikrâh:
 Dilenciler bile senden şerefli dir billâh.
 Vakârı çoktan unuttun, hayâyı kaldırdın;
 Mukaddesâtı ısırдың, Hudâ'ya saldırdın!
 Ne hâtîrâtına hürmet, ne an'anâtını yâd;
 Deden de böyle mi yapmıştı ey sefil evlâd?
 Hayâtın erzeli olmuş hayât-ı mu'tâdın;
 Senin hesâbına birçok utansın ecdâdın!
 Damarlarındaki kan âdetâ irinleşmiş;
 O çıkmak istemeyen can da bir yığın leşmiş!
 İâde etmenin imkânı yoksa mâzîyi,
 Bu mübtezel yaşayıştan gebermen elbet iyi.
 Gebermedik tarafın kalmamış ya pek, zâten...
 Sürünmenin o kadar farkı var mı ölmekten?
 Sürünmek istediğin şey! Fakat zaman peşini
 Bırakmıyor, atacak bir çukur bulup leşini!
 Bugün sahîfe-i âlemde sen ki bir lekesin;
 Nasıl vücûdunu kaldırmasın, neden çeksin?
 «İşitmedim» diyemezsin; işittin elbette;
 «Tevakkufun yeri yoktur hayât-ı millette.»
 Sükûn belirdi mi bir milletin hayâtında;
 Kalır senin gibi zillet, esâret altında.

Nedir bu meskenetin, sen de bir kımıldasana!
 Niçin kımıldamıyorsun? Niçin? Ne oldu sana?
 Niçin mi?.. «Çünkü bu fânî hayâta yok meylin!
 Onun nefîcesidir sa'ye varmıyorsa elin.»
 Değil mi?.. Ben de inandım! Hudâ bilir ki yalan!
 Hayâta nerde görülmüş senin kadar sarılan?
 Zorun: Gebermemek ancak «ölümlü dünyâ»da!
 Değil hakîkati, mevtin hayâli rü'yâda
 Dikilse karşına, hiç şüphe yok, ödün patlar!

Düşün: Hayâta fedâ etmedik elinde ne var?
 Şeref mi, şan mı, şehâmet mi, din mi, îman mı?
 Vatan mı, hiss-i hamîyyet mi, hak mı, vicdan mı?
 Mezar mı, türbe mi, ecdâdının kemikleri mi?
 Salîb'i sîneye çekmiş mesâcidin biri mi?
 Ne kaldı vermediğin bir çürük hayâtın için?
 Sayılsa âh giden fidyeler necâtın için!
 Çoluk çocuk kesilirken; kadınlar inlerken;
 Zavallılar seni erkek sanır da beklerken;
 Hayâyı, ırzı ekip yol boyunca, çırpıplak,
 Kaçarsın, öyle mi, hey kalp adam sıkılmayarak!
 Değil ki «dön!» diye binlerce yalvaran geride;
 Dikildi karşına ecdâdının mekâbiri de;
 «Yolumda durma kaçarken!» dedin, basıp geçtin!
 İştîmedin mi ne söylerdi muhterem ceddin: (*)
 «Zafer ilerdedir oğlum, hücûm edip aşarak,
 Hudûd-i düşmanı, hiç yoksa, bir mezâr almak;
 Geçip de ric'ate bin yıl muammer olmaktan
 Hayırlıdır...» Ne yaman söz, ne kahraman îman!
 Yazık ki sen şu büyük rûhu şerm-sâr ettin:
 Bütün mekâbir-i İslâm'ı küfre çığnettin!
 Birer lisân-ı tazallüm uzattı her makber...
 Zavallı taşlara lâkin bakan mı var? Ne gezer!
 Değil mezardaki na'sın enîn-i tel'îni,
 Figâmı bunca hayâtın çevirmemişti seni!
 Merâmın: Ölmeyebilmek, fenâ değil bu karâr...
 Fakat hayât için elzem hayâtı istihkâr.
 Hayât odur ki: Nihâyet bahâsı hûn olsun,
 Senin hayât-ı sefilin: Bahâ-yı nâmûsun!
 Deden ne türlü yaşarmış... Adamsan öyle yaşa:
 «Eğer hümâ-yı zafer konmak istemezse başa,
 Harâm olur sana kuzgun üşürmemek leşine!»
 Nasıl, bu sözleri tutmak gelir mi hiç işine?

(*) Gâzi-i muhterem Tiryâkî Hasan Paşa rahmetullahi aleyh.

Mezelletin o kadar yâr-ı cânısın ki, yazık,
«Ucunda yoksa ölüm» her belâya göğsün açık!

Dilenci mevki’i, milletlerin içinde yerin!
Ne zevki var, bana anlat bu ömr-i derbederin?
Şimâle doğru gidersin: Soğuk bir istikbâl,
Cenûba niyyet edersin: Açık bir istiskâl!
«Aman Grey! Bize senden olur olursa meded...
Kuzum Puankare! Bittik... İnâyet et, kerem et!»
Dedikçe sen, dediler karşıdan: «İnâyet ola!»
Dilencilikle siyâset döner mi, hey budala?
Siyâsetin kanı: Servet, hayâtı: Satvettir,
Zebûn-küş Avrupa bir hak tanır ki: Kuvvettir.
Donanma, ordu yürürken muzafferen ileri,
Üzengi öpmeye hasretti Garb’ın elçileri!
O ihtişâmı elinden niçin bıraktın da,
Bugün yatıp duruyorsun ayaklar altında?
«Kadermiş!» Öyle mi? Hâşâ, bu söz değil doğru:
Belânı istedin, Allah da verdi... Doğrusu bu.
Taleb nasılsa, tabî’i, netîce öyle çıkar,
Meşiiyyetin sana zulmetmek ihtimâli mi var?
«Çalış!» dedikçe Şerîat, çalışmadın, durdun,
Onun hesâbına birçok hurâfe uydurdun!
Sonunda bir de «tevekkül» sokuşturup araya,
Zavallı dîni çevirdin onunla maskaraya!

Bırak çalışmayı, emr et oturduğun yerden,
Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecîr-i hâsın iken!
Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini,
Birer birer oku tekmîl edince defterini;
Bütün o işleri Rabbim görür: Vazîfesidir...
Yükün hafifledi... Sen şimdi doğru kahveye gir!
Çoluk, çocuk sürünürmüş sonunda aç kalarak...
Hudâ vekîl-i umûrun değil mi? Keyfine bak!
Onun hazîne-i in’âmı kendi veznendir!

Havâle et ne kadar masrafın olursa... Verir!
 Silâhı kullanan Allah, hudûdu bekleyen O;
 Levâzımın bitivermiş, değil mi? Ekleyen O!
 Çekip kumandası altında ordu ordu melek;
 Senin hesâbına küffârı hâk-sâr edecek!
 Başın sıkıldı mı, kâfî senin o nazlı sesin:
 «Yetiş!» de, kendisi gelsin, ya Hızr'ı göndersin!
 Evinde hastalanan varsa, borcudur: Bakacak;
 Şifâ hazînesi derhal oluk oluk akacak.
 Demek ki: Her şeyin Allah... Yanaşman, ırgadın O;
 Çoluk çocuk O'na âid: Lalan, bacın, dadın O;
 Vekîl-i harcın O; kâhyân, müdür-i veznen O;
 Alış seninse de, mes'ûl olan veriştin O;
 Denizde cenk olacakmış... Gemin O, kaptanın O;
 Ya ordu lâzım imiş... Askerin, kumandanın O;
 Köyün yasakçısı; şehrin de baş muhassılı O;
 Tabîb-i âile, eczacı... Hepsi hâsılı O.

Ya sen nesin? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu!
 Biraz da saygı gerektir... Ne saygısızlık bu?
 Hudâ'yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hudâ;
 Utanmadan da tevekkül diyor bu cür'ete... Ha?
 Yehûd Üzeyr'e, Nasârâ Mesîh'e ibnu'llâh
 Demekle unsur-i tevhîd olur giderse tebâh;
 Senin bu kopkoyu şirkin sığar mı î mânâ?
 Tevekkül öyle tahakküm demek mi Yezdân'a?
 Kimin hesâbına inmiş, düşünmüyor, Kur'ân...
 Cenâb-ı Hak çıkacak, sorsalar, muhâtab olan!
 Bütün evâmire i'lân-ı harb eden şu sefih,
 Mükellefiyyeti Allâh'a eyliyor tevcîh!

Görür de hâlini insan, fakat, bu derbederin;
 Nasıl günâhına girmez tevekkülün, kaderin?
 Sarılmadan en ufak bir işinde esbâba,
 Muvaffakiyyete imkân bulur musun acaba?
 Hamâkatin aşıyor hadd-i i'tidâli, yeter!

Ekilmeden biçilen tarla nerde var? Göster!
 «Kader» senin dediğin yolda Şer'a bühtandır;
 Tevekkülün, hele, hüsrân içinde hüsrandır.
 Kader ferâiz-i îmâna dâhil... Âmennâ...
 Fakat yok onda senin sapmış olduğun ma'nâ.
 Kader: Şerâiti mevcûd olup da meydanda,
 Zuhûra gelmesidir mümkinâtın a'yânda.
 Niçin, nasıl geliyormuş... O büsbütün meçhûl;
 Biz ihtiyârımızın sûretindeniz mes'ûl.
 Kader nedir, sana düşmez o sırrı istiknâh;
 Senin vazîfen itâ'at ne emrederse İlâh.
 O, sokmak istediğin, şekle girmesiyle kader;
 Bütün evâmiri Şer'in olur bir anda heder!
 Neden ya, Hazret-i Hakk'ın Resûl-i Muhterem'i,
 Bu bahsi men' ediyor mü'minîne, boş yere mi?⁽¹⁾
 Kader deyince ne anlardı dinle bak Ashâb:

Ebû Ubeyde'ye imdâda eylemişti şitâb,
 Maiyyetindeki askerle bir zaman Fârûk.
 -Tereddüt etme sakın, çünkü vak'a pek mevsûk-
 Tarîk-i Şâm'ı tutup doğru «Serg»e indi Ömer.
 Ebû Ubeyde hemen koştu almasıyla haber.
 Halîfe, Hazret-i Serdâr'a: «Nerdedir ordu?
 Ne yaptınız? Yapacak şey nedir?» deyip sordu.
 Ebû Ubeyde: «Vebâ var!» deyince askerde;
 Tevâbi'yle Ömer durdu kalkacak yerde.
 «Vebâyâ karşı gidilmek mi, gitmemek mi iyi?»
 Muhâcirîn-i kirâmın soruldu hep re'yi.
 Bu zümreden kimi: «Maksad mühim, gidilmeli» der;
 «Hayır, bu tehlikedir» der, kalan Muhâcirler.
 Halîfe böyle muhâlif görünce efkârı;
 Çağırır: Aynı tereddüde buldu Ensâr'ı.
 Dağıttı hepsini, lâkin sıkıldı... Artık ona,

(1) Hadîs-i Şerîf: "Kader hakkında ileri geri konuşmayın; zira kader, Allah'ın sırrıdır." Ali el-Muttakî, Kenzu'l-Ummâl, 1-132.

Muhâcirîn-i Kureyş'in müsinn olanlarına
Mürâca'at yolu kalmıştı; sordu onlara da.
Bu fırka işte bilâ-kayd-ı ihtilâf arada:
«Vebâya karşı gidilmek hatâ olur» dediler;
«Yarın dönün» diye Ashâb'a emri verdi Ömer.
Ale's-seher düzülürken cemâatiyle yola,
Ebû Ubeyde çıkıp: «Yâ Ömer, uğurlar ola!
Firârınız kaderu'llâhtan mıdır şimdi?»
Demez mi, Hazret-i Fârûk döndü: «Doğru, dedi,
Şu var ki bir kaderu'llâhtan kaçarken biz,
Koşup öbür kaderu'llâha doğru gitmedeyiz.
Zemîni otlu da, etrâfi taşlı bir derenin
İçinde olsa deven, yâ Ebâ Ubeyde, senin;
Tutup da onları yalçın bayırda sektirsen,
Ya öyle yapmayarak otlu semte çektirsen,
Düşün: Kaderle değildir şu yaptığın da nedir?»
Ömer bu sözde iken İbni Avf olur zâhir,
Hemen rivâyete başlar hadîs-i tâûnu.^(*)
Ebû Ubeyde tabî'î susar duyunca bunu.
Muhâcirîn-i Kureyş'in, kibâr-ı Ashâb'ın,
Şerîat'in koca bir rüknü: İbni Hattâb'ın;
Kader denince ne anlardı hepsi, anladın a!...
Utanmadan yine kalkışma Hakk'a bühtâna.

Tevekkülün, hele, ma'nâsı hiç de öyle değil.
Yazık ki: Beyni örümcekli bir yığın câhil,
Nihâyet oynayarak dîne en rezil oyunu,
Getirdiler, ne yapıp yaptılar, bu hâle onu!
Yazık ki: Çehre-i memsûha döndü çehre-i din;
Bugün kuşatmada İslâm'ı bir nazar: Nefrin.
Tevekkül inmek için tâ bu şekl-i mübtezele,

(*) «إِذَا سَمِعْتُمْ بِالطَّاعُونَ بِأَرْضٍ فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهَا وَإِذَا وَقَعَ
وَأَنْتُمْ بِأَرْضٍ فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا فِرَارًا مِنْهُ.» حدیث شریف

[Vebâ olan yere girmeyin; vebâ olan yerde iseniz çıkmayın. Hadîs-i şerif: Buhârî, Tıb 30.]

Nasıl uyuttunuz efkârı, bilsem, ey hazele?
 Nasıl durur aceb alnında Şer'-i ma'sûmun,
 Bu simsiyâh izi hâlâ o levs-i meş'ûmun?
 Tevekkül öyle yaman bir şîâr-ı îmandı,
 Ki kahramân-ı fezâil denilse şâyandı.
 Yazık ki: Rûhuna zerk ettiler de meskeneti;
 Cüzâma döndü, harâb etti gitti memleketi!
 Tevekkül olmasa kalmaz fazîletin nâmı...
 Getir hayâline bir kerre Sadr-ı İslâm'ı:
 O bî-nihâye füyûzun yarım asırlık bir
 Zamân içinde tecellîsi hangi sâyededir?
 Bu müddetin ne ki akvâma nisbeten hükmü,
 Bir inkılâba yetişsin?... Bu hiç görülmüş mü?
 Zamân içinde zaman tayyolunmak imkânı
 Görülmedikçe tahayyür bırakmaz insânı!
 Zalâm-ı şirki yarıp fışkırınca dîn-i mübîn,
 Yayıldı sîne-i Bathâ'ya bir hayât-i nevîn.
 Bu inkılâbı henüz rûhu duymadan Garb'ın,
 Kuşattı satveti dünyâyı bir avuç Arab'ın!
 Dayandı bir ucu tâ Sedd-i Çîn'e; diğeri ucu,
 Aşıp bulut gibi, binlerle yükselen burcu,
 Uzandı ansızın İspanya'nın eteklerine.
 Hicâz'ı Çîn'i düşün nerde? Nerededir Pirene!
 Nedir bu hârikanın sırrı? Hep tevekküldür:
 Ki i'timâd-ı zaferden gelen tahammüldür.
 Tevekkül olmaya görsün yürekte azme refik,
 Durur mu şevkine pervâne olmadan tevfik?
 Cenâb-ı Hak ne diyor bak Resûl-i Ekrem'ine:
 «Bütün serâiri kalbin ihâta etse, yine,
 Daniş sahâbene dünyâya âid işler için;
 Rahîm ol onlara... Sen, çünkü, rûh-i rahmetsin.
 Hatâ ederseler aldırma, afvet, ihsân et;
 Sonunda hepsi için iltimâs-ı gufrân et.
 Verip karârı da azm eyledin mi... Durmayarak,

Cenâb-ı Hakk'a tevekkül edip yol almaya bak.»^(*)

Demek ki: Azme sarılmak gerek mebâdide;
Yanında bir de tevekkül o azmi te'yide.
Hülâsa, azm ile me'mûr olursa Peygamber;
Senin hesâbına artık düşün de bul ne düşer!
Şeriat'ın ikidir en muazzam erkânı;
Kimin ki öyle müzebzeb değıldir îmânı;
Ayırmaz onları, bir addedip tevessül eder...
Açıkça söyleyelim: Azm eder, tevekkül eder.
Ne din kalır, ne de dünyâ, bu anlaşılmazsa...
Hem anlayın bunu artık, hem anlatın nâsa.
Bu anlaşılmalı... Yâhud uzat bacaklarını,
Pamuklu şilteyi buldun mu, anma hiç yarını!
Ne olsa, puflla yataktan açılma tek bir adım;
İçin sıkıldı mı, gelsin boğuk boğuk «Bakalım
Cenâb-ı Hak ne yapar?» virdi yorgan altından...
Cenâb-ı Hak ne yapar, bilmiyor musun o zaman:
Araştırır «Bakalım bir, kulum ne yaptı?» diye...
Kıvrır da şilteyi öyleyse bak ilerlemeye.

Senin şu hâlini Sa'dî ne hoş hikâye eder...
İştiiğın olacaktır ya... Neyse, dinleyiver:
Kalenderin biri köyden sabahleyin fırlar,
Arar nasîbini; avdetle kırda akşamlar.
Fakat güneş batarak, ortalık karardıkça,
Görür ki: Yerde yatılmaz, hemen çıkar ağaç.
Herif ağaçta iken bir iniltidir, işitir...
Bakar ki: Bir kötürüm tilkinin yanık sesidir.
Zavallı, pösteki olmuş, bacak yok işleyecek;

(*) استعید بالله : «فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ
فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ...»

[«Onları afvet; onlar için mağfîret dile; iş hakkında onlara danış; bir kere de karar ver-
din mi, Allah'a dayan (tevekkül et)...» Âl-i İmrân (3) sûresi, 159. âyetin bir kısmı]

Boğazsa işlemek ister... Ne yapsın... İnleyecek!
 Biraz geçince, kavî dişlerinde bir ceylan,
 İner yakındaki vâdîye karşıdan arslan.
 Yukarda çıkmaz olur, şimdi, yolcunun nefesi;
 Tabîatiyle durur hastanın da inlemesi!
 Yiyip şikârını arslan dalınca ormanına;
 Sürüklenir, yanaşır tilki sofranın yanına;
 Doyar efendisinin artığıyla, sonra yatar.
 Herif düşünmeye başlar eder de hâle nazar:
 «Cenâb-ı Hak ne kadar merhametli, görmeli ki:
 Açım! demekle amel-mânde bir topal tilki,
 Ayağna gönderiyor rızkın en mükemmelini...
 O halde çekmeli insan çalışmadan elini.
 Değer mi koşmaya akşam, sabah, yalan dünya?
 Dolaşmayan dolaşandan akıllı... Gördün ya:
 Horul horul uyuyor kahbe tilki, senden tok!
 Tevekkül etmeli öyleyse şimdiden tezi yok.
 Yazık bu âna kadar çektiğim sıkıntılara!...»

Sabâh olunca, herif dağ başında bir mağara
 Tasarlayıp, ebedî i'tikâfa niyyet eder.
 Birinci gün bakınır: Yok ne bir gelir, ne gider!
 İkinci gün basar açlık, erir erir süzülür;
 Üçüncü gün uyuşuk bir sinek olur büzülür.
 Ölüm mü, uyku mu her neyse âkıbet uzanır;
 Fakat işittiği bir sesle silkinir, uyanır:
 «Dolaş da yırtıcı arslan kesil behey miskin!
 Niçin yatıp, kötürüm tilki olmak istersin?
 Elin, kolun tutuyorken çalış, kazanmaya bak,
 Ki artığımla geçinsin senin de bir yatalak.»

Ömer, tevekkülü elbet bilirdi bizden iyi...
 Ne yaptı «Biz mütevekkilleriz» diyen kümeyi?
 Dağıttı, kamçıya kuvvet, «Gidin, ekin!» diyerek.
 Demek: Tevekkül eden, önce mutlakà ekecek;

Demek: Tevekküle pek sığmıyormuş, anladın a.
 Sinek düşer gibi düşmek şunun bunun kabına.
 Bakın ne hâle getirmiş ki cehlimiz dîni:
 Hurâfeler bürümüş en temiz menâbi'ini.
 Değil hakâikî Şer'in, bugün, bedîhiyyât
 Bilâ-münâkaşa ikrâr olunmuyor... Heyhât!
 Kitâb'ı, Sünnet'i, İcmâ'ı kaldırıp attık;
 Havâssı maskara yaptık, avâmı aldattık.
 Yıkıp Şerîat'i, bambaşka bir binâ kurduk;
 Nebî'ye atf ile binlerce herze uydurduk!
 O hâli buldu ki cür'et: «Yecûzu fi't-tergîb...»^(*)
 Karâr-ı erzeli fetvâ kesildi!... Hem ne garîb,
 Hadîsi vaz' ediyorken sevâb uman bile var!
 Sevâbı var mı imiş, bir zaman gelir, anlar!
 Cihânı titretiyorken nidâ-yı «Men kezebe...»^(**)
 İştmiyor mu, nedir, bir bakın şu bî-edebe:
 Lisân-ı pâk-i Nebî'den yalanlar uyduruyor;
 Sıkılmadan da «sevâb işledim» deyip duruyor!
 Düşünmedin mi girerken Şerîat'in kanına?
 Cinâyetin kalacak zanneder misin yanına?
 Sevâb ümîd ediyor ha! Deyin ki nâmerde:
 «Sevabı sen göreceksin huzûr-i Mahşer'de!
 Tepende gezdirecek ra'd-ı intikâmını Hak,
 Ki yıldırımları beyninde kaynayıp duracak.
 Yakandan inmeyecek dest-i kahrı hüsrânın...
 Nasıl iner ki, önünden kaçıp da nîrânın,
 Civâr-ı nur-i nübüvvette mültecâ bulsan;
 Bu türlü kurtuluş imkânı yok ya... Kurtulsan;
 Şu izdihâmın elinden -ki belki bir milyar
 Nüfûs-i hâsiredir- kaçmak ihtimâli mi var?
 Bugün fesâdına kurbân olan zavallıların
 Vebâli boynuna yüklenmesin mi, yoksa, yarın?

(*) *İbâdete teşvik maksadıyla olursa hadîs uydurmak câizdir, mânâsına!*

(**) *«Kim benim ağzımdan bile bile bir hadîs uydurursa varacağı yer cehennemdir» meâlindeki hadîs-i şerif. [Buhârî, İlim 38.]*

Kolay mı ümmeti idlâl edip sefil etmek?
 Kolay mı dîni hurâfât içinde inletmek?
 Niçin Kitâb-ı İlâhî'yi pâyimâl ettin?
 Niçin Şerîat'ı murdâr elinle kirlettin?
 Çıkıp tepinmeye yok muydu başka bir sâha?
 Nedir bu salladığın çifte, Kâ'betullâh'a?
 Herif! Şu millet-i ma'sûmeden ne isterdin,
 Ki doğru yol diye tuttun, dalâli gösterdin!»

Zavallı çırpınıyor boyladıkça hüsrânı...
 Kenâra kaçmaya olsaydı bâri dermânı.
 Yazık ki çıkmak ümîdiyle kalkarak ayağa,
 Kımıldadıkça gömülmekte büsbütün batağa!
 Zaman zaman bakıp etrâfa dış gıcırdattı;
 Muhîti, çünkü, yürürken o muttasıl battı!
 Fakat bugün acınır bir nazarla bakmakta:
 Omuzda, çünkü, batak şimdi, cansa gırtlakta.
 Henüz gömülmedi biçârenin cılız boyunu;
 Koşup halâs ediniz bâri son deminde onu.
 Fakat, halâsı için en emin tarîki tutun;
 Şu pis bataklığı bir kerre mahvedin, kurutun.
 Kolay değil bu da, lâkin, büyük vukûf ister;
 Düşünce yoksulu, zıpçıktı müctehidler eğer,
 Dalarsalar o rezîl ictihâda bermu'tâd;
 Olur zavallının âtîsi büsbütün berbâd!

Sakırgadan daha iğrenç öbek öbek türüdü,
 Vücûd-i milleti son günler öyle bir bürüdü:
 Ki davranıp o tufeylâtı ansızın koğacak
 Olursa kurtulacak belki... Yoksa, bit boğacak!
 Eğer vücûdunu bir parçacık gözetseydin;
 Eğer tehâret-i vicdâna dikkat etseydin;
 Bu hâle gelmeye kalmazdı orta yerde sebep.
 Batak da, bit de o murdar atâletinden hep!

Zavallı milletin idrâki, târumâr olalı:
 Muhît-i ilme giren yok, diyâr-ı fen kapalı;
 Sanâyi'in adı batmış, ticâret öylesine,
 Zirâ'at olsa da... Âdem nebî usûlü yine!
 Hülâsa, hepsi çalışmak, yorulmak isteyecek.
 Fakat çalışmak için önce şart olan: İstek.
 O yoksa, hangi vesîleyle biz ilerleyelim?
 Sıkıntısız mütefennin, üzüntüsüz âlim,
 Ne tatlı şey! Buna bir çâre yok mu? Hah! Bulduk:
 Tokatlıyan'da, yarın, toplanır beş altı kopuk,
 Birer kadeh biradan sonra davranır erken,
 Omuzlayıp kırarız bâb-ı ictihâdı hemen.
 Kırılmadan açılır şey değil, kilid müdhiş!
 Gelin, omuzlayalım... Bir omuzlamaktadır iş.
 Cesâretin medenî şekli işte böyle olur;
 Uzun düşünmeye gelmez, karârımız bozulur.
 Süveys'i yardı herif... Akdeniz'le Şap Denizi
 Bitiştî. Öyle ya, bizler de kendi fikrimizi
 Çıkarılmış olsak eğer, şimdi, kuvveden fi'le,
 Kucaklaşır medeniyetle din tamâmıyle.
 Süveys'in ağzına heykel nasıl dikilmişse,
 Bekâ-yı nâmını te'yîd için «dö Lesseps»e;
 Bizim de hakkımız elbette, ictihâdı yaran
 Kanal boyunca birer heykel istemek o zaman!

Bakın ne günlere kaldık: Ya beş ya altı kopuk,
 Yamaklarıyla beraber ki hepsi kılıkuyruk,
 Utanmadan çıkıyor, ictihâda kalkışıyor!
 Bu hâle karşı tahammül hakîkaten pek zor.
 Harîmi Şer'-i mübînin ahır değil... Oradan
 Çekil de kendine bir sâha bul, behey nâdan!
 Kilitli bir kapı var orta yerde anlasana:
 Harem-serây-ı Şerî'at değil dalan dalana.
 Nasıl ki her kapının ayrı bir anahtarı var,
 Onun da var. Bunu idrâk eder birinci nazar.

Nedir mi? Anlatayım: Sizde olmayan irfan.
 Biraz hayâ edin öyleyse şaklabanlıktan!
 Kilitlidir kapı «ümmî duhât» için, amma
 Kıyâm-ı Haşr'e kadar ictihâd eder «ulemâ».
 Evet, şerâiti mevcûd olunca insanda;
 Ne kaldı men' edecek ictihâdı, meydanda?
 İle'l-ebed yetişir müctehid bu ümmetten;
 Şu var ki: Çıkmalı ferdâ-yı nûra zulmetten.
 Kıyâs-ı fâside bir kerre eyleyin dikkat:
 Süveys'i açtı herif... Doğru... Neyle açtı fakat?
 Omuzlamakla mı? Heyhât! Öyle bir fenle,
 Ki bir ömür telef olmuş o fenni tahsîle.
 Düşünmüyor bu kopuklar ki: Müctehid geçinen,
 Zamânının olacak muktedâsı irfânen.
 Kitâb'ı, Sünnet'i, İcmâ'ı sağlam anlayacak;
 Hilâf'ı yoklayacak, ihtiyâcı kollayacak.
 Ne ictihâdı yapar, yoksa, bir alay -zimmî
 Kadar nasîbe-i fikhîsi olmayan- ümmî?
 Kuzum, eşek nalı yapsan: Bir usta çingenenin
 Yanında uğraşacaksın, başında mengenenin.
 Peki! Liyâkat-i fitrîsi âdemin sâde,
 Kifâyet eylemiyorken bu en hasîs işde,
 Ya ictihâda nasıl kalkıyor bu sersemler?
 O ictihâda ki: Dünyâ kadar ulûm ister!
 Sokarsa burnunu herkes düşünmeden her işe;
 Kalır selâmet-i milliyemiz öbür gelişe!
 Neden vezâîfi taksîme hiç yanaşmıyoruz?
 Olursa bir kişinin koltuğunda on karpuz,
 Öbür gelişte de mümkün değil selâmetimiz!
 Yazık, yazık ki, bu yüzden bütün felâketimiz.
 İşin reculleri kimlerse çıksın orta yere;
 Ne var, ne yok, bilelim, hiç değilse, bir kerre.
 Sabahleyin mütefelsif, ikinci üstü fakîh;
 Sular karardı mı pek yosma bir edîb-i nezîh;
 Yarın müverrih; öbür gün siyâsetin kurdu;

Bakarsın: Ertesi gün ictihâda pey vurdu!...
Hülâsa, bûkalemun fitratinde zübbelerin
Elinde maskara olduk... Deyin de hükmü verin!

Fakat bu maskaralıklar devâm edip gitmez;
«Adam, benim neme lâzım!» demekle iş bitmez.
Tecellüd eylemesinden yılıp da zındığın,
Ağırca alması, bir fitnedir ki, siddîkin:
Cenâb-ı Hakk'a sığınmış o heybetiyle, Ömer. (*)
Emîn olun, bizi me'yûs eden felâketler,
Vazîfe hissine bîgânelik belâsı bütün;
Küçük, büyük «ne vazîfem!» desin de iş yürüttün!
O hâle geldi ki millet vazîfesizlikten:
Vazîfe hissi de kâfi değil, bugün, cidden.
Evet, onun daha fevkinde ihtiyâc artık...
O ihtiyâc ise: Milletçe bir fedâkârlık.

Şu fikrasiyle, hakîkat, Cenâb-ı Mevlâna,
Nigâh-ı ibrete açmış cihan kadar ma'nâ:
«Delik, deşik, evinin, bir zavallı hâne-harâb,
Görür de hâlini, her gün eder şu yolda hitâb:
«Yıkılma hâ! Beni evvelce etmeden âgâh;
Çoluk, çocuk biteriz sonra hep, ma'âzallâh!»
Bu hasbihâl ile yıllar gelir, geçer... Derken,
Gelir bakar ki bir akşam: O âşiyân-ı kühen
Yıkılmış, altına almış zavallı âileyi!
Görünce karşıdan âdemceğiz bu hâileyi,
Yığınla taş kesilen yurdunun harâbesine
Döner de der ki: «Meğer aldanırmışım, desene!
Ne oldu bunca niyâzım, ey âşinâ-yı kadîm?
Çocuklarım olacakken ben oldum işte yetîm!

(*) كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَقُولُ: «أَشْكُو إِلَى اللَّهِ مِنْ تَجَلُّدِ زُنْدِيقٍ وَبَطَانَةِ صِدِّيقٍ»

[Ömer ibnu'l-Hattâb der ki: «Zındıkların atılacağından ve siddıkların gevşekliğinden Allah'a sığınırım.»]

Sakın yıkılma haber vermeden demez miydim?
 Bu muydu senden, a zâlim, bu muydu ümmîdim?
 Hukûku, ahdi gözetmek nedir, sakın bilme!
 Yazık, yazık sana sarf ettiğim emeklerime!..»
 O taş yığımları bir hâtifi lisân olarak;
 Zavallı âdeme der: «Haksız infîâli bırak!
 Geçip de karşıma feryâd eder misin şimdi?
 Haber mi vermedim, amma kulak veren kimdi!
 Duvarlarımda yarık sandığın ağızlardan,
 Birer zebân-ı tezallüm uzattım, ey nâdan!
 Fakat çamurla kapardın da her gün ağzımı sen,
 Ziyâde söyleyemezdim susardım artık ben!..»

Hikâye hâlimizin aynıdır, değil mi? Evet!
 Şu farkı var yalınız: Bizde yok değil kuvvet.
 Yığın yığın sakatâtıyla geçmiş edvârın,
 Yıkılmış olsa da bir hayli kısmı dîvârın,
 Binâ-yı milleti i'lâ eden temel sağlam.
 Demek ki kurtuluruz biz bugün olursak adam.
 Onun da çâresi elbirliğiyle gayrettir.
 Çalışmanın o kadar feyzi var ki: Hayrettir!
 Hezîmetin sonu ölmek değildir elbette.
 Düşenler oldu zamânıyla aynı âkıbete:
 Fakat bugün yaşıyorlar, hem eskisinden iyi:

Nasılsa gâib edip kâmilen muhârebeyi,
 Esâret altına girmişti bir büyük millet.
 Zevî'l-ukül arasından seçilme bir hey'et,
 Düşündü: Milleti i'lâya çâre hangisidir?
 Döküldü ortaya ârâ-yı encümen bir bir:
 Siyâseten kimi kurtarmak istemiş kalanı;
 Demiş ki dîgeri: «Asker halâs eder vatânı;»
 O der: «Donanmaya vardır bugün eşedd-i lüzûm;»
 Bu der: «Hayır, daha elzemdir iktisâb-ı ulûm;»
 Kiminde san'ate rağbet, kiminde nakde heves;

Hülâsa, her kafadan başka başka çıkmış ses.
 Bir ihtiyar yalnız dinleyip bidâyette;
 «Mahalle mektebi lâzım!» demiş, nihâyette.
 Zavallının sözü pek anlaşılmamış ilkin:
 «Bunak!» diyen bile olmuş düşünmeden; lâkin,
 Herif, bu söz ne demektir, güzelce şerh etmiş;
 Deminki lâfları pek vâkıfâne cerh etmiş.

Sonunda: «Kuvvetimiz, şüphesiz, ilerlemeli;
 Fakat düşünmeli her şeyde önceden temeli.
 Teammüm etmesi lâzım ma'ârifin mutlak:
 Okur yazarsa ahâli, ne var yapılmayacak?
 Donanma, ordu birer ihtiyâc-ı mübrimdir,
 O ihtiyâcı, fakat, öğreten «muallim»dir!»
 Deyip kararını vermiş ki, aynen icrâyâ,
 Konunca ortaya çıkmış, bugünkü Almanya.

«Sedan»da orduyu teslîm eden Fransızlar,
 -Ki her zaman o vukûâtı yâd edip sızlar-
 Ne der, bilir misiniz? Hem de öyledir inanın:
 «Muallim ordusudur harbeden Prusyalı'nın;
 Muallim ordusu, lâkin, asıl muzaffer olan!»
 Bu sözden almalıdır, hiç değılse, ibret alan.
 -Ne çâre! İbrete hâlâ heveslidir çoğumuz;
 Yetişmemiş gibi dünyâyâ ibret olduğumuz!-
 Şu cehlimizle musîbet mi kaldı uğramadık?
 Mahalle mektebi lâzım, düşünmeyin artık!
 Mahalle mektebi olsaydı bizde vaktiyle;
 Ya uğrasaydı kalanlar güzelce ta'dîle;
 Yarım pabuçla gezen, donsuz üç buçuk zibidi,
 Bir Arnavutluk'u isyâna kaldırır mı idi?
 Bugün anâsır-ı İslâm'ı bir denî cereyan
 Sürüklüyor ki: Bakın nerden eyliyor nebean.
 Felâketin başı, hiç şüphe yok, cehâletimiz;
 Bu derde çâre bulunmaz -ne olsa- mektepsiz.

Ne Kürt elifbeyi sökmüş, ne Türk okur, ne Arap;
 Ne Çerkes'in, ne Lâz'ın var bakın, elinde kitap!
 Hülâsa, milletin efrâdı bilgiden mahrûm.
 Unutmayın şunu lâkin: «Zaman: Zamân-ı ulûm!»
 Zaman zamân-ı ulûm olmasaydı böyle, yine,
 -Kemâl-i şevk ile mâdem atılmışız dîne-
 Okur yazar olacaktık sıyâneten dîni:
 Onun ma'ârifî vâbeste, çünkü te'mîni.
 Zavallının yüzü yok cehle, anlaşılma mı?
 Demek ki: Atmalıyız ilme doğru ilk adımı.
 Mahalle mektebidir işte en birinci adım;
 Fakat; bu hatveyi ilkin tasarlamak lâzım.
 Muallim ordusu derken, çekirge orduları
 Çıkarsa ortaya, artık hesâb edin zararı!
 «Muallimim» diyen olmak gerektir îmanlı;
 Edebli, sonra liyâkatli, sonra vicdanlı.
 Bu dördü olmadan olmaz: Vazîfe, çünkü, büyük;
 Atıp da yazmayı bez bağlamakla dünkü hödük;
 Ya kalçın altına yüksek topuklu, eğri burun,
 Fotin çekip filiz olmakla her zamanki odun;
 Hudâ rızâsı için, «ehliyim işin» demesin!
 Demiş de olsa, denilsin: «Kuzum, nenin nesisin?»
 Diyorsanız: «Yine, hâlâ bu, olmasın mektûb!»
 Ne zırzop isteyin artık, ne büsbütün meczûb!
 O: Yükletir kocaman bir sığır bulur da yeri;
 Bu: Arş'ı, ferşi yıkar salladıkça çifteleri!
 Bizim çocuklara gelmez ne öyle çifte giden;
 Ne böyle Arş'a kadar çifte sallayan yerden!
 Evet, ulûmunu asrın şebâba öğretelim;
 Mukaddesâta, fakat, çokça ihtirâm edelim.
 Eğer hayâtını kasdeyliyorsanız vatanın:
 Bakın, anâsır-ı İslâm'ı hangi râbitanın
 Devâmı bağlayabilmiş bu müşterek vatana?
 Kapılmayın onu ihmâl edip salâh umana.
 O râbitayla bu millet bulur bulursa felâh;

O, bir çözüldü mü, her şey biter ma'âzallâh.
 Eğer hayâtına kasdeyliyorsanız... Başka!
 Fakat bu mes'ele, bilmem ki, kaldırır mı şaka?
 Hayır, hayât-ı vatandır umûm için gâye;
 «Vatan!» deyip giriyor her giren mücâhedeyle.
 Bu «her giren»le, tabî'î, tutunca it damarı,
 Mukaddesâta kadar saldıran beş on çomarı,
 Hesâba katmayı hiçbir zaman düşünmüyorum:
 O tasmazılara insan demekte ma'zûrum.
 Vatan muhabbeti, millet yolunda bezl-i hayât;
 Hülâsa, âile hissiyle cümle hissiyyât;
 Mukaddesâtı için çırpınan yürekte olur.
 İçinde leş taşıyan sîneden ne hayr umulur?
 Vatan felâkete düşmüş... Onun hamiyyeti cûş
 Eder mi zannediyorsun? Herif: Vatan-ber-düş!
 Bulunca kendine bir yer, doyunca kör boğazı,
 Kapandı, gitti, bakarsın ki, nekbetin ağzı.
 Fakat, sen öyle değilsin: Senin yanar ciğerin:
 «Vatan!» deyip öleceksin semâda olsa yerin.
 Nasıl tahammül eder hür olan esâretine?
 Kör olsun ağlamayan, ey vatan, felâketine!

Cemâ'at elverir artık, bu uykudan uyanın,
 Hudâ rızası için, dünkü hâdisâtı anın!
 Kımıldamaz yine gelmezsek intibâha bugün,
 İkinci uyku ne dehşetli bir ölüm, düşünün!
 Ölüm kolay... Diyebilsek sonunda: «Kurtulduk!»
 Bu intihâr öteden, üç yüz elli milyonluk,
 Zavallı Âlem-i İslâm için elîm olacak!
 Biz olmasak bu kadar hânümân yetîm olacak!
 Gıcırdamakla berâber serîr-i şevketimiz,
 Bu dîni kurtaran ancak bizim hükûmetimiz.

Tunus'ta, Fas'ta, Cezâyir'de, Çin'de, İran'da,
 Cava'yla, hitta-i Hindî'de, belki Afgan'da,

Sibiryâ, Hıyve, Buhârâ, Kırım muhîtinde,
Yaşarken Ehl-i Salîb'in nüfûzu altında;
Zavallı Âlem-i İslâm eğer Salîb'e henüz
Sarılmıyorsa, kolundan çeken: Hilâfet'iniz.
Hilâfet olmasa: Dünyâ tanassur eyleyecek...⁽¹⁾
O halde, şimdi bizim hakkımız değil ölmek.
Yetişmiyor mu ki dünyâ evinde çektüğümüz,
Yarın da yüklenelim âlemin günâhını biz?
Hem intihâra özenmek ne sermedî hüsrân!
Bucak bucak savuşun, müslümansanız, bundan.
Hayâta karşı nedir, söyleyin, bu yılgınlık?
Reis-i âilenin intihârı: Çılgınlık!
Hilâfet'in, o henüz pâyidâr olan arşın⁽²⁾
Sukûtu müdhiş olur... Düşmesin aman, yapışın!
Nedir bu tefrika, yâhu! Utanmıyor musunuz?
Geçen fecâyi'e hâlâ inanmıyor musunuz?
Gömülmek istemeyenler boyunca hüsrâna;
Nifâki gömmeli artık mezâr-ı nişyâna.
Unuttunuz mu ne korkunç edepsiz olduğunu?
Eşip de geçmişi hortlatmayın şu mel'ûnu!

Demin, huşûa varan bir kıyâm-ı haşyetle,
Huzûr-i Hâlik'a durmuştunuz cemâ'atle.
Yarınca kubbeyi «Allâhu ekber!» ikrârı;
Boşandı yerlere Hakk'ın semâ-yı esrârı.
Önümde cûşa gelen safların telâtumunu
Görünce andım o deryâların tezâhumunu:
Ki dalgalar gibi, ummân-ı sermediyyette,
Birer sücûd ile güm-nâm olur nihâyette!
Sufûf ayakta iken, dalgalar ayakta idi;
Hurûş edince hatîbin nidâ-yı tahmîdi:

(1) Şiirin ilk dört neşrinde, son iki mısradaki bulunan "Hilâfet'iniz" ve "Hilâfet" kelimeleri, 1924 baskısında "Bu kudretiniz" ve "Bu kudret" şeklinde çıkmıştır.

(2) Şiirin ilk dört neşrinde bulunan "Hilâfet'in" kelimesi, 1924 baskısında "Hükümetin" şeklinde çıkmıştır.

Serildi yerlere «yekpâre» bir cihân-ı hamûş,
 Ki imtidâd-ı mekâbirdi, öyle dûşa-dûş!
 O mevce mevce uzanmış duran hazâirden,
 Duyuldu vurduğu binlerce sînenin birden!
 Mezarların bu yürekler dayanmaz âhengi;
 Yüreklerin de hazîn inkisâr-ı yek-rengi;
 Getirdi cûşîşe ummân-ı sermediyyeti de;
 Hitâma erdi nihâyet o sermedî secde:
 Zemîne ra'ş'e veren bir derin sadâ geldi;
 Deminki dalgaların, şimdi, hepsi yükseldi!

Bu herc ü merc-i ubûdiyyetin tevâlîsi;
 Sukûtu cebhelerin, sonradan teâlîsi,
 Namazda hem beni göz yaşlarıyla ağlattı;
 Hem öyle ağlanacak bir hakîkat anlattı,
 Ki dinlemezsiz elbette mahvolur millet:
 Sizin felâketiniz: Târûmâr olan «vahdet».
 Eğer yürekleriniz aynı hisle çarparsa;
 Eğer o his gibi tek, bir de gâyeniz varsa;
 Düşer düşer yine kalkarsınız, emîn olunuz...
 Demek ki birliği te'mîn edince kurtuluruz.
 O halde vahdete hâil ne varsa çiğneyiniz...
 Bu ayrılık da neden? Bir değil mi her şeyiniz?
 Ne fırka herzesi lâzım, ne derd-i kavmiyyet;
 Bizim diyânete sığmaz sekiz, dokuz millet!
 Bütün bu tefrikalar, etsenizdi istiknâh,
 Görürdünüz nereden geldi... Yâ ibâdallâh!
 Huzur-i Hak'ta nasıl toplu durdunuzdu demin?
 Günâhtır, etmeyin artık, ayıptır, eylemeyin!
 Şu ihtirâsa uyup az mı verdiniz kurban?
 Şikâk için mi eder, sâde, kalbiniz daraban?
 Neden uhuvvetiniz böyle münhasır namaza?
 Çıkınca avluya herkes niçin boğaz boğaza?
 Ne Müslümanlığıdır, anlamam ki, yaptığımız?
 Çıkar yol olmayacak, korkarım, bu saptığımız!

Görünce fesli, atılmak, tasarlayıp bıçağı;
 Görünce şapkalı, sinmek, değiştirip sokağı;
 Gönüller ayrı oluş, sîneler bir olsa bile...
 Nifâk alâmeti bunlar, kuzum, tamâmıyla!(*)
 Nifâka buğz ediniz hâlisen li-vechillâh;
 Halâs eder sizi ihlâsınızla belki İlâh.
 Münâfiğin sonu gelmez, söner sefil ocağı...
 Bugün tüterse henüz gelmemiş, demek ki, çağı!
 Nedir ki, verdiği yangınla memleket de biter,
 Saçak tutuşmadan evvel basılmamışsa eğer.
 Yanında yaş da yanar, çâresiz, yanan kurunun...
 Diyor Kitâb-ı İlâhî: «O fitneden korunun,
 Ki sâde sizdeki erbâb-ı zulmü istilâ
 Eder de, suçsuz olan kurtulur değil aslâ!...»(**)
 Hesâb edin ne kadar bî-günâhın aktıkanı...
 Beş on vatansız için nâra yakmayın vatani!
 Hudâ rızâsı için kaldırın nifâkı... Günâh!
 Alev saçaklara sarsın mı, yâ ibâdallah?
 Sararsa hangimizin hânümânı kurtulacak?
 O bir tutuşmaya görsün, ne od kalır, ne ocak!
 Neden beş altı vatansız beş altı kundakçı,
 Yığın yığın buluyor arkasında yordakçı?
 Niçin hakîr oluyor, sonra, durmayıp öteden,
 «Koşun! diyen, bu cehennem henüz kıvılcım iken.»
 Ne intibâha çalışmak, ne i'tilâyâ emek;
 Cihan yıkılsa bizim halk uyanmadan gidecek!
 Onun kıyâmı için Sûr'u beklemek lâzım!
 Bu duygusuzluğa bir çâre yok mu, Allâh'ım?

(*) اسْتَعِذْ بِاللَّهِ: بِأَسْمَائِهِمْ شَدِيدَ تَحْسِبِهِمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ تَشْتِي

[«Kendi aralarında çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın, oysa onların kalbleri ayrı ayrıdır...» Haşr (59) sûresi, 14. âyetin bir kısmı.]

(**) وَأَشْفُوا فِتْنَةً لِّأَنَّ تَصْيِيبَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةٌ...

[«O fitneden sakının ki, aranızdan yalnız haksızlık edenlere erişmekle kalmaz...» Enfâl (8) sûresi, 25. âyetin bir kısmı.]

Zavallı köylüye, ilkin, epeyce sövmüşler;
 İştitemiş... Bu sefer bir odunla dövmüşler.
 Birer davul kadar olmuş da budlarındaki şiş,
 «Davul çalınmada, zannım, aşağıki evde!» demiş.
 İnce, derken, odunlar budur, deyip beyni,
 «Davul bizim eve gelmiş!» demiş sonunda, hani?
 Bizim de hâlimiz aynıyle köylünün hâli!
 Harîm-i Şer'-i Mübîn'in, zemîn-i İslâm'ın,
 Birer birer yıkılırken husûn-i iclâli;
 Yerinden oynadı yerler de, bizler eyyâmın
 Tekallübâtına bîgâneyiz hayâl ettik,
 Kımıldamaksızın îmânı küfre çiğnettik!
 Kımıldamak yine yok bizde cebr-i mâfâta;
 Kim uğramıştı, unuttuk, geçen beliyâta!

Bizim muhîti, bizim halkı seyredince nazar;
 Görür ki: Beyni bozulmuş yığın yığın kafa var.
 Düşünceler mütehâliftir istikâmette;
 Şu var ki, hepsi nihâyet bulur sakâmette!

Birinci zümreyi teşkîl eden zavallı avam,
 Bıraksalar edecek tatlı uykusunda devam.
 Bugün nasîbini yerleştirmede kursağına;
 «Yarın» nedir? Onu bilmez, yatar dönüp sağına.
 Yıkılsa arş-ı Hilâfet, tıklılsa kabre vatan,⁽¹⁾
 Vazifesinde değil: Çünkü «hepsi Allah'tan!»
 Ne hükmü var ki esasen yalancı dünyânın?
 Ölürse, yan gelecek Cennet'inde Mevlâ'nın.
 Fena kuruntu değil! Ben derim, sorulsa bana:
 «Kabûl ederse Cehennem ne mutlu, amca, sana!»

İkinci zümreyi teşkîl eden cemâ'at ise,
 Hayâta küskün olandır ki: Saplanıp ye'se,

(1) Şiirin ilk dört neşrinde bulunan "arş-ı Hilâfet" ifadesi, 1924 baskısında "arş-ı hükümet" şeklinde çıkmıştır.

«Selâmetin yolu yoktur... Ne yapsalar boşuna!»
 Demiş de hırkayı çekmiş bütün bütün başına.
 Bu türlü bir hareket mahz-ı küfr olur; zîrâ:
 Taleble âmir olurken bir âyetinde Hudâ,
 Buyurdu «Kesmeyiniz rûh-i rahmetimden ümîd;
 Ki müşrikîn olur ancak o nefhadan nevmîd.»
 Bu bir; ikincisi: Ye'sin ne olsa esbâbı,
 Onun atâlet-i külliyyedir ki îcâbı,
 Teressübâtını etmiştik önceden tahlîl.

Üçüncü zümreyi kimlerdir eyleyen teşkil?
 Evet, şebâb-ı münevver denen şu nesl-i sefih.
 -Fakat nezîhini borcumdur eylemek tenzîh-
 Bu zübbeler acaba hangi cinsin efrâdı?
 Kadın desen, geliyor arkasından erkek adı;
 Hayır, kadın değil, erkek desen, nedir o kılık?
 Demet demetken o saçlar, ne muhtasar o bıyık?
 Sadâsı baykuşa benzer, hırâmı saksığana;
 Hülâsa, zübbe demiştim ya, artık anlasana!
 Fakat bu kukla herif bir büyük seciyye taşır,
 Ki, haddim olmayarak, «âferin!» desem yaraşır.
 Nedir mi? Anlatayım: Öyle bir metâneti var,
 Ki en savulmayacak ye'si tek birayla savar.
 Sinirlerinde te'essür denen fenâlık yok,
 Tabîatında utanmakla âşinâlık yok.
 Bilirsiniz, hani, insanda bir damar varmış,
 Ki yüz­süz olmak için mutlaka o çatlarmış;
 Nasılsa «Rabbim utandırmasın!» duâsı alan,
 Bu arsızın o damar zâten eksik alnından!
 Cebinde gördü mü üç tâne çil kuruş, nazlım,
 Tokatlıyan'da satar mutlaka, gider de, çalım.
 Eğer dolandırabilmişse istenen parayı;
 Görür mahalleli tâ karnavalda maskarayı!
 Beyoğlu'nun o mülevves muhît-i fâhişine
 Dalar gider, takılıp bir sefilenin peşine.

«Hayâ, edeb gibi sözler rüsûm-i fâsidedir;
 Vatanla âile, hattâ, kuyûd-i zâidedir.»
 Diyor da hepsine birden kuduzca saldırıyor...
 «Ayıp değil mi?» demişsin... Aceb kim aldırıyor!
 Namaz, oruç gibi şeylerle yok alış verişi.
 Mukaddesât ile eğlenmek en birinci işi.
 Duyarsanız «kara kuvvet» bilin ki: İmandır.
 «Kitâb-ı köhne» de -hâşâ- Kitâb-ı Yezdan'dır.
 Üşenmeden ona Kur'ân'ı anlatırsan eğer,
 Şu ezberindeki esmâyı muttasıl geveler:
 «Kurûn-i mâziyeden kalma cansız evrâdı
 Çekerse, doğru mu Yirminci Asr'ın evlâdı?»
 Nedir alâkası yirminci asr-ı irfanla
 Bu şaklaban herifin? Anlamam ayıp değil a!
 Metâ'-ı fazlı mı varmış elinde gösterecek?
 Nedir meziyyeti, görsek de bâri öğrensek.
 Hayır! Mehâsin-i Garb'ın birinde yok hevesi,
 Rezâil, oldu mu lâkin, şîârıdır hepsi!

Bütün kebâire tiryâki bir kopuk tanırım...
 -Ne oldu bilmiyorum şimdi, sağ değil sanırım-
 Kumar, şenâ'atin aksâmı, irtikâb, içki...
 Hülâsa defter-i a'mâli öyle kapkara ki:
 Yanında leyl-i cehennem, sabâh-ı cennettir!
 «Utanmıyor musun? Ettiklerin rezâlettir!»
 Denirse kendine, milletlerin ekâbirini
 Sayardı göstererek hepsinin kebâirini:
 «Filân içerdi... Filân fuhşa münhemikti...» diye,
 Mülevvesâtını bir bir ricâl-i mâzîye
 İzâfe etmeye başlardı pâye vermek için.
 «Pekî! Fezâili yok muydu söylediklerinin?»
 Diyen çıkarsa «Müverrihlik etmedim!» derdi.
 Şu zübbeler de, bugün, aynı rûhu gösterdi.
 Fransız'ın nesi var? Fuhşu, bir de ilhâdı;
 Kapıştı bunları «Yirminci Asr'ın evlâdı!»

Ya Alman'ın nesi var zevki okşayan? Birası;
 Unuttu ayrıanı, ma'tûha döndü kahrolası!
 Heriflerin, hani, dünyâ kadar bedâyi'i var:
 Ulûmu var, edebiyâtı var, sanâyi'i var.
 Giden birer avuç olsun getirse memlekete;
 Döner muhîtimiz elbet muhît-i ma'rifete.
 Kucak kucak taşıyor olmadık mesâvîyi;
 Beğenmesek, «medeniyyet!» diyor; inandık; iyi!
 «Ne var, biraz da ma'ârif getirmiş olsa...» desek;
 Emîn olun size «Hammallık etmedim!» diyecek.

Ne kaldı arkaya? Dördüncü kısmın efrâdı.
 Bu zümrenin de sefâhet hayât-ı mu'tâdı.
 Hem i'tiyâdını hiçbir zaman değiştiremez;
 O nazlı sîneye, zîrâ, acıklı şey giremez!
 Geçen kıyâmet için «fırtınaydı, geçti» diyor,
 Diyor da zevkine, vur patlasın, devâm ediyor.
 — Bugün Florya mı? A'lâ! Yarın ne var?

— Konser...

«Sular» da pek ömür amma, açık değil, dediler.
 — Açılmamış diye evlerde kalmak olmaz ya!
 — Hakikat öyle! Ne yapsak? Gider misin Mama'ya?
 — Ne var ki?

— Orta oyun var. Gelir misin? Haydi!

— Kavuklu, Hamdi mi? Gerçek... O sağ değil...

— Abdi.

— Hayır hayır! Bana lâzım değil ne Abdi, ne şey!..
 — Nedense pek asabîsin bugün, Ferîdun Bey!
 — Değil, bu tatsız oyunlar çekilmiyor: Monoton!
 — Pekî! Ne yapmalı? Sen bâri söyle... Bak: Saat on.
 — Evet, ne yapmalı? Dur dur! Ne Üsküdar, ne Mama;
 Tiyatro olmalı, yâhud güzelce bir sinema.

Demek tiyatro severmiş benim sevimli beyim...
 O halde ben ona tam altı sahne arzedeğim:

Ki her birinde değişsin bütün bütün âhenk;
Zemîni yeknesak olsun, edâsı rengâ-renk!

Edirne kal'asıdır gördüğün hisâr-ı mehib;
O zirvesinde biten simsiyâh ağaç da: Salîb!
Murâd-ı Evvel'i sırtında gezdiren tepeler,
Nasıl rükû ediyor Ferdinand'a, bak, bu sefer!
Bizim midir sanıyorsun şu yükselen bayrak?
Çeken: Savof... Lala Şâhin değil, kuzum iyi bak!
Edirne... İşte o İslâm'ın âhenin sûru;
Edirne... İşte o Şark'ın cebîn-i mağrûru;
İkinci arş-ı teâlîsi Âl-i Osmân'ın;
Birinci mevki'-i feyyâzı, belki, dünyânın;
Edirne... İşte o Dârü'l-Hilâfe'nin kilidi;⁽¹⁾
Sefil ayakları altında Bulgar'ın şimdi!
Muzaffer ordusu hakkıyla intikâm alıyor:
Çoluk, çocuk, kadın, erkek, ne balsa parçalıyor.
Bu katl-i âma da râzîyim ihtirâm olsa,
Harîm-i dîni de geçtik, harîm-i nâmûsa!
Şu dört minâreli câmi' ki yoktu hiçbir eşi;
Ki parlıyordu hilâlinde san'atin güneşi;
Salîb'i sîneye çekmiş de bekliyor... Nevmîd!
Ezan sadâsı değil duyduğun tanîn-i medîd!
O şanlı ma'bedi Sultan Selîm-i mağfûrun,
Ki ihtişamına benzerdi subh-i mahmûrun,
Nasıl gurûb edivermiş ki: Bir ziyâ, bir nûr,
O kanlı bezlerin altından olmuyor manzûr!
Ne sînesinde Hudâ var, ne hâtırında Nebî...
Zalâm-ı küfre gömülmüş boyunca lâşe gibi!
Birer mezâr-ı müebbed kesilmiş evlere bak:
Beş ayda kırk bini sönmüş ki yanmıyor tek ocak!
Sokak sokak dolaşan sayha: Vâpesîn feryâd;
Derin derin duyulan ses: Enîn-i istimdâd.

(1) Şiirin ilk dört neşrinde bulunan "Dârü'l-Hilâfe'nin" ifadesi, 1924 baskısında "İstanbul'un demir" şeklinde çıkmıştır.

Dışarda kendisi mahkûm, içerde nâmûsu...
Esîri öldürüyor, bak ki, zulmün en koyusu!

Meriç'le Tunca'nın üstünde gördüğün kümeler
Nedir bilir misin? Enkâz-ı târumâr-ı beşer!
Sarayıçı'ndeki biçâreler ki hepsi kadın...
Kenâra vurmuş olan kısmıdır bu ecsâdın!
Nazarlarında sönen gözlerin sönük nazarı;
Kulaklarında civârın enîn-i muhtazarı;
Kucaklarında birer na's-ı pâre pâre defn...
Ecelle uğraşüyor bir yığın kemik... Ne hazîn!
Yalın ayak, baş açık, bir paçavra sırtında;
Bu tamtakır adanın tamtakır muhâtinde;
Acından ölmeye mahkûm olan zavallıları,
Sular bıraksa da Bulgar bırakmıyor dışarı!
Ne kurtulur, ne ölür... Derde bak, felâkete bak:
Hayat? O hakkı değildir. Ölüm? Ölüm de yasak!

— Nedir şu karşığı vâdîyi bir alev bürüyor;
Fakat yılan gibi yerlerde kıvranıp yürüyor?
— Nedir mi? Kükremesinden de bellidir: Arda...
— Ya imtidâd-ı mehîbince yükselen her ada?
— Mezâr-ı sâbihi binlerce gövdenin, kafanın!
— Bu kıpkızıl derenin reng-i âteşîni, sakın,
Şafak bulutlarının zilli olmasın?

— Heyhat!

Sevâhilinde onun söndürüldü öyle hayat:
Ki aktı sel gibi aylarca hûn-i mazlûmu!

— Bu kanlı perde nedir?

— Hangi kanlı perde, şu mu?

Gümülcine'yle havâlisidir ki, bir canavar
Bu mel'ânetleri yapmaz -meğer ki Bulgarlar!-
Ne ihtiyar seçiyor, bak, ne kimsesiz tanıyor;
Beş altı günde otuz bin adam boğazlanıyor!

Pomakların deşilip süngülerle vicdânı;
 Alınmak isteniyor tâ içinden îmâmı!
 Birer birer oluyor ırzı, mâli, yurdu heder...
 Gidince hepsi elinden: «Ya Bulgar ol, ya geber!»
 Şu, göğsü baltaların en körüyle parçalanan,
 Şu, beyni taşların altında uğrayıp kafadan,
 Karın, çamurların üstünde, inleyen canlar;
 Şu, bir yığın kömür olmuş, kül olmuş insanlar;
 Ki gazlı bezle, o olmazsa, yağlı katranla
 Yakıldı Bulgar'a şâyeste bir soğuk kanla;
 «Salîb'e secdeye varmak Hudâ'ya isyandır.»
 Deyip Hudâ'sına kurbân olan şehîdandır.
 «Ya Bulgar ol, ya geber!» sâde hâinin dediği...
 Tanassur etmeye koyvermiyor ahâlîyi,
 Bahânesiyle imam görmüyor mu, çıldırarak,
 Kuduzca saldırıyor intikâm için ite bak!
 Sarıklarından asılmışların hesabı mı var?
 Yetişmiyor gibi yer, bir de gökyüzünde mezar!

Siz, ey başındaki destârı etmeyip de fedâ,
 Onunla âlem-i lâhûta yükselen şühedâ!
 Ne mutlu sizlere: Dünyâda çok ölüm gördüm;
 Tahattur etmiyorum böyle kahraman bir ölüm.
 Cihanda Habl-i Îlâhî'ye i'tisâma, sizin
 Şu kahramanlığınızdır yegâne levh-i güzin!
 Siz, ey vücûduna elvermeyip de hâk-i mezâr,
 Nesîm-i sâfa gömülmüş ricâl-i berhurdâr!
 Biz almasak bile a'dâdan intikâmınızı;
 Hudâ ki defter-i ebrâra yazdı nâmınızı,
 Günün birinde şu dağlardan indirir elbet,
 O intikâmı alır kanlı canlı bir millet!

— Nedir uzakta nümâyân olan şu ıssız ova,
 Ki pek hazin duruyor?

— Bilmiyor musun? Kosova!

Nasıl bilirdin! Evet, bilmesen de hakkın var:
 Bırakmamış ki, taş üstünde taş, kuduz canavar!
 Yol uğrattıp da bu sahrâdan önce geçmişsen;
 Görür müsün, bakalım, bir nişâne geçmişten?
 Ne olmuş onca mefâhir? Ne olmuş onca diyâr?
 Nasıl da bitmiş o saymakla bitmeyen âsâr!
 O, Yıldırım gibi sâhib-kıranların, ebedî
 Sadâ-yı kahrı fezâsında çınlayan vâdî,
 Bir inkılâb ile, yâ Rab, nasıl harâb olmuş?
 Ki çırpınıp duruyor her taşında bin baykuş!
 Murâd-ı Evvel'i koynunda saklayan toprak,
 Kimin ayakları altında inliyor hele bak!
 Kimin elinde bıraktık... Kimin emânetini!
 O Pâdişâh-ı Şehîd'in huzûr-i heybetini,
 Sonunda çiğneyecek miydi Sırp'ın orduları,
 İçip içip gelerek önlerinde bandoları?
 Sen, ey Şehîd-i muazzam ki rûh-i feyyâzın
 Duyar, neler çekiyor yerde kalmış enkâzın!
 O rûhtan bize bir nefha olsun indiriver...
 Ki başka türlü uyanmaz bu gördüğün ölüler!..

— Nedir şu karşıda birçok karaltılar yürüyor?
 — Muzaffer ordu ahâlîyi şimdi öldürüyor.
 Nüfûs-i müslime çokmuş da gayr-ı müslimeden,
 İdâre müşkil olurmuş tevâzün eylemeden.
 Demek tevâzün içindir bu müslüman kesmek;
 O hâsıl oldu mu artık adam kesilmeyecek!
 Tevâzün olmadı besbelli: Her taraf yanıyor;
 Odun kıyar gibi binlerce sîne doğranıyor!
 Ne reng-i muzlime girmiş o yemyeşil Kosova!
 Şimâle doğru bütün Pirzerin, İpek, Yakova,
 Fezâ-yı mahşere dönmüş gıriv-i mâtemden...
 Hem öyle arsa-i mahşer ki: Yok şefâ'at eden!
 Ne bir yaşındaki ma'sûm için beşikte hayat;
 Ne seksenindeki mazlûm için eşikte necat;

O, baltalarla kesiktir; bu, süngülerle delik...
 Öbek öbek duruyor pıhtı pıhtı kanla kemik.
 Bütün yıkılmış ocak, başka şey değil görünen;
 Yüz elli bin bu kadar hânümânı buldu sönen!
 Siz, ey bu yangını ihzâr eden beş altı sefil,
 Ki ettiniz bizi Hırvat'la Sırp'a karşı rezîl!
 Neden Halîfe'ye Kur'ân'la bağlı Arnavut'u⁽¹⁾
 Ayırdınız da harâb ettiniz bütün yurdu?
 Nasılmış, anlayınız iddiâ-yı kavmiyyet?
 Ne yolda mahvoluyormuş bakın ki bir millet!
 Siz, ey bu zehri en evvel kusan beyinsizler!
 Kaçıp da kurtuluruz sandınız... Fakat, ne gezer!
 Bugün belânızı bulmuş değilseniz, mutlak,
 Yarınki sâikalar beyninizde patlayacak!

Şişip şişip gidiyorsun, değil mi, ey Vardar?
 Ya boğduğun kadının, erkeğin hesâbı mı var!
 Mezârı olmuş iken bunca na's-ı mevvâcin,
 Cenâze yutmaya hâlâ mı doymaz emvâcin?
 Ne oldu yâdına her gün hutûr eden o nukûş?
 Nedir bu göğsüne çökmüş sevâd-ı cûşâcûş?
 Neden kısıldı muhîtinde çağlayan nagamât?
 Bir âşinâ sesi duysaydım ölmeden... Heyhât!
 O kanlı canlı yiğitler ki: Zıll-i bîdârı,
 Koşar gezerdi senin dûş-i imtinânında;
 O anlı şanlı gelinler ki: Nûr-i dîdârı,
 Uyurdu nâz ile âgûş-i mihrîbânında;
 O kahraman babalar, anneler ki: Sâhilini
 Dönerdi, her biri evlâdının tutup elini...
 O gölgelerle berâber birer hayâl-i tebâh,
 Birer hayâl-i defîn oldu şimdi... Öyle mi? Âh!

Selânik'in, Siroz'un, bak, o nâm-dâr ovası,
 Kimin elinde bugün, hangi haydudun yuvası?

(1) Şiirin ilk dört neşrinde bulunan "Halîfe'ye" kelimesi, 1924 baskısında "hükûmete" şeklinde çıkmıştır.

Zemîni öyle boyanmış ki, hûn-i İslâm'a:
 Kızıl kesâfeti çökmüş cebîn-i eyyâma!
 Kızıl ufukların altında kıpkızıl yer yer...
 Kızardı, baksana, dağlar, kızardı vâdîler;
 Kızardı çehre-i dünyâ; kızardı rûy-i semâ;
 Fakat şu mâvili bayrak kızarmıyor hâlâ!
 Onun salındığı yerlerde bir kızıl tûfan,
 Ne can bıraktı, ne îman, ne boğmadık vicdan!
 Minâreler serilip hâke, sustu ma'bedler;
 Yıkıldı medreseler; dümdüz oldu merkadler.
 Mesâcidin çoğu meydanda yok, kalanlar ise,
 Ya gördüğün gibi meyhânedir, ya bir kilise.
 Şehirde evlere baskın; kazâda katl-i nüfûs;
 Kurâda kalmadı telvîs olunmadık nâmûs!
 Yapan da kim? Adı Osmanlı, rûhu Yûnanlı,
 Bu işde en mütehassis bölük bölük kanlı!
 «Mukaddes ordu»yu te'yîd eden bu azgınlar
 Saçıp savurdular etrâfa öyle yangınlar:
 Ki uğradıkları yerlerde tütmüyor bir ocak...
 Kıyâm-ı Haşr'e kadar, belki tütmeyip duracak!
 Adım başında şekâvet, adım başında kîtâl;
 Şenâ'atin ne kadar kanlı şekli varsa: Helâl!
 Şu, Haç kazılmak için alını parça parça olan;
 Şu, vaftiz etmek için buzlu gölde dondurulan
 Zavallılarla soğuklarda titreyen eytâm;
 Şu, süngülerle aranmış delik deşik erhâm;
 Şu, na'sı kanlı çarıklarla çiğnenen kızlar;
 Şu, hânedânı sönenler; şu hânümansızlar;
 Şu, ümmehât-ı perîşan; şu derbeder evlâd;
 Şu, saç yolan ninecikler; şu inleyen ecdâd;
 Şu, bombalarla çöken kubbeler derûnundan,
 Kemik sütunları hâlinde fişkırان ecsâd;
 Şu kül yığımları altında saklı gövdeleri
 Tavâf eden, o yürekler dayanmayan feryâd;
 Tiyatrolarda görülmez, değil mi, nazlı beyim?
 Sıkıldın öyle mi? Dur başka sahne göstereyim:

Bilir misin duyulan hangi yurdun inlemesi,

..... (*)

İkinci oldu mu yâhu? Nedir bu «salli!» sesi?

Evet... İkinci... Gelin bâri bir duâ edelim.

Kabûl eder diyelim... Hakk'a ilticâ edelim:

Yâ Rab, bizi kahretme, helâk eyleme...

— Âmin!

Tâ ibret olup kalmayalım âleme...

— Âmin!

Yetmez mi celâlinle göründüklerin artık?

Kurbân olayım, biz bu tecellîden usandık!

Bir fecr-i ümîd etmeli ferdâları te'mîn...

Göster bize yâ Rab o güzel günleri...

— Âmin!

Ferdâlara kaldıksa eğer... Nerde o ferdâ?

Hâlâ mı bu İslâm'ı ezen mâtem-i yeldâ?

Hâlâ mı bu âfâka çöken perde-i hûnîn?

Nârin yetişir... Bekliyoruz nûrunu...

— Âmin!

Müstakbel için sîne-i millette emel yok!

Bir ukde var ancak, o da: «Tevfik-i ezel yok!»

Sensin edecek «var!» diye vicdanları tatmin.

Çok görme, İlâhî, bize bir nefhanı...

— Âmin!

Kur'ân ayak altında sürünsün mü, İlâhî?

Âyâtının üstünde yürünsün mü, İlâhî?

Haç Kâ'be'nin alnında görünsün mü, İlâhî?

Çöksün mü nihâyet yıkılıp koskoca bir din?

Çektirme, İlâhî, bu kadar zilleti...

— Âmin!

Ve'l-hamdu li'l-lâhi Rabbi'l-âlemîn

(*) Vâiz, bu yeni sahne-i fecâati tasvire başlamak üzere idi ki, müezzinin ikinci vaktini ihtâr eden «salli» sesi kubbeye aksetti. Lâkin, yarım saatten beri te'essür, nedâmet yaşları dök-mekte olan cemâatin içinden pek azı bu sadâyı işitebildi.

SAFAHAT

BEŞİNCİ KİTAP

HÂTİRALAR

*Hânedân-ı Hilâfet'in erkân-ı mu'azzamasından
Ömer Fâruk Efendi Hazretlerine
takdime-i ta'zîmidir*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَلَا تَحْمِلُنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ

MEÂL-İ CELÎLİ

«Tâkat getiremeyeceğimiz yükü bize yükleme, Allah'ım...»⁽¹⁾

Ey bunca zamandır bizi te'dîb eden Allah;
Ey âlem-i İslâm'ı ezen, inleten Allah!
Bizler ki senin va'd-i İlâhîne inandık;
Bizler ki bin üç yüz bu kadar yıl seni andık;
Bizler ki beşer bir sürü ma'bûda taparken,
Yıttık o yaman şirki, devirdik ebediyyen;
Bizler ki birer hamlede evhâmı bitirdik,
Ma'bedlere Ma'bûd-i Hakîkî'yi getirdik;
Bizler ki senin ismini dünyâya tanıttık...
Gördükse mükâfâtını, yâ Rab, yeter artık!
Çektirmedığın hangi elem, hangi ezâdır?
Her ânı hayâtın bize bir Rûz-i Cezâ'dır!
Ecdâdımızın kanları seller gibi akmış...
Maksadları dînle beraber yaşamakmış.
Evlâdı da kurbân olacakmış bu uğurda...
Olsun yine, lâkin bu ışık yoksulu yurda,
Bir nûr-i nazar yok mu ki baksın bacasından?
Bir yıldız, İlâhî? Bu ne zulmet! Bu ne zindan!
Hâlâ mı semâımızda gezen leyle-i memdûd?
Hâlâ mı görünmez o seher-pâre-i mev'ûd?
Ömrün daha en canlı, harâretli çağında,
Çalkanmadayız ye's ile hirman batağında!
Kâm aldı cihan, biz yine ferdâlara kaldık...

(1) Bakara (2) sûresi, 286. âyetin bir kısmı.

Artık bize göster ki o ferdâyı: Bunaldık!
 Bir emrine ecdâdı da, ahfâdı da kurban...
 Olmaz mı bu millet daha te'yîdine şâyan?
 Hüsran yine bîçârenin âmâlini sardı;
 Âtîsi nigâhında karardıkça karardı.
 Balkan'daki yangın daha kül bağlamamışken,
 Bir başka cehennem çıkıversin... Bu ne erken!

Lâkin bu cehennem onu yıldırır mı? Aslâ!
 İ'lâya seğirtip duruyor nâmını hâlâ.
 Kum dalgalarından geçiyor öyle şitâban:
 Gûyâ o Sabâ, geçtiği çöllere de hıyâban.
 Kar kütlelerinden iniyor öyle yaman ki:
 Bir çağlayan akmakta yarıp taşları sanki.
 Kızgın günün altında beyâbânı dolaştı;
 Yalçın buzun üstünde sekip dağları aştı.
 Artık gidiyor: Hakk'a varan bir yolu tutmuş,
 Allâh'a bakan gözleri dünyâyı unutmuş.
 Cûş eyleyedursun geriden nevha-i hüsran...
 Yâdında onun şimdi ne mâtem, ne de hicran!
 Yâdında değil lânesinin hüzn-i elîmi;
 Yâdında değil yavrusunun tavr-ı yetîmi;
 Yâdında değil doğduğu, ter döktüğü toprak;
 Yâdında kalan hâtıra bir şey, o da ancak:
 Gökten ona «yüksele!» diyen ecdâd-ı şehîdi!
 Artık o da yükseldi, fakat yerde ümîdi:
 Bir böyle şehîdin ki mükâfâtı zaferdir,
 Vermezsen İlahî dökülen hûnu hederdir!

UYAN!

Baksana kim boynu bükük ağlayan?
 Hakk-ı hayâtın senin ey müslüman!
 Kurtar o bîcâreyi Allâh için,
 Artık ölüm uykularından uyan!

Bunca zamandır uyudun, kanmadın;
 Çekmediğin kalmadı, uslanmadın.
 Çiğnediler yurdunu baştan başa,
 Sen yine bir kerre kımıldanmadın!

Ninni değil dinlediğin velvele...
 Kükreyerek akmada müstakbele,
 Bir ebedî sel ki zamandır adı;
 Haydi katıl sen de o coşkun sele.

Karşı durulmaz, cereyan sîne-çâk...
 Varsa duranlar olur elbet helâk.
 Dalgaların anlamadan seyrini,
 Göz göre girdâba nedir inhimâk?

Dehşet-i mâzîyi getir yâdına;
 Kimse yetişmez yarın imdâdına.
 Merhametin yok diyelim nefesine;
 Merhamet etmez misin evlâdına?

«Ben onu dünyâyâ getirdim...» diye,
 Kalkışacaksın demek öldürmeye!
 Sevk ediyormuş meğer insanları,
 Hakk-ı übüvvet de bu cânîliğe!

Doğru mudur ye's ile olmak tebâh?
Yok mu gelip gayrete bir intibâh?
Beklediğin subh-i Kıyâmet midir?
Gün batıyor, sen arıyorsun sabâh!

Gözleri mâzîye bakan milletin,
Ömrü temâdîsi olur nekbetin.
Karşına müstakbeli dikmiş Hudâ,
Görmeye, lâkin daha yok niyyetin!

Ey koca Şark, ey ebedî meskenet!
Sen de kımıldanmaya bir niyyet et.
Korkuyorum, Garb'ın elinden yarın,
Kalmayacak çekmediğin mel'anet.

Hakk-ı hayâtın daha çiğnenmeden,
Kan dökerek almalısın merd isen.
Çünkü bugün ortada hak sâhibi,
Bir kişidir: «Hakkımı vermem!» diyen.

5 Şubat 1330
(18 Şubat 1915)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ ...

MEÂL-İ CELÎLİ

«Ey müslümanlar, Allah'tan, nasıl korkmak lâzımsa öylece korkunuz...»⁽¹⁾

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır;
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklere çekilmiş farz edilsin havfı Yezdân'ın...
Ne irfânın kalır te'sîri kat'iyen, ne vicdânın.
Hayat artık behîmidir... Hayır ondan da alçaktır:
Ya hayvan bağıdır fitratla, insan hürri-i mutlaktır.
Behâim çıkmaz amma hilkatın sâbit hudûdundan,
Beşer hâlâ habersiz böyle bir kaydın vücûdundan!
Meğer kalbinde Mevlâ'dan tehâşî hissi yer tutsun...
O yer tutmazsa hiç ma'nâsı yoktur kayd-ı nâmûsun.
Hem efrâdın, hem akvâmın bu histir, varsa, vicdânı;
Onun ta'tîli: İnsâniyyetin tevkî'-i hüsrânı!
Budur hilkatte cârî en büyük kânûnu Hallâk'ın:
O yüzden başlar izmihlâli milletlerde ahlâkın.
Fakat, ahlâkın izmihlâli en müdhiş bir izmihlâl;
Ne millet kurtulur, zîrâ, ne milliyet, ne istiklâl.
Oyuncak sanmayın! Ahlâk-i millî rûh-i millîdir;
Onun iflâsı en korkunç ölümdür: Mevt-i küllîdir.
Olur cem'iyet artık çâresiz pâmâl-i istîlâ;
Meğer kaldırmış olsun, rûh-i sâni indirip, Mevlâ.
Evet bir ba'sü ba'de'l-mevte imkân vardır elbette...
Bunun te'mîni, lâkin, bir yığın edvâra vâbeste!

(1) Âl-i İmrân (3) sûresi, 102. âyetin bir kısmı.

O cem'iyet ki vicdânında hâkim havf-ı Yezdan'dır;
 Bütün dünyâya sâhiptir, bütün akvâma sultandır.
 Fakat, efrâdı Allah korkusundan bî-haber millet,
 Çeker, milletlerin menfûru, Kıptîler kadar zillet;
 Me'âlî meyli hiç kalmaz, şehâmet büsbütün kalkar;
 Ne hâkimlik tanır artık, ne mahkûm olmadan korkar.
 Şeref hırsıyla istihkâr-ı mevt etmişken ecdâdı,
 Bırakmaz öyle bir pâkîze neslin şimdi ahfâdı,
 Hayât uğrunda istihfâfa şâyan görmedik hüsrân!
 Gebersin tekmeler altında râzı... Çıkmasın, tek, can!
 Yürekler en mülevves, en sefil âmâl için çarpar;
 Sinirler en muhâl endîşeden titrer durur par par!
 Olur cem'iyet efrâdınca şahsî menfa'at «ma'bûd!»
 Sorarsan kimse bilmez var mı «hak» nâmında bir mevcûd.
 O, doymak bilmeyen, ma'bûda kurbandır hayâ hissi,
 Hamiyyet, âdemiyyet hissi, ulvî hislerin hepsi!
 Bu hissizlikle cem'iyet yaşar derlerse pek yanlış:
 Bir ümmet göster, ölmüş ma'neviyyâtıyla sağ kalmış?

20 Ağustos 1330
 (2 Eylül 1914)

وَمَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِالْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ
حدیث شریف

MEÂL-İ CELÎLİ

«Kim müslümanların derdini kendine mâl etmezse onlardan değildir.»

Hadis-i Şerif⁽¹⁾

Müslümanlık nerde! Bizden geçmiş insanlık bile...
 Âlem aldatmaksa maksad, aldanan yok, nâfile!
 Kaç hakîkî müslüman gördümse: Hep makberdedir;
 Müslümanlık, bilmem amma, gâlibâ göklerde! İstemem, dursun o pâyansız mefâhir bir yana...
 Gösterin ecdâda az çok benzeyen bir kan bana!
 İsterim sizlerde görmek ırkınızdan yâdigâr,
 Çok değil, ancak, necîb evlâda lâyıık tek şîâr.
 Varsa şâyed, söyleyin, bir parçacık insâfınız:
 Böyle kansız mıydı -hâşâ- kahraman eslâfınız?
 Böyle düşmüş müydü herkes ayrılık sevdâsına?
 Benzeyip şîrâzesiz bir mushafın eczâsına,
 Hiç görülmüş müydü olsun kayd-ı vahdet târumâr?
 Böyle olmuş muydu millet can evinden rahnedâr?
 Böyle aklıktan boğazlar mıydı kardeş kardeşi?
 Böyle âdet miydi, bî-pervâ, yemek insan leşi?

İrzımızdır çiğnenen, evlâdımızdır doğranan!
 Hey sıkılmaz ağlamazsan, bâri gülmekten utan!
 «His» denen devletliden olsaydı halkın behresi:
 Pâyitaht'ından bugün taşmazdı sarhoş na'rası!

(1) Munâvî, Feyzu'l-Kadir, 6 - 67.

Kurt uzaklardan bakar, dalgın görürmüş merkebi,
 Saldırır mış ansızın yaydan boşanmış ok gibi.
 Lâkin aşk olsun ki aldırılmaz da otlarmış eşek,
 Sanki tavşanmış gelen, yâhud kılıksız köstebek!
 Kâr sayarmış bir tutam ot fazla olsun yutmayı...
 Hasmı, derken, çullanırmış yutmadan son lokmayı!..

Bir hakîkattir bu, şaşmaz, bildiğin üslûba sok:
 Hâlimiz merkeble kurdun aynı, aslâ farkı yok.
 Burnumuzdan tuttu düşman, biz boğaz kaydındayız!
 Bir bakın: Hâlâ mı hâlâ ihtiras ardındayız!
 Saygısızlık elverir... Bir parça olsun arlanın:
 Vakti çoktan geldi, hem geçmektedir arlanmanın!
 Davranın haykırmadan nâkûs-i izmihlâliniz...
 Öyle bir buhrâna sapmıştı ki, zîrâ, hâliniz:
 Zevke dalmak şöyle dursun, vaktiniz yok mâteme!
 Davranın zîrâ gülünç olduk bütün bir âleme.
 Bekleşirken gökte yüz binlerce ervâh intikam;
 Yerde kalmış, na'şa benzer kavm için durmak haram!
 Kahraman ecdâdınızdan sizde bir kan yok mudur?
 Yoksa: İstikbâlinizden korkulur, pek korkulur!

13 Haziran 1329
 (26 Haziran 1913)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا

MEÂL-İ CELÎLİ

«Kimin bu dünyâda gözü kapalı ise âhirette de kapalı, hattâ oradaki şaşkınlığı daha ziyâde.»⁽¹⁾

Nihâyet neyse idrâk ettiğin şey ömr-i fânîden;
Onun bir aynıdır mutlak nasîbin ömr-i sânîden.
Hatâdır âhiretten beklemek dünyâda her hayrı:
Öbür dünyâ bu dünyâdan değil, hem hiç değil, ayrı.
Sen ey sersem ki «üç günlük hayâtın hükmü yok» der de,
Sanırsın umduğun âmâdedir ferdâ-yı Mahşer'de;
Ne ekmiştin ki mahsûl istiyorsun bir de ferdâdan?
Senin meşrû' olan hakkın: Bugün hüsrân, yarın hüsrân!
Eğer maksûdu ancak âhîret olsaydı Yezdân'ın;
Ne hikmet vardı ibdâında hiç yoktan bu dünyânın?
«Ezel»den ayrılan rûhun nişîmen-gâh-ı bâkîsi
«Ebed»ken, yolda eşbâhın niçin olsun mülâkîsi?
«Elest»in arkasından gelmesin Cennet, Cehennem de,
Neden ervâha tekrar imtihân olsun bu âlemde?
Demek: Dünyâ değil pek öyle istihfâfa şâyeste:
Demek: Bir feyz-i bâkî var, bu fânî ömre vâbeste!
Diyorlar: «Kâinâtın aslı yoktur, çünkü fânîdir.»
Evet, fânîdir amma bir nazardan câvidânîdir.
Süreksizmiş hayat... Olsun! Müebbed zevki, hüsrânı;
Onun bir sermediyettir bu haysiyyetle her ânı.
«Cihânın aslı yoktur, çünkü fânîdir» diyen sersem,
Ne der «Öyleyse hilkat pek abes bir şey çıkar» dersem?

(1) İsrâ (17) sûresi, 72. âyet.

Nedir dünyâya gelmekten garaz, gitmek midir ancak?
 Velev bir anlamak hırsıyla olsun yok mu uğraşmak?
 Ganîmettir hayâtın, iğtinâm et, durma erkenden,
 Yarın milyonla feryâd olmasın enfâs-ı ma'dûden!
 Bu âlem imtihan meydânıdır ervâh için mâdâm,
 Demek: İnsan değilsin eylemezsen durmayıp ikdâm.
 Neden geğsin sefâletlerle, haybetlerle, ezmânın?
 Neden azmin süreksiz, yok mudur Allâh'a îmânın?
 Çalış dünyâda insân ol, elindeyken henüz dünya;
 Öbür dünyâda insanlık değilmiş yağma, gördün ya!
 Dilinden âhiret hiç düşmüyor ey müslüman, lâkin,
 Onun hakkında âtıl bir heves mahsûlü idrâkin!
 Bu mecnûnâne vehminden şifâ-yâb olmadan, şâyed
 Gidersen böyle sıfru'l-yed, kalırsın sonra sıfru'l-yed!
 Hayâlât arkasından koştuğun yetmez mi hey şaşkın?
 Senin hâlâ hakîkatten nedir iğmâz için hakkın?
 Bu âlem şöyle bir rü'yâ imiş, yâhud muvakkatmiş...
 Evet ukbâda anlarsın ne müdhiş bir hakîkatmiş!

16 Teşrinievvel 1330
 (29 Ekim 1914)

الْإِسْلَامُ حُسْنُ الْخُلُقِ
حدیث شریف

MEÂL-İ CELÎLİ

«Müslümanlık huyun güzelliğinden ibârettir.»

Hadis-i Şerîf⁽¹⁾

Biz ki yarmıştık şu'ûnun en büyük ummânını;
 Çiğnemiştik yükselen emvâc-i bî-pâyânını;
 Biz ki edvârın, kurûnun, hâdisâtın rağmına,
 Hâkim olmuştuk bütün bir âlemin eyyâmına;
 Şimdi tek bir dalganın pâmâl-i izmihlâliyiz!
 Şimdi sâhillerde mahkûmiyyetin timsâliyiz!
 Böyle bir sadmeyle altüst olsun en müdhiş gemi...
 Dehşetin te'sîri hâlâ sarsıyor endîşemi!
 Öyle salgındır felâket, öyle ânîdir ölüm:
 Hem görür göz, hem aceb rü'yâ mıdır, der, gördüğüm?
 Nerde rü'yâ! Gördüğün aynıyle vâki'dir senin.
 Gayr-i vâki' noktalar: Ancak o mühlik sadmenin,
 Bir dışardan, bir kazâ, bir nâgehânî olması;
 Bir de -en yanlış kanâ'at- âsümânî olması.
 Dâhilidir sadme... Hâriçten değil... Aslâ değil!
 Sonra, olmaz ez-kazâ dünyâda bir şey, böyle bil!
 Nâgehânî lâfzının ma'nâsı yoktur, herzedir:
 En beyinsizler bu istikbâli zîrâ kestirir.
 Gökten inmez bir de hiçbir şey... Bütün yerden taşar;
 Kendi ahlâkıyla bir millet ölür, yâhud yaşar.

(1) Tirmizî, Zühd, 52.

Çiğnenirsek biz bugün, çiğnenmek istihkâkımız:
 Çünkü izzet nerde, bir bak, neredir ahlâkımız.
 Müslümanlık pâk sîretten ibâretken, yazık!
 Öyle saplandık ki levsiiyâta: Hâlâ çıkmadık!⁽¹⁾
 Zulme tapmak, adli tepmek, hakka hiç aldırmamak;
 Kendi âsûdeyse, dünyâ yansa, baş kaldırmamak;
 Ahdi nakzetmek, yalan sözden tehâşî etmemek;
 Kuvvetin meddâhı olmak, aczi hiç söyletmemek;
 Mübtezel birçok merâsim: İnhinâlar, yatmalar,
 Şaklabanlıklar, riyâlar, muttasıl aldatmalar;
 Fırka, milliyet, lisan nâmıyla dâim ayrılık;
 En samîmî kimseler beyninde en ciddî açık;
 Enseden arslan kesilmek, cebheden yaltak kedi...

.....
 Müslümanlık bizden evvel böyle zillet görmedi!
 Hâlimiz bir inhilâl etmiş vücûdun hâlidir;
 Rûh-i izmihlâlimiz ahlâkın izmihlâlidir.
 Sâde bir sözdür fakat hikmetlerin en mücmeli:
 Bir halâs imkânı var: Ahlâkımız yükselmeli, ⁽²⁾
 Yoksa pek korkunç olur katmerleşip hüsrânımız...
 Çünkü hem dünyâ gider, hem din, eğer yapmazsanız.

20 Haziran 1329

(3 Temmuz 1913)

-
- (1) Sebilürreşad neşrinde bu mısradan sonra bir beyit daha vardır:
 Rûh-i gayret ölmüş artık, her şenâat bizdedir...
 Duygusuzluk bizde, bin mühlik kanâat bizdedir!
- (2) Sebilürreşad neşrinde bu beytin yerinde başka bir beyit vardır:
 Müslüman kim? Din nedir? Evvelce tahkik etmeli;
 En büyük düstür odur, hakkıyla tatbik etmeli.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الَّذِينَ قَالُوا لَيْسَ اللَّهُ بِمَوْلَانَا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

MEÂL-İ CELİLİ

«O mü'minlere ind'allah ecr-i azîm var ki: Birtakım kimse-
 ler kendilerine «Düşmanlarınız sizin için kuvvetlerini top-
 ladılar; onlardan korkmalısınız» dedikleri zaman bu haber
 îmanlarını artırır da: «Allah'ın nusreti bize kâfidir, o ne
 güzel muhâfızdır!» derler.»⁽¹⁾

Şehâmet dîni, gayret dîni ancak Müslümanlık'tır;
 Hakîkî Müslümanlık en büyük bir kahramanlıktır.
 Cebânet, meskenet, dünyâda, sığmaz rûh-i İslâm'a...
 Kitâbullâh'ı işhâd eyledim -gördün ya- da'vâma.
 Görürsün, hissedersin varsa vicdânınla îmânın:
 Ne müdhiş bir hamâset çarpıyor göğsünde Kur'an'ım!
 O vicdan nerdedir, lâkin? O îman kimde var? Heyhât!
 Ne olmuş, ben de bilmem, pek karanlık şimdi hissiyyât!
 O îmandan velev pek az nasîb olsaydı millette,
 Şu üç yüz elli milyon halkı görmezdin bu zillette!
 O îman ittihâd isterdi bizden, vahdet isterdi...
 Nasıl «bünyân-ı mersûs» olmamız lâzımsa gösterdi.
 Peki! Bizler ne yaptık? Kol kol olduk, târumâr olduk...
 Nihâyet bir denî sadmeyle düştük, hâk-sâr olduk!
 O îman kuvvet ihzârıyla emretmişti... Lâkin, biz
 «Tevekkelnâ» deyip yattık da kaldık böyle en âciz!
 O îman, farz-ı kat'îdir diyor tahsîli irfânın...

(1) Âl-i İmrân (3) sûresi, 173. âyet.

Ne câhil kavmiyiz biz müslümanlar, şimdi, dünyânın!
 O îman hüsn-i hulkun en büyük hâmîsi olmuşken...
 Nemiz vardır fezâilden, nemiz eksik rezâilden?

Demek: İslâm'ın ancak nâmı kalmış müslümanlarda;
 Bu yüzdenmiş, demek, hüsrân-ı millî son zamanlarda.
 Eğer çiğnenmemek isterseler seylâb-ı eyyâma;
 Rücû' etsinler artık müslümanlar Sadr-ı İslâm'a.
 O devrin yâd-ı nûrânûru bî-pâyan şehâmettir;
 Mefâhir onların târîhidir; ümmet o ümmettir.
 Ki bir yandan celâdetler saçıp dünyâyı titretmiş;
 Öbür yandan da insanlık nedir dünyâyâ öğretmiş.
 Değilmiş böyle mahkûmiyyetin timsâl-i pâmâli!
 Şevâhikten tenezzül eylemezmiş arş-ı iclâlî.
 «Tevekkül» vasfı, ancak onların hakkında ma'nîdâr:
 Ki etmiş hepsi dünyâlar kadar âlâmı istihkâr.
 Çekinmezmiş şedâid yağsa, aslâ, iktihâmından;
 Zeminlerden ölüm fişkırta dönmezmiş merâmından.
 «Hakîkî Müslümanlık en büyük bir kahramanlıktır»
 Demiştim... İşte da'vâm onların hakkında sâdıktır.

4 Eylül 1330
 (17 Eylül 1914)

EL-UKSUR'DA(*)

Emîr Abbas Halim Paşa Hazretlerine

Havâ ağırdı, fakat, pek dokunmuyordu sıcak;
 Gurûba vardı esâsen yarım sâ'at ancak.
 Yakındı sâhile mihmânı olduğum mesken;
 Yavaş yavaş iniverdim ağaçlı bir tepeden.
 O, Nil'i koynuna çekmiş yeşillenen, vâdî,
 -Ki yok hazan safahâtında ömrünün ebedî-
 Önumde, zümrüde benzer, yığın yığın mevecât,
 Saçıp saçıp uzuyor: Sanki bir serâb-ı hayât!
 Şu imtidâda bakın, var mı yâl ü bâline eş?
 Bu yâl ü bâli bütün gün kucaklayan o güneş,
 Ki Nil'i şarkına almış da garba geçmişti;
 Ufukta son lemeâtıyla parlıyor şimdi...
 Fakat ziyâsına hâlâ tahammül imkânsız.
 Solumda bir büyücek hurma var ki yapyalınız...
 Zemîni haylice mâil de olsa, çâresi ne?
 Büründüm artık onun zıll-i pâre-pâresine.

Bu noktadan ne müheyyic fezâyâ doğru nazar!
 Birer kanat iki sâhilde yükselen ovalar:
 Nigâh uzandı mı bir kerre dûş-i sâhirine,
 Hayâl uçup gidiyor başka âlemin birine!
 Zemîne şimdi, o gündüz alev saçan, âfâk
 Ilık ılık döküyor bir havâ-yı istiğrâk.
 Gülümsüyor yüzü artık muhît-ı reyyânın,
 Muhâtı, çünkü, semâdan inen bu çağlayanın.
 Deminki samte bedel hande çınlıyor yer yer:
 Gülümsüyor koca vâdî, gülümsüyor tepeler;
 Gülümsüyor suyu tırmanmak isteyip öteden,

(*) El-Uksur, Kâhire'nin altı yüz kilometre kadar cenûbunda Nil'in sâhil-i şarkisine düşen bir mevkidir ki eski Mısırlılardan kalma pek çok âsâra mâlik olduğu için seyyahlarca mâruftur. Aşağıda ismi gelecek «Karnak» ise bizim Atmeydanı'ndaki dikilitaşlarla doludur.

Uzun kürekli kayıklarla bir büyük yelken;
 Gülümsüyor beriden gölgeler döküp Nil'e,
 Otel binâları etvâr-ı imtinânıyla;
 Gülümsüyor kıyılarından beş altı hatve kadar,
 İçerde, ipli sıırıklarla işleyen kuyular;
 Gülümsüyor suyu kırbayla aktaran fellâh;
 Gülümsüyor bunu ömründe görmeyen seyyâh;
 Gülümsüyor çalılıklarla örtülen dereler;
 Gülümsüyor sayısız tarlalarla meşcereler;
 Gülümsüyor karılar, başlarında topraktan,
 Güğüm kılıklı birer kap dönerken ırmaktan;
 Gülümsüyor derelerden balık tutan, çıplak,
 Çoluk çocuk suyu kepçeyle aktarıp durarak...

Sabahleyin dolaşıp gördüğüm o heykeller;
 Ki sermediyyete çılgın zavallı hırs-ı beşer,
 -Kulûba nakşedecek yerde yâd-ı rahmetini-
 Fezâya kazmak için zıll-i bî-kerâmetini;
 Dikip de her kayadan bin hayâta seng-i mezâr,
 Bu korkuluklara vahşetle vermiş istikrâr;
 Ki secdeler edecekmiş ayaklarında zemîn;
 Ki Arş'ı titretecekmiş alınlarındaki çîn!
 Fakat zaman denilen dest-i kibriyâ-yı mehîb
 Bu kahramanları etmiş ki öyle bir te'dîb:
 Ne enf-i nahveti kalmış kırılmadık, ne kolu!
 Civâr-ı ibreti enkâz-ı lâşesiyle dolu.
 Ne çehrelerde mehâbet, ne cebhelerde gurûr;
 Silik hutûtuna çökmüş bütün meâl-i fütûr.
 Adâletin bu kadar bî-aman tecellisi
 Nigâh-ı zâire vermekte merhamet hissi.

Evet, mezârı o heykellerin uzaktı bana;
 Şu var ki mün'atıf oldukça gözlerim o yana,
 Gülümsüyor diyorum onların da çehreleri.
 Gülümsüyor koca bir ma'bedin uzakta yeri.
 Gülümsüyor sağa baktıkça karşıdan «Karnak»;

Gülümsüyor o sütunlar ki, Nîl'e müstağrak,
Zılâl-i ra'ş'e-nümâsiyle oynuyor emvâc.
Gülümsüyor, dağmık başlarında altın tâc,
Semâya fırça vuran hurmalar sevâhilden.

Oturmuş olduğum âsûde sath-ı mâilden,
Biraz yukardaki çardak biçimli gölgesi,
Nasılsa görmek için kalkayım, dedim... Ne iyi!
Fransız, İngiliz, Alman, on üç kadar seyyâh,
Üçer beşer küme olmuşlar: İnlüyor akdâh!
Birinciler gülüyor... Çünkü ceyb-i meşhûnu,
Yerinden oynatıyor kâinât-ı medyûnu.
«Sedan» düşündürecek olsa olsa maskarayı...
Refâh unutturur insâna en derin yarayı.
İkinciler gülüyor, hem de hakkıdır, gülecek:
Cihan bir emrine âmâde... «Ö!» desin, ölecek.
Tutuşturup bütün akvâmı karşıdan bakıyor!
Çelikte taş vuruşurken herif çubuk yakıyor!
Üçüncüler gülüyor, çünkü zûr-i bâzûsu,
Ne derse «doğru!» denen bir kefil-i nâmûsu.
Beşer ki kuvveti bahşetmiyor henüz hakka;
Ne çâre var onu kuvvetle almadan başka?
Zebun musun? Yalnız ağlamak senin hakkın!...

Evet, bu sâha-i cûşun, bu cûş-i evvâkın
İçinde ben, yalnız ben zavallı gülmüyorum...
Oturmuş ağlıyorum, ağlasam da ma'zûrum:
Vatan-cüdâ gibiyim ceddimin diyârında!
Ne toprağında şu yurdun, ne cûybârında,
Bir âşinâ sesi, yâhud bir âşinâ izi var!
Sadâma beklediğim aksi vermiyor ovalar.
Bileydim ey koca Şark, ey cihân-ı dûrâdûr,
Senin nerendeki evlâdının nasibi huzûr?
Başın belâlara girmiş; elin, kolun pâmâl;
İçinden esti mi bir gün hevâ-yı istiklâl?
Görür müyüm diye karşımda müslüman yurdu,

Bütün diyârımı gezdim, ayaklarım durdu...
 Yabancı sesleri geldikçe reh-güzârımdan,
 Hep inkisâr-ı emel taşıtı rûh-i zârımdan!
 Vatan-cüdâ olayım sînesinde İslâm'ın?
 Bu âkıbet, ne elîm intikâmı eyyâmın!
 Benim ki yaşlıyım artık düşük kolum, kanadım;
 Bu intikâmı çalışsın da alsın evlâdım.

Ufukta şimdi güneş sönmek üzre sallanıyor;
 Şu var ki çehresi hâlâ parıl parıl yanıyor.
 Biraz geçince, şuâ'ât-ı vâpesîniyle,
 Dikildi geldi de karşımda, ansızın Nîl'e,
 Sularla esnemeyen bir amûd-i nûrânûr.
 Fakat bu zıll-i mübâhî, bu intibâ'-ı vakûr,
 -Ki çok zaman kalacak sandım imtidâdından-
 Beş on dakıkada Nîl'in silindi yâdından!
 Yazık, o gölge de milyarlar zıll-i nâ-yâba,
 Katılmak üzre atılmış meğer bu girdâba!

Görünmüyor güneş artık, önünde perde cibâl;
 O şimdi başka ufuklardan etti arz-ı cemâl.
 Acıklı rûhunu mağrib hazin hazin döktü;
 Zemîne şâm-ı garîbân yavaş yavaş çöktü.
 Değişti çehresi Nîl'in: Önümde az kumral;
 Deminki zıll-i sûtûnun yerinde pek koyu al;
 Biraz ilerde, fakat, âdetâ karanlıktı.
 Bu reng-i mâteme dağlar da âşinâ çıktı:
 Karardı baktım uzaktan dumanlı cebheleri.
 Ridâsı mağribin artık kucaklamıştı yeri.
 Demin gülümseyen âfâkı tülledikçe zilâl,
 Uyandı rûh-i garîbimde bir hayâl-i muhâl:
 Cihân-ı sâmiti karşımda ağılıyor sandım...
 O gölgelikten inip nûra doğru tırmandım.

BERLİN HÂTIRALARI

Binbaşı Ömer Lûtfi Bey kardeşimize

«Biraz da kahveye çıksak...» demişti arkadaşım.
 O doğru söylemiş amma ben eğri anlamışım:
 Mahalle kahvesi nerden de geçti zihninden?
 Bakılsa geçmemeliymiş... Bilir miyim onu ben?
 Mahalle kahvesi... Berlin... Münâsebet mi dedin!
 Fakat ricâ ederim, dinleyin, inâyet edin:
 Fakîriniz en açık bir söz olsa, mecbûrum,
 Kafamda bulduğum eşyâyı aktarır dururum.
 Onun bir örneği geçmişse âkıbet elime,
 Derim ki: «Ha! Bu demekmiş o duyduğum kelime.»
 Otel denildi mi bilfarz, o mu'teber kâmûs
 Ne söylüyor bakarım bir: Evet, lûgat me'nûs;
 Kütükte mahlâsı han, sinni lâ-akal yetmiş!
 Zavallı âhir-i ömründe irtidâd etmiş;
 Şu var ki mi'desi ilhâdı etmemiş temsîl;
 Ne müslüman, ne frenk, öyle bir vücûd-i sefil.
 Yıkanma yok, tuvalet yok! Yazın belinde çamur;
 Eteklerinden inerken kabuk tutar yağmur!
 Değil mi uçkuru sarkan bunakların bir eşi?
 Bakındı cumbaya: Bîzâr eder durur güneşi,
 O nemli yorganı sallandırıp da pencereden!
 Yatak takımları şâyân-ı merhamet cidden:
 Kadîfe hâline geçmiş patiskadan yastık...
 Ne istihâle geçirmiş hesâb edin artık!
 Benek benek yayılıp kehle intubâ'âtı,
 Benekli basmaya dönmüş o çarşafın suratı!
 Kırık sürâhide bekler yosunlu bir mâyi',
 Ki derd-i cû'a gelir üç yemek kadar nâfi'.
 Bir ekmeğin yeri dolmazmış olmadan iki su;
 Bunun beş ekmeğe olur belki bir kadeh dolusu.

Şimendüfer deyiniz... Buldum işte örneğini:
 Üşenmeden çevirip nâzenin tekerleğini,

-Yakınsa bindiğiniz noktadan eğer kasaba-
 Kader müsâ'ade ettikçe işleyen araba.
 Samatya lordu müfettiş; Tatavla kontu müdir, ⁽¹⁾
 Zavallı milletin efrâdı orta yerde esir!
 «Bilet mahalli» midir ismi pek de bilmiyorum,
 Basık tavanlı, rutûbetli, isli bir bodurum,
 Ayakta esneyen âvâre yolcularla dolu.
 Biletçi nerde mi? Kumpanya'nın o nazlı kulu ⁽²⁾
 Verâ-yi perdeden etmez ki halka doğru nigâh...
 Ne var telâş edecek? Beklesin ibâdullâh!
 Açıldı perde nihâyet şu var ki cendereye
 Kısılmak istemiyorsan sokulma pencereye!
 İtiş kakış olağan şey, dövüş sövüş de caba!
 — Biletçi, mösyö, tren kaçta kalkacak acaba?
 — Ayağımı ezdin adam... Patlıyor musun ne zorun?
 — Vurursam ağzına?...
 — Yâhu! Gürültünüz ne? Durun!
 — Yavaş be!
 — Çüş be! Gözün kör mü?
 — Pardon!
 — İllâllah!
 Nasıl ki çıktı şu «pardon» eşeklik oldu mubah!
 — Ne lâftır ettiği Allahça söyleyin yakışır?
 — Uzatma!
 — Tut ki uzattım?..
 — Herif de amma hışır!
 — Suç öldürende değildir ki derseler...
 — Hele bak!
 — Nedir ki bir de ki baktım?
 — Susun belâ çıkacak!
 — Ufaklık olmalı!
 — Yok, mösyö!
 — Yoksa git! Bozdur!

(1) Samatya (Kocamustafapaşa) ve Tatavla (Kurtuluş), İstanbul'un iki semti. O tarihte buralarda, daha çok gayrimüslimler otururdu.

(2) Tren ve tramvay işletmesi yabancı şirketlerin elindeydi.

- Dikilme nâfile, sinyör ne derse kânundur!
 — Tren kaçır a kuzum...
     — Haydi! Dinlemez ben lâf!
 — Tren kaçır diyorum, dinlemem diyor: Ne tuhaf!
 — Kızarsa ağzı bozuktur fenâ bi şey söyler;
 Bozarlar onluğu verdin mi. Koş da bozduruver!
 Tütüncü «on para az!» der... Musîbetin büyüğü:
 Herif simitçi ararken tren çalar düdüğü!..

Sokak deyin meselâ... Şimdi baktığım lügate
 Mürâca'at yine lâzım mı? Lâzım elbette.
 Evet, o bir helezondur ki kutru altı karış;
 Ya tûlü? Bilmiyorum, her ne söylesem yanlış.
 Muvaffak olmanın imkânı yok ki tahmîne:
 Biraz gidip dalıyor haydi evlerin birine!
 Zamâne şî'rine benzer zemîn-i tertîbi:
 Zalâm içinde mebâdîsi müntehâsı gibi.
 Peki! Ne yapmalı çarpılmak istemezsen eğer?
 Tekin değil mi nedir, pek acâibimsi bu yer?
 Dilinde Besmele olsun, elinde Sûre-i Nûr,
 Kesende sâde mühür... Kimse çarpamaz... Destûr!
 Birinci hatve selâmet... İkinci hatve tamam...
 Üçüncü hatveyi lâkin düşünmeden atamam...
 Ne var mı? Ağzını açmış ki bir yaman uçurum,
 Dalarsa «cub!» diye insan, çıkar mı bilmiyorum!
 Uzak dolaş! İyi, lâkin, alındı bir tümsek,
 Ne atlayanda kalır diz, ne tırmananda bilek!
 Kenarca gitmeli öyleyse... İhtimâli mi var?
 Sağında: Ağrısı tutmuş, çıkık karınlı duvar,
 Solunda: Lâstiğe sâhip çıkan sakızlı çamur!
 Durundu çâreyi buldum... Evet, olur mu olur:
 Şu künbedin üzerinden beş altı taş sökerim,
 Bataksa al, bu da batmaz, deyip deyip ekerim.
 Demek; Hazîne-i Evkâf'a bir metin köprü
 Binâsı terkedeceksin... Uzatma, haydi yürü!
 Vasiyyetim size: Ey zıplayıp geçen ahlâf,

Sakın şu künbed-i feyyâzı etmeyin isrâf,
Günün birinde bataklık aşarsa köprümden,
Emîn olun size lâzımdır öyle bir ma'den.

Otel meğer o değilmiş, şimendüfer de kezâ...
Sokak mı benzeyen az çok? Aman canım, hâşâ!
Meğer oteller olurmuş saray kadar ma'mûr,
Adam girer de yaşarmış içinde mest-i huzûr.
Beş altı yüz odanın her birinde pufla yatak...
Nasîb olursa eğer, hiç düşünme yatmana bak!
Sokakta kar yağadursun, odanda fasl-ı bahâr,
Dışarda leyle-i yeldâ, içerde nısf-ı nehâr!
Hıyât-ı nûrunu temdîd edip her âvîze,
Fezâda nescediyor bir sabâh-ı pâkîze,
Havâyı kızdırarak hiss olunmayan bir ocak;
Ilık ılık geziyor, her tarafta aynı sıcak.
Gürül gürül akıyor çeşmeler, temiz mi temiz;
Soğuk da isteseniz var, sıcak da isteseniz.
Gıcır gıcır ötüyor ortalık titizlikten,
Sanırsınız ki zemîninde olmamış gezinen.
Ne kehle var o mübârek dösekte hiç, ne pire;
Kaşınma hissi muattal bu i'tibâra göre!..
Unuttum ismini... Bir sırnaşık böcek vardı...
Çıkar duvarlara, yastık budur, der atlardı.
Ezince bir koku peydâ olurdu çokça iti...
Bilirsiniz a canım... Neydi? Neydi? Tahtabiti!
O hemşerim, sanırım, çoktan inmemiş buraya,
Bucak bucak aradım, olsa rast gelirdim ya!

Şimendüfer de meğer başka türlü bir şeymiş:
Hemen binip uçuyorsun... Aman bayıldığım iş!
Mesâfe kaydı, mekân kaydı bilmiyor insan;
Dakîkanın boyu: Sâ'at. Ne ihtisâr-ı zaman!
Evet, kucaklıyor eb'âdı berk olup nâgâh,
Harîtanın üzerinden nasıl geçerse nigâh!
Şehirlerin yapışık sanki hepsi birbirine:

Tutup da pencereden fırlatılsa bir iğne,
 Düşer ya «tık» diye her halde mevkifin damına;
 Ya şehrin ismi olan levhanın gelir camına!
 Düdük sadâsına hasret kalır iştizmezsın...
 Bizimki durduğu yerden öter durur, miskin!
 Kavurma zenbili yüklenmek i'tiyâdı da yok...
 Nedir kâğıttaki, peynir mi? Açma koynuna sok...
 Lokanta keyfine âmâde, istedikçe yanaş...
 Lisan da istemiyor: Bir işâret et, anlaş.
 Yok öyle heybeye dirsek verip ımızganmak;
 Yataksa emre müheyyâ içerde... Hem ne yatak!
 Uzandığın gibi dünyâdan insilâh ederek;
 Dolaş semâları artık düşünde yelyepelek!

Sokak dedikleri neymiş? Fezâ-yı bî-pâyan,
 Ki tayyedilmesinin yoktur ihtimâli yayan.
 Demek, vesâit-i nakliyye nâmı tahtında,
 Havâda, yerde, yerin çok zamanlar altında
 Uçup duran o havâlık bir ihtiyâc-ı şedîd.
 Piyâde harcı mı, hâşâ, bu imtidâd-ı medîd!
 Bakın nasıl da mücellâ ki: Ferş-i nevvârı,
 Zemîne indiriyor gökyüzünden envârı!
 Bu imtidâdı nazar şöyle dursun istî'âb,
 Öbür kenâra geçerken düşer kalır bîtâb!
 Şu var ki: Düştüğü yerden çamurlanıp kalkmaz...
 Çamur bu beldede âdet değil ne kış, ne de yaz.
 Geçende haylice kar yağdı Berlin'in içine;
 Bıcık bıcık olacakken takır takırdı yine!
 Merâk edip soruverdim, «bırakmayız» dediler!
 — Bırakmayın, güzel amma yağar durursa eğer?
 «Bırakmayız!» sözü aynen tekerrür etmez mi!
 Evet, bu sözde nümâyân heriflerin azmi.

Bizim diyâra biraz kar düşünce zor kalkar.
 Mahalle halkı nihâyet kalırsa pek muztar,
 «Lodos duâsına çıkmak gerek...» denir, çıkılır.

Cenâb-ı Hak da lodos gönderir, fakat bıklılır:
 Çamur yığınları peydâ olur ki mühliktir...
 «Aman don olsa...» deriz... Şüphe yok, temizliktir,
 Donun kırılması varmış, düşünme artık onu:
 Yağar, erir, buz olur... Neyse, yaz değil mi sonu?

Kalenderin zifir olmuş su görmedik yakası...

Bakıp da bir titiz insan demiş ki:

— Kahrolası!

Nedir o gömleğinin hâli, yok mu bir yıkamak?

— Değil mi kirlenecektir sonunda? Keyfine bak!

— Su kıtlığında değilsin ya... Hey müseyyib adam,
 İkinci def'a yıkarsın...

— Fakîriniz yapamam:

Cenâb-ı Hak bizi dünyâyâ muttasıl gömlek

Sabunlayın, diye göndermemiş bulunsa gerek!

Hikâye bizleri te'yîde en güzel düstûr.

Süpürge sohbeti bitmez ki: Bahs-i dûrâdûr.

Sokak süpürmek için gelmedik ya bizler de!

*

* *

— Biraz da kahveye çıksak... demiştiniz, nerde?

— Dolaştırıp sizi bir parça, gâlibâ yordum.

Uzak değil ma'amâfih...

— Yorulmadım, sordum.

— Şu dört yol ağzını tuttuk mu, korkmayın...

— A'lâ!

— Gözüktü işte!

— Aman nerde? Görmedim hâlâ...

— Görürsünüz, hele bir parça yaklaşın yanına...

— Bu, kahve... Öyle mi? Yâhu! Nedir bu? Vay canına!

Bizim «Düyûn-i Umûmiyye»den de heybetli! ⁽¹⁾

(1) Osmanlı Devleti'nden alacağı olan Avrupa devletlerinin, bu alacaklarına karşılık, devletin bazı vergilerine el koymak için kurdukları «Umûmî Borçlar» teşkilâtı. Bu teşkilât bugünkü İstanbul Erkek Lisesi binasında bulunuyordu.

Ne var ki, öyle sevimsiz değil bunun şekli.
 — Bırak şu heykel-i iflâsî! Yok mu başka misâl?
 — Bırakmadık mı? Fakat anlıyor mu istiskâl?

Demiş çocuk: «Baba, artık ateh getirmişsin!»
 Hayâsız oğlana bîçâre ihtiyar ne desin:
 «O kendi geldi ayol, ben getirmediğim yoksa!»

Bu iş de tıpkı o... Kim «gel» demişti menhûsa?
 Bırakmak isteyedur, sen, bırakmıyor ki seni...
 Nasıl! Ödünç alarak bol tutar mısın keseni?
 — Dalıp da milletin âlâm-ı bî-nihâyesine,
 Çevirme bahsi, birâder, yılan hikâyesine!
 Tenezzüh etmeye çıktık, unutma...

— Doğru, evet!

Bu kahve... Öyle mi? Lâkin hakîkten hayret!
 Fezâ içinde fezâ... Bir harîm-i nûrânûr,
 Ki asûmân-ı kerîminde bin güneş manzûr!
 Ne selsebîl-i ziyâ karşımızda cûşa gelen,
 Ziyâ değil, seherin rûhudur taşıp dökülen.
 Leyâle karşı o tûfân-ı fecri görmelisin:
 Hudâ bilir şaşırırısın, donar kalır hissini!
 Neden böbürleneyim, ben de öyle oldumdu;
 Ziyânın ölçüsü aklımda, çünkü, bir mumdu.
 Bizim hesâb ile milyonlar oynuyor arada...
 İdâre kandili mikyâsı pek güdük burada!
 Gözüm kamaştı bidâyette, döndü durdu başım;
 Rezîl olurdu eğer olmasaydı arkadaşım.
 Ne bastığım yeri gördüm, ne gittiğim tarafı;
 Nasıl yıkılmayabildim, bu işte en tuhafı!
 Tuhaf değil, düşüyorsun yetiştin iskemle;
 Genişçe bir nefes aldım çekip ilişmemle.
 Bakınmak istedim etrâfa, anladım pek zor:
 Asılmış enseme hâin kafam, kımıldamıyor!
 Hayır! İnâdının esbâbı yok değil, varmış;
 Ben anlamazmışım amma o çok şey anlarmış:
 Meğerse da'vet edermiş bizim fesin ibiği,

O yıldırım gibi enzârı bir siperden iyi!
 Karârı bende kılarımış yığınla berk-i nigâh,
 Uzak, yakın nereden çaksa... Hem ma'âzallâh,
 Zemîne sarkamasaymış... Tutup da püskülümü;
 Tepemde kışlayacakmış... Görür müsün ölümü!
 Demek ki: Hiç daha fes girmemiş bu memlekete...
 Bizimkiler ne giyermiş, külâh mı? Elbette!
 Çenemle gömleğimin irtibâtı bir aralık,
 Çözülmesiyle, kafam şöyle doğrulup azıcık,
 Ne var ne yok diye etrâfı etti istikşâf.
 Civârı yoklayadursun bizim alık keşşâf;
 İlerde bir masa gördüm, dedim ki arkadaşa:
 — Biraz siperde otursak... Geçer miyiz o başa?
 — Neden?

— Görülmeyi sevmem de...

— Pek güzel, gidelim...

Benim de vahdete kesretten az değil meylim.

Evet, görünmeyerek halka pek deminki kadar,
 Kolaydı şimdiki yerden muhîte medd-i nazar.
 Nasıl, ziyâda uçarken, şu var ki, bir yarasa,
 Gelen karaltıya dağ taş demez de çarparsa;
 Benim sinirli nigâhım da çarpıp irkilecek,
 Ne olsa «pat!» diye bir kerre... Hay alık kelebek!
 Çoluk, çocuk, kadın, erkek... Hülâsa bulduğuna,
 Sataşmadan geri durmaz bakındı mecnûna!

*

* *

Önümde yükseliyor bînihâye çıplak alın,
 Ki her birinde yazılmış görün de ibret alın,
 Cihâna karşı cidâlin meâl-i gâlibini.
 O i'timâd ile millet bütün metâlibini,
 Bugün değilse, yarın çâre yok halâs edecek.
 Mücâhedeyle tevekkül... Ne kahraman meslek!

Boşalmasıyla o esnâda üç beş iskemle,
 Oturdu karşıma bir kır sakallı âdemle,
 Ridâ-yı mâteme girmiş felâket arkadaşı;
 Sevimli bir de küçük kız... Ya beş, ya altı yaşı.
 Reîs-i âilenin pek vakûr olan hüznü,
 Biraz da reng-i tecellüdle kaplıyor yüzünü.
 Kadın da öylece göstermek istiyor temkîn;
 Sönük nazarları lâkin bükâ kadar gam-kîn!
 Zehirli bir düğüm olmuş dudaklarında keder,
 Çözülüyor, onu ancak çözerse girye çözer!
 Solunda erkeğinin ibtisâm-ı cebrîsi,
 Sağında yavrusunun inşirâh-ı fitrîsi,
 Önünde nâmütenâhî nazar-rübâ safahât,
 Enîn-i rûhunu bir türlü etmiyor iskât.
 Görünmüş olmalı bir şey ki, sonradan, gözüne;
 Götdürdü mendili bîçâre ansızın yüzüne.
 — Ne var hicâb edecek bunda ey zavallı kadın!
 Değil mi bir anasın sen, ölen de evlâdın?
 O haklı girye-i hicrânı habse kalkışmak,
 Hudâ bilir ki, hatâdır... Günâha girme, bırak!
 Bırak merâret-i rûhun buram buram insin...
 Boşanmadan dinecek bir belâ mıdır ye'sin?
 Seyirci farzediyorsan muhîti mâtemine;
 Yabancı hangi nazardır bükâ-yi mahremine?
 Nihâyet arkadaşım var, değil mi, sonra da ben?
 Vebâli boynuna olsun, eğer bu zanda isen!
 Mesâibin ezeli âşinâsı varsa, biziz:
 Cihanda bir günümüz geçmemiş felâketsiz!
 Sürûra kalsa da bigâne müslüman yüreği;
 Bilir te'essür-i ma'sûm önünde inlemeyi.
 Onunla söyleşilir en acıklı hicranlar,
 Ki her figânı açık bir lisan kadar anlar.
 O halde anlaşarak paylaşın melâlinizi;
 İşitmek istiyorum, çünkü, hasbihâlinizi.

Senin nedir bakalım gizli gizli feryâdın?
 Evet; boyunca berâber yetişmiş evlâdın,
 Henüz bahâr-ı hayâtında pâymâl olarak,
 Fidan vücûdunu yutmuş yabancı bir toprak;
 Ki nerde belli değil... Bilmek istesen de muhâl.
 Olanca yâdı bugün bir çamurlu, kanlı hayâl!
 O yâdı rûhuna gömdün ki bir vazifendir.
 «Unut!» demek açılan kabri görmemektendir.
 Hayır, demem... Bilirim pek vefâlıdır o mezâr.
 Fakat, düşün, niye etmiş hayâtı istihkâr?
 Düşün, neden bu çocuk yaktı gitti annesini?
 Evet, yaşatmak için ümmehâtın akdesini,
 «Fedâ-yı cân edeceksin!» demiş «vatan» hissi...
 Demek: Heder değil oğlun, vatan fedâîsi.
 Bilir misin ne kadar anne var bugün, yasta,
 Tunus'ta, sonra Cezâyir'de, sonra Kafkas'ta?
 Götür de kalbine bir kerre ey kadın elini;
 Düşün zavallıların sernüvişt-i erzelini!
 Ne ibtilâ! Ne musîbet! Cihan cihân olalı,
 Bu ızdırâbı, emînim ki çekmiş olmamalı.
 Hesâba katmıyorum şimdilik bizim yakada
 Sönen ocakları; lâkin zavallı Afrika'da,
 Yüz elli bin kadının tütmüyor bugün bacası.
 Ne körpe oğlu denilmiş, ne ihtiyar kocası,
 Tutup tutup getirilmiş -Fransız askerine
 Siperlik etmek için- saff-ı harbin önlerine.
 O ümmehâtı, o zevcâtı bir düşünmelisin:
 Kimin hesâbına ölmüş, desin de inlemesin,
 Anarken oğlunu, bîçâre, yâhud erkeğini?
 «Kimin hesâbına?..» Bir söz ki: Parçalar beyini!
 Bakınca kasdolunan gâyenin şenâ'atine,
 Ne olsa çıldırır insan işin fecâ'atine.
 Ne milletin şerefiyçin, ne kendi şânın için!
 Fedâ-yı cân edeceksin adüvv-i cânın için!
 Geber ki sen: Baba yurdun, harîm-i nâmûsun
 Yabancı ökçeler altında çiğnenip dursun!

Gebermek istemiyorsun değil mi? Bak ne olur:
 Rehin bıraktığın efrâd-ı âilen tutulur,
 Birer birer ezilir. Hem nasıl vesâitle:
 Yanardı havsalan imkân olaydı tahlîle.

Biraz da geçmeyi ister misin bizim yakaya?
 Al işte bir günü mâtemsiz olmayan Asya!
 O eski ma'bed-i irfan, o mehd-i İbrâhîm;
 O şimdi, boynu bükülmüş zavallı hâk-i yetîm!
 Zamân-ı rüşdünü andıkça ağlasın dursun,
 İkiz vesâyeti altında İngiliz'le Rus'un.
 Sülûk benizli vasîler ne emdiler kanını,
 Mecâli kalmadı artık çıkardılar canını!
 Bütün hazâini Hind'in, o muhteşem yurdun,
 Gider de hırsını teskîne üç şakî lordun;
 Zavallı yerliyi kıtlık zaman zaman kemirir;
 Bu, kan tükürmeye baksın... O, muttasıl semirir!
 Hukuk-i millete hâkim denî bir istibdâd.
 Hayâtı, rûhu soyulmuş yığın yığın ecsâd
 Verir de hepsini kalmazsa hiç mi hiç parası;
 Damarlarındaki son damlanın gelir sırası...
 Ki saklı durmayacak, ister istemez akacak,
 Gidip efendisinin düşmanıya çarpışarak.
 O, can alıp veredursun, bilir misin bu ne der?
 «Ölürse hizmet eder, öldürürse hizmet eder!»
 Ya çünkü her iki sûret lehinde cânînin.

Şimâle doğru çıkarsan vasiyy-i sâinînin,
 Neron rezîlini mahcûb eden, şenâ'atini
 Görür de zaptedemezsin sâdâ-yı lâ'netini.
 Ne dul bıraktı, ne öksüz o hânüman yıkıcı...
 Nasıl da keskin ahâlîye karşı kör kılıcı!
 Şu'ûn-i câriyeden köy basıp, şehir yakmak...
 Sefilin ordusu kâtil, hükümetiyse yatak!
 Hazarda sulhü tehassürle yâd eden teb'a,
 Sürüldü süngüler altında harbe son def'a;

Yıkıldı arkada milyonla bî-günâhın evi.
Yetîm iniltisidir şimdi inleten cevvi!

Değil mi bir anasın sen? Değil mi Almansın?
O halde fikr ile vicdâna sâhib insansın.
O halde «Asyalıdır, ırkı başkadır...» diyerek,
Benât-ı cinsin olan ümmehâtı incitecek
Yabancı tavrı yakışmaz senin fazîletine...
Gel iştirâk ediver şunların felâketine.
Ya «Paylaşıldı mı artar durur sürûr-i beşer;
Kederse, aksine: Ortakla eksilir» derler.
Bilir misin ki senin Şark'a meyleden nazarın,
Birinci def'a doğan fecridir zavallıların?
Hudâ'yı bir tanımak töhmetiyle suçlu olan,
Şu hânümânı yıkık üç yüz elli milyon can,
Nedense, mevte olurken biner biner mahkûm,
Çıkıp da etmedi bir ses bu hükme karşı hücûm!
Nedense, duymadı Garb'ın o hisli vicdânı,
Hurûşu sine-i a'sârı inleten bu kanı!
Nedense, Arş'a kadar yükselen enîn-i beşer
Sizin semâlara akseyledikçe oldu heder!
Nedense, vahdet-i İslâm'ı târumâr edeli,
Büyük tanıldı, mukaddes bilindi zulmün eli!
Zemîn-i Şark'ı mezâlîm kasıp kavurdukça;
O kıpkızıl yüzü hâkin fezâyâ vurdukça;
Gurûb seyreden âvâre bir temâşâ-ger
Kadar da olmadı dünyâ nasîbedâr-ı keder!
Keder de söz mü ya? Alkışlıyordu cellâdı,
Utanmadan koca Yirminci Asr'ın evlâdı!
Evet, şenâ'ate el çırpıyordular hepsi...
Senin elinde yok ancak bu alkışın levsi.
O nâsiyen -ki pürüz bilmeyen bir âyîne
Berâ'atiyle, bütün kavminin berâ'atine,
Şehâdet etmededir- Şark'a doğru dönmeli ki:
Sizin de Garb'nızın hâtîrât-ı nâ-pâki,
Biraz silinsin onun hiç değilse yâdından.

Hanım, muhîtinizin alçak i'tiyâdından,
 -Ki zor görünce yılışmak, zebûnu ezmekti-
 Benât-ı cinsini bilsen neler neler çekti!
 Onun netîce-i îkâzıdır ki: «Avrupalı»
 Denince rûhu sağır, kalbi his için kapalı,
 Müebbeden bize düşman bir ümmet anlardık.
 Hayır, bu an'anenin hakkı yok, deyip artık,
 Benât-ı cinsine göstermek isterim seni ben...
 Yabancı durma ki pek âşinâsınız kalben.
 O annecikler için duyduğun hurâfeyi at!
 Düşünme dest-i musâfâtı Şark'a doğru uzat.
 Ne hisli vâlidelerdir bizim kadınlarımız!
 Yazık ki anlatacak yok da yanlış anladınız.
 Yazık ki onları tasvîr eder birer umacı,
 Beş on romancı, sıkılmaz beş on da maksadcı.
 Nedir bu anlaşamazlık? Gelin de anlaşınız;
 Lisân-ı müşterek olmaz mı kendi göz yaşınız?
 Nasîb-i zârına düşmez bu işde fazla keder;
 Öbür taraf seni hattâ kederlerinden eder.
 İnanmıyor musun? Öyleyse bir hesâb ediniz:

Siz elli yıl oluyor, belki, harbe girmediniz.
 Geçen muhârebeden şanlı bir celâdetle
 Çıkınca verdiniz evlâd-ı memleket elele;
 Çalıştınız gece gündüz, didindiniz o kadar,
 Ki hâyuhûy-i tekâmülle cenge döndü hazar!
 Sükûn-i mutlak olan sulha verdiniz hareket;
 Zamânı, tayy-i vakâyi'de, geçtiniz, hayret!
 Bu seyri alması kâbil mi dîger akvâmın?
 Koşarsalar da giderler izinden eyyâmın.
 Nüfusunuz iki kat arttı, ilminiz on kat;
 Uçurdunuz yürüyen fenne taktınız da kanat.
 Zemîni satvetiniz tuttu, cevvi san'atiniz;
 Yarın müsahharımızdır, bugün değilse, deniz.
 Terakkiyâtınız artık yetişti bir yere ki:
 Ma'ârif oldu umûmun gıdâ-yı müştereki.

Havâssınız yazıyorken avâmınız okudu,
 Yazanların da okutmaktı, çünkü, maksûdu.
 Unutmuyordu beyinler süzerken âfâkı,
 Nasîb-i nûrunu topraktan isteyen halkı.
 Semâya çıkmak için yüksek olmalıydı zemin...
 Bu i'tilâyı siz evvelce ettiniz te'min.
 Belirdi yurdunuzun sînesinde şâhikalar.
 Evet, bu şâhikalar, belki, başkasında da var;
 Fakat, sizinkilerin arkasında yok yer yer,
 Derin derin uçurumlar, cehennemî dereler.
 Neden mi? Kendi değil sivrilip çıkan yalnız,
 Zeminle bir gidiyor dâimâ şevâhikınız.
 «Beyin»le «kalb»i hem-âheng edip de işleteli,
 Atıldı vahdet-i milliyye sakfının temeli.
 O vahdet işte bütün ihtişâmınızdaki sır,
 Cihâna ra'şe veren ses onun sadâlarıdır.
 Teşettüt eyleyerek gâyeniz, bizimki gibi,
 Tehallül etmeye koyvermiyor bu terkîbi.
 Düşüncelerdeki mebde' bir olmasın varsın...
 Değil mi gâyesi bir hepsinin, ne korkarsın?
 Bakılsa dâirenin nısf-ı kutru nâ-ma'dûd;
 Fakat umûmuna bir nokta müntehâ-yı hudûd.
 Ne ittihâd-ı muazzam ki: Bunca milyonlar
 İçinden en sıkı nisbetle binde altı çıkar
 O gâyeden bilerek inhirâf eden hisler,
 Ziyâde olsa da hattâ, telâşa yoktur yer.
 Bizim düşünceler amma sizinkinin aksi!
 Demin berâber iken şimdi ayrılır hepsi!
 Bu i'tibâr ile baktıkça: Aynı merkezden,
 Çıkıp da nâ-mütenahî muhîte doğru giden
 Kümeyle hatlara benzer ki muttasıl açılır...
 Bizim de işte budur inhilâlimizdeki sır.
 O râbıtayla giderken sizin teâliniz;
 Bu tefrikayla perîşan bizim ahâlîmiz.

Sizin işittiğiniz bir terâne, bir perde;
 Beşikte, sonra eşiklerde, sonra mektepte.
 Hülâsa her çatının altı aynı sesle dolu.
 Bütün şu'ûnu bir âhenge rapteden bu yolu
 Tutunca, gitgide mekteple, kışla, fabrika, fen
 Seçilmez oldu, hakikat harîm-i âileden.
 Bu ittihâdı tabî'î yaşatmak isterdi...
 Asıl kemâlini millet o işde gösterdi:
 Düşündü hangi semâdan hayâtın indiğini;
 Düşündü rûh-i umûmîyi emziren dîni.
 Sonunda gördü ki: Ümmette müşterek vicdan
 Tehassüsâtını almakta aynı menba'dan;
 Kurursa bir gün o menba' ne his kalır, ne hayât;
 Bekâ-yı dîn ile kâim hayât-ı cem' iyyât;
 Mukaddesâtını tesbîte uğraşıp durdu...
 Mücerredât-ı kesîfeyle bir cihan kurdu.
 Alınca şekl-i teayyün vatan heyûlâsı,
 Budur revâbit-ı milliyyenin en a'lâsı,
 Deyip sarılmada aslâ tereddüd etmediniz.
 Nasılsa mektebiniz tıpkı öyle ma'bediniz.
 Ne çan sadâsı boğar san'atin terânesini,
 Ne susturur medeniyyet bu âhiret sesini.
 Muhîtiniz ne acâib muhît-i velvedâr:
 Ki her gürültüsü bir başka intibâha medâr!
 Sanâyi'in ne var âfâkı tutsa demdemesi?
 Bedâyi'in de münevvim değil ki zemzemesi.
 Ne mûsıkînize girmiş uyuşturur nağamât;
 Ne şi'rinizden olur târumâr fikr-i hayât.
 Onun lisân-ı semâvîsi rûha söylerse;
 Bununki rûh-i me'âlîyi nefheder hisse.
 Gelip de görmeli san'atte gâye var mı imiş?
 «Hayır» denir mi ki: Her gâyenizde en müdhîş,
 En ince san'atin esrârı yükselip duruyor?
 Sizinki yüksele dursun biraz da gel bizi sor!

Beşikte her birimiz bir terânedir iştir,
 Ki bestekârı tabîat değil de an'anedir.
 Evet, bu an'enenin tellerinde mâzîmiz
 Terennüm etse o parlak sesiyle râzîyiz.
 Fakat mefâhir-i ecdâdı nakleden «ana» tel,
 Bakılmayıp da asırlarca kalmadan mühmel,
 Ya büsbütün sağır olmuş, ya öyle paslanmış;
 Ki hangi perdeye vursan, çıkan sadâ yanlış.
 Bu tel ki «Yıldırım»ın dâsitân-ı satvetini
 Başında besteleyip, ceddimin sabâvetini
 Zafer havâsına doymaksızın uyutmazdı;
 Bugün uyuşturuyor «ninni»lerle ahfâdı!
 Eşikten atlamak isterseler hayâta yarın,
 Beşikte duyduğu sesler gelir, bu yavruların
 Dokur ufukları üstünde bir serâb-ı kesîf,
 Ki yırtarak çıkabilmek ümidi hayli zaîf!
 Geçer şebâbımızın en güzîde eyyâmı
 Hayâtı anlayarak atmadan bu evhâmı!
 Hayatı anlamıyor... Çünkü görmüyor, okuyor;
 Zavallı kırkına gelmiş de ağzı süt kokuyor!
 Okutma: Bitti; okut: Serserî-i şî'r ü hayâl!
 Okutmasan da, okutsan da aynı istikbâl!
 Hesâb edilse: Cehâlet kadar çıkar mühlik,
 Ma'ârif oldu mu bir yerde sâde müstehlik.
 Ulûm-i hâzıradan beklenen menâfi' idir.
 Demek, birincisi ilmin: Hayâta nâfi' idir.
 O halde bizdekiler sadra hiç değil şâfi.
 Fünûn-i müsbeteden istifâdemiz menfi;
 Ne kaldı, bir edebiyâtımız mı? Vâ-esefâ!
 Bırak ki ettiği yoktur bir ihtiyâca vefâ;
 Ya rûh-i milleti afsunluyor, uyuşturuyor;
 Ya sînelerdeki hislerle çarpışıp duruyor!
 Şarâb kokmada eslâfin en temiz gazeli...⁽¹⁾

(1) Şiirin ilk üç neşrinde “kokmada” şeklinde olan kelime, 1928 baskısında “kocar” şeklinde çıkmıştır. Vezni bozulmasına sebep olan son şeklin, bir dizgi hatası olduğunu tahmin ettiğimiz için, kelimeyi ilk şekliyle aldık.

Beş altı yüz sene «sâkî» hevâ-yı mübtezeli,
Sınır bırakmadı Osmanlılar'da gevşemedik!

Muhîtin üstüne meyhâneler kusan bu gedik,
Kapanmak üzre iken başka rahneler çıktı;
Ayakta kalması lâzım ne varsa hep yıktı.
«Değil mi bir tükürük alna çarpacak te'dîb,
Ne hükmü var?» diye üç beş hayâ züğürdü edîb,
Bitirmek istedi ahlâkı, ârı, nâmûsu;
Çıkardı ortaya, gezdirdi, saksılar dolusu,
Hevâ-yı fuhşu kudurtan zehirli «Zanbak»lar! ⁽¹⁾

(*)

(2)

«Okur yazar» denilen eski baş belâsından,
Olunca ümmet-i merhûme büsbütün me'yûs;
Muhî-i fikrine çullandı kanlı bir kâbûs.
Çekilse: Arkada mâzî denen leyâl-i azâb;
Atılsa: Önde bir âfî ki dalga dalga serâb!
Ne gökte yıldıza benzer ufak bir aydınlık;
Ne yerde göz kadar olsun ışıldayan bir ışık,
Adem bulutları döktükçe gölge tûfânı,
Kefenli gezmede mevtin hayâl-i üryânı!
Bağırmak istedi, lâkin duyulmuyordu sesi.
Bunaldı... Çünkü tıkanmıştı büsbütün nefesi.
Nihâyet oldu bu rü'yâdan öyle bir bîdâr:
Ki hepsi gitmiş elinden, ne yâr var, ne diyâr!
Çatırdamakta bütün hânümânının temeli;
Alev, saçaklara sarmış... Yerinde yok Rumeli!
Şakî çarıkların altında hurdehâş îmân,
Hudâ'yı titretiyor eyledikçe istîmân!
Domuz çobanları «Balkan»da hânedân-ı vakûr!

(1) «Eylül» romanı yazarı Mehmed Rauf'un 1910 yılında gizlice yayınladığı «Bir Zanağın Hikâyesi» adlı müstehcen romana işaret ediliyor. M. Rauf, bu kitap sebebiyle tevkif edilmiş ve subaylıktan atılmıştı.

(*) Buradan yüz satır eksiktir.

(2) Eksik satırlar için "Ek"e bakınız.

O hânedânlar, o beyler bütün bütün makhûr.
 Reîs-i âileler kâmilen şehîd olmuş;
 Kapanmış evlere dullar, yetimler dolmuş.
 Zemîn-i câmidi seyyâl bir alevdir bürüyor:
 Bütün sular durarak pıhtı pıhtı kan yürüyor.
 Değil ki mahremi olsun yabancı enzârın,
 Bu ihtimâli tasavvurdan ürken ebkârın,
 Açılmadık yeri yok şimdi, hepsi meydanda;
 Ridâ-yı ismeti bir yanda, kendi bir yanda.
 Harîminin eşîğinden uzanmamış başlar
 -Üzerlerinde muhâfız bölük bölük canavar-
 Sürüklenip karakışlarda Varna sâhiline,
 Sefinelerle taşınmakta Rusya dâhiline!

Bu, yanmadık yeri kalmışsa, kağşamış yurda,
 Meğerse Avrupa kundak sokar dururmuş da,
 «Uyan şu uykudan, etrâfı yangın aldı, yetiş!»
 Demek lüzûmunu hiçbir beyin düşünmezmiş.
 Unutmuşum, bunu olmuştu hisseden gerçek...
 Çıkıp da: «Ortada fol yok, yumurta yok» diyerek!

Sizin de varsa da pek kanlı bir hezîmetiniz;
 Bizimkiler ona benzer mi; nerde! Nisbetsiz.
 Fransız ordusu gâlipti vâkîâ «Yena»da;
 Fakat yenilmediniz, bence, siz Napolyon'a da:
 Zafer değil de nedir öyle bir perîşanlık,
 Ki buldu verdiği gayretle vahdet Almanlık?
 «Sedan»da hârikalar gösteren bu vahdettir;
 Demek, o kanlı hezîmet de bir sa'âdettir.
 Bizim felâketimiz böyle olmuyor aslâ:
 Muhîti ye's ederek her taraftan istilâ,
 Ne intibâha, ne ikdâma vermiyor meydan.
 Bunun da hikmeti: Millette bir değil vicdan.
 Vatan gülünce, bizim muhterem vatandaşlar
 Tahammül etmez olur, ekşi çehreler başlar!
 Mesâib etmeye görsün zavallı mülkü zebun;

Asık suratlıların hepsi münbasıt, memnun!
 Nasıl bu memleket âtîden olmasın nevmîd?
 Ufuklarında sönük bir ziyâ, cılız bir ümîd
 Belirmesiyle, bakarsın, deminki baykuşlar,
 Meşîmesinde fezânın o nûru boğmuşlar!
 Koşarken Avrupa ta'cile ihtizârımızı;
 İçerde bir sürü hâin kazar mezârımızı!
 «Gebermek istemeyiz biz!» desek de kim dinler?
 Kımıldasan, «Ezeriz, mahvolursunuz!» derler!
 Kımıldamaz da durursan, işittiğin nakarat:
 «Çalışmayanlar için yok cihanda hakk-ı hayat.»
 Sözün hülâsası: Beyhûdedir boğuştuğumuz;
 Çalışmasak da, çalışsak da mevte mahkûmuz!
 Ne söyleyip duruyor, görmedin mi İngiliz'i:

«Üzülmeysin, yaşamaktan kesin ümîdiniizi!
 «Hakîkat ortada, ma'nâsı var mı evhâmın?
 «Bilirsiniz ki: Mısır, kâinât-ı İslâm'ın
 «O sıksa gövdesi üstünde âdetâ kafası;
 «Diyâr-ı Hind ise, göğsünde kalb-i hassâsı;
 «Sizinkiler de, kımıldanmak isteyen koludur.
 «Ki boş bırakmaya gelmez, ne olsa korkuludur!
 «Biz İngilizler olup hâli önceden müdrik;
 «O beyne pençeyi taktık, o göğse yerleştik.
 «O halde bir kolu kalmış ki bizce çullanacak,
 «Yolundadır işimiz bağladık mı kısıkvrak!
 «Hem öyle zorla değil, çünkü «fıkr-i kavmiyyet»
 «Eder bu gâyeyi teshîle pek büyük hizmet.
 «O tohm-i lâ'neti baştan saçıp da orta yere,
 «Arap'la Türk'ü ayırdık mı şöyle bir kere,
 «Ne çarpınır kolu artık, ne çırpınır kanadı;
 «Halife'nin de kalır sâde bir sevimli adı!
 «Donanmamızla verip, sonra, Şark'ı velveleye,
 «Birinci hamlede bayrak diker Çanakkale'ye;
 «İkinci hamleye Dârü'l-Hilâfe! der çekeriz!»

İşit de ağla! Fakat biz ne mazhariyyetsiz,
 Ne bahtı kapkara milletmişiz ki dünyâda;
 Şu beyni kurtaralım der, koşarken imdâda;
 Beş altı pençe bir olmuş boğazlamakta bizi!
 Silindi gitti Hilâl'in şu anda belki izi,
 Zavallı Marmara'nın şerha şerha bağrından!
 Bir İngiliz bezidir, belki, şimdi dalgalanan
 Bizim Çanakkale âfâk-ı târumârında,
 O Dâr-ı Saltanat'ın bâb-ı şerm-sârında!

Sen ey Boğaz ki, uzattın da âhenin kolunu,
 Halife yurdunu tehdid eden deniz yolunu, ⁽¹⁾
 Cihâna karşı asırlarca bağladın durdun;
 Açık değil ya henüz rehğüzâr-ı mesdûdun;
 Yerinde kaldı ya kıblem, harîm-i îmânım?
 Hudâ rızâsı için söyle, pek perîşânım!
 Uzakta olmama rağmen civâr-ı zârından,
 Civârım inliyor âvâz-ı ihtizârından!
 Şu anda cebheni görmekteyim: Ateş yağıyor;
 Bulutların biri binlerce yıldırım sağlıyor!
 Niğâhı bin bu kadar mil mesâfeden kavuran,
 Alevleriyle beraber, o seyle karşı duran,
 Karaltılar nedir, asker mi, taş mı, gölge midir?
 Hudâ rızâsı için, seçmiyor gözüm, bildir.
 Ne taş, ne gölge, ne asker... Serâb, korkuyorum,
 Yığınla kül kesilen sırtlarında manzûrum!
 Taş olsa, çünkü, erir; gölge olsa parçalanır;
 Taşar gelir de bu tûfan, önünde sed mi tanır!
 Durun!.. Kımıldanıyor gördüğüm hayâletler...
 Bakın: İlerledi... Asker! Hudâ bilir, asker!
 Evet, gözüm seçiyor şimdi bir bir efrâdı:

(1) Şiirin ilk üç neşrinde bulunan "Halife yurdunu" ifadesi, 1928 baskısında "Zavallı yurdu-mu" şeklinde çıkmıştır.

Halîfe ordusunun en muazzam evlâdı, ⁽¹⁾
Ki pâk alınları İslâm için son istihkâm.

Hudâ rızâsı için ey mücâhidîn-i kirâm!
Sebâtı kesmeyiniz, çünkü, sâde sizde ümîd;
Dönerseniz ebediyyen söner gider Tevhîd,
Harîm-i hak yıkılır savletiyle evhâmın.
O elde tuttuğunuz yer hayât-ı İslâm'ın
Yegâne ukdesidir. Yâd ayak basarsa eğer,
Olur me'âlimi dînin bir anda zîr ü zeber!
Ümîdi sizde kalan üç yüz elli milyon can
-Ki hasta göğsünü yıkmakta şimdiden helecan-
Kopup damarları şîrâzesiz kitâba döner;
Kalır sahâifî yerlerde rast gelen çiğner!
Minâreler sökülür sînesinden âfâkın;
Fezâya söylemez artık lisânı Hallâk'ın!
Onüç, onüç buçuk asrın ne varsa kalbinde,
Hayât-ı mâziyemizden, şu ân için, zinde;
Boğar da hepsini bir bir tutup tutup nisyan,
Bütün mefâhirimiz bir serâb olur o zaman!
Göçer hazîre-i târîhe Beyt'i Mevlâ'nın;
Çürür gider ayak altında göğsü Kur'ân'ın!
Bilirsiniz ki, hemen, yüz yüzelli yıldır, biz,
Ne varsa elde verip muttasıl çekilmedeyiz!
Ömer'lerin, Yavuz'un biz vefâsız evlâdı,
Sıyânet eylemedik yâdigâr-ı ecdâdı.
Ne yâr-ı candı o, lâkin biz olmadık ona yâr;
Sonunda parçalanıp yurdumuz, diyar diyar,
Küçüldü öyle ki: Yoktur yaşatmak imkânı,
Dönüp de arkaya nâmûsu, dîni, vicdânı!
Evet, bu hisler için bir mezâr olur ancak,
Kalırsa elde nihâyet beş on karış toprak!

(2) Şiirin ilk üç neşrinde bulunan "Halife ordusunun" ifadesi, 1928 baskısında "Muazzam ordumuzun" şeklinde çıkmıştır.

Enîn içinde vatan... Kıymayın şu mazlûma,
Hudâ rızâsı için ric'at etmeyin!..

— Korkma!

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;
Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz, yürürüz!
Düşer mi tek taşı, sandın, harîm-i nâmûsun?
Meğer ki harbe giren son nefer şehîd olsun.
Şu karşımızdaki mahşer kudursa, çıldırsa;
Denizler ordu, bulutlar donanma yağdırsa;
Bu altımızdaki yerden bütün yanardağlar,
Taşıp da kaplasa âfâkı bir kızıl sarsar;
Değil mi cebhemizin sînesinde îman bir;
Sevinme bir, acı bir, gâye aynı, vicdan bir;
Değil mi cenge koşan Çerkes'in, Lâz'ın, Türk'ün,
Arap'la, Kürt ile bâkîdir ittihâdı bugün; ⁽¹⁾
Değil mi sînede birdir vuran yürek... Yılmaz!
Cihan yıkılsa, emîn ol, bu cebhe sarsılmaz!
Nasıl ki yarmadan âfâkı pâre pâre düşer,
Hudâ'yı boğmak için saldıran cünûn-i beşer;
Nasıl ki nûr-i hakîkatle çarpışan evhâm;
Olur şerâre-i gayretle âkıbet güm-nâm,
Şu karşımızdaki mahşer de öyle haşrolacak.
Yakında kurtulacaktır bu cebhe...

— Kurtulacak?..

Demek yıkılmayacak kible-gâh-ı âmâlîm...
Demek ki ölmüyoruz...

Haydi arkadaş gidelim!

Berlin: 5 Mart 1331
(18 Mart 1915)

(1) Şiirin ilk üç neşrinde bulunan son iki mısra, 1928 baskısında tamamen çıkarılmıştır.

NECİD ÇÖLLERİNDEN MEDİNE'YE

Şerif Ali Haydar Paşa Hazretlerine

Nâr-ı beyzâ mı nedir, öğle zamânında güneş?
 Tepesinden döküyor beynine âfâkın ateş!
 Yıldırım yağmuru şeklinde inen huzmesine,
 Siper olmuş yanıyor çöldeki çıplak sîne.
 San'atin sırrını ressâm-ı ezelden okuyan;
 Rûh-i ma'sûmu bütün hilkatı kendinde duyan;
 Şimdi yerlerde şafak, şimdi bulutlarda bahar,
 Şimdi tûfân-ı ziyâ, şimdi köpük, şimdi buhar,
 Şimdi, mahmûr-i tefekkür, uzanan enginler,
 Şimdi yalçın kayalar, şimdi oyulmuş inler,
 Şimdi dalgın dereler, şimdi zılâl ummânı,
 Şimdi bir vâha çizen; şimdi bütün elvânı,
 Toplayıp mâvi elekten geçirirken, üryan
 Kumların üstüne bin türlü bedâyi' dokuyan,
 O güzel sîne, o çöl, şimdi ne korkunç oluyor:
 Bir cehennem ki uzanmış, dili çıkmış, soluyor!
 Ne zemîninde sezersin, ne fezâsında hayat;
 Âh bir reng-i hayât olsa da görsem... Heyhat!
 Benzi külden de uçuk... Nerde o masmâvi semâ?
 Yine bîçârenin üstünde o müzmin hummâl!
 Yorulup titremeden, sanki, dalarken mahmûm,
 Gizli nevbet gibi nerdense çıkıp şimdi semûm,
 Deşiyor bağrını cevvin, eşiyor, aktarıyor;
 O zaman işte muhîâtı alevler tarıyor;
 Bir avuç gölgeyi minnetle veren kuytuların,
 Yalıyor, parçalıyor göğsünü binlerce fırın!
 Ne soluk var, ne de ses... Bâdiyenin hâli harab!
 Çağlıyor sâde ufuklardaki âvâre serab;
 Bir de çan seslerinin dalgalanan tekrârı.

Geceden girdiği dehşetli mugaylân-zârı,
 Gündüzün geçmek için kâfile olmuş develer,
 Eğrilip büğrülerek, yangına düşmüş ejder
 Izdırâbıyla, ne müz'ic uzanıp kıvranıyor!
 İniyorken yanıyor, tırmanıyorken yanıyor.
 Ya o sırtındaki yüzlerce heyûlâ-yı beşer,
 Âteşin dalgalar üstünde yüzen bir mahşer,
 Ki bu enginleri tayyetmek için çalkanarak,
 Gidiyor bulmaya, heyhât, yeşil bir toprak!
 Yok mu, ey bağı yanık çöl! Ebedî pâyânın?
 Nerededir vâhası, yâ Rab, bu serâbistânın?
 Necd'in a'mâkına dalmış, iki aydan beridir,
 Koca bir kâfile Mecnun gibi hâib, hâsir,
 Koşuyor, merhamet et, bâdiyeden bâdiyeye,
 Görürüm, bir gün olur «Hayme-i Leylâ»yı diye!
 Ne devâm etmeye tâkat, ne karâr etmeye yer;
 Bir ılık gölge, İlâhî... O da olmazsa eğer,
 Kalmıyor sâhil-i maksûda vusûl imkânı.

Yeniden cûşa gelirken bir alev tûfânı,
 Karşıdan «Kubbe-i Hadrâ» edivermez mi zuhûr?(*)
 O nasıl heykel-i dîdâr, o nasıl cebhe-i nûr!
 Öyle bir Tûr ki: Her lemha-i istiğrâkı,
 Olmadan çâk-i tecellî, süzüyor Hallâk'ı!
 Ebedî fecrini gördükçe perişan lâhût;
 Zıll-i memdûduna düştükçe güneşler mebhût!

Sanki feyfâ-yı taharrîde yanan ervâha,
 Sâyeler dökmek için Sidre'den inmiş vâha.
 O cehennem gibi vâdîde bu cennet ne güzel!
 En büyük şi'r tezâdın mıdır, ey hüsn-i ezeli?
 Sana bir mısra'-ı bercestedir etmiş ki sünûh:
 Duyar amma varamaz yükselen âhengine rûh.

(*) Merkad-i Nebevî'nin üzerindeki kubbe.

«Menâha»dan geçiyorduk, ikindi olmuştu. (*)
 Çıkınca karşıma Cânân'ımın yeşil yurdu,
 Gözüm karardı, atıldım harîm-i câzibine;
 Yarıp cemâ'ati, düştüm direklerin dibine.
 Sonunda bir yere, lâkin, gömünce varlığımı,
 Ridâ-yı haşyete hisseyledim sarıldığımı.
 Yavaş yavaş o demin duyduğum derin heyecan
 İçimde dondu da bir ra'se koptu rûhumdan;
 Ki hilkatimdeki her zerre ayrı ürperdi!
 Önümde sîneye çekmiş huşû'u titrerdi,
 Zemin zemin kabaran saflarıyla gûnâgûn
 Zılâl-i câmide halinde, bir cihân-ı sükûn!
 Evet, o koskoca âlem... Tunuslu, Afganlı,
 Transvalli, Buhârâlı, Çinli, Sûdanlı,
 Habeşli, Hıyveli, Kaşgarlı, yerli, Hersekli,
 Serendip'in, Cava'nın, Mağrip'in bütün şekli;
 Hülâsa, attığı kollar, muhît-i garbîden,
 Cihan cihan dolaşıp, muntehâ-yı şarka giden,
 O dûdmân-ı kerîmin sayılmaz evlâdı,
 Huzûr içinde bırakmış bu mahşer-âbâdı!

Ne manzaraydı, İlâhî, o herc ü merc-i samût!
 Ki vecde geldi temâşâdan ansızın melekût:
 Hurûş edip beşi birden yanık minârelerin,
 Hudâ'yı bağrına basmış yığın yığın beşerin
 Gömülmüş olduğu ummânı dalgalandırdı;
 Deminki mahşeri inetti, Sûr'u andırdı!
 Birinci «Eşhedü en-lâ-ilâhe illâ'llâh»
 Nidâlarıyla dönerken semâya doğru cibâh,
 Duyuldu Merkad-i Pâk'in de, aynı ikrârı,
 Derin derin gelen âvâzelerle tekrârı.
 Bütün o ma'kese dönmüştü cebheler şimdî;

(*) Medine'nin ortasında bir meydandır; kâfileler develerini oraya çöktürürler.

Onun sadâları artık muhîte hâkimdi.
 İkinci mevc-i şehâdetle aynı aks-i medîd,
 Hudâ'yı etti zeminden için için tevhîd.
 Üçüncü oldu şehâdet ki: Tuttu eb'âdı,
 Muhammed'in ebediyet-güzîn olan yâdı.
 Ne gulguleydi o yâdın peyinde dalgalanan!
 Nasıl uyanmadı bilmem ki uykudan Cânan?
 Muhîti bunca zamandır ki inliyor, az mı?
 Kıyâm-ı Haşr'e kadar yoksa hiç uyanmaz mı?
 Nasıl sığar ki, İlâhî, hayâle, idrâke:
 Şu hâb-gâhı derâgûş eden demir şebeke,
 -Yerinden oynamayan dağ kadar vücûdunda-
 Bütün bu cûşişi ürpermelerle duysun da;
 O Mihribân-ı Ezel, rûh-i nâzenîniyle,
 Uyanmasın koca bir mahşerin enîniyle?

Minâreler yeniden «Lâ-ilâhe illâ'llâh»
 Terânesiyle coşarken, ayaklanıp nâgâh,
 Göründü yerdeki saflar huzûr-i Mevlâ'da;
 Yayıldı velvelesiz bir inilti eb'âda.
 Önümde ümmet-i mazlûmesiyle Peygamber;
 Gözümde sel gibi yaşlar, içimde titremeler;
 Ne ihtiyârıma sâhib, ne i'tiyâdıma râm,
 Bu girdibâd-ı ibâd ortasında bî-ârâm;
 Sularla engine düşmüş sefine-pâre gibi,
 -Ki şimdi üste çıkar, şimdi bulmak üzre dibi,
 İner iner silinir, şimdi tâ uzaklarda,
 Yavaş yavaş kabaran dalgalarla kalkar da,
 İyân olur yeniden- öyle çalkanıp durarak;
 Zemîn-i acze kapandım sonunda müstağrak!
 Ayılmışım ki: O dehşetli girdibâd, o hurûş,
 Sükûna münkalib olmuş da bekliyor, medhûş.
 İnce yerlere mahfilden âkıbet bir enîn,

Boşandı gitti o binlerce sîneden «âmîn!»
 Boyun bükük, kol açık âsümâne, göz kapanık;
 Ne inliyor o cemâ'tat, ne inliyor artık!
 Fezâyı dolduran eller ki Hakk'a yalvarıyor;
 Yarıp da loşluğu bir müttekâ-yı nûr arıyor!
 Bu başka başka lisanlar, bu herc ü merc âvâz,
 Birer niyâz idi Mevlâ'ya... Hem de aynı niyâz!
 Evet, şu önde duran ihtiyar Serendipli,
 Ya arka saflara düşmüş zavallı Mağripli;
 Dalıp dalıp gidiyorken semâ-yı merhamete,
 Gerek bu âleme âid, gerekse âhirete,
 Ne istesin ki, berâberce ben de istemeyim?
 Şu ben ki... Her birinin ayrı ayrı kardeşiyim.
 Ezelde kaynaşan ervâha ayrılık var mı?
 Cihan yıkılsa bu vahdet yerinden oynar mı?
 Olunca minberimiz, Arş'ımız, Hudâ'mız bir;
 Benim de beklediğim nûr onun da gâyesidir.

O nûru gönder, İlâhî, asırlar oldu, yeter!
 Bunaldı milletin âfâkı, bir sabâh ister.
 İnâyetinle halâs et ki, dalga dalga zalâm
 İçinde kaynamasın çarpınıp duran İslâm!
 Bu secde-gâha kapanmış yanan yürekler için;
 Bütün solukları feryâd olan şu mahşer için;
 Harîm-i Kâbe'n için; sermedî Kitâb'ın için;
 Avâlimindeki âyât-ı bî-hisâbın için;
 Nasîb-i dâimi hüsrân kesilmiş ümmet için;
 Şu hâk-i pâke bürünmüş semâ-yı rahmet için; (1)

- (1) Merhum Mehmed Âkif Bey, Millî Mücadele yıllarında Anadolu'yu dolaşarak, sohbetleri ve va'azları ile halkı cihâda teşvik etmekteydi. Kastamonu havâlisindeki va'azlarını bitirirken duâ olarak şiirin bu kısmını da okumuştur. O sırada, bu mısraı çıkmış ve onun yerine şu üç mısraı duanın içinde söylemiştir:
 O bîkes ümmete va'd ettiğin sa'âdet için;
 Yegâne bezmine mahrem sirâc-ı sermed için;
 Resûl-i Muhterem'in, sevgilin Muhammed için;

Biraz ufukları gülsün cihân-ı İslâm'ın!
 Hudûdu yok mu bu bitmez, tükenmez âlâmın?
 O, çünkü, âleme hâkim yegâne kudret iken,
 Bir inkılâb ile mahrûm olunca azminden,
 Esâretin ne kadar şekli varsa katlandı...
 Vatanlarında garîb oldu kendi evlâdı!
 O azmi sen vereceksin ki eylesin sereyan,
 Soluk benizlere kan, inleyen göğüslere can.
 O rûhu ver ki, İlâhî, kıyâm edip dînin,
 Zemîne feyzini yaysın hayât-ı mâzînin.....

Henüz duâ ediyordum ki, «Yâ Resûlallâh!»
 Nidâsı kükreyerek, bir kanadlı tayf-i siyâh,
 Basıp eşikleri tutmuş yığınla gölgelere,
 Süzüldü uçtaki «Babü's-Selâm» önünde yere.
 Mehîb sayhası hâlâ fezâda çınlardı,
 Ki yükselip yeniden, yardı geçti eb'âdı.
 Düşünce Ravza-i Peygamber'in ayaklarına;
 Sarıldı göğsüne çarpan demir kuşaklarına.
 Dikildi cebhe-i dîdâr önünde, müstağrak.
 Diyordu inleyerek:

— Yâ Nebî, şu hâlîme bak!

Nasıl ki bağıryanar, gün kızınca, sahrânın;
 Benim de rûhumu yaktıkça yaktı hicrânın!
 Harîm-i pâkine can atmak istedim durdum;
 Gerildi karşıma yıllarca âilem, yurdum.
 «Tahammül et!» dediler... Hangi bir zamâna kadar?
 Ne bitmez olsa tahammül, onun da bir sonu var!
 Gözümde tüttü bu andıkça yandığım toprak;
 Önümde durmadı artık, ne hânümân, ne ocak...
 Yıkıldı hepsi... Ben aşım diyâr-ı Sûdân'ı,
 Üç ay «Tihâme!» deyip çiğnedim beyâbânı.
 Kemiklerim bile yanmıştı belki sahrâda;

Yetişmeseydin eğer, yâ Muhammed, imdâda:
 Eserdi kumda yüzerken serin serin nefesin;
 Akar sular gibi çağlardı her tarafta sesin!
 İrâdem olduğu gündür senin irâdene rââm,
 Bir ân için bana yollarda durmak oldu harâm.
 Bütün heyâkil-i hilkatle hasbihâl ettim;
 Leyâle derdimi döktüm, cibâli söylettim!
 Yanıp tutuşmadan aylarca yummadım gözümü...
 Nücûma sor ki bu kirpikler uyku görmüş mü?
 Azâb-ı hecrine katlandım elli üç senedir...
 Sonunda alnıma çarpan bu zâlim örtü nedir?
 Beş altı sîneyi hicrân içinde inleterek,
 Çıkan yüreklere hüsrân mı, merhamet mi gerek?
 Demir nikâbını kaldır mezâr-ı pâkinden;
 Bu hasta rûhumu artık ayırma hâkinden!
 Nedir o meş'ale? Nûrun mu? Yâ Resûlallâh!...

.....
 Sükûn içinde bir an geçti, sonra bir kısa «ah!»...
 Ne gördüm, oh! Serilmiş zemîne Sûdanlı...
 Başında, ağlayarak bir zavallı Seylânlı,
 Öpüp öpüp kapıyor elleriyle gözlerini.
 Bitince hârice nakliyle gasli, tekfîni,
 «Bakî'»a gitti şehîdin vücûd-i fânîsi; (*)
 «Harem»de kaldı, fakat, rûh-i câvidânîsi.

(*) Medîne mezarlığının ismi.

SAFAHAT

ALTINCI KİTAP

ÂSİM

Kardeşim Fuad Őemsî'ye

Bu eser bir muhâvereden ibârettir ki Harb-i Umûmî içinde, ve Fâtih Yangını'ndan evvel, Hocasâde'nin Sarıgüzel'deki evinde geçer. Eşhâs-ı muhâvere şunlardır: ⁽¹⁾

HOCAZÂDE	Merhum Hoca Tâhir Efendi'nin oğlu.
KÖSE İMAM	Merhum Hoca Tâhir Efendi'nin şâkirdlerinden.
ÂSİM	Köse İmam'ın oğlu.
EMİN	Hocasâde'nin oğlu.

---

(1) Mehmed Âkif (Hocasâde) Bey'inki de dahil sekiz bin evin yandığı büyük Fâtih yangını 31 Mayıs 1918'de başlamıştı. Kitabı meydana getiren bu hayâli konuşmanın, 1917 yılının ikinci yarısında yapıldığını düşünürüz.

— Vay Hocam! Vay gözümün nûru efendim, buyurun!
 Hangi rüzgârdır atan sizleri?.. Lûtfen oturun.
 Mühessirdik efendim, ne inâyet! Ne kerem!
 Öpmedik afvediniz...

— Çok yaşa... Lâkin... Veremem.

— Bütün İstanbul'un ağzında gezen elleriniz,
 Bize nâz etmese olmaz mı efendim? Veriniz.

— Döktüğün dillere bittim, seni çok sözlü seni!
 Ayda, âlemde bir olsun aramazsın Köse'ni.

Bu herif öldü mü, sağ kaldı mı, derler de ayol,
 Baba dostuysam eğer kalkıp ararlar bir yol.
 Yoksa yaşlanmaya görsün, adamın hâli yaman...
 Ne fenâ günlere kaldık, aman Allâh'ım aman!

«Nesl-i hâzır» denilen şey pek acâib bir şey:
 Hoca rahmetliye bak, oğluna bak, hey gidi hey!..

— Amma tekdîr ediyorsun, canım ilkin adamı...
 Bir selâm ver bakalım, böyle Selâmsız'dan mı?
 — Selâmun aleyküm.

— Aleyküm selâm...

Barıştık, yüzün gülsün artık, İmam.

— Hele dur, öfkemi tek milleyeyim...

— Tekmille!

Zâten eksik bir o kalmıştı: Hudâyî sille.

— Sanki dövsem ne yaparsın? Hocayız biz, döveriz...
 Gül biter aşk ile vurduk mu...

— İnandım, câiz.

— Pek cılız çıktı bu «câiz», demek îmânın yok?

— Dayak «Âmentü»ye girdiyse, benim karnım tok.
 Gül değil, kıl bile bitmez sopa altında!

— Hele!

— Öyle olsaydı, şu karşıdaki yalçın kelle,
 Fark olunmazdı Kızanlık'taki güllüklerden!
 Bu dayak faslı da aç karnına bilmem nerden?
 Dur ki çay demleyelim, nargile gelsin, kerem et.

- Söyle gelsin, hadi, zahmetse de...
 — Hâşâ, rahmet.
- Enfiyen var ya?
 — Tabî'î.
 — Çekilir boydan mı?
 — Burun aldatmaya kâfî.
 — Bu nedir? Cerman mı?
 — Karışık.
 — Neyse, zarûrette pek a'lâ gidecek.
 Hocazâdem, bakalım, bir de bizimkinden çek.
 — Yerli mahsûlüne benzer mi desem?..
 — Kendisidir.
 — Sen de tiryâki değilsin ya, pek a'lâ yetişir.
 — Baban olsaydı da görseydi, işin vardı.
 — Neyi?
 — Çektiğin murdarı.
 — Sevmezdi, evet, böyle şeyi.
 — Neydi rahmetlide, lâkin, o temizlik, vay vay!
 Azıcık benzemiş olsaydı ya mahdûmu da...
 — Ay?
 Şu babamdan nerem eksik, hadi, göster bakayım?
 — Ama hiddetleneceksen ne suyum var, ne sayım?
 Yok, eğer mum gibi dosdoğru cevâb istersen:
 Babanın kestiği tırnak bile olmazsın sen.
 — Ne nezâketli beyan: Hay gidi mum, tıpkı odun!
 — Böyle hiddetlenecektin, neye râzî oldun?
 — Oldum amma bu kadar doğrunun olmaz ki tadı...
 «Selâmun aleyküm behey Kör Kadı!»
 Seni çok sözlü dedin, yetmedi; tekdîr ettin,
 Yine az geldi...
 — Hayır, söylemedim, söyledim.
 — Başladın şimdi de tahkîre... Kızılmaz mı Hoca?
 — Zübbelik yok!
 — O ne? Ben zübbe miyim?
 — Oldukça.

— Vâkıâ çok severim, her ne desen aldırمام;
Bu, fakat hazmolunur parça değil... Pîr ol İmam!
— Sen de pîr ol.

— Ama kızdım.

— Ne tuhaf şeysin be:

Bir sözümden kızılıyorsun.

— Kime derler zübbe?

— Sana derler.

— Niye?

— Hem benzemedin merhûma;

Hem neden benzemedin, dersen, efendim, sorma,

O ne hiddet, o ne şiddet! Çalışıp benzesene!

İlme vakfettiği dirsek babanın: Elli sene.

— Biz de az çok pala sürttük...

— Sana câhil demedik,

Yalnız zübbe dedik... Bak yine baktın dik dik.

Hoca rahmetli yetişmişti, düşün hem, nereden?

Kimin oğluydu baban? Kimdi unuttun mu deden?

İpek'in köylüsü, ümmî, yarı vahşî bir adam...

— Bâri yamyam de! Ne mâni' ki, evet, ak yamyam!

— Dinle oğlum...

— Ne nezâhet bu Hocam? Hayrânım!

— Lâfı ağzımda bıraktın be kuzum, dur be canım...

— Cümle bitseydi, emînim ki, dedem gitmişti...

Dar yetiştim!

— Ne o, sırtlan da mı olduk şimdi?

— Neyse bahsinde devam et bakalım...

— İşte baban,

Bir şey öğrenmedi elbette o ümmî babadan.

Ne kazanmışsa, bütün, kendi kazanmış, kendi.

Zât-ı devletleri, lâkin azıcık çöplendi.

Sen duâ et babadan topladığın mirâsa,

Hep onun himmetidir üç satır ilmin varsa.

— Üç satır hem de, İlâhî, ne tükenmez irfan!

— Hadi üç yüz satır olsun mütehammilde kafan.

Hoca'nın kâ'bına yükselmen için dağlar var.

— Tırmanırsam?

— Hadi tırman, bakalım, işte duvar.

— Göreceksin.

— Bu bacaklarla mı?

— Hay hay!

— Belli!

Yaşınız kaçtı paşam, elli mi?

— Yoktur elli.

— Aştınız kırkı ya?

— Kırk altıyı bulduk.

— A'lâ...

Yüzü bulsan, yine «hâlâ mı bu mektub, hâlâ!»

Arzı olmazsa hayâtın ne çıkar tûlünden?

Hani kırk altı yılın eldeki mahsûlünden?

Hangi bir fende teâlî edebildin, evlât?

Hangi san'atte rüsûhun göze çarpar? Anlat!

Ulemâdan mı sayıldın? Fukahâdan mı?

— Hayır.

— Ya siyâsî mi nesen? Kendine bir meslek ayır.

— Şâirim.

— Olmaz olaydın: O ne yüzler karası!

Bence dünyâdaki işsizlerin en maskarası.

— Afedersin onu!

— İmkânı yok etmem, ne demek!

Şi're meslek diye, oğlum, verilir miydi emek?

Âh, vaktiyle gelip bir danışaydın Köse'ne,

Senin olmuştu bugün belki o kırk altı sene.

— Ama pek hırpaladın şi'ri...

— Evet, hırpaladım:

Çünkü merkep değilim, ben de mürekkep yaladım,

Ben de târîh okudum; âlemi az çok bilirim.

«Şuarâ» dendi mi, birdenbire oynar sinirim.

İyi gün dostu herifler, o ne yordakçı gürûh,

O ne müstekreh adamlar! Hani bakmak mekrûh.

Dalkavukluktaki idmanları sermâyeleri...
 Onlar azdırdı, evet, başlıca pespâyeleri.
 Bu sıkılmazlara «medh et!» diye, mangır sunarak,
 Ne erâzil adam olmuş, oku târihi de bak!
 Edebiyyâta edepsizliği onlar soktu,
 Yoksa, din perdesi altında bu isyan yoktu:
 Sürdüler Türk'e «tasavvuf» diye olgun şırayı;
 Muttasıl şimdi «hakikat» kusuyor Sıdkı Dayı!
 Bu cihan boş, yalnız bir rakı hak, bir de şarab;
 Kible: Tezgâh başı, meyhâneci oğlan: Mihrab.
 Git o «dîvan» mı ne karn'ağrısıdır, aç da onu,
 Kokla bir kerre, kokar mis gibi «Sandıkburnu!»^(*)

Beni söyletme neler var daha!

— Tekmilleyiver...

Sâde pek sövme ki, Peygamberimiz şî'ri sever.
 — Vâkıâ «inne mine'ş-şî'ri...» büyük bir ni'met;
 Dikkat etsen: Yine sevdikleri, lâkin, hikmet.^(*)
 Ben ki Attâr ile Sa'dî'yi okur, hem severim;
 Başka vâdîleri tutmuşlara ancak söverim.
 Hem senin şî're müdâfi' çıkışın ma'nâsız:
 Sana şâir diyen, oğlum, seni gördüm yalnız:
 Kimi Mevlidci diyor...

— Âh olabilsem, nerde!

Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde.
 — Kimi bid'atçı diyor... Duyduğum en çok bunlar.
 — Daha var mıydı, İmam?
 — Var ya, unuttum: Baytar.
 — Keşke baytarlık edeydim...
 — Yine et mümkünse.
 — Yapamam.

— Belki yapardın be...

— Unuttum, be Köse!

(*) Yenikapı'daki târihi meyhânelerin olduğu yer.

(*) *أَنَّ مِنَ النَّشْرِ حِكْمَةً وَإِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا*

= Öyle şiir vardır ki hikmettir; öyle beyan vardır ki sihirdir. Hadis-i Şerif. [Buhârî, Edeb 90.]

— Keşke zihninde kalaymış, ne kadar lâzımmış;
Beni dinler misin evlâd? Yine kâbilse çalış;
Çünkü bir tecrübe etsen senin aklın da yatar,
Bize insan hekiminden daha lâzım baytar.

— Hele bir çek bakalım!

— Sen de bizimkinden çek.

— Hani çay gelmedi yâhu?

— Ay, unuttuk, gerçek.

— Gitme seslen yalnız, nerde Emin, yok mu?

— Emin!

Nerdesin? Baksana, çay demleyeceklerdi demin...

— Demlemişler, baba.

— Sen gelsene, oğlum, buraya...

El öperlerdi, unuttun mu?

— Hayır.

— Oldu mu ya?

— Demin öptüm, baba...

— Öptün mü, git öyleyse hadi.

Hele yâ Rabbi şükür, çay da nihâyet geldi.

Şeker istersen eğer bulduralım?

— Dört yüz mü?

— Aldığım yok, yaşasın İzmir'in a'lâ üzümü;

Hem ucuz, hem daha lezzetli!

— Çekirdeksiz de.

— Buyurun.

— Başla canım, var mı merâsim bizde?

— Hocam, evvelce üzüm çiğnenecek, üstüne çay...

İçelim aşkına rindân-ı Hudâ'nın!

— Hay hay!

* * *

— Hoca, keşfet bakayım, şimdi bu harbin sonunu?
 — Onu Allah bilir amma, acaba var mı sonu?
 — Ne demek! Nâ-mütenâhî mi bu? Elbette biter;
 Tarafeynin biri ancak deyiversin ki: Yeter.
 — Aklım ermezse de evlâd, bu işin bitmesine,
 İki şeyden biri lâzım...

— O nedir?

— Dinlesene:

İngiliz yok mu, o hâin, ya doyup patlamalı;
 Yâhud aç kalmalıdır... Yoksa bizim fal kapalı.
 Açma sen şimdi o yaprakları, oğlum beni sor:
 Başımın derdi büyük, çâresi yok... Olsa da zor.
 — Çâresiz derd olamaz, söyle Hocam, dinliyorum?
 — Bir değil...

— Tut ki bin olmuş, ne demek, mecbûrum.
 Sana hizmet, babamın rûhuna rahmettir, ayol.
 — Hocazâdem, bilirim hepsini, berhurdâr ol.
 Oğlanın hâlini evvelce mi açsam?.. Lâkin,
 Komşunun derdi dururken bunu açmak çirkin.
 — Oğlanın hâli nedir, söyle? Merâk etmedeyim...
 — Hele dursun da o, ilkin şunu bir nakledeyim:

Mütেকâid paşalardan biri, üç beş sene var,
 Düştü bilmem ne taraftansa bizim semte kadar.
 Kimde az çok getirir bir satılık mal varsa,
 Kapatıp yaptı beleştten sekiz ev, dört arsa.
 Herifin hâli bidâyette zararsızcaydı;
 Son zamanlarda, ne olduysa, namazdan caydı.
 Ne cemâ'atte, ne mescidde, bugün komşu paşa.
 — Olağan şey, sofuluk çıkmadı, besbelli başa.
 — Derken incelmeye, gencelmeye kalkıştı...

— Aman!

— Ne aman dinledi, gittikçe, hovardam, ne zaman.

Saç sakal tuttu ne hikmetse acâib bir renk;
 Kalafatlandı bıyıklar, iki batman, bir denk!
 Çehre allıklı sabunlarla mücellâ her gün;
 Fes yıkık, kelle çıkık, kaş yılışık, göz süzgül;
 İğne, boncuk, yakalık, tasma, yular... Hepsi tamam;
 Koçyiğit sanki bunak!

— Sen de mi şâirdin İmam?

— Kuşkulandım paşadan, gizlice gittim hanıma;
 Dedim: Örtün de kızım, gel bakalım, gel yanıma.
 Zevcinin tavrı acâibleşiyor zannederim,
 Sen ne dersin buna bilmem, bana sor, bak ne derim:
 İşçiniz, sofracınız var mı?

— Evet.

— Kim?

— Eleni.

— Şimdi sav.

— Hiç mi sebepsiz?

— A kızım, dinle beni:

Böyle şeylerde sebep, hikmet aranmaz... Çabucak
 Savabilmektedir iş... Yoksa rezâlet çıkacak:
 Paşa azmış!

— Acabâ üstüme gül koklar mı?

— Onu bilmem, gülü koklar mı kocan, yoklar mı?
 Beni söyletme kızım, git de hemen sav kariyı.

*

* *

Çok zaman geçmedi, gördüm ki bizim soytarıyı,
 Geliyor «ilmühaber yaz» diye, neymiş bakalım?
 — Bir izinnâme.

— İzinnâme mi? Hay hay, lâzım...

Evlenen hangisi? Beyler mi, kerîmen mi, paşa?
 — Onların vakti değil.

— Kim ya?

— Benim.

— Sen mi? Yaşa!

Tam da vaktin, hani gün geçmeye gelmez, davran!
 — Hoca eğlenme hemen yazmana bak, işte paran!
 — Ay o murdar kâğıdın pek mi büyük hâtırı ki,
 Beni ürker diye tutmuş sayıyorsun bir.. iki?..
 Kaç paran varsa büküp katla da indir cebine,
 Yazamam nâfile.

— Elbet yazacaksın, sana ne?

— Hiç adam hâline bakmaz mı be? İnsâf azıcık!
 — Çok şükür hâlime... Nem var? Yüzüm ak, alnım açık...
 İyi bak sen bana bir kerre!

— Hayır, kendin bak;

Bence bir kellen açık, bir de sakal diplerin ak.

— Ama sen halt ediyorsun! Sakalımdan size ne?

— Ne mi? Ondan beleş eğlence mi var seyredene?

Gülüyor kahvede el, çarşıda bakkal, çakkal;

Olma beyhûde, ağızlardaki bir parmak bal;

Çatlasan sofracı Rumdan karı olmaz adama.

— Kim haber verdi bileydim?..

— Ne bunak şeysin ama!

Kim haber verdi, nedir? Sormaya var mıydı lüzum?

Yediğin herzeyi kör gördü, sağır duydu kuzum.

Söyletir çarçabuk insan, meğer olsun pek alık,

Boşboğaz şey, o senin yosma sakal, hasba kılık!

— Artık elverdi İmam, kellemi kızdırma da yaz.

— Bana bak: Hiçbir imam böyle rezâlet yazamaz.

— Ay, rezâlet de diyor Sünnet'e!

— Sünnet mi?

— Ya ne?

— Öyle şey yok...

— Ne demek!

— Dinle, be hey dîvâne:

Öyle Sünnet denemez, her zaman, evlenmek için;

Vakt olur, Sünnet'i geç, vâcib olur erkek için;
Vakt olur, Sünnet olur...

— Söylediğim çıktı, tamam!

— Vakt olur, bir de bakarsın ki, olur böyle: Haram.

— Kimseden dinlememiştim bu senin fetvâyı...

Ne tuhaf!

— Sende tuhaflık, kısa kes da'vâyı.

Çoluğun var, çocuğun var, haremın nâmuslu;

Yaşın altmış beşi bulmuş, otur artık uslu.

Neren eksik, be adam, böyle ne var çıldırarak?

Karı derdiyle yıkılmaz bu kadar yıllık ocak.

— O nasıl söz? Ben ocak yıkmaya evlenmiyorum.

— Hiç o seksen kapı gezmiş, o kaşarlanmış Rum,

Sofracıyken seni koymuş da bu cânım kılığa,

Hanımım derse, dökülmez mi ki fındıkçılığa?

Karı kıvrak, paşa hazretleri, şallak mallak;

Biri hakkıyla edepsiz, biri şartınca salak;

Evelallah döneceksin çabucak maskaraya;

Vuracaksın iki üç dalgada baştan karaya!

Artık evler gidiyor cilveyi kırdıkça madam...

Oynasın kumda çocuklar!

— Ne vazîfen be adam?

Avukattan da beter, ay ne kadar herze-vekil!

— Defol ordan!

— Haydi yaz kâğdımı!

— Yazmam be, çekil!

— Yazacaksın!

— Yıkıl ordan, sana yok ilmühaber;

Meğer emretmeli rü'yâma girip Peygamber.

— Yazma sittin sene, pampin, yap elinden geleni;

Yedi gün sonra duyarsın: Hanım olmuş Eleni!

*

* *

— Hocazâdem, sözü çıksın da nihâyet herifin,

Bana kah kah diye gülsün mü? Nasılmış keyfin!

— Akdi kim yaptı?

— Açık göz mü ararsın ki? Dolu...

Yalnız gösteren olsun: Paranın nerde yolu.

O değil, şimdi asıl çattı belânın büyüğü:

Haber aldım, karı kandırmış o sersem hödüğü,

Alıyormuş bütün emlakini.

— Gerçek mi?

— Evet.

Buna bir çâre düşün, gitmesin evler, kerem et.

O çocuklar ne olur sonra?

— Perişan. Ya hanım?

— O da rahmetli anamdan daha safmış be canım!

Söyledim söyledim aldırmadı «vurdum duymaz»!

Sonra mel'un karı kurnaz mı, hakikat kurnaz;

Herif eşşek mi dedin, eşhedü-bi'llâh eşşek;

Ağzı karnındaki uçkur düğümünden gevşek!

Bir kırıtısın, iki dil döksün o fettan kahbe!

Çare yok, salyası sarkıp diyecek: Verdim be!

Hanım akşam, bize gelmişti namazdan sonra...

Yolda biçâre şaşırılmış, hadi girmiş çamura.

Ne kıyâfet, ne hazin manzara, görsen yavrum!

Kendi ağlar, kızı ağlar... Ne deyim, bilmiyorum.

Ciğirim sızladı baktım da, fakat fâide ne?

Kaderin cilvesi, kurbân olayım halledene!

Gamsız insanlara eğlence gelirmiş yaşamak;

Yüreğin hisli mi, işkencedesin, tâli'e bak!

Şimdi, oğlum, herifin hacrine bir çâre!

— Kolay!

— Süfehâdan sayabilirsek?

— Sayacaksın, hay hay.

Bir adam mâlini isrâf ile etmişse heder,

Ona hükkâm-ı Şeriat «süfehâdandır» der.
 Sâde-dil, ebleh olup, kâr ederim, vehmiyle,
 Ahz ü i'tâyâ çıkıp aldanan eşhâsa bile,
 «Süfehâ» nâmını vermekte, evet, Şer'-i şerif.
 Gelelim mes'elenin halline: Mâdem bu herif,
 Kendi infâkına muhtâc olan evlâdlarının,
 Cümlesinden geçerek, derdine bir pis karının,
 Heder etmekte bütün mâlini... Elbet ya bunak;
 Yâhud aldanmaya gâyetle müsâid avanak.
 İki sûrette de hâkim bunu hacretse, eder.
 Şimdi lâzım gelen ancak size bir ilmühaber.
 İhtiyar hey'eti, muhtar, hepiniz toplanınız;
 Yazınız çarçabuk... Etraflıca olsun yalnız;
 Sonra, hiç beklemeden gönderiniz mahkemeye.
 — İş mühim... Korkarım etraflı yazılmazsa diye,
 Şunu sen yazsana oğlum?

— Bakarız dur da biraz...

Daha a'lâsı mı: Ben söyleyeyim, kendin yaz...
 İmam üslûbuna uydurması artık senden!
 Hadi bir Besmele çek, başlayalım istersen.
 Hele ilkin takıver gözlüğü.

— Hay hay, takayım;

Yalınız, sen bana bir parça kâğat ver bakayım.

— Hokka ister mi?

— Divit var ya.

— Peki, işte kâğat.

Evvelâ ortaya bir «Hû» mu atarlar? Hadi at,
 Başla: «Bâdî-i»

— Evet, «ilmühaber oldur ki»

— «Mahallemizde» çabuk yaz!

— Şaşırmayım, dur ki!

— «Filân sokakta»

— Yavaş söyle, oldu.

— «Kâin olan

Filânca hânedede... sâkin... filânca oğlu... filân...»

Düşünme! «*Her ne kadar*»

— Oldu, söyle sen...

— «*Ma'tûh*»

— Peki.

— «*Değilse de*»

— Lâkin, kalem kırıldı be, tûh!

— Öbür kalemle yaz artık, ne makta var, ne çakı.

«*Îâşesiyle*» bitirdin mi?

— Söyle.

— «*Înfâkı*

Tamâmen üstüne âid ve...» Haydi! «*Efrâdı*

Kesîr...»

— Evet, azıcık dur...

— «*Îyâl ü evlâdı*»

— Peki.

— «*Bulunduğu...*»

— Dur dur!

— Yoruldun anlaşılan?

— Yorulmadım hadi sen...

— «*Hâlde uhdesinde olan*»

Yazıldı bitti mi? «*Bilcümle mâl ü mülkü*»

— Evet.

— «*Ahîren aldığı...*» Yazdın mı?.. Durma şimdi.

— Fakat...

— Ne var ki?

— «*Aldığı*» kâfi mi? İstemez mi nikâh?

— O halde şöyle yazarsın: «*Ahîren istinkâh*»

— Bu oldu.

— «*Ettiği*»... Kız neydi?

— Söyledik ya kuzum,

İşitmedin mi demin?

— Haklısın, devâm et: «*Rum*

Cemâatinden» efendim «filânenin» yazıver.

— Yazıldı.

— «Üstüne etmek»

— Edeydi keşke!

— «Diler

Ve böyle mâlini beyhûde yolda imhâya

Kıyâm eder»

— Yavaş ol! Koş diyen de olmadı ya!

— «*Ve arz edildiği vech üzre emr-i infâkı*»

Ne i'tinâ bu! Yesârî misin, nesin?

— Tıpkı?

— Yazındı: «*Kendine mahsûs ve münhasır bulunan»*

Adam, cızıktırır, bakma hüsn-i hatta, filân.

«*Küçük, büyük bütün evlâdlarıyla zevcesini*»

Yazıldı bitti ya?

— Sabret, düzeltelim şu sini...

Düzeldi.

— Yaz bakalım: «*Her cihetce pek mahrûm*

Ve ihtiyâc»

— Evet, oğlum, yazıldı, bekliyorum.

— «*İçinde ölmeye mahkûm»*

— Eder mi?

— Yok «*bırakır*».

— Yazıldı.

— «*Olmağın»*

— A'lâ!

— Fenâ mı yoksa?

— Hayır,

Fenâ olur mu ya?

— «*Mumâileyhin»*

— İşte bu çok!

— Ne çâre! «*Şer'-i şerîf cânibinden»* oldu mu?

— Yok...

Biraz yavaşça.

— Peki... Haydi, şimdi bağlayıver:
 «Lüzûm-i hacrine dâir» yaz... «İşbu ilmühaber»
 «Mahallemizce» mi dersin? Dedinse «bi't-tanzîm
 Huzûr-i hâkim-i şer'îye» sec'i bas: «Takdîm
 Kılındı.»

— Âferin, oğlum, imam da böyle yazar.
 — Onu bilmem, şu bitirdik ya nihâyet zor zar.
 — Acabâ hacri muvâfik görecekler mi ki?

— Eyy...

Hâkimin re'yine, vicdânına kalmış bir şey.
 Sen de gör kendini bir kerre.

— Peki, evlâdım,
 Göreyim... Başka ne yapsam ki, şaşırđım kaldım.
 Bittim artık, bilemezsin ne kadar bittiğimi;
 Âh görsem şu cihandan yıkılıp gittiğimi!
 Ne gebermez, ne kütük bünye ki hiç kağşamamış!
 Bunu Rabbim bana “sağlık” diye nerden yamamış?
 İstemem, kendinin olsun!

— Ne diyorsun? Hele bak!

— Bırak oğlum, azıcık derdini döksün şu bunak.
 Bana dünyâda ne yer kaldı, emîn ol, ne de yâr;
 Ararım göçmek için başka zemin, başka diyâr.
 Bunalan rûhuma ister bir uzun boylu sefer;
 Yaşamaktan ne çıkar günlerim oldukça heder?
 Bir güler çehre sezip güldüğü yoktur yüzümün;
 Gecedен farkını görmüş değilim gündüzümün.
 Seneler var ki harâb olmadığım gün bilmem;
 Gezerim abdala çıkmış gibi sersem sersem.^(*)
 Dikilir karşıma hep görmediğim bilmediğim;
 Sorarım kendime: Gurbette mi, hayrette miyim?
 Yoklarım taşları, toprakları: İzler kan izi;

(*) «Abdala çıkmak» ortaoyununda abdal oyununu oynamaktır.

Yurdumun kan kusuyor mosmor uzanmış denizi!
 Tüter üç beş baca kalmış... O da seyrek seyrek...
 Âşinâ bir yuva olsun seçebilsem, diyerek...
 Bakınırken duyarım gözlerimin yandığını;
 Sarar âfâkımı binlerce sıcak kül yığını.
 Ne o gömgök dereleler var, ne o zümrüt dağlar;
 Ne o çıldırmış ekinler, ne o coşkun bağlar.
 Şimdi kızgın günün altında pinekler, bekler,
 Sâde yalçın kayalar, sâde ıpıssız çöller.
 Yurdu baştanbaşa vîrâneye dönmüş Türk'ün;
 Dünkü şen, şâtır ocaklar yatıyor yerde bugün.
 Gündüz insan sesi duymaz, gece görmez bir ışık,
 Yolcu haykırsa da baykuş gibi, çığlık çığlık.
 «Bu diyârın hani sâhipleri?» dersin; cinler,
 «Hani sâhipleri?..» der, karşıki dağdan bu sefer!
 Nerde Ertuğrul'u koynunda büyütmüş obalar?
 Hani Osman gibi, Orhan gibi gürbüz babalar?
 Hani bir şanlı Süleyman Paşa? Bir kanlı Selîm?
 Âh, bir Yıldırım olsun göremezsin, ne elîm!
 Hani cündileri, şâhin gibi, ceylân kovalar,
 Köpürür, dalgalanır, yemyeşil engin ovalar?
 Hani târîhi soruldukça, mefâhir söyler,

Kahramanlar yetişen toprağı zengin köyler?
 Hani orman gibi âfâkı deşen mızraklar?
 Hani atlar gibi sahrâyı eşen kısraklar?
 Hani ay parçası kızlar ki koşar oynardı?
 Hani dağ parçası milyonla bahâdır vardı?
 Bugün artık biri yok... Hepsi masal, hepsi yalan!
 Bir onulmaz yararır, varsa yüreklerde kalan.

*
 * *

— Sorma, Kartal'da idim ben de bu çarşamba günü.
 Dediler: «Kurna'da dünden beri var köy düğünü,

Hoşlanırsan, hadi, olmaz mı?..» «Pekâlâ, gideriz;
 Hem biraz kır görürüz, hem de güreş seyrederiz.»⁽¹⁾
 Keşke, gitmem demiş olsaydım... İlâhî, o ne hâl,
 O nasıl maskara dernekti ki ta'rifî muhâl.
 Topu kırk elli kadar köylü serilmiş bayıra,
 Bakıyor harmanın altındaki otsuz çayıra.
 Bet beniz sapsarı bîçârelerin hepsinde;
 Ne olur bir kişi olsun görebilsem zinde!
 Şiş karın sıska çocuklar gibi, kollar sarkık;
 Arka yusyumru, göğüs çökmüş, omuzlar kalkık.
 Gözlerin busbulanık rengi, kapaklar şiş şiş;
 Yüz buruşmuş, uzamış, cebhe daralmış, gitmiş.
 Gezecek yerde o âvâre nazarlar dalıyor;
 Serilip düştü mü bir noktaya, kaldırması zor!
 Sıtmadan boynu bükülmüş de o dimdik Türk'ün,
 Düşünüp durmada öksüz gibi küskün küskün.
 Gövde teşrihlere dönmüş, o bacaklar değnek;
 Daha yaş yirmi iken eller, ayaklar titrek.
 Öyle seksenlik adamlar aramak pek yanlış;
 Kırk onun ömrüne son merhale olmuş kalmış.
 Değişik sanki o arslan gibi ırkın torunu!
 Bense İslâm'ın o gürbüz, o civan unsurunu,
 Kocamaz, derdim, asırlarca, sorulsaydı eğer...
 Ne çabuk elden, ayaktan düşecekmiş o meğer!...

Neyse, değnekçi gelip: «Meydan açılınsın, savulun!»
 Der demez, başladı kalbî sesi yırtık davulun.
 Güm güm ötmek ne gezer! Tık nefes olmuş kasnak:
 Göğsü tokmak gibi küt! küt! vuruyor hışlayarak.
 Zurna hımhım mı nedir, söylemiyor bir türlü;
 Üfleyen çingenenin rengi mezar, kendi ölü.
 Güneş oldukça kızışmış, beni yormuştu sıcak;

(1) Safahat'ın eski metninde, "güreş" kelimeleri, "güleş" imlâsıyla yazılmıştır.

Hele bir gölge bulup altına çektim çabucak.
 Tam demiştim: Azıcık yaslanayım, dinleneyim...
 Biri tıksırdı ta ensemde... Acâib, bu da kim?
 Ne göreydim: Kelebek tarlası olmuş da içi,
 Soluyup sümkürüyor sırtıma bir yaşlı keçi!
 «Ama bak, aklıma gelmezse de hürmet talebi;
 O kadar fazla samîmiyeti sevmem, çelebi;
 Sakalından çekerim, sonra, karışmam... Hadi git!»
 Nerde! Aldırmadı... Sordum, baş ödölmüş bu yiğit!...(*)
 Hele sen geç yiğidim, geç bakalım, başka ne var?
 Bir çelimsiz sopa, boynunda üç arşın astar.

Pehlivanlar hani? derken, söküvermez mi, Hocam,
 Birbirinden daha biçâre sekiz çıplak adam?
 Âh o soygunluğu rü'yâda gören korkardı:
 Çünkü gömlek gibi etten de soyunmuşlardı!
 Bir delik torbaya girmiş kimi, kıspet yerine;
 Çekivermiş kimi, bir lîme çuval dizlerine.
 Kiminin, giydiği çakşır, kiminin bez şalvar;
 Kiminin, uçkuru boynundan asılmış, donu var.
 Acabâ yağ sürünürler mi desem, yağ nerede?
 Bereket versin onun ma'deni varmış derede:
 Sağ omuzlarda birer, başları kertikli, ağaç,
 Kadın, erkek, suyu aktarmada bakraç bakraç.
 Sonra, nerdense gelip «yağlanınız haydi!» sesi,
 Çöktü meydanda duran kaplara artık hepsi.
 Palaz ördek gibi, bandıkça avuçlar bandı;
 Meşin ıslar gibi, kavruk deriler ıslandı.
 Bu merâsim de bitip, başlayacak dendi güreş,
 Çarpınıp çarpınarak çıktı nihâyet iki eş.
 Daha ilk elde boşansın mı alınlardan ter,
 O göğüsler sana ötsün mü körükten de beter?
 Baktım: Altından o bir çifte perişan bağrın,

(*) «Ödül» güreşlerde, yarışlarda gâlip tarafa verilen mükâfat. İmlâ-yı kadîmi: Öndül.

Soluganlar gibi kalkıp iniyor çifte karın!
 Sonradan dizlere bir titremedir çökmüştü;
 Hele çok sürmeyerek dördü de cansız düştü.
 İki bîçâre serilmiş, yatıyorken yerde,
 «Kalkın artık!» dediler, lâkin o derman nerde!
 Güreşin böylesi hiç görmediğim bir şeydi;
 Orta, baş, hepsi de bunlar gibi âvâreydi.

*

* *

Karşıdan tentesinin nısfı hasır, nısfı aba,
 Bir tekerlekleri alçak, yana yatmış araba;
 Yerliden az kaba, Maltız keçisinden çok ufak,
 İki mahzûn öküzün seyrine münkâd olarak;
 Ne yanık mersiyeler söyletiyor dingiline!
 Bunu gördüm, acımak geldi içimden geline:
 Sana baksın da kızım, bahtın utansın... Ne deyim?
 O, senin, kimdi, bugün nerde yatar, bilmediğim,
 Ninenin rûhuna âgûş açıyorken melekût,
 Tertemiz na'sını gufran gibi örten tâbût,
 Şu gelinlik arabandan daha şâhâneydi.
 Geçti rü'yâ gibi, Allâh'ım, o günler neydi!
 Şu bayırlarda -ki vaktiyle bütün bağlardı-
 Sesi dünyâyı tutan bir bereket çağlardı.
 Ya şu vâdî ki çırılçıplak uzanmış, bitâb,
 Hiç yazın böyle fezâsında tüter miydi serâb?
 Şimdi âfâka alev püskürüyor her çatlak,
 Yarılp hasta dudaklar gibi, yer yer, toprak.
 — Deşme, oğlum, yaradır, hem de yürekler yarası...

— Neydi, yâ Rabbi, otuz kırk sene evvel burası?
 Dağlar orman, tepeler bağ, ovalar hep tarla;
 Koca mer'â dolu baştan başa sağmallarla.
 İğne atsan yere düşmez: O ekin bir tûfan;
 Atlı girsen gömülür buğdayın altında kafan.

Köylünün kırları tutmuş, yayılırken davarı,
 Sökemezsin, sarar âfâkını yün dalgaları!
 Dolaşır sal gibi göllerde hesapsız manda,
 Fil sanırsın, hani, bir çıksa da görsen karada.
 Geniş alniyle yarar otları binlerce öküz,
 Besiden her birinin sırtı, bakarsın, dümdüz.
 Ne de ıslak patı burnundaki mosmor meneviş!^(*)
 Hadi gelsin bakalım damların altında geviş.
 Diz çöker buldu mu yaslanmaya kâfi meydan;
 Sürünür toprağın üstünde o kat kat gerdan.
 Çifte gözler süzülür, tek çene durmaz çiğner;
 İki yandan yere şeffâf iki ipliktir iner.
 Bunların ağdalanır, maç maç öterken sakızı,
 Öteden bir sürü gürbüz, demevî köylü kızı,
 Tarayıp hepsini evlâd gibi, bir bir kınalır.
 Tepeden kuyruğu dikmiş, inedursun danalar,
 Dalar etrâfa köyün damgalı yüzlerce tayı;
 İnetir at sesi, kısrak sesi gömgök ovayı.

Gündüzün kimse görünmez: Kadın, erkek çalışır;
 Varsa meydanda gezen tostopaç oğlanlardır.
 Akşam olmaz mı, fakat, toplar ahâlîyi ezan,
 Son cemâ'at yeri, hattâ, adam almaz ba'zan.
 Güneş âfâka henüz arz-ı vedâ etmişken,
 Yükselir Kâ'be'ye doğrulmuş alınlar yerden;
 Önce bir dalgalanır, sonra eder hepsi karar;
 Örülür enli omuzlarla birer canlı hisar.
 Bu yaman safların âhengi hakikat müdhiş;
 Sanki yalçın kayalar yanyana perçinlenmiş,
 Öyle bir cebhe kesilmiş ki: Müselsel imân;
 Hangi imâna dokunsan taşacak itmînân.
 Âh o yekpârelik eyyâmı hayâl oldu bugün;
 Millet hâlini gör, sonra da mâzîyi düşün.

(*) Sığırın burunları üstündeki ıslak, nişâne-i sıhhattir. Geviş getirmeleri de öyledir.

Kim bu yalçın kayalar sarsılacaktır derdi?
Öyle sarsıldı ki edvâra tezelzül verdi!

*
* *

Köylünün bir şeyi yok, sıhhati, ahlâkı bitik;
Bak o sırtındaki mintan bile tiftik tiftik.
Bir kemik, bir deridir ölmedi kaldıysa diri;
Nerde evvelki refâhın acabâ onda biri?
Dam çökük, arsa rehin, bahçeyi «icrâ» ister;
Bir kalem borca bedel fâizi defter defter!
Hiç bakım görmediğinden mi nedendir, toprak,
Verilen tohumu da inkâr edecek, öyle çorak.
Bire dört aldığı yıl köylü, emîn ol, kudurur:
Har vurur bitmeyecekmiş gibi, harman savurur.
Uğramaz, gün kavuşur, çiftine yâhud evine;
Sabah iskambil atar kahvede, akşam domine.
Muhtasar, gayr-ı müfid ilmi kadardır dîni;
Ne evâmir, ne nevâhî, seçemez hiçbirini.
Namazın semtine bayramları uğrar sâde;
Hiç su görmez yüzünün düşmanıdır seccâde.
Hani, üç beş kişiden fazla musallî arama;
Mescid anbarlık eder, başka ne yapsın, imama!
Okumak bahsini geç... Çünkü o defter kapalı,
Bir redif zâbiti mektepleri debboy yapalı.
Sıtma, fuhş, içki, kumar türlü fecâyî' salgın...
Sonra söylenmeyecek şekli de var hastalığın.
Bir taraftan bulanır levse hesapsız nâmûs;
Bir taraftan serilir toprağa milyonla nüfûs.
Hadi aldirmayalım yükseledursun vefeyât,
Nerde noksânı telâfi edecek tâze hayât?
Evlenip âile teşkili bugün zor geliyor;
Görüyorsunuz ya nikâhlar ne kadar seyreliyor!

* * *

Eskiden zurnalar öttükçe fezâ inlerdi;
 O ne dehşetli düğünler, o ne derneklerdi!
 Kurulur meydana harman gibi kırk elli sini,
 Tablalar yığmaya başlar koyunun beslisini.
 Ense kat kat taşıp etrâfa dökülmüş yakadan;
 Göğsün eb'âdı kabardıkça gerilmiş camadan;
 Başta âbânî sarık, tende hilâlî gömlek;
 Belde Lâhûr şalı, üstünde o som sırma yelek;
 Dizde kaytan çevirilmiş çuhadan sıkma potur;
 Amcalar, lök gibi, bağdaş kurarak halka olur.
 Sofranın hâlesi şeklinde duran, kutru geniş,
 Boyu çepçevre kılaptanla zarîf işlenmiş,
 Eni az peşkiri herkes götürür dizlerine.
 Çorbadan sonra etin türlü sü kalkıp, yerine,
 Hamurun türlü sü devlet gibi kondukça konar.
 Sekiz on yerde güğümler mütemâdî kaynar.
 Tâze şerbet sunulur tâze kesilmiş karla;
 Buzlu ayransa döner ortada bakraçlarla.

Öğle olmaz mı, cemâ'atle kırlarlar namazı.
 Güreşin gümler o esnâda mehîb incesazı:
 Oturur besli davullar yere, şişman şişman,
 Perde göstermeye başlar kabalardan, o zaman,
 Öyle inler ki zemin: Kalb-i fezâ «küt! küt!» atar;
 Zurnanın tizleri, dersen, yedi iklimi tutar!
 Şimdi, hayvanlı, yayan, kız, kadın, oğlan, erkek;
 Kuşatır ip çekilen meydanı yüzlerce öbek.
 Bir taraftan da iner nâ-mütenâhî araba...
 İner amma o kadar süslü ki, dersin: «Acaba,
 Şu beyaz tenteler altında birer hacle mi var?»
 Çekilir derken ödülleri: Sekiz on seçme davar;
 İki baş manda, birer tay, dana, top top dokuma...
 Hele peşkir gibi peşkeşleri artık sorma.
 Yağ kazanlarla durur, tartısı yok, ölçüsü hiç;
 Hani ister sürün, ister dökün, istersen iç!

Bunların hepsi biter, bir heyecandır belirir;
 Ne temâşâdır o, titrer durur insan tir tir.
 Birbirinden daha mevzun iki üç çift endâm,
 Atılıp sahneye şâhin gibi etmez mi hırâm;
 Ses, soluk çıkmaz olur, herkesi ürperme alır;
 O geniş yer de nefeslerle beraber daralır,
 Çünkü meydanda değil, seyre bakanlarda bile,
 Âsım'ın dengi heyâkil seçilir yüzlerle.
 Şimdi, sağ kolda, gümüş kaplı birer bâzû-bend,
 Boynu miskayla donanmış, o yarım deste levend,
 Önce peşrev yaparak, sonra tutuşmazlar mı,
 Güreş artık kızıştır, hasmını tartar hasmı.
 Uzanır şimdi göğüsler, kavuşur; şimdi, yine
 Dalga çarpar gibi çarpar gerilip birbirine.
 Kimi tek çapraza girmiş, mütemâdî sürüyor;
 Kimi şîrâzeyi tartıp alıvermiş, yürüyor.
 Kimi sarmayla çevirsem diye sardıkça sarar;
 Kimi kılçık düşünür, atmak için fırsat arar.
 Adalı gövdeler altında o biçâre çayır,
 Serilir toprağa, hem bir daha kalkar mı? Hayır!
 Bu, elenseyle düşürmüş de hemen çullanyor;
 O da kurtulmak için türlü oyun kullanıyor.
 Kimi almış paça kasnak, o açar, hasmı döner;
 Kimi kündeyle giderken topuk eller de yener.
 Kimi cür'etli olur çifte dalar, hem de kapar;
 Kimi baskın çıkarak kazkanadından çarpar.

Seyreden halkı da bir gör: O ne candan hizmet;
 O ne rikkatli adamlar, o ne ma'sûm ümmet!
 Yarılan başları çevreyle boğanlar mı dedin...
 Göz silenler mi dedin, incik oğanlar mı dedin...
 Yağ süren başka, saran başka, çözenler başka;
 Su veren başka, güğümle gezenler başka.
 Şan, şeref duygusu millette nasıl yüksekse,
 Merhamet hissi de öyleydi, değil miydi Köse?

Ne o? Bir şey demedin...

— Geçmişe mâzî derler!

— Doğru, lâkin...

— Bırak, oğlum, gelecekte ne haber?

— Onu Allah bilir ancak.

— Azıcık kul da bilir.

— Bilemez, çünkü görünmez.

— İyi amma sezilir:

Oruç sıcaklara gelmiş, Kır Ağsı bakmış ki:
Sabahlar akşam olur şey değil, bu, tiryâki;
Bütün gün esnemedi, hiddet etmeden bıkmış;
Al atla bağdaşarak «yâ sefer!» demiş çıkmış.
Takım rahat, pala uygun, gazâ mübârek ola:
Tavuklu, hindili köylerde haftalarca mola.
Refiki arpayı bulmuş, keser, ferîh ü fahûr;
Bu dört öğün yiyip ister sonunda bir de sahûr!
Bedâva sofraya düştün mü, hoş geçer Ramazan;(*)
Misâfirim diye insan mukîm olur ba'zan.

Nasılsa bir gece bir düş görür bizim yolcu;
Sabâhı bekleyemez, yok ya hâinin orucu;
Uyandırır ne kadar köylü varsa, der: Çabucak,
Gidin bulun bana bir şöyle zorlu düş yoracak. (*)
Çarıkcı Emmi'yi sağlık verir cemâ'at de,
— Fakat sahurda yatar, kalkamaz bu sâ'atte.
Biraz sabırlı olun...

— Şimdi isterim, gelecek:

Ben öyle bekleyemem, kalkamaz demek ne demek?

Çarıkcı Emmi gelen halkı uğratarı kapıdan.
İkinci def'a gelirler:

— Ocağna düştük, aman,

(*) «Bâd-ı hevâ» kelimesini söylendiği gibi okuyacağız: Bedâva.

(*) «Düş yormak» rü'yâ tâbir etmek.

- Herif lâf anlamıyor, gel de sonra yat, haydi!
 — Sabah sabah bu ne düştür be? Görmez olsaydı!
 Henüz yatağma uzandım bakındı aksiliğe...
 Gebermediydi ya!
 — Sen git de söz geçir deliye!
 Ne söylesen kızıyor... Hak şaşırtmasın kulunu.
 Adamcağız çıkar evden, tutar köyün yolunu,
 Ki uyku sersemi tak der zavallının canına;
 Düşer gelince nihâyet Kır Ağsı'nın yanına.
 — Aman be Emmi!
 — Ne var?
 — Düş yorar mısın?
 — Be adam,
 Biraz nefesleneyim, dur ki, yorgunum...
 — Duramam.
 — Neden?
 — Fenâma gider beklemek de...
 — Vah! Vah! Vah!
 — Bilir misin ki ne gördüm...
 — Hayırdır inşallah?
 — Yemek yiyip yatıverdim, tamam yarıydı gece,
 Bir öyle hayvana bindim ki seçmedim iyice.
 — Peki, o bindiğin at mıydı, anlasak, neydi?
 — Bilir miyim? Yalnız dört ayaklı bir şeydi...
 Katır mı desem   Eşek mi desem?
 Öküz mü desem?   İnek mi desem?
 Al at mı desem?   İdiç mi desem?
 Koyun mu desem?   Çepiç mi desem?
 — Güzel!
 — Biraz yürüdük...
 — Geçtiğin nasıl yerdı?
 — Nasıl mı yerdı?.. Unuttum, görür müsün derdi?
 Yokuş mu desem?   İniş mi desem?
 Uzun mu desem?   Geniş mi desem?
 Çorak mı desem?   Çayır mı desem?

- Sulak mı desem? Hayır mı desem?
 — Tamam! İlerde ne gördün?
 — İlerde bir kocaman,
 Karaltı vardı...
 — Peki, ismi yok mu?
 — Bilmem aman!
 Ağaç mı desem? Kütük mü desem?
 Duvar mı desem? Höyük mü desem?
 Ağıl mı desem? Hamam mı desem?
 Yıkık mı desem? Tamam mı desem?
 — Ya sonra?
 — Karşıma, baktım, dikildi...
 — Kim?
 — Bir adam...
 — Tanıştınız mı?
 — O, bilmem tanır mı, ben tanımam...
 Babam mı desem? Kızım mı desem?
 Hasım mı desem? Hısım mı desem?
 Çıfit mı desem? Gâvur mu desem?
 Şudur mu desem? Budur mu desem?..
 — Uzatma, sen buluyorsun belânı Allah'tan...
 Bu: Elde bir; yalnız pek seçilmiyor ne zaman...
 Bugün mü desem? Yarın mı desem?
 Uzak mı desem? Yakın mı desem?
 Yazın mı desem? Güzün mü desem?
 Güzün mü desem? Yazın mı desem?..
 — Ne kadar doğru! Hocam, hayra yorulmaz bu gidiş.
 — Sen o rü'yâya hakikat deyiver, tam bizim iş.
 Herifin hâlini gördün ya, bugün millet de,
 Aynı meslekte, o fitratte, o mâhiyyette.
 Tanımaz bindiği mahlûku, sürer kör körüne;
 Tanımaz gittiği yer hangi taraf, gördüğü ne?
 Fikri yok, duygusu yok, sanki yürür bir kötürüm;
 Bu da sağlıksa eğer bence müreccahtır ölüm.

Üç beyinsiz kafanın sevkine şaşkın gibi râm;
 Kırbaç altında bütün gün, ne tezallüm, ne kıyâm.
 Tuttun, oğlum, bana mâzîleri tasvîr ettin;
 Köylünün hâlini bilmez, diyerek dinlettin.
 Hasta meydanda, tedâviye de cidden muhtaç;
 Yalnız görmeliyim nerde hekim? Nerde ilâç?
 Nesl-i hâzır ki sarık gördü mü, terzîl ediyor,
 Defol ıskatçı diyor, cerci diyor, leşçi diyor...
 Hocazâdem, ne sülûkmüş o meğer vay canına!
 Diş bilermiş senelerden beri Türk'ün kanına.
 Emiyor fırsatı bulmuş yapışıp, hem ne emiş!
 Kene bir şey mi aceb, ah o ne doymaz şeymiş!
 Ne o kızdın mı?

— Hayır, anlarım amma keneyi,
 Sağdınız siz de asırlarca o sağmal ineği.
 — Hakkımızdır saçarız: Kahrını çektik o kadar,
 Besledik...

— Yâ?

— Ne demek?

— Beslediniz, hakkın var!

Hanginiz bir tutam ot verdi, bırak beslemeyi?
 — Yok mudur medresenin köylüde olsun emeği?
 — Mektebin, belki... Fakat medresenin, hiç ummam.
 — Kızırım ha!

— O senin hakk-ı sarîhindir İmam.

— Halka yol gösterecek bir kılavuz var: Ulemâ.
 Kalanın hepsi de boş.

— Boştur, efendim, ammâ...

— Neymiş ammâsı beyim?

— Yok, şu sizin medreseler,

Asrın icâbına uymakta inâd etmeseler...

— Gidin ıslâh edin öyleyse!

— Hakîkat, lâzım.

— Fıkra gelsin mi ne dersin?

— Hadi, gelsin bakalım.

— Son zamanlarda hükümet şımarık bir deliyi, (*)
Götürür bir yere vâlî diye bağlar.

— Ne iyi!

— Herifin ilk işi «Tekmil hocalar gelsin!» der.
Ki tabî'î bu adamlar da icâbetle gider.
Önce tebrîk ile takdîm için az çok durulur;
Sonra «meclis» denilir, bir koca dîvan kurulur.
Şimdi kürsîye abansın da senin Vâlî Bey,

Nutka gelsin mi adam zannederek kendini?...

— Eyy?

Ne demiş?

— Yok, ne geyirmiş diye sor! Ma'nâsız
Bir yığın râbîta müştâkı perâkende lâfız,
Bir etek yâve saçar, bir sürü cînnet savurur;
Bu da yetmez gibi peştahtaya üç kerre vurur,
Der ki:

«Yirminci asır, fenlere zihniyetler
Verebilmekle tebellür ve tefâhürler eder.
Vakîâ hâlet-i rûhiyyesi var akvâmın;
Bu prensiple, fakat, ma'şeri pek i'zâmın,
Belki ferdiyyeti sarsar biraz aksü'l-ameli...
Sâde şe'niyyet-i a'sârı durup dinlemeli.
İctihâdî galeyanlar da mühimdir ya, asıl,
İktisâdî cereyanlardır olan müstahsil.
Bunu te'mîn edemezlerse nihâyet hocalar,
İskolâstikle sanâyi' yola gelmez, bocalar.
İlk adımdır atacaktır bunu elbette ilim;
Par-pirensip, gelin, ıslâh-ı medâris diyelim.»
— Par-pirensip mi? Bayıldım be!

— Fransızca'ma mı?

Ya heriften de mi eşşek sanıyordun İmam'ı?

— Birden eşşek deme, bîçâre henüz müsvedde...

(*) Bu vak'a beş altı sene evvel cereyan etmiştir.

[Bu dipnot, bu bölüm, Sebilürreşad'ın Ankara nüshalarında -3 Ağustos 1922- yayınlanırken konmuş; kitaptaki neşirlerine alınmamıştır.]

Ne yetişkinleri var, dursun o sağlam şedde.

— Hangi müsvedde? Ne müsveddesi? Bir bilmece ki...

— Merkebin...

— Ey?

— Müttekâmil soyu olmaz mı?

— Peki?

— İşte hilkatten o sûrette çıkarken beyazı;

Böyle birdenbire müsvedde de fırlar ba'zı!

Neyse geç fıkraya.

— Nerdeydik? Evet, şimdi, nutuk

Biter amma yayılır meclise bir durgunluk.

— Çünkü imlâya gelir herze değil duyduğu şey!

— Sonra kalkar hocalardan biri, der:

«Vâlî Bey,

Şu hitâbeyle tavanlardan uçan efkârı,

Tutamazlarsa küçük görmeyiniz huzzârı.

Siz ki yirminci asırlardasınız, baksanıza,

Bizim on dördüne dün basmış olan asrımıza!

Altı yüz yıl mı, evet, tam o kadar lâzım ki,

Kâbil olsun o büyük nutkunuzun idrâki.

Sâde «İslâh-ı medâris» mi ne, bir şey dediniz...

Onu anlar gibi olduksa da îzâh ediniz:

Acabâ hangi zarûret sizi sevketti buna?

Ya fesâd olmalı meydanda ki islâh oluna.

Bunu bir kerre kabûl eylemeyiz, reddederiz.

Sonra, biçâre medâris o kadar sahipsiz,

O kadar baştan atılmış da o hâliyle yine,

Düşüyor, kalkıyor amma gidiyor hizmetine.

Halkın irşâdı mıdır maksad-ı te'sîsi? Tamam:

Şehre müftî veriyor, minbere, mihrâba imam.

Hutabânız oradandır, oradan vâiziniz;

Oradandır hocanız, kayyiminiz, hâfızınız.

Adli tevzî' edecek hâkime fikh öğretin o;

Hele köy köy dolaşıp köylüyü insân eden o.

Şimdi bir mes'ele var arz edecek, çünkü değer:

Bunların hepsine az çok yetişen medreseler,
 Bir zaman müftekır olmuş mu aceb hârice? Yok.
 İyi amma, a beyim, şöyle bakınsak, bir çok,
 Bir alay mekteb-i âlî denilen yerler var;
 Sorunuz bunlara millet ne verir? Milyonlar.
 Şu ne? Mülkiyye. Bu? Tıbbiyye. Bu? Bahriyye. O ne?
 O mu? Baytar. Bu? Zirâ'at. Şu? Mühendishâne.
 Çok güzel, hiçbiri hakkında sözüm yok; yalnız,
 Ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız.
 İşimiz düştü mü tersâneye, yâhud denize,
 Mutlakâ âdetimizdir, koşarız İngiliz'e.
 Bir yıkık köprü için Belçika'dan kalfa gelir;
 Hekimin hâzıkı bilmem nereden celbedilir.
 Meselâ bütçe hesabâtını yoktur çıkarana...
 Hadi mâliyyeye gelsin bakalım Mösyö Loran.
 Hani tezgâhlarınız nerde? Sanâyi' nerde?
 Ya Brüksel'de, ya Berlin'de, ya Mançester'de!
 Biz ne müftî, ne imam istemişiz Avrupa'dan;
 Ne de ukbâda şefâ'at dileriz Rimpapa'dan.
 Siz gidin bunları ıslâha bakın peyderpey;
 Hocadan, medreseden vazgeçiniz, Vâlî Bey!»

*
* *

Ne dedin fıkrama?

— A'lâ! Beni habtettin, İmam!

— Yola gel şöyle biraz, neydi o sözler?

— Be Hocam,

Sana biz medresenin hizmeti hiç yok demedik;
 Bir bedâhet bu ki inkâra çalışmak delilik.
 Halkı irşâd edecek var mı ya sizden başka?
 Onu insan bile saymaz mütefekkir tabaka?
 Köylüden milletin evlâdı kaçarken yan yan,
 Sizin köydeki unsurla beraber yaşayan.
 Rûhunuz halkımızın, köylümüzün rûhuna denk;

Sözünüz bir, özünüz bir, o ne mes'ûd âhenk!
 Biz bu âhengi harâb etmeyecektik, ettik;
 Kapanır türlü değil açtığımız kanlı gedik.
 Ne kadar benziyoruz şimdi sakat bir duvara...
 Vahdetin tertemiz alnında ne çirkin bu yara!
 Hadi iş gör bakalım, var mı ki imkân? Nerde!
 İkilik azmine hâil kesilir her yerde.
 Ne desek, dinlemiyor, nâfile, bir kimse bizi.
 — Uydurun siz de, beyim, halka biraz kendinizi.
 — Haklısın.

— Aykırı gitmekle bu yol hiç çıkmaz.

— Konya'daydım...

— Haberim yok, ne zaman?

— Bildir yaz.

Şehri az çok bilir, etrâfını pek bilmezdim;
 Bâri bir köyleri görsem, diye çıktım, gezdim.
 Yolda duydum ki: Filân nâhiyenin a'yânı,
 Üç gün evvel kovuvermiş hoca bilmem filânı;
 Herkes evlâdını almış, kapatılmış mektep.
 Çok fena şey! Hele bir anlayalım, neydi sebep.
 Hiç işim yok, bu da oldukça mühim doğrusu ya,
 Gidecek yolcu da var, akşama indik oraya.
 Yatsıdan sonra ahâlî «bize va'z et» dediler;
 Çektiler altıma bir cıllığı çıkmış minder.
 Tahta sordum, silinip çevre kadar yenlerle,
 Geldi, tâ göğsüme yaslandı sakat bir rahle.
 Evvelâ hamdeleden, salveleden başlayarak,
 Girmeden maksada dîbâceyi serdim çabucak.
 İlme kıymet veren âyâtı, ehâdîsi bütün,
 Okudum, hâsılı bülbül gibi öttüm ben o gün.
 Sonra, te'yid-i İlâhî olacak besbelli,
 Öyle bir maskara ettim ki o hâin cehli,
 Hani kendim de beğendim.

— Adam, anlat, ne dedin?

— Biri aklımda değil.

— Öyle mi?

— Baktım, sadedin,

Tam zâmanyıdı, ahâlîye çevirdim yüzümü;
Açtım artık bu sefer ağzımı, yumdum gözümü:
Hiç muallim kovulur muymuş, ayol, söyleyiniz?
O sizin devletiniz, ni'metiniz, her şeyiniz.
Hoca hakkıyla beraber gelecek hak var mı?
Sizi mîzâna çekerken bunu sormazlar mı?
Müslüman, elde asâ, belde divit, başta sarık;
Sonra, sırtında, yedek, şaplı beş on deste çarık;
Altı aylık yolu, dağ taş demeyip, çiğneyerek,
Çin-i Mâçin'deki bir ilmi gidip öğrenecek.
Hiç düşünmek de mi yoktur, be adamlar, bu ne iş?
En büyük tâlî'i Mevlâ size ihsân etmiş,
Hem de ta olduğunuz mevkie göndermişken;
Teptiniz kendi gelen ni'meti sersemlikten!
Çok zaman geçmeyecektir ki bu nankörlüğünüz,
Ne felâketlere meydan verecektir görünüz!
Köylerin yüzde bugün sekseni, hattâ, hocasız;
Siz de onlar gibi câhil kalarak anlayınız!
Bir hatâ oldu, deyip şimdi peşîmansınız a...
Ne çıkar? Gitti giden, kıydınız evlâdınıza...

Buna benzer daha bir hayli savurdum, estim,
Ses, nefes hepsi tükenmişti, nihâyet kestim.
Sanıyordum ki duâdan koca mescid inler...
Umduğum çıkmadı hiç: Pek yavaş âmin dediler.
Çekiverdim o zaman ben de hemen Fâtiha'yı.
Yatacağımız odanın sâhibi Mestanlı Dayı,
Getirirken beni, sağ elde fener, mescidden;
«Gürül gürül okuyor hep, gürül gürül okuyor;
Yanıl da bir, deli oğlan, baban mezarda mı, sor!»
Deyivermez mi, ne dersin?

— Ama pek hoş cidden.

— Bunu duydum zehir içmiş gibi sersemleştim...
 Eve geldik, herifin kalbini artık deştim.
 Ne de çok şey biliyormuş, be Hocam, köylü meğer!
 — Öyledir.

— Sen de şaşarsın, hani, söylersem eğer.
 Anladım: Bilmeyecek tilki onun bildiğini.
 — Hadi naklet bakalım şimdi şu bilgiçliğini?
 — Dedi:

«Fetvâyı veren mahkeme, yanlış, gerçek,
 İki da'vâcı ne söylerse bütün dinleyecek.
 O zaman kestiği parmak acımaz, âmennâ...
 Ama hep bir tarafın ağzına bakmak, o fenâ.
 Benim arkamdaki düşman bana Mevlid mi okur?
 Dur ki ben söyleyeyim bir de, kuzum, sen hele dur!
 Köylü câhilde de hayvan mı demektir? Ne demek!
 Kim teper ni'meti? İnsan meğer olsun eşşek.
 Koca bir nâhiye titreştik, odunsuz yattık;
 O büyük mektebi gördün ya, kışın biz çattık.
 Kimse evlâdını câhil komak ister mi ayol?
 Bize lâzım iki şey var: Biri mektep, biri yol.
 Niye Türk'ün canı yangın, niye millet geridir;
 Anladık biz bunu, az çok, senelerden beridir.
 Sonra baktık ki hükûmetten umup durdukça,
 Ne mühendis verecekler bize, artık, ne hoca.
 Para bizden, hoca sizden deyiverdik... O zaman,
 Çıkagelmez mi bu soysuz, aman Allah'ım aman!
 Sen, oğul, ezbere çaldın bize akşam, karayı...
 Görmeliydin o muallim denilen maskarayı.
 Geberir, câmie girmez, ne oruç var, ne namaz;
 Gusül abdestini Allah bilir amma tanımaz.
 Yelde izler bırakır gezdi mi bir çiş kokusu;
 Ebenin teknesi, ömründe pisin gördüğü su!
 Kaynayıp çifte kazan, aksa da çamçak çamçak,
 Bunu bilmem ki yarın hangi imam paklayacak?
 Huyu dersin, bir adamcıl ki sokulmaz adama...

Bâri bir parça alışsaydı ya son son, arama!
 Yola gelmez şehirin soysuzu, yoktur kolayı.
 Yanılıp hoşbeş eden oldu mu, tınmaz da ayı,
 Bir bakar insana yan yan ki, yuz olmuş manda, ⁽¹⁾
 Canı yandıkça, döner öyle bakar nalbanda.
 Bir selâm ver be herif! Ağzın aşınmaz ya... Hayır,
 Ne bilir vermeyi hayvan, ne de sen versen alır.
 Yağlı yer, çeşmeye gitmez; su döker, el yıkamaz;
 Hele tırnakları bir kazma ki insan bakamaz.
 Kafa orman gibi, lâkin, o bıyık hep budanır;
 Ne ayıptır desen anlar, ne tükürsen utanır.
 Tertemiz yerlere kipkirli fotinlerle dalar;
 Kaldırımından daha berbâd olur artık odalar;
 Örtü, minder bulanır hepsi, bakarsın, çamura.

Su mühendisleri gelmişti... Herifler gâvur a,
 Neme lâzım bizi incitmediler zerre kadar;
 İnan oğlum, daha insafli imiş çorbacılar!
 Tatlı yüz, bal gibi söz... Başka ne ister köylü?
 Adam aldatmayı a'lâ biliyor kahbe dölü!
 Ne içen vardı, ne seccâdeye çizmeyle basan;
 Ne deyim dinleri bâtılsa, herifler insan.
 Hiç ayık gezdiği olmaz ya bizim farmasonun...
 İçki yüzler suyu, ahlâkını bir bilsen onun!
 Şimdi ister beni sen haklı gör, ister haksız,
 Öyle devlet gibi, ni'met gibi lâflar bana vız!
 İlmî yuttursa hayır yok bu musîbetlerden...
 Bırakın oğlumu, câhilliğe râzıyım ben.»

— Hakkı var.

— Pek güzel amma, bu işin yok ki sonu.
 Kapadık mektebi, kovduk diyelim farmasonu,

Başı boş köylünün evlâdını kimler yedecek?

(1) Yuz: Uyuz.

Adam ister ona insanlığı telkîn edecek.
 Bunu nerden bulalım? Kimlere ısmarlayalım?
 Önce kaç tezgâhımız var, bakalım, bir sayalım...
 — Pek uzun boylu hesâb etme, nedir mes'ele ki?
 Herkesin bildiği şey: Medrese, bir, mektep, iki.
 — İşte arz eyliyorum zât-ı fazîlânenize:
 İkisinden de hayır yok bu şerâitle bize.
 — Gâlibâ sen yeniden kızdıracaksın Köse'yi;
 Söyle, mîrasyedi bey, kimdi yıkan medreseyi?
 Biz miyiz, siz misiniz? Sizsiniz elbet...

— Elbet!

— Yıktınız kazmaya kuvvet, ne de sür'atle!
 — Evet.

— Bir hünermiş gibi ikrâr ediyor ağzıyla...
 — Çünkü mektep yapacaktık onun enkâzıyla.
 — Çünkü mektep yapacaktık!.. Ne kolay söylemesi!
 Bir kümes yaptığınız var mı ki, bir kaz kümesi?
 — İnkılâb ümmetinin şânı yakıp yıkmaktır.
 — Size çılgın demeyen varsa, kuzum, ahmaktır.
 Yıkmak insanlara yapmak gibi kıymet mi verir?
 Onu en çolpa herifler de, emîn ol, becerir.
 Sâde sen gösteriver «işte budur kubbe!» diye;
 İki ırgadla iner şimdi Süleymâniyye.
 Ama gel kaldıralım dendi mi, heyhat, o zaman,
 Bir Süleyman daha lâzım yeniden, bir de Sinan.
 Bunların var mı sizin listede hiç benzeri, yok.
 Ya ne var? Bir kuru dil, siz buyurun, karnım tok!
 Ötmeyin nâfile baykuş gibi karşımda, susun!
 — Mürteci'sin be İmam?

— Mürteci'im, hamdolsun.

— Hele bak hamd ediyor!
 — Hamd ediyorsam, yeridir:
 Şâfi'î'nin mi, kimindir o şiir?

— Hangi şiir?

— Hani «Peygamber'in evlâdını candan sevmek,

Râfızîlikse...

— Evet,

— «Yerde beşer, gökte melek,
Râfızîdir bu, desin hepsi de hakkımda benim,
Ben oyum, işte...» diyor...

— Bildim, evet.

— Kâili kim?

— Şâfi'î zannederim, neyse, fakat maksadınız?
Şunu lûtfen bana teşrîh ediniz, anlatınız.

— Yıkılan yurduma cennet diyemem, ma'zûrum;
Hani ma'mûre? Harâbeyle benim neydi zorum?
Heybe sırtında «adâlet» dilenirken millet,
Müsterîh olmanın imkânı mı var, insâf et?

«Yaşasın!» ma'cunu a'lâ idi, yut, keyfine bak!
Tutmuyor şimdi, fakat, bin yala parmak parmak.

— Niye tiryâkisi oldun bu kadar sen de ayol?
Tutmuyor, çünkü alıştın... Yemeyeydin bol bol.
Hem bizim ma'cunu pek hırpalamak doğru mu ya?
— Dur canım! Ben kızarım böyle vakitsiz şakaya...
Sözü tekmîl edeyim...

— Sonra bitir, dinle biraz:

Bir yutar, beş yutar, afyonkeşi afyon tutmaz;
Der ki: Toprak mı, ne zıkkım bu, varıp anlamalı.
Açılır kurna başından, sıyırır peştemalı,
Nalının sırtına atlar, sürerek doğru gider,
Hangi attarsa, bulur: «Tutmadı yâhu, yine!» der.
Gülmeden çatlayadursun biriken çarşı, pazar;
«Bu kadar tuttuğu yetmez mi kuzum?» der attar.

Siz de artık uzun etmektesiniz, hem pek uzun;
Üç saat esnemedi dinlediğim nutkunuzun,
«Yaşasın!» ma'cunu peymâne-i ilhâmı bütûn,
Hanî, sarhoş kuşa döndün, mütemâdî öttün!
— Bırak oğlum, yeter artık, şakanın vakti değil.

— Sen de, öyleyse bizim ma'cuna baş kesmeyi bil!
 — Sâde bir «bal» deyivermekle ağız tatlansa,
 Arı uçmuş diye, kaçmış diye hiç çekme tasa.
 Ağlasın milletin evlâdı da bangır bangır,
 Durma hürriyeti aldık diye, sen türkü çağır!
 Zulmü alkışlayamam, zâlimi aslâ sevemem;
 Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
 Biri ecdâdıma saldırdı mı, hattâ, boğarım...
 — Boğamazsın ki!

— Hiç olmazsa yanımdan koğarım.⁽¹⁾

Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
 Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam.
 Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle,
 Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle.^(*)
 Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum?
 Kesilir, belki, fakat çekmeye gelmez boyunum.
 Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim,
 Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim.
 Adam aldırma da geç git, diyemem, aldırırım.
 Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırıram.
 Zâlimin hasmıyım amma severim mazlûmu...
 İrticâm şu sizin lehçede ma'nâsı bu mu?
 — Yok canım!

— Yok deme!

— İfrât ediyorsun Köse...

— Yâ?

İşte ben mürteci'im, gelsin işitsin dünyâ!
 Hem de baş mürteci'im, patlasanız çatlasanız!
 Hadi kânûnunuz assın beni, yâhud yasanız!
 — Yasa yok şimdi.

— Neden, bitti mi?

— Çoktan bitti.

(1) Bu misra toplantılarda okunurken: «Boğamazsam da hiç olmazsa yanımdan koğarım.» şeklinde okunabilir.

(*) Lâle: Boyuna vurulan zincir.

- Dede Cengiz ya?
 — Bırak, derdimi deştin: Gitti!
- Getirirler yine lâzımsa...
 — Hayır, gitti gider.
- Deme oğlum!
 — Ya bizim düşmanımızmış o meğer...
 Dedenizdir diye bir kahbe çıftımış yamayan...
 — Size hâ?
 — Öyle ya, çok geçmedi, lâkin, aradan,
 Geldi bir başka gâvurcuk, dedi «Cengiz’le, ayol,
 Bu hısımlık nereden çıktı ki, siz Türk, o Moğol!...»
 — Sonra?..
 — Hiç!
 — Hiç mi?
 — Sönüp gitti o kızgın piyasa.
- Hem de bir püfle!
 — Evet, şimdi ne hâkan, ne yasa!
- Kimse ma’kul keferemiş, o herif.
 — Sorma Köse’m...
 — Çok şükür sizde de pek yok, değil amma sersem!
- İğnelersin şu benim neslimi yüz buldukça,
 Sana elmas gibi hürriyeti kim verdi, Hoca?
 Ne yaman şeydi unuttun mu o istibdâdı?
 Hep fecâyi’di, hayâtın hele hiç yoktu tadı.
 Milletın benzi sararmış, işitilmezdi refâh;
 Her nefes dört elifin sırtına binmiş bir «âh!»
 O ne günler...
 — Beni kızdırmaya söyler mahsus,
 Yeter artık!
 — Niye?
 — Ezber bilirim hepsini, sus!
- Ne tuhafsn! Bana döktürmeyeceksin içimi...
 — Yok paşam, sizde tuhaflık, o benim haddim mi?
 — Müstebiddin de gem almaz soyu çıktın, git git,
 Sen ki hürriyet için nefyolunurdun, a tirit!

İşi yok, şimdi muhâlifliğe sarmış derdi...

— Hoca rahmetli kerâmet gibi söz söylerdi...

— Bâri tuttu mu?

— Ne mümkün? O zaman nerde akıl?

— Sonradan geldiği sâbit mi efendimce, nasıl?

— Döverim ha!

— Hadi dövmüş kadar ol!

— Dur be adam,

Dinle, zevzekliği terk et!

— Sana terk ettim, İmam!

— Ne diyordum be?

— Ya gördün mü kafan aynı kafa!

«Hoca rahmetli» dedin, öyle girişti lâfa.

— Evet, oğlum, Hoca sevmezdi, bilirdim, Saray'ı;

Ama sövmezdi de hoşlanmadığından dolayı.

Vardı bir duygusu besbelli ki...

— Bilmem, varmış...

Pâdişah dendi mi, çokluk dil uzatmazlarmış!

— Hiç unutmam, Hoca zâdem ki, sıcak bir gündü,

Bahçedeydik, bana bir parça baban küskündü.

— Sana düşküdü babam, küstüğü olmazdı ama...

— Boşboğazsın diye kızmıştı.

— Kerâmet!

— Sorma!

Büsbütün kızdırayım bâri, dedim...

— Yâ? Çok iyi:

Çivi, bir an'anedir bizde, sökermiş çivi.

— «Ortalık şöyle fena, böyle müzebzeb işler,

Ah o Yıldız'daki baykuş ölüvermezse eğer,

Âkıbet çok kötü...» dîbâce-i ma'lûmuyle,

Söze girdim.

— Kızıyor muydu?

— Hayır.

— Tekmille!

— Bırakan var mı ki? Rahmetli Hocam doğrularak,

Dedi:

«Oğlum, bu temennî neye benzer, bana bak:

Eşeklerin canı yükten yanar, aman, derler,
 Nedir bu çektiğimiz derd, o çifte çifte semer!
 Biriyle uğraşıyorken gelir çatar öbürü;
 Gelir ki taş gibi hâin, hem eskisinden iri.
 Semerci usta geberseydi... Değmeyin keyfe!
 Evet, gebermelidir inkisâr edin herife.
 Zavallı usta göçer bir gün âkıbet, ancak,
 Makâmı öyle uzun boylu nerde boş kalacak?
 Çırac mı, kalfa mı, kim varsa yaslanır köşeye;
 Takım biçer durur artık gelen giden eşeğe.
 Adam meğer acemiymiş, semerse hayli hüner;
 Sırayla baytarı boylar zavallı merkepler.
 Bütün o beller, omuzlar çürür çürür oyulur;
 Sonunda her birinin sırtı yemyeşil et olur.
 «Giden semerciyi, derler, bulur muyuz şimdi?
 Ya böyle kalfa değil, basbayağ muallimdi.
 Nasıl da kadrini vaktiyle bilmedik, tuhaf iş:
 Semer değilmiş o rahmetlininki devletmiş!»

Nasihatim sana: Herzeyle iştigâli bırak;
 Adamlığın yolu nerdense, bul da girmeye bak.
 Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez;
 Yular takıp seni bir kimsecik sürükleyemez.
 Adam değil misin oğlum: Gönüllüsün semere;
 Küfür savurma boyun kestiğin semercilere.»

* * *

— Sen işin yoksa devir çamları paldır küldür;
 Neslimin şöyle dönüp bakması hattâ züldür.
 Gözüm ensemde değil, görmeliyim ben önümü;
 Kestik attık hele mâzî denilen kör düğümü!
 Ne zamandan beridir bağlıyız artık bıktık;
 Demir aldık o sizin an'anelikten çıktık.
 — Pupa yelken açılın şâyed oturmazsa gemi!
 Bu tenezzüh, cici bey, doğruca Kağıtâne'ye mi?
 — Hayır, enginleri bir bir geçerek, gâyemize.
 — Hele bir kerre çıkın Marmara'dan Akdeniz'e!
 Fıkra gelsin mi?

— İşin fıkracılık zâten İmam!
 Korkarım çam devirirsin yine...
 — Bilmem çam mam!

«Bocalarken bakar üstündeki kaptan acemi,
 Sarılır bir kayanın boynuna biçâre gemi.
 «Bu nedir, Beybaba, bittik mi, ne olduk?» derler;
 Kimi evrâd okur üfler, kimi lâ-havle çeker.
 «Yok canım!» der, Hacı Kaptan, biriken yolculara:
 «Su tükenmiş, haberim yok, buyurun işte kara!»

Siz de, oğlum, bu mahârette, bu cür'ettesiniz:
 Gemi yüzdürmek için kalmadı meydanda deniz!

— Dinle bir fıkra da benden bakalım şimdi.

— Olur.

— «Devr-i sâbık»ta, kazâ teknesi, bir köhne vapur,
 Akdeniz hattına tahsîs edilir bol keseden.
 Eski kaptan «Gidemem, der, getirin varsa giden.»
 Yeni kaptan gelerek, doğru çıkar mevki'ine.
 Adamın tâli'i oldukça güzelmiş ki yine,
 Yel üfürsün, su götürsün diye bekletmez pek,
 Gece kalkar bu adem postası İzmir diyerek.

Göksu'daymış gibi fiş fiş yüzedursun miskin...
Denizin neş'esi a'lâ, hava enfes... Lâkin,
Bir taraftan verivermez mi nihâyet patlak,
Tekne körkandil olur, yolcular allak bullak.
Şimdi biçâre süvârîye ne dur var, ne otur;
Dinlenir farz ederek birçok emirler savurur:
«Getirin hartayı!» der; baksana mâşâ'allâh:
Şile, Bartın, Kızılırmak... Güzelim, Bahr-i Siyâh!
— Akdeniz yok mu?

— Hayır yok.

— Bu nasıl kaptanlık?

— Haklısın Beybaba, göndermediler, çok yazdık.
Eğilir sonra bakar: İbresi yok bir pusula...
Yürümez ezbere, yâhû, gemi, eyvahlar ola!
Bora estikçe eser, dalgalar azdıkça azar...
«Getirin ibreyi!» der, bulmanın imkânı mı var?
«İbre yok, Beybaba, bilmem ne getirsek?» derler...
O da: «Öyleyse şehâdet getirin!» der bu sefer.

*
* *

Verdiğin tek silik onluktu, behey aksi İmam,
Olaçak söz mü dokuz kubbeli, çinçinli hamam?
Bize devlet diye teslim olunan şey neydi?
Çarpacak sâhil arar, kupkuru bir tekneydi!
On sekiz mil mi gideydik? Batırırdık...

— Lebbey? ⁽¹⁾

Batmadık bir yeriniz kaldı mı, bilsem, cici bey?
«Devr-i sâbık» mı dedin şimdi?.. Elindeyse, çevir,
Ensesinden tutup eyyâmı da gelsin o devir.
Milletin beş parasız onda, emîn ol, yedisi!
Gündüzün aç dolaşır, akşama kırk ev kedisi!

(1) Lebbey:Lebbeyk./Buyurun, evet.../Efendim? Ne dediniz?

Yatırın âlemi çavdar karışık mezbeleye:
Ne bu? Ekmek! diye dünyâyı verin velveleye.
Hastalık, kehle, sefâlet saradursun, kol kol,
Sâde siz seyre bakın!

— Harb-i Umûmî bu, ayol!

— Devr-i sâbıkta gebermezdi adam böyle zelif,
Diri bir yanda uzanmış, ölü bir yanda sefil.

— Niye hürriyyet için sürgüne gittindi?

— Evet.

Gittim amma bu değil beklediğim hürriyyet.
Zâten i'lân edilirken işi çakmıştım ya...
Çatlasan hayra yorulmazdı o miskin rü'ya!
Ne herifler, ne kılıkklar, ne nutuklardı, düşün!
— Düşünür, arz ederim sonra!

— Unutmam, bir gün,

Bâbîâlî yokuşundan çıkıyordum, baktım:
Yolu boydan boya tutmuş eli bayraklı takım.
Geziliyor başların üstünde genizden bir ses.
Çömelip, salya sümük, ağlayadursun herkes,
Ben görür görmez öten zurnayı bir irkildim...
Ay, Zuhûrî'ye çıkan maskara! Bildim... Bildim...
Değişen bir yeri yok, dinleyemem kim ne dese.
Yine bir kıl keçe altında kapanmış ense;
Yine yıllarca hamamsız ki boyun musmurdar;
Yine parmak gibi, âfâka batan, tırnaklar;
Yine merdâne geçirmiş gibi yatkın bir yüz,
Ki hayâ nâmına tek ârıza bilmez, dümdüz!
Yine bir tatsız alın, yassı burun, basma çene...
Hep o, hiç başka değil, gördüğüm evvelki sene.
— Kimdi, anlat şunu?

— Kuzguncuk'a geçtim bir gün,
Molla'nın köşküne yaklaşmadan etmez mi sökün,

Belki kırk elli köpek, havlayarak, nerdense...
 — Ama hiç saklama: Korkup da oturdun mu Köse?
 — Köse dünyâda senin söylediğin haltı yemez;
 Parçalar, belki, fakat üstüme itler siyemez.
 — Hadi öyleyse, Hocam, sell-i asâ et de yanaş!
 — Saldıran yoktu ki... Derken kocaman bir karabaş,
 Karşıdan başladı ses vermeye...

— Lâkin bu yaman,
 Konağın bekçisi besbelli...

— Değilmiş, dur aman!

O içerden, bu yiğitler de dışardan ürüdü;
 Bir ağız kavgasıdır aldı, tabî'î, yürüdü.
 Karabaş sustu neden sonra, köpekler yattı;
 Şimdi âfâkı gümüş kahkahalar çınlattı.
 Kapıdan bir göreyim şöyle, dedim, vay canına:
 Adam olmuş karabaş, geçti beyin ta yanına.
 Ben şaşırılmış bakıyordum ki sadâlar dindi;
 Karabaş salta dururken dönerek silkindi,
 Oldu bir zilli köçek, oynadı hop hop göbeği;
 Hani varmış gibi karnında beş aylık bebeği!
 Karabaş sonra Zuhûrî'ye de çıksın mı sana?
 Hem nasıl, taş çıkarır, belki, Burunsuz Hasan'a.
 Ne Arap kaldı, ne Lâz kaldı, ne Çerkes, ne Pomak,
 Öyle bir kesti ki taklidleri, bittim...

— Hele bak!

Çok köpoğluymuş!

— Evet, pek de utanmaz şeydi...

— Parsa çok muydu?

— Bırak, toplansın, oğlum, değdi...

Kaçıranlar bile olmuş, o kadar gülmüştük.
 İşte yavrum, bu omuzlarda gezen dilli düdük,
 Havlayan, zil takınan, sonra Zuhûrî'ye dalan,
 O bizim soytarının kendi değil miydi?

— Yalan!

— Karabaş gel! diyecektim...

— Dememiştin ya, sakın?

— Ne dedim, bilmiyorum, tâ öteden bir çapkın,
Gâlibâ sezdi ki, yekten dedi: «Halt etme sofu!
Gördüğün fesli: Senin milletinin feylesofu.

Bu ve emsâli dehâlar tutuyor memleketi.

Sen bu şenlikleri gördünse kimin ma'rifeti?»

Dedim: «Ezberleyelim, saysana, oğlum, bir bir,
Şu dehâlar dediğin kaç kişidir, kimlerdir?»

— «İçtimâî biri, dehşetli siyâsî öbürü;

Hele mâliyyecimiz yok mu, bu ilmin pîri.»

Sayı dolmuştu, fakat bende tükenmişti sıfır;

Dön işin yoksa fırlıdak gibi artık fır fır.

Böyle bir korku geçirmiş değilim ömrümde;

Benzedim gitti o gün neşvesi kaçmış Kürd'e.

— Yine bir fıkra mı yerleştireceksin araya?

— Hani vâiz geçinen maskara şeyler var ya,

Der ki bir tânesi peştahtayı yumruklayarak:

Dinle dünya nenin üstünde durur, hey avanak!

Yerin altında öküz var, onun altında balık;

Onun altında da bir zorlu deniz var kayalık.

Öteden Kürt atılır:

— Doğru mu dersin be hoca?

— Ne demek doğru mu dersin? Gidi câhil amıca!

Sözlerim basma değil, yazma kitaptan tekmil;

Kim inanmazsa kızıl kâfir olur böylece bil.

— Rahatım yok benim öyleyse bugünden sonra;

Gömülüp kurtulayım bâri hemen bir çukura.

— Ne zorun var be adam?

— Anlatayım dur ki hocam:

Ben bu dünyâyı gördüm de sanırdım sağlam.

Ne çürükmüş o meğer sen şu benim bahtıma bak:
Tutalım şimdi öküz durdu, balık durmayacak;
Diyelim haydi balık durdu biraz buldu da yem,
Ya deniz?.. Hiç dibi yokmuş bu işin... Ört ki ölem!

*
* *

Ne dedin fıkrama?

— Gâyetle fenâ.

— Vay?

— Dinle:

Memleket mahvoluyor, baksana, bedbinlikle.
Ben ki ecdâda söven maskaralardan değilim,
Anarım hepsini rahmetle... Fakat münfa' ilim.
— Niye?

— Zerk etmediler kalbime bir damla ümîd.
Hoca, dünyâda yaşanmaz, yaşamaktan nevmîd.
Daha mektepte çocuktuk, bizi yıldırды hayat;
Oysa hiç korku nedir bilmeyecektik, heyhat!
Neslim ürkekmiş, evet, yoktu ki ürkütmeyeni;
«Yürü oğlum!» diye teşcî' edecek yerde beni,
Diktiler karşıma bir kapkara müstakbel ki,
Öyle korkunç olamaz hortlasa devler belki!
Bana dünyâyâ çıkarken «batacağsın!» dediler...
Çıkmadan batmayı öğren, ne kadar saçma hüner!
Ye'si ezber bilirim, azmi yüzünden tanımam;
Okutan böyle okutmuştu, beğendin mi İmam?
— Çattı, lâkin, o yalan bellediğın istikbâl.
— Hadi çatmış diyelim, kimlere âid ki vebâl?
Bir ışık gösteren olsaydı eğer, tek bir ışık,
Biz o zulmetleri bin parça edip çıkmıştık.
İki üç yüz senedir serpemiyor bizde şebâb;
Çünkü biçârenin âtîsine îmânı harâb.
Hissi yok, fikri bozuk, azmini dersen: Meflûc...

Hani rûhunda o haksızlığa isyan, o hurûc?
 Karşıdan zinde görürsün, sokulursun ki: Yarım...
 Yandık ecdâdımızın nârına, hâlâ yanarım!
 Ye'si tekfir eden îmânıma olsun ki yemin,
 Bize telkîn-i ümîd etmediler, yoksa bu dîn,
 Yine dünyâlara yaymıştı yeşil gölgesini;
 Yine hakkın sesi boğmuştu dalâlin sesini.
 Müslümanlık bu değil, biz yolumuzdan saptık,
 Tapacak bir putumuz yoktu, özendik, yaptık!
 Göreyim gel de büyük bildiğin Allâh'ı kayır...
 Hani, tevîk-i Îlâhî'ye kanan var mı? Hayır.
 Ya senin âlem-i İslâm'ın inanmış ye'se;
 Dîn-i resmîsi odur, vazgeçemez kim ne dese!
 Önce dört kıt'ayı alt üst eden îmân-ı metîn;
 Sonra, dört yüz bu kadar milyon adam, hepsi cebîn!
 Şark'a in, Mağrib'e yüksel, göremezsün galeyân...
 Nasıl olmuş da uyuşmuş bütün ümmetteki kan?
 Niye tutmuş da bu şevket, bu şehâmet dîni,
 Benden imsâk ediyor ceddime bezl ettiğini?
 Yaşamak hakk-ı sarîhim mi? Evet. Bir mantık,
 Bunu inkâr edemez, çünkü bedîhî artık.
 Bir bedâhet de bu öyleyse: «Çalışmak borcum.»
 Yok irâdem ki, fakat, dipdiri bir meflûcum!
 — Ya kabâhat yine mâzide mi?..

— Bilmem, kimde...

Bir çifit sillesi kaç yıldır öter beynimde:
 Dedi: «Farz et senin Asya'n yedi yüz milyonmuş;
 Ne çıkar? Davranamaz hiç ki, serâpâ donmuş.
 Vâkîâ biz bir avuç unsuruz amma boğarız,
 Kimi dünyâda görürsek hareketsiz, cansız.»

Ah o dîn nerde, o azmin, o sebâtın dîni;
 O yerin gökten inen dîni, hayâtın dîni?

Bu nasıl dar, ne kadar basmakalıp bir görenek?
 Müslümanlık mı dedin?... Tövbeler olsun, ne demek!
 Hani Kur'ân'daki rûhun şu heyûlâda izi,
 Nasıl İslâm ile birleştiririz kendimizi?
 Ye'si tadrîc ile zerk etmiş edenler dîne...
 O ne mel'un aşî, hiç benzemiyor, hiç birine!
 Dikkat et: 1000 senesinden beri, a'sâbı harâb,
 Yatıyor koskoca bir âlem-i îman, bitâb.
 Pıhtı hâlinde yürekler, cevelânsız kanlar;
 Çevirip yastığı tekrar uyuyor kalkanlar!
 Gözünün gördüğü yok beynine çarpan güneşi!..

— İyi amma nasıl ikâz edeceksin bu leşi?

— Leş değil.

— Leş mi değil?

— Dirdiri... Dalgın, yalnız...

Şimdi kurtarmak için azmedelim, kurtarıyoruz:
 Verelim gel de şunun kalbine bir canlı ümîd.

— Ne kolay! Sa'y-i medîd ister ayol, sa'y-i medîd!

— Eklerim ben de mesâîyi tutar birbirine,

Al kuzum, istediğin sa'y-i medîd oldu yine.

Var mı bir başka sözün söyleyecek?

— Elbet var:

Hani, tevfiği hesâb etmedin, onsuz ne çıkar?

— Ama kul neyle mükellefti ki, tevfik ile mi?

Hiç değil, sa'y ile; tevfik, o: Hudâ'nın keremi.

Sarıl esbâba da çık, işte tarîk, işte refik;

Ne vazîfen senin olmazmış, olurmuş tevfik?

Oturup dil dökecek yerde gidip döksene ter!

Bin çalış gâyen için, bir kazan ömründe yeter.

Mütebâkî o dokuz yüz emeğin yok mu, Hocam?

— Daha doksan dokuz ister, ne demek, etsene zam!

— Hadi ettik... Biri olmaz, biri hattâ, zâyî';

Ya onun gâyede tek hissesi var, hem şâyi'.

Dinle üç beş sene evvel geçen oldukça mühim,
Bir ufak hâdiseden bahsedeyim...

— Dinleyelim.

— Hüseyin Kâzım'ı elbette bilirsin?

— Lebbey?

— Kadri Bey zâde canım?

— Hâ! Şu bizim Kâzım Bey.

— O, zirâ'atle çok uğraştı, bilir çiftçiliği...

— Gördüm! Âsârı da var köylü için... Hem pek iyi...

— Bir zamanlar, hani, tenvîr edelim halkı diye,
Toplanırdık ya...

— Evet, «Hey'et-i İrşâdiyye».

— O senin söylediğin canlı eserler, sanırım,
Yeni bitmişti ki, gösterdi de bir gün Kâzım,
Dedi: «Meclisce münâsibse basılsın da hemen,
Okusun taşralılar gönderelim meccânen.»

Biz bu teklîfi beğendik, aramızdan sâde,
İ'tirâz etti şu sûretle Recâizâde:

«Güzel yazılmış eserler ve şüphesiz ki müfid;

Fakat, basılsa okurlar mı? Bence azdır ümîd,

Evet, beş on kişi ancak okur tenevvür eder;

Bizim mesârif-i tab'iyye olmayaydı heder.»

Dedik: «Cevâbını versin müellifin kendi.»

Kabûl edildi bu teklîfimiz, peki, dendi.

— Ne söylemiş, bakalım, çünkü pek güzel söyler?

— Söz aldı, başladı Kâzım:

— «Efendiler, beyler,

Şu bahsi geçmiş eserler nedir? Zirâdir.

Müdâfa'âtımı öyleyse pek tabî'dir,

Alıp da nakledivermek bütün tabîatten,

Bütün tabîate hâkim şu'ûn-i kudretten.

Bilirsiniz ki: Hudâyî biten en ince nebat,
 Döker de her sene milyonla canlı tohm-ı hayat,
 Göçerse öyle göçer hilkatın bahârından.
 Yabâni hardala mümkün mü olmamak hayran?
 Ya bir papatyaya kâbil mi etmemek hürmet?
 Ne vergi vermedelerdir? Çiçek başından, evet,
 Zemînin aldığı tohmun yekûnu: Milyarlar!
 Demek, tabiati icbâr eden avâmil var,
 Bu ihtisâma, bu vâsi', bu müdhiş isrâfa;
 O, iktisâdı bırakmazdı yoksa bir tarafa.
 İşin hakîkati: Hilkat ne kâr arar, ne zarar;
 Bekâ-yı nesle bakar hep, bekâ-yı nesli sorar.
 Neden mi? Çünkü hayâtın yegâne gâyesidir;
 O gâye olmasa dünyâ bir âhiret kesilir.
 Saçıp savurmada fitrat bütün hazâinini;
 Merâmı gâyesinin böylelikle te'mîni.
 Ya önceden biliyor, binde kim bilir ne kadar
 Ziyâna uğrayacak sonradan bu milyarlar?
 Kolay değil, kimi, intâş için zemin bulamaz;
 Zemin bulur kimi, lâkin nedense doğrulamaz.
 Bu çiğnenir, onu kurt yer, öbür zavallıyı kuş;
 Bakarsınız: Çoğu bitmiş sonunda, mahvolmuş,
 Sebât edip de, fakat kurtulan tohum pek azı.
 Demek, saçarken eteklerle saçmadan garazı,
 Şu çimlenen bir avuç tohmu devşirip, ancak,
 Bekâ-yı nesle varan gâyesinde kullanmak.
 Demek, tabiat edermiş zaman zaman isrâf...
 Hayır, tabiate müsrif demek bilâ-insâf,
 Hatâ değil de nedir? Çünkü hayr için veriyor.

Efendiler, bize fitrat nümûne gösteriyor,
 Diyor ki: Gâyeniz uğruna bezledin emeği;
 Düşünmeyin hele hiçbir zaman esirgemeyi.

Efendiler, bu eserler de şimdi bastırılır,
 Biner biner saçılır yurda, çünkü lâzımdır.
 Buyurdular ki: Fakat bastırıp dağıttık mı,
 Ziyân olup gidecek, hem büyükçe bir kısmı.
 Efendiler, bilirim ben de çok bu işde ziyân;
 Şu var ki: Savrulan efkârı toplayıp okuyan,
 Velez pek az kişi olsun zuhûr eder mutlak.
 Bizim de gâyemiz ancak o nesli kurtarmak.»

— Hakîkaten diyecek yok be! Âferin Kâzım!
 — Zavallı Ekrem o gün «hakka ser-fürü lâzım»
 Deyip rücû' edivermişti.

— Âferin, Ekrem!

Şimdi, oğlum, sana bir vak'a da ben söylersem?

— Dinlerim, söyle Hocam,

— Âferin evlâd sana da!

— Hele bir âferin olsun diyebildin bana da!

— Kadri Bey sağdı, Trabzon'da henüz vâliydi.
 Yine bir dolduran olmuştu ki Abdülhamid'i,
 Karakoldan dediler: «Şimdi, İmam, Erzurum'a!»
 Bir de kış, bir de kıyâmetti ki artık sorma!
 Tıktılar, çalyaka, bir tekneye; sırtım gevşek,
 Abam arkamda değil, sonra ne yorgan, ne döşek.
 Titredim beş gece, dört gün...

— Ne de çok! Beş gece mi?

— Hocazâdem, hele bin türlü meşakkatle gemi,
 Bizi bir sâhile aktardı «Trabzon» diyerek.

Henüz inmiş bakınırken: «Bunu Vâlî görecek,
 Götürün şimdi öbür Lâz'la beraber konağa;
 Durmayın!» emrini vermez mi bir oldukça ağa?
 Yeniden doğmuşa döndüm. Aradan geçti biraz,
 Söktü Mandal Hoca'dır gürleyerek...

— Ay, o mu Lâz?

— Yeni Câmi'deki vâiz, bileceksin belki?
 — Bileceksin ne demek? Mandal'ı kim bilmez ki?
 Tâcı yok, tahtı da yok, kendine mâlik sultan.
 Gâlibâ öldü ki hiç gördüğümüz yok?

— Çoktan!

Ne güzel söyledin, oğlum, Hoca sultanı evet,
 Yoktu dünyâda esîr olduğu hiçbir kuvvet.
 Hele sen yoldaşımın hâlini görseydin o gün,
 Eskisinden de perişandı...

— Tabî'î, sürgün.

— Başta bir dalgalı fes, tâ tepesinden o ibik,
 Çuk oturmuş bakıyor; mâvi beş on kat iplik,^(*)
 Sapı yok püskülü tutmuş da, dışından ibiğe,
 Bağlamış sımsıkı «Artık bu da kopmaz ya!» diye.
 Önü göçmüş sarığın, arka taraf vermiş bel;
 Çağlıyor püsküle baktım, üzerinden tel tel.
 Saçak altında o gözler uzanan kaşlardan;
 İki şimşek dolu gök sanki, yanarsın baksan!
 Sonra, hendekler açılmış gibi kat kat bir alın;
 Hani, bin parça olur, düşmeyegörsün, nazarın!
 İri burnundan inip savruluyor çifte duman,
 El ayak bağlı, solurken bu kıyılmaz arslan.
 Karayel indiredursun tipi, yağmur, kar, kış;
 Hoca çıplak, yalnız çok senelerden kalmış,
 Yanı yırtmaçlı bir entârisi var sırsıklam,
 Akıyor dört eteğinden hani bîçâre adam.
 Lâkin aldırıldığı yok: Hem sövüyor, hem yürüyor;
 Göğsünün kılları donmuş, o ateş püskürüyor!
 Oflu «hânlere lâ'net!» dağıtırken bol bol,
 Kime benzetti ki, bilmem, beni «berhurdâr ol»

(*) Çuk oturmak, aşık oyununda aşık kemiğinin ayakta durmasıdır. Aşığı çuk oturmak, işi yolunda gitmekten kinâyeye olur.

Diyerek okşadı; artık ne kadar hoşlandım,
 Bilemezsin... Sıcacık bir aba giydim sandım.
 — Bakalım şimdi makâmında görün Kadri Bey'i;
 Zorlu vâliydi herif...

— İlme de vardır emeği.

Evet, oğlum, Hoca Mandal'la tutunduk el ele,
 Evvelâ Kâzım'ı gördük; bizi hürmetlerle,
 Alarak durmadı vâlîye haber gönderdi;
 Geliniz, emrini vâlî de serîan verdi.
 Kâzım önden, hadi bizler de peşinden daldık.
 — Vay İmam, sen yine düştün mü bu kışlarda? Yazık!
 Ya Hocam, sen niye ta Yıldız'a çıktın bu sefer?
 Otur anlat, bakalım, çünkü fenâ söylediler?
 — Kim fenâ söyledi?

— İstanbul'a sormuştuk da...

Oflu tedrîc ile bağdaş kurarak koltukta,
 Dedi:

Çoktan beridir vardı benim bir derdim:
 Gideyim, zâlimi ikâz edeyim, isterdim.
 O, bizim câmi uzaktır, gelemez, mâni' ne?
 Giderim ben, diyerek, vardım onun câmi'ine.
 Kafes ardında hanımlar gibi saklıydı Hamid,
 Koca Şevketli! Hakîkat bunu etmezdim ümid.⁽¹⁾
 Belki kırk elli bin askerle sarılmış Yıldız;
 O silâhşörlere, o al fesli herifler sayısız.
 Neye mâl olmada seyret, herifin bir namazı:
 Sâde altmış bin adam kaldı namazsız en azı!
 Hele tebzîri aşan masrafı, dersen, sorma.
 Gördüğüm maskaralık gitti de artık zoruma,
 Dedim ki: «Bunca zamandır nedir bu gizlenmek?
 Biraz da meydana çıksan da hasbihâl etsek.

(1) İlk baskıda: Âl-i Osman'dan edilmezdi bu korkaklık ümid.

Adam mı, cin mi nedin? Yok ne bir gören, ne eden;
 Ya çünkü saklanıyorsun bucak bucak bizden.
 Değil mi saklanıyorsun, demek ki: Korkudasın;
 Ya çünkü korkan adamlar, gerek ki saklansın.
 Değil mi korkudasın var kabâhatin mutlak!..»

Bir de baktım, canavarlar pusulardan çıkarak,
 Koştular, tekmeye kuvvet kimi, dipçikle kimi,
 Serdiler her tarafından delinen pöstekimi.

— Sonra?...

— Ben hissimi kaybetmişim artık...

— Vah! Vah!

— Sanki bir korkulu rü'yâ idi... Ferdâsı sabah,
 Deniz üstünde bulup kendimi şaşım bu işe,
 Dedim ki: «Anlatırım ben, Hamid öbür gelişe.
 Adam aldıkça Lâzistan kıyısından takalar,
 Kurtuluş yok, seni Mandal yine bir gün yakalar!»

Kadri Bey hem beni, hem vâizi tatyîb etti;
 Aba giydirdi ki bizlerce birer hil'atti.
 Sonra birçok paralar verdi...

— Cebinden mi?

— Evet.

Oflu reddetti, ben aldım...

— İyi olmuş...

— Elbet.

* * *

— İşte gördün ya, Hocam, millet için lâzım olan,
 Hoca Mandal'daki îman gibi sağlam îman.
 Titretirsin yine dünyâyı, emîn ol, tir tir;
 Hele sen Şark'a o îmanda beş on sîne getir.
 Zübbe vâlîye çatan hangi müderrisse, ona,
 Sorarım ben ki: Açık gördüğü bir hak yoluna,
 Kellesinden geçecek molla yetiştirmiş mi?
 Oturup sâdece, mektepleri tenkîd iş mi?
 Kuru lâftan ne çıkar? Tıngır elek, tıngır saç...
 Mektebin açsa eğer, medresen ondan daha aç!
 Bu da muhtâc, o da yıllarca mugaddî yemeğe.
 «Niye boynun bu kadar eğri demişler, deveye,
 A kuzum, hangi yerim doğru, demiş.» Söz de budur.
 Sen işin yoksa, filân mesleğe ver pâyeyi, dur.
 O filân meslek, evet, bizde filândan yüksek;
 Bir bıçak sırtı kadar farkı, fakat ölçersek.
 Beni gördün ya, şu ben kaç paralık şâirsem,
 Senin ilmin de odur, nâfile uğraşma Köse'm.

«Bekçi hırsız yakalar bağda, koşar der ki beye,
 — Bağladım haydudu, zor zar, ayağından direğe.
 — Ayağından mı dedin? Kolları meydanda demek!
 Ulan, aptal mı nesin? Şimdi çözer...

— Kim çözecek?

— Hele bak! Kendi çözer elleri boştaysa...

— Paşam,

Hiç telâş etme!

— Neden?

— Çünkü bizim köylü adam...

— Ne çıkar? Gitti gider...

— Gitmesinin var mı yolu?

Tut ki, ben bilmemişim bağlanacakmış da kolu;

Ayağından ipi gevşetmeyi akletmez o da.»

Biz de bir köylüleriz, yanlamışız bir yurda.
 Öyle hiç kendini aldatmaya kalkışmamalı,
 Hangimiz, başka metâîz? Hepimiz Tırhallı!
 Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü.
 Hadi göster bakayım şimdi de İbnü'r-Rüşd'ü?
 İbni Sînâ niye yok? Nerde Gazâlî görelim?
 Hani Seyyid gibi, Râzî gibi üç beş âlim?
 En büyük fâzılınız: Bunların âsârından,
 Belki on şerhe bakıp, bir kuru ma'nâ çıkarın.
 Yedi yüz yıllık eserlerle bu dînin hâlâ,
 İhtiyâcâtını kâbil mi telâfi? Aslâ.
 Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı,
 Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı.
 Kuru da'vâ ile olmaz bu, fakat ilm ister;
 Ben o kudrette adam görmüyorum, sen göster?
 Koca ilmiyyeyi aktar da, bul üç tâne fakîh:
 Zevk-ı fikhîsi bütün, fikri açık, rûhu nezîh?
 Sayısız hâdise var ortada tatbîk edecek;
 Hani bir tâne «usûl» âlimi, yâhu, bir tek?
 Böyle âvâre düşünceyle yaşanmaz, heyhât,
 «Mültekâ» fikhınızın nâmı, usûlün «Mir'ât»,
 Yaşanır, zannediyorsan, Baba Ca'fer'liksin,
 Nefes ettir, çabucak, kendine, olsun bitsin!
 Ölüler dîni değil, sen de bilirsin ki bu din,
 Diri doğmuş, duracak dîpdiri, durdukça zemin.
 Niye isrâf edelim bir sürü iknâiyyât?
 Hoca, mâdem ki bu din: Dîn-i beşer, dîn-i hayât,
 Beşerin hakka refik olmak için vicdânı,
 Beşeriyetle berâber yürümektir şânı.
 Yürümez dersen eğer, rûhu gider İslâm'ın;
 O yürür, sen yürümezsen, ne olur encâmın?

Oflu'nun ilmi de olsaydı o îmâna göre,
 Şimdi baştanbaşa tevhîd ile dolmuştu küre,
 O nasıl kalb, o nasıl azm, o nasıl itmînân?..
 İşte tevfik-i İllâhî'ye yürekten inanan;
 İşte «lâ havfe aleyhim» diye Kur'ân-ı Hakîm, (*)
 Bu velî zümreyi etmektedir ancak tekrîm.
 Hâlik'in nâ-mütenâhî adı var, en başı: Hak.
 Ne büyük şey kul için hakkın elinden tutmak!
 Hani, Ashâb-ı Kirâm, ayrılalım, derlerken,
 Mutlakâ Sûre-i ve'l-Asr'ı okurmuş, bu neden?
 Çünkü meknûn o büyük sûrede esrâr-ı felâh;
 Başta îmân-ı hakîkî geliyor, sonra salâh,
 Sonra hak, sonra sebat. İşte kuzum insanlık.
 Dördü birleşti mi yoktur sana hüsrân artık.
 Müslüman hakka zahîr olmaya her an mecbûr,
 Sarsılır varlığı, göstermeye başlarsa fûtûr.
 Hele zulmün galeyânında bu mecbûriyyet,
 Daha şiddetli olur başkalarından elbet.
 Çünkü hak öyle zamanlarda kalır tehlikede,
 Çâresizdir onu kurtarmaya bakmak sâde.
 Bir adam dursa da bir zâlim imâmın yüzüne,
 Adli emretse, bu zâlim de onun hak sözüne,
 İnkıyâd eyleyecek yerde tutup kıysa ona,
 O mücâhid yazılır ta şühedânın başına.
 Hamza'dan sonra gelen şanlı şehîd ancak odur.
 Hak için can verenin pâyesi elbet bu olur.
 Hakkı bir zâlime ihtâr, o ne şâhâne cihâd!
 «En büyüktür» dedi Peygamber-i pâkîze-nihâd. (1)

(*) Nazm-ı Celîl'deki (lâ havfe) fâ'nın fethiyle -Ya'kûb kırâ'atine göre- okunmalıdır. [«Onlara korku yoktur» demek olan bu ibâre, Kur'ân-ı Kerîm'in on bir âyetinde geçmektedir. Bu âyetlerde, iyi müslümanların vasıfları ve yaptıkları hayırlı işler sayıldıktan sonra, «Onlara âhirette korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir» buyrulur.]

(1) Hadîs-i Şerîf: «Cihâdın en üstünü, zâlim hükümdâra, hak sözü söylemektir.» Ebû Dâvûd, Melâhim 17.

Hak zelîl oldu mu millet de, hükûmet de zelîl.
 «Hangi ümmette ki müşkildir edilmek tahsîl,
 Âcizin hakkı kavîlerden... O, kuvvetlenemez.» (*)
 — Ne güzel söz bu! Şümûlüyle beraber mûcez.
 — Ömer'in hutbesi aklında mı bilmem?

— Bilmem...

— «Eyyühe'n-nâs, ederim taptığım Allâh'a kasem,
 Yoktur aslâ şu cemâ'atte ki hiçbir âciz,
 Benim indimde sizin olmaya en kâdiriniz,
 Bir kavîinizde olan hakkını kurtarmam için.
 Bir kavî kimse de yoktur ki bu ümmette, bilin,
 En zaîf olmaya nezdimde, tutup kendinden,
 Âcizin hakkını ısrâr ile isterken ben.»

Ömer'in işte, Hocam, çizdiği meslek buydu.
 — Lâkin akvâline e'âli bi-hakkın uydu.
 — Sallanan çünkü kılıçlardı; ne kuyruk, ne kavuk!
 Öyle bir devr-i şehâmette kolaydır ululuk.
 Senin etrâfını alsın ki yığınlarca sefil,
 Kimi idmanlı edebsiz, kim ta'limli rezîl.
 Kiminin fitratı âzâde hayâ kaydından;
 Kiminin iffeti ikbâline etten kalkan.
 O kumarbaz, bu harâmî, şunu dersin, ayyâş,
 Sonra mecmû'u müzevvir, mütebasbıs, kallâş...
 Bu muhîtin bakalım şimdi içinden çıkabil;
 Ne yaparsın? Ömer olsan, yine hâlin müşkil.
 Uğramaz doğru adam semtine, lâkin, heyhat,
 Gece gündüz seni idlâle müvekkel haşerat!
 Kulağın hak söze artık ebediyyen hasret;
 Kustuğun herze: Ya hikmet, ya büyük bir ni'met!
 Yutan olmazsa dedin, öyle mi? Beyhûde merak;

(*) İmam Ali'den rivâyet olunan bir hadîs-i şerîfin meâlidir. [İbni Mâce, Sadakât 17.]

Dalkavuklar onu hazmetmeye candan müştak!
 Geyirirsin herifin burnuna, oh, der, ne nefis!
 Aksırırın, vay efendim, bu ne âheng-i selis!
 Tükürürsün o mülevves yüze «hak tû!» diyerek;
 Sırıtır: «Sorma, samîmiyyetimiz pek yüksek.»
 İçiyorsan, sofı, sarhoş sana herkes sâkî...
 «İşretin hurmeti hâlâ mı? O sizler bâkî!»
 Irza düşmansan eğer, âileler hep mahrem...
 «Ne büyük vahşet esâsen bu selâmlıkla harem!»
 Bir muhâlif hava yok, dinlediğin aynı sadâ:
 «Zât-ı sâminize millet de, hükûmet de fedâ.»
 Menfa'attir seni tehdîd edecek tek mevcûd,
 Çünkü çıksan da nebîyim diye, hasmın ma'bûd!(*)

Sofusun farz edelim, şimdi de boy boy tesbîh...
 Dalkavuklar bütün insan kesilir lâ-teşbîh!
 Taylâsan, cübbe, kavuk, hırka, hep esbâb-ı riyâ,
 Dış yüzünden Ömer'in devri muhîtin gûyâ.
 Kimi sâim, kimi kâim, o tavanlar, yerler,
 «Kul hüva'llâhu ehad» zemzemesinden inler.
 Sen bu coşkunuğa istersen inan, hepsi yalan,
 «Hüve»nin merci'i artık, ne «ehad»dir, ne filân.
 Çünkü mâdem yürüyen sâde senin saltanatın,
 Şimdilik heykeli sensin tapılan mefa'atın.
 Kanma, hey kukla kıyâfetli adam, hey sersem,
 Herifin ağzı «samed», mi'desi yüzlerce «sanem!»
 Sen de bir tekmede buldun mu, nihâyet, yerini,
 Ne kılıktaysa gelen, hepsi hüviyyetlerini,
 Aynı mâhiyyete aktarma ederler çabucak.
 Sana her gün sekiz on kerre söverler mutlak.
 Hani dillerde gezen nâmın, o hiçten şerefın?
 Ne de sağlamış, evet, anlasın aptal halefin:

(*) Hasmın yâni menfa'at.

«Âh efendim, o ne hayvan, o nasıl merkepti!
 En hayır-hâhı idik, bizleri hattâ tepti.
 Bu hayâ der, bu edeb der, verir evhâma vücud;
 Bilmez aptal ki değil hiçbiri zâten mevcud.
 Din, vatan, âile, millet, ebediyet, vicdan,
 Sonra haysiyet-i zâtiyye, şeref, şöret, şan,
 Daha bir hayli hurâfâta herîf olmuş esîr.
 Sarmısak beynine etmez ki hakâik te'sîr.
 Böyle Ankâ gibi medlûlü yok esmâya kanar;
 Adamın sabrı tükenmek değil, esmâsı yanar.
 Kız, kadın hepsi haremlerde bütün gün mahbûs,
 Şu telâkkîye bakın, en kötü vahşet: Nâmûs!
 Herifin sofrada şampanyası hâlâ: Ayran,
 Bâri yirminci asırdan sıkıl artık, hayvan!
 İçelim sıhhat-i sâminize... Hay hay içeriz!
 Biz, efendim, senin uğrunda bu candan geçeriz.
 İçelim... Durmayalım... Âfiyet olsun... Şerefe!»
 Sonra nevbetle, uzunboylu, söverler selefte.

Halefin farz edelim şimdi öbür mektepten.
 Dalkavuklar yeni bir maske takarlar da hemen,
 Kuşatırlar yine etrâfını:

«Sübhân'allâh!

Bu ne fitrat, bu ne vicdân-ı me'âlî-âgâh!
 Zât-ı ulyâları Hakk'ın bize in'âmısınız,
 Kimsiniz, söyleyiniz, Hazret-i Mûsâ mısınız?
 Hele Fir'avn'ın elinden yakamız kurtuldu;
 Hele mahvolmadan evvel sizi millet buldu.
 Âh efendim, o herif yok mu, kızıl kâfirdi;
 Çünkü bir şey tanımaz, her ne desen münkirdi.
 Ne edeb der, ne hayâ der, ne fâzîlet, ne vakar;
 Geyirir leş gibi, mu'tâdı değil istiğfar.

Aksırır sonra, fütûr etmeyerek, burnumuza...
 Yutarız, çare ne, mümkün mü ilişmek domuza?
 Savurur balgamı ta alnımızın ortasına,
 Tükürürmüş gibi taşlıktaki tükrük tasına!
 Hezeyan, sorsanız, Allah; hezeyan, Peygamber;
 Din, vatan, âile, millet gibi yüksek hisler,
 Ahmak aldatmak için söylenilir şeylermiş...
 Bu hurâfâtı hakîkat diye kim dinlermiş?
 Âkil oymuş ki: Hayâtın bütün ezvâkından,
 Durmayıp hırsını tatmîne edermiş îman.
 Âhiret fikri yularmış, yakıştırmış eşeğe;
 Hiç kanar mıymış adam böyle beyinsizce şeye?
 Hele ahlâka sarılmak ne demekmiş hâlâ?
 Çekilir miymiş, efendim, gece gündüz bu belâ?
 Zevki hakmış adamın, başkası hep bâtilmiş...
 Çok tuhafmış bunu insanlar için anlamayış!
 Âh, efendim, daha söylenmeyecek işler var...
 Çünkü nâmûsa musallattı o azgın canavar.
 — İyi amma niye sarmıştınız etrâfını hep?
 — Hakk-ı devletleri var, arz edelim neydi sebep:
 Tepeden tırnağa her gün donanıp sırsıklam,
 Hani, yuttuksa o tükrükleri, faslam faslam,
 Vatan uğrunda efendim, vatan uğrunda bütün.
 Biz o zilletlere katlanmamış olsaydık dün,
 Memleket yoktu bugün, yoktu, iyâzen-billâh...
 Öyle üç balgam için millete kıymak da günâh.
 Herif ancak bizi bir parçacık olsun saydı;
 Başiboş kalmaya gelmezdi, eğer kalsaydı,
 Mülkü satmıştı ya düşmanlara, ondan da geçin,
 Yıkmadık âile koymazdı Hudâ hakkı için.
 Bulunur pek çok adam cenge koşup can verecek;
 Harbin en müşkili haysiyeti kurbân etmek.

Bu fedâîliği bir biz göze aldirmıştık.
 Ama Hâlik biliyor, bilmesin isterse balık. (*)
 Ey veliyyü'n-niam, artık size bizler köleyiz;
 Yalınız emrediniz siz, yalınız emrediniz.»

— Şimdi, oğlum, kızacaksın ya, fakat, boş ne desen;
 Bu rezâlet beni me'yûs ediyor âtîden.
 Hâle baktıkça adam kahroluyor elde değil;
 Bizi kim kurtaracak, var mı ki bir başka nesil?
 — Âsım'ın nesli, Hocam,
 — Nerde!

— Hayır, haksızsın!

Gâlibâ oğlana pek fazla bugünler hırsın?
 — Âsım'ın nesli... diyorsun. Ne uzun boylu hayâl!
 — Âsım'ın nesline münkâd olacak istikbâl.
 Sana vicdânımı açtım okudum, dinlesene;
 Söyleten başkasıdır, bakma, Hocam, söyleyene.
 — Ne kehânet bu?

— Bilirsin ki değil mu'tâdım.

— Güzel amma, ne fazîletleri var evlâdım?
 — Ne fazîlet mi? Çocuklar koşuyor, aç çıplak,
 Cebheden cebheye arslan gibi hiç durmayarak.
 Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
 Yüzgöz olmuş bu çocuklar ölümün şahsıyle!
 Cebhenin her biri bir kıt'ada, etrâfi deniz;
 Kara dersen daha dehşetli: Ne yol var, ne de iz.
 Harekâtın görüyorsun ya, Hocam, en kolayı,
 Yalınayak Kafkas'ı tutmak, baş açık Sînâ'yı!
 Yapılır zannediyorsan, bakalım, sen de soyun...
 Kıt'a kapmak, köşe kapmak değil artık bu oyun.

(*) «İyiliği et, denize at, balık bilmezse Hâlik bilir» diye bir meselimiz vardır.

Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?
 En kesif orduların yükleniyor dördü beşi,
 -Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya-
 Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
 Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
 Nerde -gösterdiği vahşetle «bu: bir Avrupalı!»
 Dedirir- yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
 Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!

Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,
 Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.⁽¹⁾
 Yedi iklimi cihânın duruyor karşına da,⁽²⁾
 Ostralya'yla berâber bakıyorsun: Kanada!
 Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
 Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
 Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
 Hani, tâ'ûna da züldür bu rezil istilâ!
 Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asil,
 Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkiyle sefil,
 Kustu Mehmedciğin aylarca durup karşısına;
 Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
 Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
 Medeniyet denilen kahbe, hakikat, yüzüz.
 Sonra mel'undaki tahrîbe müvekkel esbâb,
 Öyle müdhiş ki: Eder her biri bir mülkü harâb.

Öteden sâikalar parçalıyor âfâkı;
 Beriden zelzeleler kaldırıyor a'mâkı;
 Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin;
 Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin.

Yerin altında cehennem gibi binlerce lâğam,
Atılan her lâğamın yaktığı: Yüzlerce adam.

Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer;
O ne müdhiş tipidir: Savrulur enkâz-ı beşer...
Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak,
Boşanır sırtlara, vâdîlere, sağnak sağnak.
Saçıyor zırha bürünmüş de o nâmerd eller,
Yıldırım yaylımı tûfanlar, alevden seller.
Veriyor yangını, durmuş da açık sînelere,
Sürü hâlinde gezerken sayısız tayyâre.
Top tüfekten daha sık, gülle yağan mermîler...
Kahraman orduyu seyret ki bu tehdîde güler!
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat îman?
Hangi kuvvet onu, hâşâ, edecek kahrına râm?
Çünkü te'sîs-i İlâhî o metîn istihkâm.

Sarılır, indirilir mevki'-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkîf edemez sun'-i beşer;
Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
«O benim sun'-i bedî'im, onu çiğnetme» dedi.
Âsım'ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek.

Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,
Yaralanmış temiz alnından, uzanmış yatıyor, ⁽³⁾
Bir Hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!

Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş, asker!

Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alnı değer.
Ne büyüsun ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak, bu kadar şanlı idi.
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?

«Gömelim gel seni târîhe» desem, sığmazsın.
Herc ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitâb...
Seni ancak ebediyyetler eder istiâb.
«Bu, taşındır» diyerek Kâ'be'yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sonra gök kubbeyi alsam da, ridâ namıyla,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecrâmıyla;
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan,⁽⁴⁾
Yedi kandilli Süreyyâ'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvîzenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtâbı getirsem yanına,
Türbedârın gibi tâ fecre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvîzeni lebrîz etsem;
Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtrana.

Sen ki, son Ehl-i Salîb'in kırarak savletini,
Şark'ın en sevgili sultânı Salâhaddîn'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki, İslâm'ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, rûhunla berâber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülse taşacaksın... Heyhât,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât...

Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber,
Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber.

(1) İlk baskılarda: ... kum gibi, maşer mi, hakikat maşer.

(2) İlk baskılarda: ... duruyor karşında,

(3) İlk baskıda: Vurulup tertemiz alından, uzanmış yatıyor,

(4) İlk baskılarda: Ebr-i nîsâmı açık...

— Bırak Allâh'ı seversen, yine berbâd oldum!
 O yanık defteri artık kapa, zîrâ doldum...
 Tıkanıp durmadayım. Baksana, nevbet nevbet...
 Zâten a'sâbıma hâkim değilim, merhamet et.
 — Bakayım şimdi, senin neydi o müşkil derdin,
 Ki sabahtan beridir söylemedin, söylemedin?
 — Âsım'ın hâli fenâ: Pek mütehevvir, ama, pek!
 Ne nasîhatten alır şey, ne azar dinleyecek.
 — Atak oğlandır esâsen... Demek azdırdı işi...
 — Bilmem azdırdı mı, lâkin hoş gitmez gidişi.
 — Ramazan Vak'ası varmış, o nedir?

— Anlatayım...

O zamandan beri zâten ne suyum var, ne sayım!
 — Ne demek?

— Çıkmıyorum, sanki, berâber dışarı.

Bu, zıdır; âlemin evlâdını dersin, haşarı;
 Görecek hayli mürüvvet daha var! Ben yapamam...
 — Ramazan Vak'ası, yâhu! Şunu anlat, be adam!
 — Üsküdar'dan geliyorduk, ikimiz: Âsım, ben.
 Sâ'at on bir sularındaydı... Vapur beklerken, ⁽¹⁾
 Yolcular Bafra'yı tellendirivermez mi sana?
 Kaçiver, belli ki çingar çıkacak, durmasana!
 Hayır oğlum, nasıl olduysa, apıştım kaldım.
 Çocuğun tavrı değişmişti. Dedim: «Bak, Âsım,
 Dalaşırsan bu heriflerle üzersin babanı.»
 İçlerinden biri, hem şüphesiz, en kaltabanı,
 Üç nefes püfleyerek burnuma: «Sen söyle, Hoca!
 Niye bağlanmalı hayvan gibi hâlâ oruca?»
 Deyivermez mi, tabî'î senin oğlan tokadı,
 Herifin yırtılacak ağzına kalkıp yamadı.
 Gâlibâ pek canı yokmuş ki yuvarlandı leşi...
 Asıl itler gerideymiş, koşarak dördü, beşi,
 Ansızın serdiler evlâdını karşımda yere.

(1) Ezânî saatle, akşam ezanına (iftara) bir saat kala.

Ben şaşırılmış, «aman oğlum!» demişim bir kere.
 Hele yâ Rabbi şükür, toplanıp oğlan birden,
 Kömür almış deve kalkar gibi doğruldu hemen.
 O nasıl cehd idi kurtulmak için anlamalı:
 Silkinip attı belinden asılan dört çuvalı!
 Dedim: Artık sizi haklar bu zıdır şimdi, durun,
 Ne ağız kaldı yiğitlerde, hakikat, ne burun;
 Kime indiyse, nüzûl inmişe benzetti onu!
 Bu sevimsiz şakanın hayli fıraklıydı sonu:
 Hani, salhâne civârında durup seyre bakan,⁽¹⁾
 Karabaşlar görülür: Yüzleri kan, gözleri kan;
 Bu çomarlar da o vaz'iyete gelmişlerdi.
 Hepsinin hakkını Allâh için oğlan verdi!
 Hele bir tânesinin beyni dağılmıştı, eğer,
 İşi sulh etmemiş olsaydı gelen dört asker.
 — Anlasaydık, şu neden sonrakinin fazla payı?
 — Ya tabancayla hücûm etti uzaktan bu dayı.
 Bereket versin o askerlere da'vâ bitti;
 Sedyeler geldi, polislerle herifler gitti.
 — Sizi haksız çıkaran yoktu ya?
 — Olsun mu? Tuhaf!
 Afedersin, Hocazâdem, ne kadar saçma bu lâf!
 Haklı, haksız diye taksîmi kim etmiş ki kabûl?

Bu cihan, baksana, baştanbaşa: Âkil, me'kûl.⁽²⁾
 Kuvvetin sırtını kimmiş, göreyim, okşamayan?
 Ne zaman altta kalırsan, o zaman derdine yan!
 «Beşerin adli masal, hak zıdırındır yalınız;
 Dövülen mahkemelerden kovulur, çünkü: Cılız!»
 Bizim oğlan bunu virdetmiş, okur her yerde...
 — Doğru söz, sonra, tabî'î, efelik var serde!
 — Efelik, çok güzel amma, sonu çıkmaz bu yolun;
 Etme, oğlum, şuna bir parça nasîhatte bulun.

(1) Selhhâne: Mezbaha, halk söyleyişiyle «salhâne».

(1) Âkil: Yiyen (kef ile)/Me'kûl: Yiyilen.

Çünkü ben korkuyorum, söylemiş olsam tekrar,
 Yüzcüz olduk, edecek mes'ele isyanda karar.
 — Ne demek! Hiç sana isyan mı edermiş Âsım?
 — Bence her mümkünü vaktiyle düşünmek lâzım.
 — Hocam, evlâdına benzer bulamazsın arasan,
 Görmedim ben bu kadar dörtbaşı ma'mûr insan.
 Ne büyük hilkat o Âsım, ne muazzam heykel!
 Onu, bir şi'r-i hamâset gibi, ilhâm-ı ezel,
 Sana sunduysa, açıp rûhunu teşrihe çalış...
 Gâlibâ oğlanı yanlış görüyorsun, yanlış!
 Yalnız göğsünün eb'âdı mı sandın yüksek?
 İn de a'mâkına bir bak, ne derinmiş o yürek!
 Dalgalandıkça içinden taşan îman denizi,
 Dökülen hisleri gör: İncilerin en temizini.
 Gövde yalçın kayadan âbide, lâkayd-i ecel;
 Sanki hiç duygusu yok... Bir de fakat rûhuna gel;
 O ne ifrât ile rikkat! Hani, etsen ta'mîk,
 Bir kadın rûhu değildir o kadar belki rakîk.
 Sonra, irfânı için söyleyecek söz bulamam;
 Oğlanın bildiği, öğrendiği her şey sağlam.
 Boynu dehşetli, evet, beyni de lâkin zinde;
 Kafa enseyle beraber gidiyor seyrinde.

Çölde ben hayli görüştüm bu sefer Âsım'la;
 Hoca, te'mîn ederek söylerim îmânımla:
 İğtinâm etmeye baktım çocuğun sohbetini;
 Pek yakından tanıdım çünkü husûsiyyetini.
 Ne güreştirmedeğim kaldı, ne koşturmadığım;
 Ne de «her şeyde sıfırsın!» diye coşturmadığım.
 Çölün, âsûde muhîtinde geçen günlerimiz,
 Bana gösterdi tamâmiyle ki: Oğlun eşsiz.
 Bî-tenâhî safahâtıyla herif ayrı cihan;
 Bî-tenâhî safahâtında da, lâkin, insan.

Hiç unutmam, büyücek bir zafer olmuş da nasib,
 Asker etmişti güreşlerle yarışlar tertib.

«Hadi Âsım!» dedik, «olmaz» dedi, biz dinlemedik;
 Bularak bir de kalın, pırpıtı benzer dizlik, (*)
 Yaralıymış demedik, üç kişi tuttuk soyduk;
 Çıktı meydanda gezen hasmına bîçâre çocuk.
 Neydi oğlandaki endâmın o âhengi fakat!
 Belli her uzvu için ayrı çalışmış hilkat.
 Ya kemikler ne salâbetli, ya etler ne katı:
 Tepeden tırnağa, gûyâ, dolamışlar halatı,
 İki üç katlı büküp bir çınarın gövdesine.
 Hele taşmış dökülürken o muazzam sîne,
 Öyle bâriz adelâtın ebedî dalgaları,
 Ki yorar ârızalar seyrine dalmış nazarı.
 Çok geniş dersin omuzlar, boy o nisbette uzun,
 O ne mevzun kafadır, sonra, ne sağlam o boyun!
 Ufarak bir kapı sırtın kabaran eb'âdı,
 Çarpışıp durmada nâçâr iki müdhiş kanadı.
 Enseden tâ bele sarkan o derin hat, o yarık,
 Arzı umkunda nihan tûl-i mücerred artık!

Bel nisâbında, omuzlar gibi taşkın çatılar,
 Adalî baldırının kutru hemen boynu kadar.
 İki çam bölmesi kol, kim tutacak, kim bükecek?
 O bileklerle o ellerse demirden daha pek.
 Yaralar başkaca endâmına heybet veriyor,
 Bir şehâmetli temâşâ ki vücud ürperiyor.
 Vakîâ hasmı da gürbüz delikanlıydı ama,
 Âsım'ın savleti kuvvet mi sorar hiç adama?
 Silkiyor dut gibi bîçâreyi sağdan, soldan.
 Ne o? Çapraz mı? Hemen gir ki senindir meydan.
 Ay! Herif sıyrılıyor, hem ne kolaylıkla, bakın!
 Aman Âsım, bu güreş olmasın uydurma sakın?
 Hele anlat şu işin neyse hakîkî rengi?
 «Yenemezmiş onu: Bir kerre değilmiş dengi,

(*) Pehlivanların güreşte dizlerine çektikleri, tamâmiyle meşin ise adına «kısıpet», yarı yelken bezi, yarı meşin ise «pırpıtı» derler.

Bir de bîçâre adam pek müte'azzım şeymiş,
 Kahrolurmuş kederinden tutarak yenseymiş.
 Sonra, lâyük mı imiş yerlere sermek şimdi,
 Böyle düşmanla bütün gün dövüşen bir yiğidi?»)»

*
 * *

— Anladık, hepsi de a'lâ, diyecek yok... Lâkin,
 Şu benim derdime bir çâre bulaydık ilkin.
 Ramazan Vak'ası her gün, Hocasâdem, her gün,
 Hele günler bereketliyse hemen üç beş öğün!
 Âdetâ çılgına dönmüş... Bu cünûnun da başı:
 Yanarak gömdüğü binlerce şehîd arkadaşı.
 Sanırım son yarasından da biraz huylanıyor...
 Sonra, ahvâle tahammül mü dedin, gâyet zor.
 Ne dolaplar dönüyor, beynini sarsar duysan!
 Bence beyhûdedir, oğlum, bu nehirler gibi kan.
 O, demin «harb-i umûmî» dediğin maskaralık,
 Karagöz'den de beter, kıymeti yok beş paralık.
 Perde sıyrıldı, işin kalmadı hiçbir hüneri,
 Her bakan sezdi karanlıkta sinen çehreleri.
 Yutulur herze mi pîr aşkına mahrûmiyyet?
 Çekti yıllarca, fakat, çekmiyor artık millet.
 Hele sen gel de «hamiyyet!» diye aptal kandır;
 Canı yanmış dedenin son sözü «illâllah!»tır.
 Ben sefâletten ölürken seni sıkmazsa refah,
 Hak erenler buna ummam ki desin: Eyvallah!
 Şöyle bir bak: Ne harâb ortalığın manzarası...
 Ama hiç deşme sakın, çünkü yürekler yarası.
 Hani, insan sesi çağlardı şu vâdilerde...
 Sor ki âfâka, o âlemler, o demler nerde?
 Yemyeşil yurda çöken kapkara toprak rengi;
 Dindi binlerce hayâtın ezeli âhengi.
 Yok civârımda bugün aç yatanın pââyânı;

Her perîşan yuva bir âile kabristânı!
 Beni öldürmede, oğlum, bu harâb ıssızlık:
 Hangi vîrâneyi eşsen kopuyor bin çığlık!
 Hasta binlerle, bakan yok; diriler çırçıplak;
 Ölüler kaskatı olmuş, hani kim kaldıracak?
 Bir taraftan bu fecâyî' kemirirken yurdu,
 Bir taraftan da elin bir sürü doymaz kurdu,
 Dişliyor na'sını sırtlan gibi biçârelerin;
 Yolu ummam ki bu olsun koşulan son zaferin!
 Girdiniz harbe heriflerle «zarûrî!» diyerek;
 Bu rezâlet de zarûrî mi, kuzum, bir bilsek?
 — Ama sen pek uzun ettin Hocam, artık sadede!
 Bahsimiz nerde, senin söylediğin şey nerede?
 — İşte, oğlum, çocuğun rûhunu sarsan esbâb;
 Muttasil kıvraniyor, kalbi yıkık, beyni harâb.
 Hangi biçârenin âlâmını etsin ta'dîl;
 Kimin imdâdına koşsun? O kadar çok ki sefil!..
 Hangi mâtemli evin derdine çıksın ortak?
 Bir yığın kül kesilen, baksana, binlerle ocak!
 Hangi yardım dilenen aczi tutup kaldırsın?
 Hangi mel'un çetenin boynunu ilkin kırsın?
 Bizim ev mahkeme; hâkim, bereket versin, acar;
 Geceden hükmü verir, gündüzün icrâya koşar!
 — Neme lâzım, herifin pek amelî şey bileği!
 — Ama hiç sorma bizim çektiğimiz gâileyi:
 Akşam olmaz mı, kızın benzi uçuktur mutlak...
 Ağbeyim gelmedi hâlâ... diye korkak korkak,
 Dikilir karşıma... Lâhavle derim, sabrederim;
 Beni kim tesliye etsin ki ben ondan beterim!
 Çullanır beynime yüzlerce mehîb endîşe;
 Bütün a'sâbımı sarsar, bakamam, hiçbir işe.
 Sâ'at artık bilemem altı mı, yâhud yedi mi;
 Heyecan, geldi mi oğlan; helecan, gelmedi mi.

Çileden çıkmışım akşam, dedim:

«Âsım, bana bak!

Yol yakinken geri dön, nâfile çıkmaz bu sokak.

Koşuyorsun, be çocuk, çarpacak alnın duvara;

Dağılır sonra kafan, etme, çekil bir kenara.

Ne demir leblebi meslek bu, Ebû Zer-vâri?

Ömer'in zâbıta me'mûru geleydin bâri!

Sen o meyhâneyi basmakla mükellef miydin?

Ya kumarbazları ma'nâsı nedir tehdîdin?

Toplanıp cümbüş ederken elin evlâdı, gece,

Hangi bir hakla gidip hepsini dövdün delice?

Na'ra atmış diye sarhoşları, tut sen, kovala...

Bâri git bekçi yazıl, aylık alırsın budala!

Niye cebren ayırırsın kocasından kadını?

Komşular, baksana, «kel kâhya» komuşlar adını!

Balık almış, ne olur? Sonra yedirmiş, ne çıkar?

Sanki hiç beslememiş kendisi vaktiyle zağar.

Sana bir şey dememiş, kısmış oturmuş dilini;

Niçin, oğlum, seriyorsun herifin pestilini?...»

Söyleyen ben değilim şimdi, bizim Âsım Bey:

«Harekâtım sizi bîzâr ediyormuş... Çok şey!

Babacığım, öyle değil, dinlemeyin rast geleni;

Dinleyin suçlu muyum, haklı mıyım, bir de beni.

Herkes aç bekliyor kaldırımın sırtında...

Siz gidin, perdelerin hepsini kaldırtın da,

Alenî işret edin âleme göstermek için!

Be adamlar! Azıcık saygı sayın: Gizli için.

Meze tûfânına dalmış, kulaç atmaktasınız;

Yutkunan halka bakın, pencerelerden, sayısız.

Paranız yok ya, şu ben var diyeyim, bol keseden;

Hakkınız nerde sefîh olmaya, dünyâ açken?

Hadi yâhû, yetişir... Çok bile içtikleriniz;

Durmak olmaz, dağılın, belki uzaktır yeriniz...

Hani aldırmasalar bâri, «defol git!» dediler...
 Dedim: «Artık kime âidse defolmak, o gider.»
 Kollarından tutarak hepsini attım bir bir;
 Söyleyin varsa kabâhat, acabâ bende midir?

Gelelim şimdi kumarbazları tehdîde. Evet,
 Bütün evlerde ışsksız bunalırken millet,
 O kulüpten sırttan şenliğe insan duramaz:
 Yanıyormuş, dediler, haftada bir sandık gaz!
 Ben bu isrâfi tabî'î çekemezdim artık;
 Taşdım söylenilen petrolü sandık sandık.
 Bir ufak ölçü, dedim... Buldu nihâyet bakkal;
 Aldı herkes gazı, gülyâğ gibi, miskal miskal!
 Ne donanmıştı sokak, doğrusu şehrâyindi!
 Sormayın parçalanan zulmeti: Üç gün sindi!
 Babacığım, işte kumarbazlara zulmüm bu kadar,
 Bir de öksüzler için bin lira aldım zor zar.

Gelelim cümbüşe insâf ediniz vakti midir?
 Yâhud insan gibi eğlense herifler ne denir?
 Muhtekir kâfilesiymiş, ne edeb var, ne hayâ.
 Aç, sefil inleyerek can veredursun dünyâ,
 Yine siz dinlemeyin, anlamayın mâtemini,
 Sürün artık serilen yurdunuzun son demini!
 Sağda yüzlerce ölen, solda hesapsız sürünen,
 Karşıdan bunlara gülmek ne demektir alenen?
 Durmayın, derdime ortak görünün kalkın da,
 Demiş olsam, bilirim, vüs'unüzün fevkinde.
 Ağlamak çok kişinin zevki değilmiş, lâkin,
 Gülmemek herkes için, zannederim, pek mümkün.
 Komşulardan sıkılın, pesten atın na'raları;
 Büsbütün sustururum sonra, çıkarsam yukarı!
 Son sözümdür size... Beyhûde fakat, nerde duyan?
 Taştı kustumuk gibi her pencereden bin hezeyan.

Pek tabî'î ki durulmazdı...»

— Dur oğlum, yetişir!

— Lûtfedin, bitmedi...

— Bir dinle de, olmazsa, bitir.

Bana anlat bakayım şimdi: Şu biçâre ocak,
Zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacak?
Hiç bu mantıkla, a dîvâne, hükûmet mi yürür?

Bir cemâ'at ki erenler işi yumrukla görür,

Kafa bitmiş demek artık, çekiver kuyruğunu!

Kuvvetin hakkı mıdır enselemek bulduğunu?

Bize, Âsım, ne şunun yumruğu lâzım, ne bunun;

Birinin pençesi ister yalnız: Kânûnun.

Ver bütün kudreti kânûna ki vahdet yürüsün...

Yoksa millet değil ancak dağınık bir sürüsün...

Memleket zâten ayol baksana: Allak bullak,

Sen de hissikle yürürsen batırırsın mutlak.

Ya kuzum, zabtiye rûhuyle hükûmet sürenin,

Yeri altındadır, üstünde değildir kürenin!

— Babacığım, öyle değil...

— Dinlemem artık, hadi git!

*

* *

Hocazâdem, sen asıl derdi bizim kızdan işit:

Senin aptal daha bir hayli de çılgın bularak,

Bâbîâlî'yi...

— Aman?

— Basmayı kurmuş...

— Hele bak!

Acabâ kim ki ayartan?.. Ama zannetmem pek...

— Deme, oğlum, bana tekmîlini anlattı Melek.

Kız biraz azmine engel herifin, yoksa fenâ...

Hem basar, hem de asar, çok deli şey, âmennâ!

— Söyle, pek kanlı oyundur, yanılıp oynamasın.

— Beni hiç saydığı yok nâfile... Bir sen varsın,
 Bir de hemşiresi var zabtecek şimdi onu.
 Aman oğlum, bana terk etmeyiniz mecnûnu.
 — Yok canım, vazgeçer elbette, bu gerçek mi deli?
 — Bilemem, korkuyorum kız beni îkâz edeli.
 İş o evvelki vekâyi' gibi olsaydı, evet,
 Belki bir parça tesellîye bulurdum cür'et.
 Lâkin, oğlum, görüyorsun: Kurulan perde yaman;
 Hani, baştan başa kan, dış yüzü kan, iç yüzü kan!
 Bir damar patlamasın, sel götürür memleketi;
 Yoksa göstermeye Rabbim o elîm âkıbeti.
 — Yine ifrâta kapıldın sanırım...

— Hiç de değil,

Sen şu vaz'iyete bir baksana: Cidden müşkil.

— Hadi müşkil diyelim, çâresi hiç yok mu ki?

— Var.

— Nedir öyleyse telâşın, heyecânın bu kadar?
 — Heyecan yok, yalınız, mes'elenin ihmâli,
 Bence pek doğru değildir. Evet, insan hâli,
 Ya nihâyet kızı saymaz da bu ma'tûh oğlan,
 Yeniden kâmete kalkarsa, ne olmaz o zaman?
 Kopacak fitneyi, oğlum, hele bir kerre düşün;
 Sanırım ayn-ı hatâdır beni müfrit görüşün.
 Hayır, ifrâtıma hükmetmene râzî değilim;
 Ben de oldukça metînim, hele pek mu'tedilim.
 Ne yakın der, ne uzak der, ne soğuk der, ne sıcak,
 Bu çocuk harbe gider, kaç senedir, zıplayarak.
 Ne zaman «gitme!» dedim? «Koş!» diyerek gönderdim;
 Gönderirken de «gider, bir daha gelmez» derdim;
 Unutulmuş gibi artık bırakırdım peşini,
 Avuturdum, oturur, evde kalan kardeşini.
 Hânümanlar çöküyor, zelzele yalnız bana mı?
 Ortalık can çekişirken açamam ben yaramı.
 Anlamam oğlum için çekmeyi zâten helecan;

Elin evlâdı nedir? Hepsi civan, hepsi de can.
«Parçalanmış senin Âsım» dediler bi'd-defeât,
Babayım, elbet içim parçalanırken, heyhât,
Her zaman sîneye çektim, biliyorsun ya?

— Evet.

— Çünkü gâyetle tabî'idir o müşkil gayret:
Kaplamaş yurdumun âfâkını, mâdem, şühedâ...
Varsın olsun kalanın uğruna Âsım da fedâ.
«Hem gazâ, hem de şehâdet, ne sa'âdet bu!» derim;
Ciğirim yansa da söndürmek için cehd ederim.
Ama «kâtil» deseler oğlumu, yâhud «maktûl»,
O zaman işte benim âkîbetim pek meçhûl.
Var mı bir çâre ki dünyâda, gidip baş vurayım?
Hangi hüsrânımı «sen dur!» diyerek susturayım?
Kendi vicdânım olur önce gelir da'vâcı...
Görüyorsun ya: Tecellüdle savulmaz bir acı!
Babanın cânı için merhamet et, evlâdım,
Pek harâbım, bana bir parçacık olsun yardım.
Yalnız sensin elimden tutacak, yaş yetmiş...
Ah o vaktiyle ölenler ne de tâli'li imiş!
Rabbimin cilvesi bunlar ya, fakat hayrânım...
Geberip gitmediğim, başka nedir isyânım?
Aman oğlum, «hadi tahsîlini ikmâl ediver»
De de, mecnûnu zaman geçmeden evvel gönder.
Çünkü...

— Dur dur!.. Ne haber? Yoksa misâfir mi, Emin?

— Âsım ağbeymi getirdim...

— İyi ettin, gelsin.

— Bize gitmek düşüyor şimdi.

— Selâmetle, Hocam...

Hiç merâk etme... Bu akşam kalabilsen?

— Kalamam.

— Seni çoktan beridir, gördüğümüz yok, Âsım,
Nerdesin? Yerde misin? Gökte misin? Gel, bakalım!
Yalnızsın?

— Yalnız geldim, efendim, bu sefer.

— Getireydin, a canım, şunları...

— Bilseydim eğer...

— Âferin, doğrusu, cevherli çocuklar, belli!

İftihâr etmeli gördükçe bu gürbüz nesli.

— Ben de şükranımı arz etmeliyim şimdi size,
Böyle en sevgili yârânımı takdîrinize.

Amca Bey, gördünüz, Allâh için insan şeyler...

Ama bir türlü ısınmaz, ne sebeptense, peder.

— Akli ermez, babanın, sen nene lâzım, bana bak!

— Yeni yazdıklarınız nerde, efendim, okusak?
Aradım kimsede yok.

— Varsa da üç dört eserim,

Zât-ı sâmînizi hoşnûd edemez zannederim:

Demevî zevkiniz elbet demevî şi'r ister!

— Asabî olsa da râzîyız, efendim, bizler...

Bir mizâc istemiyorsak o da: Lenfâîlik;

Çünkü milletler için, doğrusu, gâyet mühlik.

— Edebiyyâtımız Allâh'a emânet desene!

Babanın oğlusun, Âsım, ne kadar olsa yine.

— Pek tarafdarı değildir pederim...

— Sorma, fenâ!

Üdebâ nâmına kim varsa, bilâ-istisnâ,

Hepsinin rûhunu şâd etti bugün...

— Etmeyiniz!

— Dedim: Artık bu kadar sövmeye lâıyk değiliz.

Sen de kimsin? deyivermez mi, ne oldum, bilsen?

Bense şâir geçinirdim, hele bir bak şuna sen!

Komşunun hâline gülmek ne fenâ şey!

— Elbet!

Yok ki dünyâda cezâsız kalacak bir hareket.
— Evet, oğlum, yalnız ibret alanlar nerde?

Edebî sohbet olurmuş büyücek bir yerde.
Neden âsârımızın hepsi çelimsiz? derler;
Bu zemîn üstüne herkes iki üç söz söyler.
Bulunur, neyse, nihâyet balığın belkemiği:
Şark'ın üç bin senedir, gün sayarak beklediği,
O muazzam, o yaman şâir-i dâhîyi zaman,
Çıkarıp vermemiş âgûşuna yurdun el'an.
Rûh-i millîmizi tatmîn edemezmiş bir edîb,
Gelmeden sahne-i eyyâma o dâhî-i mehîb.
Geceler hâmile, mâdem, çocuk er geç doğacak.
Ama sen şimdi işin girdiği son safhaya bak:
Hangi saz şâiri, bilmem, bunu almış da haber;
«Neciyim ben?» diye, günlerce tepinmiş ter ter!
Sonra durmuşsa da, hâlâ, dediler, gayzı yaman;
Dut yemiş bülbüle dönmüş, giderek, kahrından.

Buna gülmüştüm, evet, gülmeyecektim oğlum,
Çarçabuk adl-i İlâhî dedi: «Dur şimdi kulum,
Sen ki, vah vah diyecek yerde, gülersin kah kah;
İşte fi'l, işte cezâ, çek bakalım!» Eyvallah.
Babanın yok mu davuldan beter îkâzı, hani,
Tıpkı rü'yâdan ayılmışlara benzetti beni!
— Yok efendim, bu kadar şiddeti etmem ya ümîd,
Ma'amâfih pederin hakkı değildir tenkîd.

— Şimdi Âsım, edebiyâtı bırak, bir tarafa;
Daha ciddî işimiz var, geçelim başka lâfa.
Gâlibâ söylediğim yoktu? Evet, hiç yoktu:
Mısır'ın en muhteşem üstâdı Muhammed Abdu,
Konuşurken neye dâirse Cemâleddin'le;

Der ki tilmîzine Afganlı:

«Muhammed, dinle!

İnkılâb istiyorum, başka değil, hem çabucak.

Öne bizler düşüp İslâm'ı da kaldırmazsak,

Nazariyyât ile bir şeyler olur zannetme...

O berâhîni de artık yetişir dinletme!

Çünkü muhtâc-ı tezâhür değil isti'dâdın...»

— «Şüphe yok, hakk-ı semûhileri var Üstâd'ın...

Gidelim bir yere, hattâ şu bizim Sûdân'a;

Yeni bir medrese te'sîs edelim urbâna.

Daha üç beş de fazîletli mücâhid bulalım.

Nesli tehzîb ile, i'lâ ile meşgûl olalım.

Çıkarıp gönderelim, hâsılı, Şeyh'im, yer yer,

Oradan âlem-i İslâm'a Cemâleddin'ler.»

— «Bu, fakat, yirmi yıl ister ki kolay görmüyorum...

Yirmi günlük işe bak sen!»

— «Kulunuz ma'zûrum.»

Kıssadan hisse çıkarsak mı, ne dersin Âsım!

Anlıyorsun ya, zarar yok, daha iy'anlaşalım:

İnkılâb istiyorum ben de, fakat, Abdu gibi...

Yoksa, ellerde kör âlet efeler tertîbi,

Bâbîâlî'leri basmak, adam asmakla değil.

Çek bu işten bütün ihvânımı, kendin de çekil.

Gezmeyin ortada, oğlum, sokulun bir sapaya,

Varsa imkânı, yarın avdet edin Avrupa'ya.

— Amca Bey!

— Nâfile Âsım, seni hiç dinlemeyiz...

Çünkü sen bir kişisin, biz bakalım öyle miyiz?

Ben... baban... sonra Melek... Tutturamazsın ne desen...

Hadi tahsîlini ikmâle tez elden, hadi sen!

Çünkü milletlerin ikbâli için, evlâdım,

Ma'rifet, bir de fazîlet... İki kudret lâzım.

Ma'rifet, ilkin, ahâlîye sa'âdet verecek
 Bütün esbâbı taşır; sonra fazîlet gelerek,
 O birikmiş duran esbâbı alır, memleketin
 Hayr-ı i'lâsına tahsîs ile sarf etmek için.
 Ma'rifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer,
 Tek fazîletle teâlî edemez, za'fa düşer.
 İbtidâîliğe mahsûs olan âvâre sükûn,
 Çöker a'sâbına. Artık o da bundan memnûn!
 Ma'rifet, farz edelim, var da, fazîlet mefkûd...
 Bir felâket ki cemâ'atler için, nâ-mahdûd.
 Beşerin rûhunu tesmîm edecek karha budur;
 Ne musîbettir o: Tâunlara rahmet okutur!
 Bizler edvâr-ı fazîletleri cidden parlak,
 Bir büyük milletin evlâdıyız, oğlum, ancak,
 O fazîlet son üç asrın yürüyen ilmiyle,
 Birleşip gitmedi; battıkça da ümmet cehle,
 Bünyevî kudreti günden güne meflûc olarak,
 Bir düşüş düştü ki: Davransa da, sarsak sarsak.
 Garb'ın emriyle yatıp kalkmaya artık mahkûm;
 Çünkü hâkim yaşatan şevket-i fenden mahrûm.
 Biz, evet, hasmımızın kudret-i irfânından,
 Bî-nasîbiz de o yüzden bu şerefsiz hüsrân.
 Sonra, a'sâra süren haybeti çekmekle, bugün,
 O fazîlet bile hissiz, hareketsiz, ölgün.
 Şimdi, Âsım, bana müfrit de, ne istersen de,
 Ma'rifetten de cüdâ Şark o fazîletten de.
 Lâkin ister misin, oğlum, mütesellî olmak:
 İctimâî bütün âmillere, kudretlere bak.
 Bunların herbirinin kuvveti, mâzîye inen,
 Kökü mikdârı olur; çünkü bu âmillerden,
 En derin köklüsü en sağlamı, en hâkimidir.
 Şimdi, sen bizdeki kudretleri eşsen bir bir,
 Göreceksin ki: Bu millette fazîlet en uzun,

En derin köklere yaslanmada; hem sonra onun,
 Bir mübârek suyu var, hiç kurumaz: Dîn-i mübîn.
 Hâdisât etmesin oğlum, seni aslâ bedbîn...
 İki üç balta ayırmaz bizi mâzîmizden.
 Ağacın kökleri mâdem ki derindir cidden,
 Dalı kopmuş, ne olur? Gövdesi gitmiş, ne zarar?
 O, bakarsın, yine üstündeki edvârı yarar,
 Yükselir, fişkırıp, âfâk-ı perîşânımıza;
 Yine bin vâha serer kavrulan îmânımıza.
 Vâkıâ ortada yüzlerce mesâvî yüzüyor;
 Sen bu kâbûsu bütün şerre değil, hayra da yor.
 Çünkü yoktur birinin kalb-i cemâ'atte yeri;
 Arasan: Hepsi beş on maskara ferdin hüneri!
 Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
 Sâde Garb'ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.
 O çocuklarla beraber, gece gündüz, didinin;
 Giden üç yüz senelik ilmi sık elden edinin.
 Fen diyârında sızan nâ-mütenâhî pınarı,
 Hem için, hem getirin yurda o nâfi' suları.
 Aynı menba'ları ihyâ için artık burada,
 Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada.

Sen geçenlerde demiştin ki:

«Yazık hâlâ biz,
 Dünkü ilmin bile bigânesiyiz, câhiliyiz.
 İşte fıkhdânı bu ihmâl edilen ma'rifetin,
 Nesli bir acze düşürmüş ki, bugün, memleketin,
 Bir yığın kuvveti var, hem ne tabî'î de, henüz,
 Biz o kuvvetlere eller gibi hâkim değiliz!
 Yarının ilmi nedir, halbuki? Gâyet müdhiş:
 «Maddenin kudret-i zerriyesi» uğraştığı iş.⁽¹⁾
 O yaman kudrete hâkim olabilsem diyerek,
 Sarf edip durmada birçok kafa binlerce emek.

(1) Kudret-i zerriyeye: Atom kudreti, nükleer enerji.

Onu bir buldu mu, artık bu zemin: Başka zemin.
Çünkü bir damla kömürden edecekler te'min,
Öyle milyonla değil; nâ-mütenâhî kudret!...»

İbret al kendi sözünden, aman oğlum, gayret!
Bir yılın var daha zannımca?

— Evet.

— Bak, ne kolay!

Lâkin ihvân-ı kirâmın?

— Çoğunun altışar ay.

— Hep giderler ya, beraberce?

— Giderler, ma'lûm.

— Hepsinin mesleği sağlam mı?

— Evet, müsbet ulûm.

— İnkılâbın yolu mâdem ki bu yoldur yalnız,
«Nerdesin hey gidi Berlin?» diyerek yollanınız.

Altı ay, bir sene gayret size eğlence demek...

Siz ki yıllarca neler çekmediniz, hem gülerek!

Hani, bir ömre bedeldir şu geçen her gününüz;

Bir gün evvel gidiniz, bir saat evvel dönünüz.

Şark'ın âgûşu açıktır o zaman işte size;

O zaman varmanın imkânı olur gâyenize;

O zaman dinlerim artık seni, Âsım, bol bol...

— Yarın akşam gideriz.

— Öyle mi? Berhurdâr ol.

SAFAHAT

YEDİNCİ KİTAP

GÖLGELER

Şark'ın tek dâhî-i san'ati
Şerif Muhyiddin
Beyefendi'ye hâtıra-i ta'zîm

HÜSRAN

Ben böyle bakıp durmayacaktım, dili bağlı,
 İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım.
 Gür hisli, gür îmanlı beyinler, çoşar ancak, ⁽¹⁾
 Ben zâten uzun boylu düşünmekten uzaktım!
 Haykır! Kime, lâkin? Hani sâhipleri yurdun?
 Ellerdî yatanlar, sağa baktım, sola baktım;
 Feryâdımı artık boğarak, na'sını, tuttum,
 Bin parça edip şi'rime gömdüm de bıraktım.
 Seller gibi vâdîyi enînim saracakken,
 Hiç çağlamadan, gizli inen yaş gibi aktım.
 Yoktur elemimden şu sağır kubbede bir iz;
 İnlr «Safahât»ımdaki hüsrân bile sessiz!

İstanbul, Teşrînievvel 1335
 (Ekim 1919)

---

(1) Buradan itibaren dört mısra, şiirin 1919'daki ilk neşrinden çok farklıdır. 1933'deki kitap baskısı sırasında şairimiz tarafından değiştirilmiştir. Mısraların ilk şekli şöyledir:
 Bir şeydi benim hilkatimin gâyesi: Feryâd;
 Susmak ki düşünmekti ben ondan pek uzaktım.
 Haykırmadım, «Eller duyacak sus!» dedi herkes;
 Ağyâr uyanıkmiş, meğer, etrafıma baktım.

ŞARK

Musallat, hiç göz açtırmaz da Garb'ın kanlı kâbüsu,
 Asırlar var ki, İslâm'ın muattal, beyni, bâzüsu.
 «Ne gördün, Şark'ı çok gezdin?» diyorlar. Gördüğüm: Yer yer,
 Harâb iller; serilmiş hânümanlar; başsız ümmetler;
 Yıkılmış köprüler; çökmüş kanallar; yolcusuz yollar;
 Buruşmuş çehreler; tersiz alınlar; işlemez kollar;
 Bükülmüş beller; incelmüş boyunlar; kaynamaz kanlar;
 Düşünmez başlar; aldırılmaz yürekler; paslı vicdanlar;
 Tegallübler, esâretler; tehakkümler, mezelletler;
 Riyâlar; türlü iğrenç ibtilâlar; türlü illetler;
 Örumcek bağlamış, tütmez ocaklar; yanmış ormanlar;
 Ekinsiz tarlalar; ot basmış evler; küflü harmanlar;
 Cemâ'atsiz imamlar; kirli yüzler; secdesiz başlar;
 «Gazâ» nâmıyle dindaş öldüren biçâre dindaşlar;
 İpırsız âşiyânlar; kimsesiz köyler; çökük damlar;
 Emek mahrûmu günler; fikr-i ferdâ bilmez akşamlar!.....

Geçerken, ağladım geçtim; dururken, ağladım durdum;
 Duyan yok, ses veren yok, bin perîşan yurda başvurdum.
 Mezarlar, âhiretler, yükselen karşında dūrâdûr;
 Ne topraktan güler bir yüz, ne göklerden güler bir nûr!
 Derinlerden gelir feryâdı yüz binlerce âlâmın;
 Ufuklar bir kızıl çenber, bükük boynunda İslâm'ın!
 Göğüsler hırlayıp durmakta, zincirler daralmakta;
 Bunalmış kalmış üç yüz elli milyon cansa gırtlakta!

*
 * *

İlâhî! Gördüğüm âlem mi insâniyyetin mehdi?
 Bütün umrânı târîhin bu çöllerden mi yükseldi?
 Şu zâirsiz bucaklar mıydı vahdâniyyetin yurdu?
 Bu kumlardan mı, Allâh'ım, nebîler fişkırıp durdu?

Henüz tek berk-ı îman çakmadan cevvinde dünyânın,
 Bu göklerden mi, yâ Rab, coştı, sağnak sağnak, edyânın?
 Serendib'ler şu sâhiller mi? Cûdi'ler bu dağlar mı?
 Bu iklîmin mi İbrâhîm'e yol gösterdi ecrâmı?
 Harem'ler, Beyt-i Makdis'ler bu topraktan mı yoğruldu?
 Bu vâdiler mi dem tuttukça bîhûş etti Dâvûd'u?
 Hirâ'lar, Tûr-i Sînâ'lar, bu âfâkın mı şehkârı?
 Bu taşlardan mı, yer yer, taştı Rûhullâh'ın esrârı?

*
 * *

Cihânın Garb'ı vahşet-zâr iken, Şark'ında, Karnak'lar,
 Herem'ler, Sedd-i Çin'ler, Tâk-ı Kısra'lar, Havernak'lar,
 İrem'ler, Sûr-i Bâbil'ler semâ-peymâ değil miydi?
 O mâzîler, İlâhî, bir yıkık rû'yâ mıdır şimdî?
 Ne yapısın, nâ-ümîd olsun mu Şark'ın intibâhından,
 Perişan rûhumuz, hâib, dönerken bâr-gâhından?
 Bu haybetten usandık biz, bu hüsrân artık elversin!
 İlâhî! Nerde bir nefhan ki, donmuş hisler ürpersin,
 Serilmiş sineler kâbûsu artık silkip üstünden,
 «Hayat elbette hakkımdır!» desin, dünyâ «değil!» derken?⁽¹⁾

İstanbul, 19 Eylül 1334 (1918)

(1) Safahat'a «Şark» adıyla alınmış bulunan bu şiir, ilk olarak Sebilürreşad'ın 19 Eylül 1334 (1918) tarihli 370. sayısında yayınlanmıştır. İlk neşrinde «Kişi Hissettiği Nisbette Yaşar» başlığı taşıyan manzume, 1933'te kitaba alınan buradaki yayınından çok farklıdır. Bu sebeple şiirin ilk şeklini de «Safahat Dışında Kalmış Şiirler» bölümüne aldık.

ALINLAR TERLEMELİ

Cihan altüst olurken, seyre baktın, öyle durdun da,
 Bugün bir serserî, bir derbedersin kendi yurdunda!
 Hayat elbette hakkın, lâkin ettir haykırıp ihkâk;
 Sağırdır kubbeler, bir ses duyar: Da'vâ-yı istihkâk.
 Bu milyarlarca da'vâdan ki inler dağlar, enginler;
 Oturmuş, ağlayan âvâre bir mazlûmu kim dinler?
 Emeklerken, sabî tavrıyla, topraklarda sen hâlâ,
 Beşer doğrulmuş, etmiş, bir de baktın, cevvi istilâ!
 Yanar dağlar uçurmuş, gezdirir beyninde dünyânın;
 Cehennemler batırmış, yüzdürür kalbinde deryânın;
 Eşer a'mâkı, izler keşfeder edvâr-ı hilkatten;
 Deşer âfâkı, bir şeyler sezer esrâr-ı kudretten;
 Zemin mahkûmu olmuştur, zaman mahkûmu olmakta;
 O, heyhât, istiyor hâkim kesilmek bu'd-i mutlakta!

*
 * *

Tabîat bin çelik bâzûya sahipken, cılız bir kol,
 Ne kâhir saltanat sürmekte, gel bir bak da, hayrân ol!
 Hayır, bir kol değil, binlerce, milyonlarca kollardır,
 Yek-âheng olmuş, işler, çünkü birleşmekte muztardır:
 Bugün ferdî mesâînin nedir mahsûlü? Hep hüsrân;
 Birer beyhûde yaştır damlayan tek tek alınlardan!
 Cihan artık değişmiş, infirâdın var mı imkânı,
 Göçüp ma'mûrelerden boylasan hattâ beyâbânı?
 Yaşanmaz böyle tek tek, devr-i hâzır: Devr-i cem'iyet.

Gebermek istemezsen, yoksa izmihlâl için niyyet,
 «Şu vahdet târumâr olsun!» deyip saldırma İslâm'a;
 Uzaklaşsan da îmandan, cemâ'atten uzaklaşma.
 İşit, bir hükm-i kat'î var ki istinâfa yok meydan:
 «Cemâ'atten uzaklaşmak, uzaklaşmaktır Allah'tan.»

Nedir îman kadar yükselterek bir alçak ilhâdı,
Perîşân eylemek zâten perîşân olmuş âhâdı?
Nasıl yekpâre milletler var etrâfında bir seyret?
Nasıl tevhîd-i âheng eyliyorlar, ibret al, ibret!

Gebermek istiyorsan, başka! Lâkin, korkarım, yandın;
Ya sen mahkûm iken, sağlık, ölüm hakkın mıdır sandın?
Zimâmın hangi ellerdeyse, artık, onlarınsın sen;
Behîmî bir tahammül, varlığından hisse istersen!
Ezilmek, inlemek, yatmak, sürünmek var ki, âdettir;
Ölüm dünyâda mahkûmîne en son bir sa'âdettir.
Desen bin kerre «İnsânım!» kanan kim? Hem niçin kansın?
Hayır, hürriyyetin, hakkın masûn oldukça insansın.
Bu hürriyyet, bu hak bizden bugün âheng-i sa'y ister:
Nedir üç dört alın? Bir yurdun alnından boşansın ter.

İstanbul, 3 Teşrînievvel 1334
(3 Ekim 1918)

UMAR MIYDIN?

«Odama girdim; kapıyı kapadım; ağlamaya başladım:
O gün akşama kadar İslâm'ın garibliğine,
müslümanların inhitâtına ağladım, ağladım...»

Sebilürreşâd

Şimal müslümanlarından Atâullah Behâeddin⁽¹⁾

Görünmez âşinâ bir çehre olsun reh-güzârında;
Ne gurbettir çöken İslâm'a İslâm'ın diyârında?
Umar mıydın ki: Ma'bedler, ibâdetler yetîm olsun?
Ezanlar arkasından ağlasın bir nesl-i me'yûsun?
Umar mıydın: Cemâ'at bekleyip durdukça minberler,
Dikilmiş dört direk görsün, serilmiş bir yığın mermer?
Umar mıydın: Tavanlar yerde yatsın, rahnedan bîtâb?
Eşiklerden yosun bitsin, örümcek bağlasın mihrâb?
Umar mıydın: O, taş taş devrilen, bünyân-ı mersûsun,
Şu vîran kubbelerden böyle son feryâdı dem tutsun?

İşit: On dört asırlık bir cihânın inhidâmından,
Kopan ra'din, ufuklar inliyor, hâlâ devâmından!
Civârın, manzarın, cevvin, muhîtin, her yerin mâtem;
Kulak ver: Çarpıyor bir mâtemin kalbinde bin âlem!
Ne hüsrandır ki: Doldursun bugün tevhidin enkâzı,
O, hâkinden nebîler fişkırın, iklim-i feyyâzı!
Gezerken tavr-ı istilâ alıp meydana bin münker,
Şu milyonlarca îman «nehye kalkışsam» demez, ürker!
Ömürlerdir bir alçak zulme miskin inkıyâdından,
Silinmiş emr-i bi'l-ma'rûfun artık ismi yâdından.
Hayâ sıyrılmış, inmiş: Öyle yüzüzlük ki her yerde...
Ne çirkin yüzler örtermiş meğer bir incecik perde!
Vefâ yok, ahde hürmet hiç, emânet lâfz-ı bî-medlûl;

(1) Atâullah Efendi'nin, Mehmed Âkif'e tesir eden yazısı, Sebilürreşâd'ın 3 Ekim 1918 tarihli 372. sayısındadır.

Yalan râic, hıyânet mültezem her yerde, hak meçhûl.
 Yürekler merhametsiz, duygular süflî, emeller hâr;
 Nazarlardan taşan ma'nâ ibâdullâhı istihkâr.
 Beyinler ürperir, yâ Rab, ne korkunç inkılâb olmuş:
 Ne din kalmış, ne îman, din harâb, îman türâb olmuş!
 Mefâhîr kaynasın gitsin de, vicdanlar kesilsin lâl...
 Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl!

*
 * *

Sen ey bîçâre dindaş, sanki, bizden hayr ümîd ettin;
 Nihâyet, ye'se düştün, ağladın, ağlattın, inlettin.
 Samîmî yaşlarından coştı rûhum, hercümerc oldu;
 Fakat, mâtem halâs etmez cehennemler saran yurdu.
 Cemâ'at intibâh ister, uyanmaz gizli yaşlarla!
 Çalışmak!.. Başka yol yok, hem nasıl? Canlarla, başlarla.
 Alınlar terlesin, derhal iner mev'ûd olan rahmet,
 Nasıl hâsir kalır «tevfiki hakkettim» diyen millet?
 İlâhî! Bir müeyyed, bir kerîm el yok mu, tutsun da,
 Çıkarsın Şark'ı zulmetten, götürsün fecr-i maksûda?

İstanbul, 24 Teşrinievvel 1334
 (24 Ekim 1918)

MEHMED ALİ'YE

Bir nüsha-i kübrâ idin, oğlum, elimizde:
 Sen benden okurdun seni, ben senden okurdum.
 Yüksekliğin idrâkimi yorgun bırakınca,
 Kalbimle yetişsem diye, şâirliğe vurdum.
 Şi'rin başı hilkatteki âheng-i ezelmış...
 Lâkin, ben o âhengi ne duydum, ne duyurdum!
 Yıktım koca bir ömrü de, baykuş gibi, geçtim,
 Kırk beş yılın eyyâm-ı harâbında oturdum.
 Sen, başka ufuklar bularak, yükseledurdun;
 Ben, kendi harâbemde kalıp, çırpınadurdum!
 Mağmûm iki üç nevha işittiyse işitti;
 Bir hoşça sadâ duymadı benden hele yurdum.

İstanbul, 4 Temmuz 1334 (1918)

HÂLÂ MI BOĞUŞMAK?

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِجَاكُمُ ...

MEÂLİ

«Birbirinize de girmeyin ki, ma'neviyâtınız sarsılmasın, devletiniz gitmesin.» ⁽¹⁾

Sen! Ben! desin efrâd, aradan vahdeti kaldır;
Milletler için işte kıyâmet o zamandır.
Mâzilere in, mahşer-i edvârı bütün gez:
Kânûn-i İlâhî, göreceksin ki, değişmez.

Târîh, o bizim eştigimiz kanlı harâbe,
Saklar sayısız lâhd ile milyonla kitâbe.
Taşlar ki biner parçadır üstünde zemînin,
Ma'nâ-yı perîşânı birer nakş-ı cebînin!
Eczâsını birleştirebildinse elinle,
Gel, şimdi o elfâz-ı perâkendeyi dinle:
«Her hufre bir ümmet, şu yatanlar bütün akvâm;
Encâma bu âhengi veren aynı serencâm!»

Ey zâir-i âvâre, işittin ya! Demek ki:
Birmiş bütün ümmetlerin esbâb-ı helâki.

Lâkin, bilemem, doğru mudur eylemek işhâd,
Mâzileri, mâzîdeki milletleri? Heyhât!
Bir nesle ki eyyâmı asırlarca vekâyi',
Etmek ne demek, vaktini târîh ile zâyi'?

(1) Enfâl (8) sûresi, 46. âyetin bir kısmı.

Boştur, hele ibret diye a'mâkı tecessüs,
 Âyât-ı İlâhî dolu âfâk ile enfüs.
 Bunlarda tecellî eden esrâra bakanlar,
 Ümmetler için rûh-i bekâ nerededir, anlar.
 Bilmem neye bel bağlayarak hayr umuyorduk,
 Bizler ki o âyâta bütün göz yumuyorduk?
 Dünyâda nasîhat mi olur Şark'a müessir?
 Binlerce musîbet, yine hâib, yine hâsir!

Ey millet-i merhûme, güneş battı... Uyansan!
 Hâlâ mı, hükûmetleri, dünyâları sarsan,
 Seylâbelerin sesleri, âfâkın enîni,
 A'sâra süren uykun için gelmede ninni?
 Efrâdı hemen milyar olur bir sürü akvâm,
 Te'mîn-i bekâ nâmına eyler durur ikdâm.
 Bambaşka iken her birinin ırkı, lisânı,
 Ahlâkı, telâkkîleri, iklimi, cihânı,
 Yekpâre kesilmiş tutulan gâye için de,
 Vahdetten eser yok bir avuç halkın içinde!
 Post üstüne hem kavgaların hepsi nihâyet;
 Hâlâ mı boğuşmak? Bu ne gaflet, ne rezâlet!

«Hürriyeti aldık!» dediler, gaybe inandık;
 «Eyvâh, bu bâzîçede bizler yine yandık!»
 Cem'iyete bir fırka dedik, tefrika çıktı;
 Sapsağlam iken milletin erkânını yıktı.
 «Tûran İli» nâmıyle bir efsâne edindik;
 «Efsâne, fakat, gâye!» deyip az mı didindik?
 Kaç yurda vedâ etmedik artık bu uğurda?
 Elverdi gidenler, acıyın eldeki yurda!

YEİS YOK!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ

MEÂLİ

«Dalâle düşmüşlerden başka kim Tanrı'sının rahmetinden ümîdini keser?»⁽¹⁾

Lâkin, hani bir nefhası yok sende ümîdin!
«Ölmüş» mü dedin? Âh onu öldürmeli miydin?
Hakkın ezeli fecri boğulmazdı, a zâlim,
Ferdâların artık göreceksin ki ne muzlim!
Onsuz yürürüm dersen, emîn ol ki yürünmez.
Yıllarca bakınsan, bir ufak lem'a görünmez.
Beyninde uğuldar durur emvâcî leyâlin;
Girdâba vurur alnını, koştukça hayâlin!
Hüsran sarar âfâkını, yırtıp geçemezsin.
Arkanda mı, karşında mı sâhil, seçemezsin.
Ey, yolda kalan, yolcusu yeldâ-yı hayâtın!
Göklerde değil, yerde değil, sende necâtın:
Ölmüş dediğin rûhu alevlendiriver de,
Bir parça açılsın şu muhîtindeki perde.
Bir parça açılsın, diyorum, çünkü bunaldın;
Nevmîd olarak nûr-i ezelden donakaldın!

Ey, Hakk'a taparken şaşırın, kalb-i muvahhid!
Bir sine emelsiz yaşar ancak, o da: Mülhid.
Birleşmesi kâbil mi ya tevhîd ile ye'sin?
Hâşâ! Bunun imkânı yok, elbette bilirsin.

(1) Hier (15) sûresi, 56. âyetin bir kısmı.

Öyleyse neden boynunu bükmüş, duruyorsun?
Hiç merhametin yok mudur evlâdına olsun?

Doğduk, «yaşamak yok size!» derlerdi beşikten;
Dünyâyı mezarlık bilerek indik eşikten!
Telkîn-i hayât etmedi aslâ bize bir ses;
Yurdun ezelfi yaşçısı baykuş gibi herkes,
Ye'sin bulanık rûhunu zerk etmeye baktı;
Mel'un aşî bir nesli uyuşturdu, bıraktı!
«Devlet batacak!» çığlığı beyninde öter de,
Millette bekâ hissi ezilmez mi ki? Nerde!
«Devlet batacak!» İşte bu öldürdü şebâbı;
Git yokla da bak, var mı kımıldanmaya tâbî?
Âfâkına yüklense de binlerce mehâlik,
Batmazdı bu devlet, «batacaktır!» demeyeydik.
Batmazdı, hayır batmadı, hem batmayacaktır;
Tek sen uluyan ye'si gebert, azmi uyandır.
Kâfî ona can vermeye bir nefha-i îman;
Davransın ümîdin, bu ne haybet, bu ne hirman?
Mâzîdeki hicranları susturmaya başla;
Evlâdına sağlam bir emel mâyesi aşla.
Allah'a dayan, sa'ye sarıl, hikmete râm ol...
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.

İstanbul, 30 Teşrînievvel 1335
(30 Ekim 1919)

AZİMDEN SONRA TEVEKKÜL

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ

MEÂLİ

«Bir kere de azmettin mi, artık Allah'a dayan...»⁽¹⁾

— «Allâh'a dayanmak mı? Asırlarca dayandık!⁽²⁾
Düştükseniz bu hüsrâna, onun nârına yandık!
Yetmez mi çocukluktaki efsâneye hürmet?
Hâlâ mı reşîd olmadı, hâlâ mı bu ümmet?
Dersen ki: Ufuklarda bir aydınlık uyanısın;
Mâzîye ateş vermeli, baştan başa yansın!
Şaşkınlık olur köhne telâkkîleri ihyâ;
Şeydâ-yı terâkkî, koşuyor, baksana dünyâ.
Elverdi masal dinlediğim bunca zamandır;
Ben kanmıyorum, git de sen aptalları kandır!»

— Allâh'a değil, taptığın evhâma dayandın;
Yandınsa eğer, hakk-ı sarfihindi ki yandın.
Meflûc ederek azmini bir felc-i irâdî,
Yattın, kötürümler gibi, yattın mütemâdî!
Mâdem ki didinmez, edemez, uğraşamazsın;
İksîr-i bekâ içsen, emîn ol, yaşamazsın.
Mevcûd ise bir hakk-ı hayât ortada, şâyed,
Mutlak değil elbette, vazîfeyle mukayyed.

(1) Âl-i İmrân (3) süresi, 159. âyetin bir kısmı.

(2) Önceki şiirin devamı olan bu manzumenin ilk on mısraı, yanlış düşünenlerin ağızından yazılmış olup, şairimiz az sonra –şiirin ikinci bölümünden itibaren– onlara cevap verecektir... O satırları Âkîf Bey'in fikri zanneden dikkatsiz kişilere ihtâr olarak, bu açıklamaya zarûret duyuldu.

Takyîd-i Îlâhî ki: Bilâ-kayd ona münkâd,
Kalbinde cihanlar darabân eyleyen eb'âd.
Lâ-kayd olamazdın, biraz insâfın olaydı,
Duydukça bütün sîne-i hilkatten o kaydı.

«Allâh'a dayandım!» diye sen çıkma yataktan...
Ma'nâ-yı tevekkül bu mudur? Hey gidi nâdan!
Ecdâdını, zannetme, asırlarca uyurdu;
Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?
Üç kıt'ada, yer yer, kanayan izleri şahid:
Dinlenmedi bir gün o büyük nesl-i mücâhid.
Âlemde «tevekkül» demek olsaydı «atâlet»,
Mîrâs-ı diyânetle yaşar mıydı bu millet?
Çoktan kürenin meş'al-i tevhîdi sönerdi;
Kur'an duramaz, nezd-i Îlâhî'ye dönerdi.

«Dünya koşuyor» söz mü? Berâber koşacaktın;⁽¹⁾
Heyhât, bütün azmi sen arkada bıraktın!
Mâdem ki uyandın o medîd uykularından,
Bir parçacık olsun, hadi, hiç yoksa, kımıldan.
Esendekiler «leş» diye çiğner seni sonra;
Ba'sin de kalır tâ gelecek nefha-i Sûr'a!
Çiğner ya, tabî'î, ne düşünsün de bıraksın? ⁽²⁾
Bir parça kımıldan, diyorum, mahvolacaksınız!
Dünyâ koşuyorken yolun üstünde yatılmaz;

(1) Sebilürreşad neşrinde bu mısradan önce şu beyit vardır:

«Dünya koşuyor bak!» diyerek ağzını açmak,
Da'vâ-yı liyâkatse eğer... Vay gidi ahmak!

(2) Sebilürreşad neşrinde bu mısradan itibâren altı mısra yoktur. Onların yerinde şu sekiz mısra vardır:

Din nâmına tazyîki çocukmuş diye çekmiş...
Millet bu sefer rüşdünü isbât edecekmiş...
Âfâkına muzlim geceler çökmüş, oturmuş...
Mâzî yakılamış biraz aydınlık olurmuş!...
Müstakbele çıkmaksa garaz büsbütün üryan,
Hep yıkmalı mâzileri... Lâkin bu ne isyan!
İsyan mı ya? Çılgınları yoklar hezeyandır;
Söylenmesi imâna değil, akla ziyandır!

Davranmayacak kimse bu meydâna atılmaz.
Müstakbeli bul, sen de koşanlarla bir ol da;
Mâzîyi, fakat, yıkmaya kalkışma bu yolda.
Ahlâfa döner, korkarım, eslâfa hücûmu:
Mâzîsi yıkık milletin âtîsi olur mu?

Ey yolcu, uyan! Yoksa çıkarısın ki sabâha:
Bir kupkuru çöl var; ne ışık var, ne de vâha!

İstanbul, 13 Teşrînisânî 1335
(13 Kasım 1919)

SÜLEYMAN NAZÎF'E

«Rûhum benim oldukça bu îmanla berâber
Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler.»

Malta – Süleyman Nazîf

Beş yüz sene bekler mi? Nasıl bekleyeceksin?
Rûhun da asırlarca bu hüsrânı mı çeksin?
Karşımda duran dehşeti -gûyâ- edip îmâ,
«Hüsran» deyiverdim, hani, birdenbire, amma,
Mahşer gibi âfâkımı sarmış zulümâtın,
Teşrihine kâmûsu yetişmez kelimâtın!
Kaç yüz senedir bekliyoruz, doğmadı ferdâ;
Artık yetişir çaktığımız leyle-i yeldâ.
Bir nefha-i rahmet de mi esmez? diye, sînem,
Yandıkça, semâdan boşanıp durdu cehennem!
Lâkin, bu alev selleri artık dinecektir;
Artık bize nâr inmeyecek, nûr inecektir.

Ey, tek karagün dostu, bu hicran-zede yurdun!
Sen milletin âlâmını dünyâya duyurdun,
En korkulu günlerde o müdhiş kaleminle...(*)
Takdis ederiz nâmını... Lâkin, beni dinle:
Azmin, emelin heykel-i zî-rûhu iken, dün,
Bilmem ki, bugün, ye'se nasıl oldu da, düştün?
Çoktan beridir bekledi... Bekler... diye, millet,
A'sâra mı sürsün bu sefâlet, bu mezellet?
İslâm ilinin sâde esâret mi nasîbi?
Sen, yoksa, unuttun mu o mâzî-yi mehîbi?
Etrâfa bakıp sarsılacak yerde ümîdin,
Vicdânını, îmânını bir dinlemeliydin.
Garb'ın ebedî gayzı ederken seni me'yûs,

(*) Nazîf, kahraman bir vatanperverdi. Bu hakikat kendisinin birkaç def'a hayâtını istihkârıyla sâbittir.

«İslâm'a göz açtırmayacak, dersen, o kâbûs;»
 Mâdâm ki Hakk'ın bize va'dettiği haktır,
 Şark'ın ezeli fecri yakındır, doğacaktır.
 Hiç bunca şehidin yatarak gövdesi yerde,
 Deryâ gibi kan sine-i hilkatte tüter de,
 Yakmaz mı bu tûfan, bu duman, gitgide, Arş'ı?
 Hissiz mi kalır lücce-i rahmet buna karşı?
 İsyan bize râci'se de, bir böyle temâşâ,
 Sığmaz sanırım, adl-i İlâhîsine, hâşâ!

İslâm'ı, evet, tefrikalar kasti, kavurdu;
 Kardeş, bilerek, bilmeyerek, kardeşi vurdu.
 Can gitti, vatan gitti, bıçak dîne dayandı;
 Lâkin, o zaman silkinerek birden uyandı.
 Bir gör ki: Bugün can da onun, kan da onundur;
 Dünyâ da onun, din de onun, şan da onundur.
 Bin parça olan vahdeti bağlarken uhuvvet,
 Görsen, ezeli râbıta bir buldu ki kuvvet:
 Saldırda da kırk Ehl-i Salîb ordusu, kol kol,
 Dört yüz bu kadar milyon esîr olmaz, emîn ol.

Ankara – Tâceddin Dergâhı
 15 Nisan 1337 (1921)

BÜLBÜL

— Basri Bey oğlumıza —

Bütün dünyâya küskündüm, dün akşam pek bunalmıştım;
 Nihâyet, bir zaman kırlarda gezmiş, köyde kalmıştım.
 Şehirde kaçmak isterken sular zâten kararmıştı;
 Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdîyi sarmıştı.
 Işık yok, yolcu yok, ses yok, bütün hilkat kesilmiş lâl...
 Bu istiğrâkı tek bir nefha olsun etmiyor ihlâl.
 Muhîtin hâli «insâniyyet»in timsâlidir, sandım;
 Dönüp mâziye tırmadım, ne hicranlar, neler andım!
 Taşarken haşrolup beynimden artık bin müsel sel yâd,
 Zalâmın sînesinden fişkır an memdûd bir feryâd,
 O müstağrak, o durgun vecdi nâgâh öyle coşturdu:
 Ki vâdîden bütün, yer yer, eninler çağlayıp durdu.
 Ne muhrik nağmeler, yâ Rab, ne mevcâmevc demlerdi:
 Ağaçlar, taşlar ürpermişti, gûyâ Sûr-i Mahşer'di!

— Eşin var, âşiyânın var, bahârın var, ki beklerdin;
 Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?
 O zümrüd tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun;
 Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun.
 Bugün bir yemyeşil vâdî, yarın bir kıpkızıl gülşen,
 Gezersin, hânümânın şen, için şen, kâinâtın şen.
 Hazansız bir zemîn isterse, şâyed rûh-i ser-bâzın,
 Ufuklar, bu'd-i mutlaklar bütün mahkûm-i pervâzın.
 Değil bir kayda, sığmazsın -kanatlandın mı- eb'âda;
 Hayâtın en muhayyel gâyedir ahrâra dünyâda.
 Neden öyleyse mâtemlerle eyyâmın perîşandır?
 Niçin bir damlacık göğsünde bir umman hurûşandır?
 Hayır, mâtem senin hakkın değil... Mâtem benim hakkım:
 Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım!
 Teselliden nasîbim yok, hazân ağlar bahârımda;

Bugün bir hânümansız serserîyim öz diyârımda!
 Ne hüsrandır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
 Serâpâ Garb'a çığnettım de çıktım hâk-i ecdâdı!
 Hayâlîmden geçerken şimdî, fikrim hercümerc oldu,
 Salâhaddîn-i Eyyûbî'lerin, Fâtih'lerin yurdu.
 Ne zillettir ki: Nâkûs inlesin beyinde Osmân'ın;
 Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ'nın!
 Ne hicrandır ki: En şevketli bir mâzî serâb olsun;
 O kudretler, o satvetler harâb olsun, türâb olsun!
 Çökük bir kubbe kalsın ma'bedinden Yıldırım Hân'ın;
 Şenâ'atlerle çığnensin muazzam kabri Orhan'ın!
 Ne haybettir ki: Vahdet-gâhı dînin devrilip, taş taş,
 Sürünsün şimdi milyonlarca me'vâsız kalan dindaş!
 Yıkılmış hânümanlar yerde işkenceyle kıvransın;
 Serilmiş gövdeler, binlerce, yüzbinlerce doğransın!
 Dolaşsın, sonra, İslâm'ın harem-gâhında nâ-mahrem...
 Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem!(*)

Ankara – Tâceddin Dergâhı
 7 Mayıs 1337 (1921)⁽¹⁾

(*) Bu manzûme yazılırken Yunan istilâsı altındaki topraklarımıza, husûsiyle Bursa'ya dâir elîm haberler geliyordu; tedkikine de imkân yoktu.

(1) Bu şiirin Gölgeler'deki metninin altında 9 Mayıs 1337 tarihi bulunmaktadır. Fakat şiir ilk olarak Sebülürreşad'ın 7 Mayıs 1337 tarihini taşıyan 479. sayısında yayınlanmıştı. Bu sebeple, 9 Mayıs tarihinin yanlışlıkla konulduğu düşünülerek, 7 Mayıs kabul edilmiştir.

LEYLÂ

«Barındırmaz mısın koynunda, ey toprak?» derim, «yer pek»;
 Döner, imdâdı gökten beklerim, heyhât, «gök yüksek».*
 Bunaldım kendi kendimden, zamân ıssız, mekân ıssız;
 Ne vahşetlerde bir yoldaş, ne zulmetlerde tek yıldız!
 Cihet yok: Sermedî bir seddi var karşında yeldânın;
 Düşer, hüsrâna, kalkar, ye'se çarpar serserî alnın!
 Ocaksız, vâhalar, çöller; sağır, vâdiler, enginler;
 Aran: Beynin döner boşlukta; haykır: Ses veren cinler!
 Şu vîran kubbe, yıllardır, sadâdan dür, ışıktan dür;
 İlâhî, yok mu âfâkında bir ferdâya benzer nûr?
 Ne bitmez bir geceymiş! Nerden etmiş Şark'ı istilâ?
 Değil canlar, cihanlar göçtü hilkatten, bunun, hâlâ,
 Ezer kâbûsu üç yüz elli, dört yüz milyon îmânı;
 Boğar girdâbı her devrinde milyarlarca sâ mânâ!
 Asırlardır ki, İslâm'ın bu her gün çiğnenen yurdu,
 Asırlar geçti, hâlâ bekliyor ferdâ-yı mev'ûdu!
 O ferdâ, istemem, hiç doğmasın «ferdâ-yı Mahşer»se...
 Hayır, kudretli bir varlıkla mü'minler mübeşşerse;
 Bu kat kat perdeler, bilmem, neden sıyrılmasın artık?
 Niçin serpilmesin, hâlâ, ufuklardan bir aydınlık?
 O «aydınlık» ki, sönmek bilmeyen ümmîd-i işrâkı,
 «Vücûdundan peşîman, ölmek ister» sandığın Şark'ı,
 Füsünkâr iltimâ'âtıyla döndürmüş de şeydâya;

Sürükler, bunca yıllardır, o sevdâdan bu sevdâya.

Hayır! Şark'ın, o hodgâm olmayan Mecnûn-i nâ-kâmın,
 Bütün dünyâda bir Leylâ'sı var: Âtisi İslâm'ın.
 Nasıldır mâsivâ, bilmez; onun fânîsidir ancak;
 Bugün, yâdıyla müstağrak, yarın, yâdında müstağrak!

(*) Muztar kaldığımız anlarda mürâca'at ettiğimiz bir meselimiz vardır: Yer pek, gök yüksek.

Gel ey Leylâ, gel ey candan yakın cânan, uzaklaşma!
 Senin derdinle canlardan geçen Mecnun'la uğraşma!
 Düşün: Bîçârenin en kahraman, en gürbüz evlâdı,
 Kimin uğrunda kurbandır ki, doğrandıkça doğrandı?
 Şu yüz binlerce sönmüş yurda yangınlar veren kimdi?
 Şu milyonlarca öksüz, dul kimin boynundadır şimdi?
 Kimin boynundadır serden geçip berdâr olan canlar?
 Kimin uğrundadır, Leylâ, o makteller, o zindanlar?
 Helâl olsun o kurbanlar, o kanlar, tek sen ey Leylâ,
 Görün bir kerrecik, ye's etmeden Mecnûn'u istîlâ.

Niçin hilkat zemîninden henüz yüksekte pervâzın?
 Şu topraklarda, şâyed, yoksa hiç imkân-ı i'zâzın,
 Şafaklar ferş-i râhın, fecr-i sâdıklar çerâğındır;
 Hilâl'im, göklerin kalbinde yer tutmuş, otâğındır;
 Ezanlar nevbetindir: İnletir eb'âdı haşyetten;
 Cihâzındır alemler, kubbeler, inmiş meşiyetten;
 Cemâ'atler kölendir, Kâ'be'ler haclen..... Gel ey Leylâ,
 Gel ey candan yakın cânan ki gâiblerdesin, hâlâ!
 Bu nâzın elverir, Leylâ, in artık in ki bâlâdan,
 Müebbed bir bahâr insin şu yanmış yurda Mevlâ'dan.⁽¹⁾

Ankara – Nisan 1338 (1922)

(1) Sebillerşad neşrinde şiirin sonunda bulunan bir beyit, kitaba alınmamıştır:
 Henüz göz yummamış dünyâdan, ey Leylâ, hevâdârın...
 Tecellî et ki kaldırsın, bütün bir Şark'ı didârn.

FİR'AVUN İLE YÜZ YÜZE

*Fahru'n-nisâ Emîre Hadice
Hanımefendi Hazretlerine*

Şu bağı yelkeni çözsük de, nehri atlayarak,
Biraz da karşiki vâdîye doğru yollansak.
Güneş çocuk: Yoracak hâli yok, sular durgun;
Gelin gecikmeyelim, tam zamânı yolculuğun.
Kürekler işlesin öyleyse, durmadan gideriz.

Fakat, bu «Nîl-i Mübârek» mezar kadar hissiz:
Bütün sevâhili boğmuş, gömerken emvâci,
Ne vardı bir acı duysaydı? Şöyle dursun acı,
Huzûr içinde, sanırsın ki ninniler duyuyor:
Semâyı altına sermiş, derin derin uyuyor!
Henüz harîm-i zılâlinde bir cihan saklar,
O, belki yetmiş asırlık, mehîb Karnak'lar;
Alınların biriken kanlı, terli hüsrânı:
Şu Teb harâbesinin dalga dalga umrânı;
Şu, sermediyyeti hâlâ sayıklayan, âsâr,
Ki hây u hûy-i medîdiyle inlemişti civâr...
Bugün, sütunlarının küskün ihtişamıyla,
Ne ser-nigûn oluvermiş, aman bakın Nîl'e!

Yanaştık öyle mi? A'lâ! Geniş de bir kumsal;
Hemen basıp çıkalım, açmasın kenardaki sal.
Zemîn epey batıyor: Yolcu geçmemiş çokluk...
Şu hurmalıkları tuttuk mu, oh, kurtulduk...
Meğer hiç öyle değilmiş, ne inkisâr-ı hayâl:
Aşınca vâhayı, bir kumdur etti istikbâl!
Batar, çıkar, gideriz, çâresiz, yorulsak da.
Evet, belirmedi, yer yer, birer sevimli ada;

Nedir ki arkası umran, filân değil, heyhat,
O, çöl dedikleri aylarca bitmeyen nakarat!

Daraldı gitgide vâdî, demek yakınlaştık.
Harâbeler sökedursun, yavaş yavaş, artık:
Göründü işte sütunlar; kırık dökük, yer yer,
Göründü yerlere bî-tâb düşmüş âbideler;
Göründü kaç sıra ma'bed ki kaplamış yurdu;
Göründü birçoğunun, pâre pâre ma'bûdu!
Sağında nâ-mütenâhî yıkıntı dalgaları;
Solunda hangi harîminse tek kalan duvarı;
Önünde, gövdesi kırk elli parça, heykeller;
İlerde burnu kopuk başlar, arkasız beller.
O yanda kumlara yüzlerce dev kadîdi batır;
Bu yanda toprağı bin müstahâse yırtar atar.
Harâb emellerin enkâzı savrulur şurada;
Yıkık sarayları çiğner geçer nigâh arada...
Hülâsa, bir, ebedî kevnî yok, zemîn-i fesâd,
İçinde haşre kadar haşrolur durur ecsâd!

Sıkıştı gitgide vâdî, nihâyet oldu boğaz.
Güneş çocuk değil artık, şu var ki pek yaramaz:
Sonunda cevvi tutuşturmak istedikçe hele,
Çekilmiyordu bu en nazlı günlerinde bile!

Aman bakın, ne perîşan şu toprağın hâli:
Bucak bucakdeşerek, toprak olmuş ensâli,
Çukurlarıyla, hayır, leşleriyle yutmuşlar!
Kefen soyanlar adammış, bu fâreler canavar!
Delikdeşik kayalıklar, delikdeşik sağ sol:
Mezar araştırıyor her tarafta bir sürü kol.
Sürüklenir sıralanmış paçavra enkâzı,
Zuhûr eder diye, altında mumyalar ba'zı;

Didiklenir, elenir, kül, kemik, bütün kümeler...
Nedir bu acz-i beşer karşısında hırs-ı beşer?

Büküldü tuttuğumuz yol cenûba doğru biraz;
Güneşse rüşdüne rağmen bütün bütün yaramaz:
Önünde damla kadar gölge sezmesin alevi,
Bir ân içinde, bakarsın, adımlayıp cevvi,
Ne kuytu der, ne siper, parçalar geçer mutlak;
Nasıl ki parçalamış: Her taraf çırılçıplak!

Asıl belâsı: Bu gittikçe kıvrılan dirsek,
Uzun sürerse, emînim, devâm edilmeyecek:
Kireç yakılmaya mahsus ocakların bir eşi,
Kürek kürek saçıyor küllenip duran güneşi!
Hayır, sürekli değil, bitti, hem yaman bitti;
Gelin de sahneyi bir seyredin, gelin şimdi:

Geçit biraz dönerek garba sarkacak yerde,
Gerildi ansızın âfâka bir kızıl perde:
Ne ihtişâm-ı İlâhî! Ne saltanat! Ne celâl!
Eteklerinde zemîn, devre devre, izmihlâl.
Bu cebhe fecr-i ezelden örülmüş olsa gerek;
Gurûb alevleri, yâhud, tehaccür eyleyerek,
Harîs emelleri tehdîde etmek üzre devam,
Fezâda alnını çatmış bu sermedî ehrâm!(*)
Evet, murâkabe hâlinde bir sükût-i mehîb,

Çıkıp harâbe-i edvâra yaslanan bu hatîb.
Ne bir hitâbe, hayır, yükselen, ne bir minber,
O çünkü çok daha yüksek, o bir derin makber!

(*) El-Uksur'da «Vâdî'l-Mülûk» dedikleri vâdinin nihâyetinde bir kızıl dağ var ki, sinesi Fir'avun mezarlarıyla dolu. Hilkatın bu eserini, Kâhire civarındaki, ehramlarla karıştır-mamalı.

Bu kıpkızıl kayanın bağı kaç yerinden oyuk!
 Sırayla birçok isim var... Tesâdüfen okuduk:
 «İkinci Amnofis» a'lâ! Hemen girip görelim.
 Eşikte loştu kovuk, şimdi büsbütün muzlim.
 Şu var ki, sürmedi, sıyrıldı perdeler nâgâh,
 Çevirdi düğmeyi, besbelli, arkadan fellâh.
 Işık güzel, azıcık yol çetin, fakat bu da hiç;
 İşin fenâsı: İçerden gelen sıcak müz'ic...
 Ne çâre! İnmeli, mâdem ki sormadan girdik.
 Aşağıya doğru zemînin devâmı haylice dik...
 Hayır, kapanmayabilmek hüner değil o kadar:
 Adımda bir basamak var ki taştan oymuşlar.

Yavaş yavaş iniyorken uzandı bir köprü...
 Önünde var ya delfilin, tevekkül et de yürü!
 Geçer miyiz, geçeriz, haydi şimdi, bismillâh!
 Kazâ savuştu ya, lâkin, ne söylüyor fellâh:
 Meğer, zifir mi zifir, bir belâlı kan kuyusu,
 Bu takma köprünün altında tutmamış mı pusu!
 Demek ki: Çalmak için muhteşem kemiklerini,
 İkinci Amnofis'in kim delerse makberini;
 -Nüfûza uğraşıyorken yolun serâirine-
 Basınca eğreti konmuş kapakların birine,
 Cehennemin dibi buymuş, deyip tekerlenecek!

Aman çabuk geçelim, yer tekin değilmiş pek...
 Demin kalan basamaklar yetiştiler tekrar,
 Beraber etmeye baktık aşağıya doğru firar.
 Sitâre mevkibi halinde kâfileyle ziyâ,
 Geçit boyunca dizilmiş, pırıl pırıl, gûyâ:
 Kovanda habsedilen bir yığın ateşböceği,
 Delip halâs olayım, der, bu sermedî geceyi!
 Duvarların, tavanın her yerinde, bî-pâyan,

Tekerrürüyle tevâlî eden rumûz-i beyan.
Nedir leyâle bürünmüş o renk renk eşkâl?
Kimin hesâbına zulmette oynayan bu hayâl?

Kimin? Nedir? diye, lâkin, kolayladık geçidi;
Direkli bir yere çıkmaktayız, bakın, şimdi.
Harîm-i hâsına geldik, demek ki, Fir'avn'ın;
Gürültü etmeyelim, bî-huzûr olur, amanın!
Fakat, bu sahne, dağın sînesinde, pek müdhîş;
Açık semâ gibi yıldızlı, mâvi bir meneviş,
Parılayıp duruyor, kaplamış bütün sakfı.
Duvarların görünen sağlı, sollu, her tarafı,
-Memâtı hep akabâtıyla gösterir yollu-
Ecinni ordusu şeklinde bin hurâfe dolu.
Nasıl ki aynı hikâyâtı söylüyor tekmîl,
Şu perde perde sütunlar da işte ber-tafsîl.

Peki, o nerde? diyorduk, hemen zuhûr etti,
Benekli kırmızı benziyle parlayan lâhdi.
Açıktı üstü, kapak, şimdi, bir kalın camdı;
Başında düğme de varmış ki, asrın evlâdı,
Koşup bükünce, ziyâ huzme huzme fişkirarak,
Göründü, kalkamaz olmuş, zavallı bir hortlak!

Adâletin ne şehâmetli bir tecellîsi,
Şu, leş görür gibi görmek İkinci Amnofis'i!
Bu Fir'avun ki, civârından ürküyordu beşer;
Bu Fir'avun ki, saraylar, sütunlar, âbideler,
Bütün hayâtını ezberletirdi âfâka;
Bu Fir'avun ki, eğilmişse boynu bir hakka,
O sâde kendi bekâsıydı, kendi nefsiydi;
Bu Fir'avun ki, o zıllın hayâl-i te'bîdi,
Dumanlı beynini sardıkça, artık efrâda,

Muhâl olurdu huzûr ihtimâli dünyâda;
 Bu Fir'avun ki, cehennemdi yerde kâbûsu,
 Cehennem olmadan evvel vücûd-i menhûsu;
 Bu Fir'avun ki, beşer, korkudan, büküp belini,
 Huşû' içinde tavâf eylemişti heykelini;
 Bu Fir'avun, bu görünmez kazâ, bu saklı belâ,
 Ki bir zaman tapılıp dendi: «Rabbune'l-a'lâ!»...
 Ne intikâm-ı İlâhî, ne sermedî hüsrân:
 Gelen, geçenlere ibret, yatar sefil, üryan!
 Soyulmadık eti kalmış, bilinmiyor kefeni;
 Açıkta, mummyası hâlâ dağılmayan, bedeni.

Bu çehre miydi ki titrerdi karşısında zemîn?
 Bunun mu handesi âfâka tarh ederdi enîn?
 Hayır, bu, çehre değil şimdi, bir sicill-i azâb:
 Bütün hutûtu perîşan, bütün meâli harâb.
 Birer siyâh uçurum gürleyen, çakan gözler;
 O yıldırımların artık yerinde yeller eser!
 Ölüm derinleşedursun çökük şakaklarda,
 Düşümlü bir acı hüsrân henüz dudaklarda.
 Nedir düşündüğü, bilmem, o seyrelen sakalın;
 Bir ızdırâb-ı mehîbin zebûnu lâkin alın.
 Yanık kütüklere dönmüş, karın, kasık, el, ayak;
 Yakında küllenerek hepsi târumâr olacak.

Şu gördüğüm mü nihâyet, bu leş mi âkıbetin?
 Bunun mu uğruna milyonla rûhu inlettin?
 Şeâmetin ne de etmiş ki cevvi istîlâ:
 Hayâtın ayrı felâket, memâtın ayrı belâ!
 Evet, sen eyleyemedin sütun sütun feverân,
 Boşanmasaydı o ter bîgünâh alınlardan.
 Zehirli ot gibi fişkırtdı heykelin, yer yer,
 Sulandı çünkü şu vâdî beşer kanıyla, beşer!
 Zemîne sığmadı bir türlü, korkarım, cesedin;

Yazık ki murdarı toprak bulup da örtemedin!
 Değer mi dağları tırnakla, dişle oyduarak,
 İçinde bir leş için muhteşem saray kurmak?
 Nedir bu kokmuşa dünyâda olmadık tekrîm?
 Niçin nasîbi değil rûhunun bu nâz ü naîm?
 Merâmın ölmeyebilmekse, ölmek mümkün:
 Saçıp savurduğun enfâs-ı ömrünün, lâkin,
 Dedin de birkaçı olsun Hudâ yolunda fedâ,
 Şu mâvi kubbeye gömdün mü bir sürekli sadâ?
 Ölüm saçarken o şimşekli gözler âfâka,
 Eğildi baktı mı toprakta can veren halka?
 Şu duygusuz yüreğin susturup leâmetini,
 Yanık yüreklere sundun mu yâd-ı rahmetini?
 Geçen hayât-ı sefilin -ki hep çamur, hep kan!-
 Deşildi, taştı da bir gün samîm-i yâdından,
 O levsi gördün, utandın, terinle oğdun mu?
 Ağarmıyorsa, nedâmet selinde boğdun mu?
 Hayır, hayâ denilen renk o çehreden ne uzak!
 Yumuldu gitti gözün, kirpiğin yaşarmayarak!
 Sığındı mumyaya ciyfen, yegâne şâheserin;
 Fakat, sığındı mı gufrâna rûh-i derbederin?

Hayâtının deşiversem birinci perdesini,
 Kulaklarım duyacak çıplak etlerin sesini.
 O etlerin ki alev püsküren sıcaklarda,
 Tüter dururdu, inen kırbacınla kalkar da!
 Yorulmak onlar için bir bilinmedik haktı,
 O etlerin ki bütün hakkı parçalanmaktı!

Gözümde canlanıyor, şimdi, devr-i muhteşemin;
 Nasıl hayâleti kumlardan uğradıysa, demin.
 Fakat, nasîbini almış ki her tarafta ibâd,
 Yetîm iniltisi, ancak, kesilmeyen feryâd!

Ne hânümanları yıktın yıkılmadan şuraya?
 Ne âşîyanları ezmişti, kim bilir, şu kaya?
 Dokunsam ağlayacak, söylemez ki kaç kanı var,
 Uzandıgın çukurun, karşıdan bakan şu duvar.
 Ne yüzle söyleyebilsin: Şerîk-i hüsrâmı!

Bileydim, ey koca Mısır'ın ilâh-ı üryânı!
 Mezâra, heykele âid bütün bu velveleler,
 Bekân için mi hakikat? Merâmın oysa, heder:
 Evet, bütün beşerin hakkıdır bekâ emeli;
 Fakat bu hakkı ne taştan, ne leşten istemeli!

Hilvan, 28 Kânûnievvel 1339
 (28 Aralık 1923)

ŞEHİDLER ÂBİDESİ İÇİN

Gök kubbenin altında yatar, al kan içinde,
 Ey yolcu, şu topraklar için can veren erler.
 Hakk'ın bu velî kulları taş türbeye girmez;
 Gufrâna bürünmüş, yalnız Fâtiha bekler.

Hilvan, 27 Kânûnievvel 1340
 (27 Aralık 1924)

VAHDET

Huzeyfetü'l-Adevî der ki:

«Harb-i Yermûk'ün,

Yaman kızıştığı bir gündü, pek sıcak bir gün.

İkinci üstü biraz gevşeyince, sanki, kıtâl,

Silâhı attım elimden, su yüklenip derhâl,

Mücâhidîn arasından açıldım imdâda,

Ağır yarayla uzaklarda kalmış efrâda.

Ne ma'rekeydi ki, çepçevre, göğsü kandi yerin!

Hudâ'ya kalbini açmış, yatan bu gövdelerin,

Şehîdi çoksa da, gâzîsi hiç mi yok?.. Derken,

Derin bir inleme duydum... Fakat, bu ses nerden?

Sırayla okşadığım sîneler bütün bî-rûh...

Meğerse amcamın oğluymuş inleyen mecrûh.

Dedim: «Biraz su getirdim, içer misin, versem?»

Gözüyle «Ver!» demek isterken, arkadan bir elem,

Enîne başladı. Baktım: Nigâh-ı merhameti,

«Götür!» deyip bana îmâda ses gelen ciheti.

Ne yapsam içmeyecek, boştu, anladım, ibrâm;

O yükselen sese koştum ki: Âs'ın oğlu Hişâm.

Görünce gölgemi birden kesildi nevhaları:

Su istiyordu garîbin dönüp duran nazarı.

İçirmek üzre eğildim, üçüncü bir kısa «ah!»

Hırılıtlarla boşanmaz mı karşıdan, nâgâh!

Hişâm'ı gör ki: O hâlinde kaşlarıyla bana,

«Ben istemem, hadi, git ver, diyordu, haykırana.»

Epey zaman aradım âh eden o muhtazarı...

Yetiştim, oh, kavuşmuştu Hakk'a son nazarı!

Hişâm'ı bâri bulaydım, dedim, hemen döndüm:

Meğer şikârına benden çabuk yetişmiş ölüm!
Demek, bir amcamın oğlunda vardı, varsa, ümid...
Koşup hizâsına geldim: O kahraman da şehid.»

* * *

Şark'ın ki mefâhir dolu, mâzî-i kemâli,
Yâ Rab, ne onulmaz yaradır şimdiki hâli!
Şîrâzesi kopmuş gibi, manzûme-i îman,
Yaprakları yırtık, sürünür yerde, perîşan.
«Vahdet» mi şîârıydı? Görün şimdi gelin de:
Her parçası bir mel'abe eyyâmın elinde!
Târîhine mev'ûd-i ezelken «ebediyyet»,
Ey, tefrika zehriyle şaşırılmış giden, ümmet!
«Nisyân»a çıkan yolda mı kaldın güm-râh?
Lâ-havle ve lâ-kuvvete illâ billâh!

Hilvan, 12 Kânûnisânî 1340
(12 Ocak 1924)⁽¹⁾

(1) Rûmî tarih yılbaşısı Mart ayında başlarken, 1334/1918 yılı başından itibaren Kânûnisânî (Ocak) ayına alınmıştı. Fakat bu yeniliğe dikkat etmeyen (veya aldırmayan) Âkif Bey'in bazı mektuplarında olduğu gibi burada da, 1341 (1925) yılı başlamış olmasına rağmen 1340 tarihini attığı, bu şiirin 1925 yılı başında yazıldığı ve bundan sonraki dört şiirin altındaki tarihler için de aynı mülâhazanın dikkate alınmasının gerektiği kanaatindeyiz.

GECE

Üstâd-i hakîmim Ferîd Beyefendi'ye

Bütün kandillerin tehlîle dalmışlar... Şaşırdım ben:
 Nasıl ma'bed ki sun'un, sermedî bir secde gök kubben!
 Kapanmış, titriyor dünyâların haşyetle karşında;
 Melekler, sanki baş kesmiş, durur dâmân-ı Arş'ında.
 Ne rengârenk ubûdiyyetle, yâ Rab, hercümerc âfâk:
 Karanlıklar, ışıklar, gölgeler, lebrîz-i istiğrâk.
 Bu istiğrâk uyandırmaz mı, devrettikçe, ekvânı,
 Perîşan rûhumun inler harâb evtâr-ı îmânı.
 Perîşan: Çünkü yükselmiş değil feryâd-ı gümrâhım;
 Şu mahşer mahşer envârın biraz yol verse, Allâh'ım!
 Evet, milyarlar âlem vecde gelmiş bu'd-i mutlakta;
 Benim bîçâre gölgem çırpınır bir damla toprakta!
 Samîmîdir bütün gûş ettiğin âvâz hilkatten,
 Niçin göz yaşlarım haybetle dönsün sermediyyetten?

Diyorlar, hep senin şemsinden ayrılmış, bu ecrâmı...
 İlâhî, onların bir ân için olmazsa ârâmı;
 Nasıl dursun, benim bîçâre gölgem, senden ayrılmış?
 Güneşlerden değil, yâ Rab, senin sînenden ayrılmış!
 Henüz yâdımdadır bezminde medhûş olduğum demler;
 O demlerdir ki yâdımdan kopar beynimde bin mahşer!
 Tutundun kibriyâdan bir nikâb, uçtun nigâhımdan.
 İlâhî, bin tecellî berk ururken kible-gâhımdan,
 Vurur mihrâbdan mihrâba alnım şimdi hüsrandan;
 Tesellî bulmanın imkânı yok ferdâ-yı gufranla.
 Serilmiş, secdem inler durur yerlerde mi'râcî;
 Semâlardan gelir ummanların tehlîl-i emvâcî!
 Karanlıklar, ışıklar, gölgeler sussun ki, Allâh'ım,
 Bütün dünyâyı inletsin benim secdem, benim âhim.

Ömürler geçti, sen yoksun, gel ey bir tânecik Ma'bûd,
 Gel ey bir tânecik gâib, gel ey bir tânecik mevcûd!

Ya sıyrılısın şu vahdet-gâhı vahşet-zâr eden hicran,
 Ya bir nefhanla serpinsin bu hâsir kalbe itmînan.
 Hayır, îmanla, itmînanla dinmez rûhumun ye'si:
 Ne âfâk isterim sensiz, ne enfüs, tamtakır hepsi!
 Senin mecnûnunun, bir sensin ancak taptığım Leylâ;
 Ezelden sunduğun şehlâ nigâhın mestiyim hâlâ!(*)
 Gel ey sâkî-i bâkî, gel, Elest'in yâdı şâd olsun:
 Yarım peymâne sun, bir cür'a sun, tek aynı meyden sun!
 O lâhûtî şarâbın vahyi her zerremden inlerken,
 Bütün âheng-i hilkat bir zaman dinsin enînimden.
 Gel ey dünyâların Mevlâ'sı, ey Leylâ-yı vicdânım,
 Senin yâd olduğum sînende olsun, varsa, pâyânım!⁽¹⁾

Hilvan, 5 Kânûnisânî 1341
 (5 Ocak 1925)

(*) «Cânıma bir merhabâ sundu ezelden çeşm-i yâr,
 Öyle mest oldum ki gayrın merhabâsın bilmedim!»

Ahmed Paşa

(1) Son on dört mısraın yerinde, Sebülürreşad neşrinde, sonuncusu hâriç tamamen farklı olan şu on iki mısra vardır. «Gece»nin Şerif İçli tarafından, Hüseyinî makamında bestelenen mısraları, şiirin bu ilk şeklindeki 5-8. satırlardır (SR, c. 25, no. 633):

Gel ey Ma'bûd-i gâib, çok zamanlar var, cüdâyız biz;
 Çöküktür ma'bedim, dînim harâb-âbâddır sensiz!
 Bu vahdet-gâhı vahşet-zâr eden hicran tükenmez mi?
 Unutmaz, nâzenînim, nâzeninler eski hem-bezmi.
 Ezelden âşinânım ben, ezelden hem-zebânımsın;
 Beraber ahde bağlandık, ne olsan yâr-ı cânımsın;
 Ne olsam zerrenim, kalbimde hâlâ çarpar esrârın;
 Gel ey cânan, gel ey can, kalmasin ferdâya didârn.
 Çekildin, bir yıkık rû'yâya dönmüş kâinâtımdan...
 Peşimânım vücûdumdan, peşimânım hayâtımdan.
 Gel ey mihrâb-ı imânım, gel ey mescûd-i vicdânım;
 Senin yâd olduğum sînende olsun, varsa pâyânım.

HİCRAN

— Bu bir ma'bedse, çıırçiplak yakışmaz, sonra gâyet loş;
Gelen: Ma'bûd; ılık bul, yaygı bul, git başka yerden, koş!

Hemen bir kandil aldım komşulardan, bir de seccâde;
Dedim: «Gel şimdi mihmânım, sa'âdet-gâhın âmâde.»

Ne yanılmış hesâbım: Hiç kapımdan geçmez oldun bak!

İlâhî! Söktüm attım, işte hücrem şimdi çıırçiplak:
Ne âfâkında tek kandil, ne mihrâbında seccâde;
Ezelden bildiğin toprak, bütün varlıktan âzâde.
Serilmiş secdelerdir bekleyen yerlerde mihmânı;
Bu üryan şu'le dersen, sînemin pâyansız îmânı.
İlâhî! Bir hatâ ettimse, elvermez mi hüsrânım?
Güneşler doğdu, aylar doğdu, ben hâlâ perîşânım!
Çakar şimşeklerin karşımda, yırtar, çiğner âfâkı;
Henüz rûhum, fakat, bir yağmurun bin canla müştâkı.
Sen ey dilber ki, serpildikçe handen, fişkırrır, yer yer,
Semâlardan, zeminlerden şafaklar, lâleler, güller;
Şu öksüz yurda bir gülmez misin? Hâlâ yetîmindir;
Bütün yangındı indirdiklerin, bir gün de nûr indir.
Hayır, ben handeden geçtim, celâlin etmesin tehdîd,
Açar haşyetle donmuş her sücûdum renk renk ümmîd.

İlâhî! Pek bunaldım, nerde nûrun? Nerde gufrânın?
Cehennem gezdirip dursun mu âfâkımda hicrânın?
Evet, gafletti sun'um, lâkin insan gaflet etmez mi?
Yıkandım bir ömürdür döktüğüm yaşlarla, yetmez mi?
Gel artık, mâsivâ yok, şimdi yurdum Tanrı yurdumdur:
Tüten hücremde îmânım, yatan, yer yer, sücûdumdur.

Ne irfânımda bir iz var, ne vicdânımda, ey Yezdan,
O seccâdeyle kandilden sinen bîgâne rûhundan.

İlâhî sînemin çınlar durur yâdınla eb'âdı,
Ne yapsın âbidin sensiz bu vîran vahşet-âbâdı?
Nedir ma'nâsı, Ma'bûd olmadıktan sonra, mihrâbın,
Rükû'un, haşyetin, vecdin, bütün bîçâre esbâbın?
Harâb enkâz-ı îmandır, yatar haybetle yerlerde,
Ne bekler, sen geçerken pây-mâlin olmayan secde?
Bütün cevviyle, ecrâmıyle insin, târumâr olsun,
Nedir ma'nâsı bir kalbin ki, âfâkında sen yoksun!
Güneşler geçti, aylar geçti, artık gel ki, mihmânım,
Şuhûdundan cüdâ îmanla yoktur kalmak imkânım.

Hilvan, 10 Kânûnisânî 1341
(10 Ocak 1925)

SECDE

Şuhûdundan cüdâdır, çok zamanlar var ki, îmânım;
 Bu vahdet-zâra -güyâ!- geldim amma bin peşîmânım:
 Huzûr imkânı yok, dünyâyı etmiş cezben istîlâ;
 Ne hüsrandır, Îlâhî, ma'bedim, çepeçevre, vâveylâ!
 Derinlikler, kovuklar, kuytular, şellâleler, yarlar,
 Bulutlar, yıldırımlar, çöller, enginler, sular, karlar,
 Güneşler, gölgeler, aylar, şafaklar... Hepsi çılgılıkta;
 Gelir tarrâkalar çaktıkça ecrâmın karanlıkta!

Sabâ dağlarda Sûr üfler, coşar vâdîde bin mahşer;
 Denizler yükselir, seller döner, taşlar semâ' eyler.
 Ufuklar çalkanır, kaynar ziyâ girdâbı göklerde;
 Asırlar devrilir: Çamlar, çınarlar çırpınır yerde.
 Bütün zerrâtı sun'un bir müebbed neşveden serhoş;
 Sağım serhoş, solum serhoş, Îlâhî, ben ne yapsam boş!
 Ömürlerdir, gözüm yollarda, hâlâ beklerim, hâlâ,
 Şuhûd imkânı yok, coştukça hilkatten bu vâveylâ.

*
 * *

Hayır! Bir başka rûh esmiş ki, akşam, sermediyyette:
 Uyandım, fecre baktım, titriyor par par meşiyette.
 O coşkun na'ralar bî-tâb; o taşkın zerreler mahmûr;
 O tûfanlardan ancak terliyor maşrıktâ tek bir nûr.
 O gömgök kubbe, Sînâ rengi tutmuş, bir avuç toprak:
 Işıklar püskürürken, şimdi haşyetlerle müstağrak!
 O ecrâm, âh o gözler öyle fânîler ki Mevlâ'da,
 Dönüp bir kerre olsun bakmıyorlar artık eb'âda.
 Denizler, dalgalar, dağlar, ağaçlar, gölgeler dalgın...
 Îlâhî! Ürperen tek gölge yok bağrında âfâkin.
 Sabâ durgun, sular durgun, gölün durgun hayâlinde,
 Ne ma'nîdâr o gökler, kudretin bir vahyi hâlinde!

Bu vahdet-zâra dün baktım: Ne meyhâneydi cûşâcûş!
 Bugün rindânı gördüm: Başka bir peymânenen bî-hûş.
 Bütün dünyâ serilmiş sunduğun vahdet şarâbından;
 Benim mest olmayan meczûbun, Allah'ım, benim meydan!
 Bırak, hâsir kalan seyrende mi'râcım devâm etsin;
 Rükû'um yerde titrerken, huşû'um Arş'ı titretsin!
 İlâhî! Serserî bir damlanım, yetmez mi hüsrânım?
 Bırak, taşsın da çoştursun şu vahdet-zârî îmânım.
 Bırak, hilkatte hiç ses yok, bırak, meczûbunun feryâd...
 Bırak, tehîlim artık dalgalansın, herçi-bâd-âbâd!

.....
 Kıyılmaz lâkin, Allâh'ım, bu gaşyolmuş yatan vecde...
 Bırak, «hilkat»le olsun varlığım yek-pâre bir secde!

Hilvan, 15 Kânûnisânî 1341
 (15 Ocak 1925)

HÛSÂM EFENDİ HOCA

Nasılsa ismini duymuş ki bendegânından,
 Hüsâm Efendi'yi aldırmağ istemiş Sultan.
 İrâdeler geledursun, o, i'tizâr ederek,
 Saray civârına yaklaşmamış, değil gitmek.
 Bu izz ü nâz üzerinden epey zaman geçmiş;
 Günün birinde, Beşiktaş taraflarında bir iş,
 Sürüklemiş o havâlîye Mesnevî-hânı.
 Duyunca vak'ayı Abdülmecid'in erkânı,
 «Çağirtalım mı?» demişler; «evet» demiş, Hünkâr;
 Takım takım yola çıkmış hemen silâhşorlar.

Hüsâm Efendi henüz Dolmabahçe'lerde iken,
 Gelip yetişmiş adamlar, üçer beşer, geriden.
 — Efendimiz bizi gönderdi, çok selâm ediyor;
 «Görüşmek istiyorum, kendi istemez mi?» diyor.
 Uzun değil ki saray, işte dört adımlık yer;
 Hemen dönün, gidelim, hiç düşünmeyin bu sefer!
 Dönün, ricâ ederiz...

— Dinleyin, sabırlı olun:

Ben elli beş senedir teptiğim yegâne yolun,
 Henüz sonundan uzakken, tükendi gitti ömür;
 Tutup da bir geri döndüm mü, yandıgım gündür!

KIT'ALAR

KISSADAN HİSSE

Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!
 Beş bin senelik kıssa, yarım hisse mi verdi?
 «Târîh»i «tekerrür» diye ta'rif ediyorlar;
 Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?

RESMİM İÇİN

Toprakta gezen gölgeme toprak çekilince,
 Günler şu heyûlâyı da er, geç, silecektir.
 Rahmetle anılmak, ebediyet budur amma,
 Sessiz yaşadım, kim beni, nerden bilecektir?

RESMİM İÇİN

Bir canlı izin varsa şu toprakta, silinmez;
 Ölsen, seni sırtında taşır toprağın altı.
 Ey gölgeden ümmîd-i vefâ eyleyen insan!
 Kaç gün seni hâtırlayacaktır şu karaltı?

TEBRİK(*)

Gökten ay parçası hâlinde, o rahmet güneşi,
İndi âfâka bu akşam, bu mübârek akşam.
Ebedî kandili yandıkça, Hudâ'dan dilerim,
Parlasın dursun o îman senin alnında, Paşam!

TEBRİK

Dört taraftan akın etmiş de, nasıl çepçevre,
Saracaklarsa yarın Kâ'be'yi hüccâc-ı kirâm;
Öyle sarsın Paşa'mın ömrünü, Hak'tan dilerim,
Tutunup el ele yüzlerce mübârek bayram.

SAFAHAT İÇİN

«Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın.»
Derdim, sana baktıkça, a bîçâre kitâbım!
Kim derdi ki: Sen çok de senin arkana kalsın,
Uğrunda harâb eylediğim ömr-i harâbım?

RESMİM İÇİN

Dış yüzüm böyle ağardıkça ağarmakta, fakat,
Sormayın iç yüzümün rengini: Yüzler karası!
Beni kendimden utandırdı, hakîkat, şimdi,
Bana hiç benzemeyen sûretim manzarası!

(*) Velîni'metim Emîr Abbas Halîm Paşa Hazretlerine.

SA'DÎ'DEN TERCÜME

Bahâr olmuş, çemenler, lâleler, güller bütün bitmiş;
 Gülüm, bir sensin ancak bitmeyen hâlâ şu topraktan.
 Rebî'î bir bulut şeklinde ağlarken mezârında,
 Nihâyet öyle yaş döksem ki, artık sen de fişkırsan!

MEVLİD-İ NEBÎ

Ne lâhûtî geceymişsin ki teksin sermediyyette;
 Meşîmend doğan ferdâya hayrânım, ne ferdâdır!
 Işık nâmiyle vicdanlarda ondan başka bir şey yok;
 O bir sönsün, hayât artık müebbed leyl-i yeldâdır.
 Perîşan sözlerimden bıkma, hoş gör, yâ Resûlâllah,
 Kulun şeydâdır amma, açtığın vâdîde şeydâdır!

ÇOCUKLARA

Ne odunmuş babanız: Olmadı bir baltaya sap!
 Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz.
 Meşe hâlinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;
 Gelen incelmış adam devri, hemen yontulunuz.
 Ama dikkatli olun: Bir kafanız yontulacak;
 Sakın aldanmayın: İncelmeye gelmez kolunuz!⁽¹⁾

(1) Mehmed Âkif Bey, 17 Aralık 1929'da merhum Mâhir İz Bey'e yazdığı mektubunda, geçen kışın iki oğlu ile birlikte çektiği bir fotoğrafın arkasına yazdığını söyleyerek, bu manzumenin ilk şekli olduğu anlaşılan şu dört mısraı göndermiştir:

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap!
 Ona siz çekmeyiniz, sonra ateştir yolunuz.
 Meşe hâlinde yaşanmaz, o devirler geçti;
 Pek de incelmeyiniz, sâde biraz yontulunuz.

BİR ARÎZA(*)

Ey Bâd-i Sabâ, uğrayacaksın ya şimâle?
 Bilmem, bir işim var, sana etsem mi havâle?
 Vaktâ ki sekiz yüz mili bir nefhada geçtin;
 Vaktâ ki bizim yerleri rü'yâ gibi seçtin;
 Dikkatle bakın: Marmara'nın göğsüne yatmış,
 Sırtındaki örtüyse bütün zümrüde batmış,
 Bir, Heybeli, derler -bileceksin- ada vardır,
 Etrâfi da az çok ona benzer adalardır...
 Gördün ya? Evet. Şimdi bu sâhilde biraz dur;
 Herkes gibi Abbas Paşa'nın köşküne başvur.
 Sen yolcu adamsın, bakan olmaz ki kusûra...
 Arz ettirerek ismini, çıktın mı huzûra,
 Hilvanlıların hepsinin ihlâsını, ilkin,
 Bir bir sayıver. Bitti mi defter, de ki:

«Lâkin,

Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var,
 Manzûm sayıklar gibi manzûme sayıklar!
 Zannım, mütekâid şuarâdan olacak ki:
 Hiçbir yenilik yok, herifin her şeyi eski.
 Hâlâ ne sakaldan geçebilmiş, ne bıyıktan;
 Âsârı da memnun görünür köhne kılıktan.
 Hicrî, kamerî ayları ezber sayar amma,
 Yirminci asır zihnine sığmaz ne muamma!
 Ma'mûre-i dünyâyı dolaştıysa da, yer yer,
 Son son, «Hadi sen, kumda biraz oyna!» demişler.»

Yâhu! Sorunuz bir: Bakalım tâkati var mı?
 Kaynarken adam oynamak ister mi? Sarar mı?
 Ey Heybeli iklimine kıştan çekilenler,
 Ey Afrika temmûzunu efsâne bilenler!

(*) Velîni'metim Emîr Abbas Halîm Paşa Hazretlerine.

Ey yağ gibi üç çifte kayıklarla kayanlar,
Ey Maltepe'den Pendik'i bir hamle sayanlar!
Ey çamların altında serilmiş, uzananlar!
Ey her nefes aldıkça ömürler kazananlar!

Siz, camları örter, sakınırken cereyandan;
Biz, bodruma sarkar da kaçarken galeyandan!
Siz, mercanın a'lâsını attıkça şişerken;
Biz, kumda çirozlar gibi piştikçe pişerken!
Siz, Marmara âfâkını dürbünle süzerken;
Biz, poyrazı görsek diye, damlarda gezerken!
Siz, yelkeni açmış, suyun üstünden akarken;
Biz küplere binmiş, size hasretle bakarken!
İnsâf ediniz: Kopmayacak şey mi kıyâmet?
Elbette kopar. Dinle Paşa'm, ceddine rahmet:

Ben Heybeli'den vazgeçerim şimdilik, ancak,
Üç beş gün için pek hoş olur Remle'de kalmak.⁽¹⁾

Hilvan, 1 Ağustos 1345 (1929)

(1) Mehmed Âkif Bey'in yine Abbas Halim Paşa'ya hitâben yazılmış ve bunun devamı olan ikinci bir «Arıza»sı daha vardır. (Bkz. "Ek")

BİR GECE

On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi,
 Kumdan, ayın ondördü, bir öksüz çıkıverdi!
 Lâkin, o ne hüsrandı ki: Hissetmedi gözler;
 Kaç bin senedir, halbuki, bekleşmedelerdi!
 Nerden görecekler? Göremezlerdi tabî'î:
 Bir kerre, zuhûr ettiği çöl en sapa yerdi;
 Bir kerre de, ma'mûre-i dünyâ, o zamanlar,
 Buhranlar içindeydi, bugünden de beterde.
 Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta;
 Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdi!
 Fevzâ bütün âfâkına sarmıştı zemînin,
 Salgındı, bugün Şark'ı yıkan, tefrika derdi.

Derken, büyümüş, kırkına gelmişti ki öksüz,
 Başlarda gezen kanlı ayaklar suya erdi!
 Bir nefhada insanlığı kurtardı o ma'sûm,
 Bir hamlede Kayserleri, Kıs râları serdi!
 Aczin ki, ezilmekti bütün hakkı, dirildi;
 Zulmün ki, zevâl aklına gelmezdi, geberdi!
 Âlemlere, rahmetti, evet, Şer'-i mübîni,
 Şehbâlini adl isteyenin yurduna gerdi.
 Dünyâ neye sâhipse, onun vergisidir hep;
 Medyûn ona cem'iyeti, medyûn ona ferdi.
 Medyûndur o ma'sûma bütün bir beşeriyet...
 Yâ Rab, bizi Mahşer'de bu ikrâr ile haşret.

Hilvan, 11 Rebûlevvel 1347
 (28 Ağustos 1928)

NE ESER NE DE SEMER

«Ölen insan mıdır, ondan kalacak şey: Eseri;
Bir eşek göçtü mü, ondan da nihâyet: Semeri.»

Atalar böyle buyurmuş, diye, binlerce alın,
Ne tehâlûkle döker, döktüğü biçâre teri!
Şu bekâ hırsına akl erdiremem, bir türlü,
Sorsalar, bence, temâyüllerin en derbederi:
Hadi, toprakta silinmez bir izin var, ne çıkar,
Bağlı oldukça telâkkîye hakîkî değeri?
Dün, beyinlerde kıyâmet koparan «hikmet»i al,
Bugünün zevkine sor: Beş para etmez ciğeri!
Gündüzün, başların üstünde gezen «şâheser»in,
Gece, şâyed, arasan, mezbeledir belki yeri!
İsteyen almaya baksın boyunun ölçüsünü,
Geri dur sen ki, peşîmân atılanlar ileri.
Bilirim: «Hep de semermiş!» diyecek istikbâl,
Tekmelerken şu kabarmış sıra kümbeltileri.
O ne çok bilmiş adamdır ki: Gider sessizce,
Ne esermiş, ne semer, kimsenin olmaz haberi!

Hilvan, 21 Mart 1346 (1930)

DERVİŞ AHMED(*)

«Bir ömürdür içiyorsun, bırak artık şunu!» der;
 Derviş Ahmed bu hidâyetle hemen tövbe eder.
 Ama bir tövbe ki: Binlikleri çarpar duvara;
 Tas, çanak, testi, perîşan, serilir tahtalara.
 Rakı tûfânı, su girdâbı alırken odayı;
 Anaforlarla dönerken mezeler firdolayı;
 Bir kerâmetle dedem postu oturtup sedire,
 Oradan, mest-i zafer, bakmaya başlar seyire.
 Başlar amma, pek uzun boylu seyirden bıkkılır...
 Derviş Ahmed de bizim, öğleye varmaz, sıkılır.
 Kalkar, olmaz, yatar, olmaz, döner, olmaz dediği;
 Neyle doldursa o bir türlü kapanmaz gediği?
 Zikreder, vahdete girsem diye zorlar, giremez;
 Hû çeker, sîne döver, hiçbiri eğlendiremez.
 Sâ'atin ömrü soluktan da kısayken, hani, dün,
 O, ne yıllar devirir, sâniye geçtikçe bugün!
 Devrilen devriledursun, dedem «illâllah!» der;
 Camı sarsar, damı sarsar, tepinirken ter ter!
 Bu kadar velvele oynatsa yerinden ya biraz,
 Ne harun şey ki «zaman» hiç yürümez, hiç tınmaz!

Derviş Ahmed, bu sefer, «ben yürürüm!» der mi sana!
 «Aman Ahmed'im, bana baksana!
 Bozacak mısın yine tövbeni?

Kıracak mısın yeniden beni?
 Sakın Ahmed'im, gideyim deme.»

Cezbe kuvvetlice gelmiş ki dışardan dedeme,
 Bu, içinden kabaran sesle hiç irkilmeyerek,
 Hak erenler yola bir düşme düşer: Yelyepelek!

(*) Tefvik Neyzen'in üçbin dörtyüzüncü tövbesinden isti'fâsı münâsebetiyle.

«Derviş Ahmed! Gidiyorsun ya, sakın sapma sola!
 İşte bak, dirseğe geldin, göreyim şimdi: Mola!
 Bu gidiş hayır değil Ahmed'im,
 Dayan Ahmed'im, dikil Ahmed'im!
 Aman Ahmed'im, göreyim seni,
 Dayan Ahmed'im, göreyim seni!»

Lâkin aldırılmıyor Ahmed, cereyanlar müdhiş;
 Karnı irkilse, bacaklar gidecek, hem ne gidiş!
 «Ne o? Meyhâneye geldin mi? Sakın girme, dayan!
 Aman Ahmed'im, sonu pek yaman!
 Kuzum Ahmed'im, gireyim deme!
 Mola istemem, vereyim deme!
 Asıl Ahmed'im, kasıl Ahmed'im!
 Bu geçit belâ, asıl Ahmed'im!
 O ne batmalar, ne boğulmalar!»

Asılır, boş, kasılır, boş, dedem en sonra dalar.
 «Bâri meyhâneye düştün, be mübârek derviş,
 İçmeden geç ki desinler: Dede Sultan ermiş!
 Hadi Ahmed, hadi yavrum, hadi son bir gayret!...»

«Lâkin Ahmed, bu ne gayret, ne tahammül, hayret!
 Sen kurul lök gibi meyhâneye, ser postu, otur;
 Yan, tutuş, sonra dayan: Dağ gibi dur, taş gibi dur!
 Dağ demiş, taş demişim, doğru mu lâkin? Ne gezer!
 Onu bir zelzele sarsar, bunu bir dalga ezer.
 Seni kaç zelzeledir yokladı hiç sarsamadan;
 Koca arslan, hani, övmüş de yaratmış yaradan!
 Öyle bir tövbe geçirdin ki, hakikat, değdi;
 Az belâ mıydı, seher vakti, o tûfan neydi?
 Çığnedin dalgayı, girdâbı çıkardım daraya;

Postu Cûdî'ye yanaştırdın, atıldın karaya.
Sallamış tekme yi bir mülke, diyorlar, Edhem;
Yumruk atmış mı yarım binliğe? Hiç zannetmem!
Hak erenler, iyi bak kendine, mikdârını bil:
Sendedir nüsha-i kübrâ, okumuşlarda değil!
Sen ne cevhersin, a devletli, ne cansın, bilsen!
Aba altındaki sultanlara sultansın sen.
Sen ki Kevser dağıtan Haydar'a kulsun ancak,
Sana ısmarlamayan, kimlere ısmarlayacak?....

.....
Hadi evlâd, Dede Sultan ne içer, bir sor ki...
Doldurun dervişe benden iki binlik, Yorgi!

Hilvan, 1 Eylül 1346 (1930)

SAİD PAŞA İMÂMI(*)

Coşar âvîzeler artık, köpürür kandiller;
 Bu ışık çağlayanından bütün âfâk inler!
 Yalının cebhesi, Ülker gibi, baştan başa nûr;
 Nîm açık pencereler, reng ü ziyâdan mahmûr.
 Al, yeşil, mâvi fenerlerle donanmış kıyıları;
 Serv-i sîmînler atılmış suya, titrer par par.
 Dalgalardan seken üç çifte kayıklar sökerek,
 Süzülür sâhile, şâhin gibi, yüzlerce kürek.
 Bir taraftan bu akın yükseledursun karaya;
 Bir taraftan dökülür öndeki saflar saraya.
 Rıhtımın taşları, zümrüt gibi, İran halısı:
 Suda bitmiş çemen, üstünde de Sultan Yalısı!

Renk renk açmış o başlar, biriken mahşere bak:
 Fes, arâkiyye, sarık, yazma, bürümcük, yaşmak,
 Taylasan, takke, nazarlıklı hotoz, âbânî,
 Mâvi boncuk, oyanın türlüüsü, dal dal yemeni....
 Ama birçokları da'vetli değilmiş, kime ne?
 Bu açılmaz kapılar, şimdi, açık her gelene.

Avlu, dış bahçe, harem bahçesi, taşlık, yer yer,
 Medd ü cezrin ebedî sâhası: Boy boy siniler,
 Ki donandıkça o başlarla, hemen, çepçevre,
 Tablalar, aydede çıkmış gibi, başlar devre!

Yayılr baygın, ılık bir buğu, bir tatlı duman;
 Çözülür büsbütün âvâre sınırlar o zaman.
 Kafalar tütsüyü aldıkça döner, mest-i hayât;
 İki el bir baş için, kim kime artık? Heyhât!

Orta katlar, sofalar, belli ki da'vetililere:
 Sofralar tahtanın üstünde değil bir kerre;

(*) Ahlâkı da sesi gibi ilâhî olan bu adamı çocukluğumda bir kere dinlemiştim. Said Paşa'nın kim olduğunu bilemiyorum.

Bir de, oldukça merâsimle mükellef huzzâr;
Sonra, kalkıp oturanlar bütün ashâb-ı vakâr.

Yatsı bir hayli geçer, çifte ezanlar verilir;
Yazma seccâdeler artık yere, boy boy, serilir.
Doğrulur Kible'ye herkes, kılınır şimdi namaz;
Derken «âmin!» çekilip arz edilir Hakk'a niyaz.
— Başlayın Mevlid'e!

— Lâkin, hani? Mevlid-han yok!

— Sordurun!

— Hiç de gören bir kişi, bir tek can yok!

— Üsküdar'dan gelecek sözde, olur şey mi ki bu?
Bâri söz verme...

— Adam sen de, bırak meczûbu!

— Bence aynıyle kerâmet delinin gelmediği:

Şu ilâhîcilerin hepsi okur ondan iyi.

— Bilemem.

— Dinlediniz şimdi...

— Evet, çok yüksek...

Ama hazretle kıyâs etmeye gelmez.

— Ne demek?

— O anaç bülbüle eş beslemez artık yuvalar.

— Pek uçurdun, a beyim!

— Yok, ben uçurmam, o uçar.

Sâde bir gelse... Fakat gelmedi, bilmem ki neden?

— Beklemek nâfile, hâlâ ne gelen var, ne giden!

— Harem ağsında haber...

— Anlayabilsek, ne diyor?

— Okuyun, beklemeyin emrini tebliğ ediyor.

Gâlibâ Vâlide Sultan gazab etmiş hocaya...

— Gazab ettiyse, çanak tuttu herif, doğrusu ya.

Bir saray halkını -sultanla berâber- hiçe say;

Bunca da'vetliyi, da'vetsiz beklet bir alay;

«Oyun ettim size; hey sersem adamlar!» diye, gül!

Çekilir nağme değil... Neymiş, anaçmış bülbül!

— Kim bilir, özrü mü var?

— Dinleyemem varsa bile!

Başlanır Mevlid'e mu'tâd olan âdâbıyla;
 Önce tevhîd okunur, gaşy ile dinler herkes.
 O, güzel, sonra, müessir, sekiz on parlak ses,
 Kimi yerlerde ilâhî, kimi yerlerde durak;
 Kimi yerlerde cemâ'atle beraber çoşarak,
 Kalan üç bahri terennümle, çekerken «âmîn!»
 Ta uzaklarda çakar zulmet içinden bir enîn.
 Gecenin kalbi durur; ürperir inler, cinler;
 Açılan pencereler, göz kulak olmuş, dinler.
 O enîn karşığı sâhilden açılmaz mı biraz,
 Sûr-i Mahşer gibi sesler çıkarır, şimdi, Boğaz!
 Tutuşur, cebhe-i Sînâ'ya döner, sîne-i cev:
 Sanki yüzlerce yanık ney savurur, yer yer, alev!
 Kayalardan, kıyılardan bir ateştir çağlar:
 Lâhn-i Dâvûd ile inler yine gûyâ dağlar!
 Âh o kudsî nefes eşbâha ederken sereyan,
 -Karalar vecd ile pür-cûş, sular pür-galeyan-
 Dem çekip, dem tutarak etmeye başlar feryâd,
 Boğaz'ın her tarafından bir İlâhî inşâd:

«Sultân-ı Rusûl, Şâh-ı Mümecced'sin, efendim!
 Bîçârelere devlet-i sermedsin, efendim!
 Menşûr-i «Le amrûk»le müeyyedsin efendim!
 Dîvân-ı İlâhî'de ser-âmedsin, efendim!
 Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin, efendim!
 Hak'tan bize Sultân-ı Müeyyed'sin, efendim!»⁽¹⁾

.....
 Kesilir, gitgide, tadrîc ile sesler artık,

(1) Şeyh Gâlib'in meşhur «Na'»ından alınmış altı mısra... «Le amrûk» ifâdesi ile Hicr (15) sûresinin 72. âyetinin başında Cenâb-ı Hak, Resûl-i Ekrem Efendimiz'in ömr-i sa'âdetleri-ne kâsem ettiğine işaret edilmektedir: «Ey Muhammed! Senin hayatına and olsun ki...»

Aktarır sâhile mevlidciyi bir köhne kayık.
Koşarak, doğruca mâbeyne alır karşı çıkan;
«Nerde kaldın, hoca? der, Vâlide Sultan o zaman,
Sen de kalleşlik edersen, bize eyvahlar ola!»

— Henüz akşamdı ki, gelsem diye, düştüm de yola,
Yürüdüm haylice... Derken -hele sen kısmete bak!-
Öteden karşıma bir yaşlıca hâton çıkarak,
«Azıcık dursana, oğlum!» dedi. Durdum, nâçar.
— Göğsün îmanlıya benzer, sana bir hizmet var,
Ama reddetme ki, zâten beni mahvetmiş ölüm:
Bir perîşan anayım, dağ gibi evlâd gömdüm!
Kızımın cânı için, bâri bu kırkinci gece,
Şöyle bir Mevlid okutsam, diyorum, kendimce.
Nasil etsem? Okuyan çok ya, benim yufka elim...
Hocasın, elbet okursun; hadi oğlum, gidelim.
Ne olur bir yorulursan, hadi, bekletme, günah!
Sen benim yavrumu şâd et ki, rızâen li'llâh,
İki dünyâda azîz eylesin Allah da seni.

Hâtonun sözleri divâneye döndürdü beni;
Ne saray kaldı hayâlimde, ne sultan, ne filân;

«Çile dolsun, yürü öyleyse, dedim, oldu olan!»
Size yüzlerce adam Mevlid okur benden iyi,
Ama bîçâre kızın, bağı yanık, anneciği,
Yoklasın merdini, nâ-merdini, insan diyerek,
Eli yüzlerce heyûlâya deyip boş dönecek!
Fukarânın seneler, belki, siler göz yaşını;
Hangi taş pekse, hemen vurmaya baksın başını,
Elin evlâdına yanmaz parasız bir kimse!
Çâresizdim sizi bekletmede, beklettimse.
— Hoca! der Vâlide Sultan, beni ağlatma, yeter!
Yeniden Mevlid okursun bize, da'vâ da biter.⁽¹⁾

Hilvan, 15 Haziran 1347 (1931)

(1) "Said Paşa İmamı" veya "Mevlidge Hasan Efendi" diye tanınan Hasan Rıza Efendi (öl. 1890) için bkz. "Hoş Sadâ" ve "Diyânet İslâm Ansiklopedisi".

YİNE KİT'ALAR

RESİM İÇİN

Beni rahmetle anarsın ya, işitsen, bir gün,
 Şu sağır kubbede, hâib, sesimin dindiğini?
 Bu heyûlâya da bir kerrecik olsun bak ki,
 Ebediyyen duyayım kabrime nûr indiğini.

Hilvan, 10 Teşrînisânî 1347
 (10 Kasım 1931)

NEFS-İ NEFİS

Beşerin taptığı bir kendisinin heykelidir;
 Dinlemem, etse de Allâh'ı bütün gün takdîs.
 Ben bu mel'un putun uğrunda geberdim, hâlâ,
 Kabaran kokmuş içimden: «Yaşasın nefs-i nefis!»

Hilvan, 12 Temmuz 1348 (1932)

YAŞ ALTMİŞ!

Hudâ râzî değil, halk istemez, hilkat «gebersin!» der;
 Şu benden hoşlanan kim? Yoksa, hâşâ, ben mi hoşnûdum?
 Hayâtımdan inerken, bir bir, altmış perde karşımda,
 Utanmak bilmedim kendimden olsun, esnedim durdum!
 O inmiş perdeler tekrâr açılsın, aynıdır te'sîr;
 Bu hayvanlıkla artık ben de insandan mı ma'dûdum?

Hilvan, 4 Ağustos 1348 (1932)

NEVRUZ'A

İhtiyar amcanı dinler misin, oğlum, Nevruz?
 Ne büyük söyle, ne çok söyle; yiğit işde gerek.
 Lâfı bol, karnı geniş soyları taklîd etme;
 Sözü sağlam, özü sağlam adam ol, ırkına çek.

Hilvan, 15 Teşrînisânî 1348
 (15 Kasım 1932)

NERDESİN

Lâ-mekânlarda mısın, neredesin, ey gâib îlâh?
 Dönerim enfüsü, âfâkı ezelden beridir.
 Serpilip kubbene donmuş, o ışık damlaları,
 Seni, yer yer arayan yağlarımın izleridir!

Hilvan, 19 Teşrînisânî 1348
 (19 Kasım 1932)

TEK HAKÎKAT

Tek hakîkat var, evet, bellediğim dünyâdan,
 Elli, altmış sene gezdimse de, şaşkın şaşkın:
 Hepimiz kendimizin, bağı yanık, âşıkıyız;
 Sâde, i'lânı çekilmez bu acâib aşkın!

Hilvan, 17 Temmuz 1349 (1933)

HAYAT ARKADAŞIMA

Seni bir nûra çıkarsam, diye, koştum durdum,
 Ey, bütün dalgalı ömrümde, hayat arkadaşım!
 Dağ mıdır, karşı gelen, taş mı, hep aştım, lâkin,
 Buruşuk alnıma çarpan bu sefer kendi taşım!

SAN'ATKÂR

– *Mister Archibald Bullok Roosevelt Cenablarına* –(*)

Şu mâcerâyı işittim birinden, üç sene var,
Olur ki dinleyecek bir meraklı kimse çıkar.

..... Zevâli beş geçe, Boston'dan ayrılınca tiren,
Vagonda volta vuranlar dağıldılar birden.
Demek: Sekiz kişilik hücre, şimdi, sâde benim...
O halde yan gelirim, dinlenir başım, beynim.
Dışarda vecd ile dönsün semâ, ufuk, toprak,
Gömüldüğüm köşe sâbit değil mi, sen şuna bak!
Aman ne zümrüt ağaçlar!.. Ne dalga dalga ekin!..
Çiçek mi, ev mi?.. Ne köyler: Şehir kadar zengin!..
Yolun güzelliği lâkin!.. Aman ne manzaralar!..
Ne çok da fabrika!..

Derken, içim yavaşça dalar;
Deminki hâtıralardan ne iz kalır, ne de yer.

Batar, çıkarken uzaklarda ben zavallı meğer,
Bizim sekiz kişilik hücre durmamış yalnız:
Meğerse karşıma doğmuş ki bir civan yıldız,
Nazar -kamaştığı berkiyle bî-mecâl-i şühûd-
Kalır ayaklarının ta ucunda gaşy-ı sücûd!
Yanında -âşığı hiç şüphesiz yok- sevimli, kibar,
Bütün hutûtu yüzün gösterir ki: San'atkâr;
Uzunca boylu, ağırbaşlı, bir necîb erkek.

(*) Vaktiyle Amerika'da iki defa reisicumhûr intihâb edilen meşhur Roosevelt'in oğludur. Afrika'daki bir münzevinin, böyle, Yeni Dünya evlâdından birine eser ithâfına kalkışması garîp görünmesin: Şerif Muhyiddin Beyefendi Newyork'ta iken, bu asil genç kendisine karşı ihlâsın, mihmanperverliğinin, biz Şarklıları bile hayran edecek derecesini gösterdi. Bunun için gıyabî minnetdârıyım.

Bu çifte kumrular ürkerse, pek yazık, diyerek,
 Köşemde ben yine sessizce bir zaman tünedim;
 Lüzûmu hiç bile yokmuş ya, sonradan denedim!
 Bulutlu gözleri cânanda, kendi müstağrak;
 Fezâ yıkılsa, kızın rûhu belki duymayacak!
 Bu âşığınsa -vakûr alnı çizgi çizgi fütûr-
 Derin bakışları dalmış semâya dûrâdûr.
 O, şimdi cevvi süzerken, yanında Leylâ'sı,
 Gözünde kurduğu âtilerin heyûlâsı,
 Senin bu gölge vücûdunla nerden uğraşacak?
 Unut da kendini artık, ne söylüyor, kıza bak:
 — Emîr! O sonraki üç parça yok mu, pek müdhiş;
 Bu şâheserleri ömründe sahne dinlememiş.
 Nasıl, bulutlara yangın verir de yaz güneşi,
 Yakarsa gökleri şimşeklerin serî' ateşi;
 Senin de çalmadı parmakların, tutuşturdu,
 Ziyâ adımları altında haykıran ûdu!
 Ne hisle inledi karşında sîneler, bilsen,
 Kümeyle tellere birden alev dökerken sen!
 Kanar, yanar gibi yüzlerce bülbülün kalbi,
 O perde perde tüten nevha neydi, yâ Rabbi!
 Evet, bizim medenî Garb'ın ilk işittiği ses,
 Çölün yanık yüreğinden kopup gelen bu nefes,
 Nidâ-yı Hak gibi edvârı haşreden bu hitab.

Hudâ bilir ki, inerken o yıldırım mızrab,
 Gelirdi hep bana: «Mısır'ın, Irâk'ın, İrân'ın,
 Tihâme'nin, Yemen'in, Gazne'nin, Buhârâ'nın,
 Hülâsa, Hind ile Sind'in serâb-ı mâzîsi,
 Duman duman, tütüyor her harâbeden hissi!»
 — Fakat, bu sözleri aczim nasıl benimseyecek?
 Teşekkür etmeye insan hicâb eder...

— Ne demek?

Tevâzu'un da olur bir nisâbı, haddini bil!

— Benimse ancak odur bildiğim.

— Hiç öyle değil!

Dehânı gizlemenin artık ihtimâli mi var?

Bugünkü konseri hayretle dinleyen kafalar,

-Ki san'atin yaşayan bellibaşlı devleridir-

Ne manzaraydı: Nihâyet, eğildiler bir bir!

Zaman zaman kopan alkışların içinde, hele,

Godoski'nin seni tebrîk edip de hürmetle;(*)

«Emîr! O kudrete eş varsa, nerde, bilmiyorum,

Ne muhteşem çalıyorsun! Seninle mağrûrum.

Bütün senâların üstündesin, bugün» demesi,

O şâheser ki tutulmuştu herkesin nefesi!

— Sever fakîri de...

— Yok yok, değişmedikçe şiâr,

Fakîri hiç seven olmaz: «Dolar sever bu diyâr.»

Senin diyârını bilmem, o başka olsa gerek?

— Hayır, bir at başıdır varsa farkımız, pek pek!

— O halde, aynı kopuklarmışız, felâkete bak!

— Fakat, Godoski'yi lâıyk değildi hırpalamak.

Bırak, uzaklara hâkim dehâ-yı san'atini,

Görür yakındakiler rûhunun asâletini.

Onun da yoksa duyan kalbi sînesinde eğer,

Vücûd-i hilkate bir mi'deden kefen çekiver!

— Peki! Öbürleri? Onlar da sanki dostun mu?

— Değil.

— Ne söylediler sonradan, unuttun mu?

«Bu türlü bir viyolonsel işitmedikti, Emîr!(*)

Büyük dehâlar eder böyle nâdireni teshîr,

Küçük dehâları sarsan bu kanlı, canlı sazı,

(*) Zamanın en büyük müsiki-şinâslarından olmakla beraber, piyano üzerinde en muazzam san'atkâr.

(*) Viyolonsel yâhud çelo, kemandan dört kere daha büyük, on dört kere daha güç bir sazdır.

Şu var ki, hârika âlemde: Üdunun tarzı.
 Evet bizim çelo gâyet belâlî, çok müşkil,
 Fakat, kemâlini bulmuş, bu, lâkin, öyle değil:
 Bütün tekâmüle âsî bir ibtidâî saz,
 O çağlayan gibi sesler bu sîneden taşamaz,
 Ne olsa nâfile!.. derken, muhîti susturdun:
 Göründü nâ-mütenâhî, zaman zaman ûdun.»
 Peki! Cemîle mi bunlar?

— Nedir ya?

— Merhamet et,

Riyâyâ benzeyecek, korkarım ki mahviyyet!
 Dehâna sâhib ol artık!..

— Dehâyı, şimdi, bırak,

Kemâle yaklaşabilmek hayâlî benden uzak!

— Nedir bu, aynı soğuk perdelerde, aynı karar?

— Şudur ki: Yükselmez kollarıyla san'atkar;

Dehâ için kanat ister, benimse yok kanadım.

— Senin mi yok kanadın? Hızlı söyle, anlamadım!

Demin, şevâhik-ı san'at bulunca pâyânı,

Nasıl süzöldün aşarken hudûd-i imkânı?

Ne türlü yol bulabildin bu seyri temdîde?

Yayan dolaşmadın elbette lâ-tenâhîde!

Kanatsızım demen artık tuhaf değil mi biraz?

Birer kanat da o, yâdımda çırpınan, iki saz.

Aceb, hayâlî tararken semâ-yı ilhâmı,

Cenâhı dört açılır böyle bir dehâ var mı?

Nebîlerin damarından damarlarındaki kan;

O kanda bir galeyan: Şark'a en temiz heyecan.

Peyinde, herbiri a'sâra hâkim, ecdâdın;

Önünde, şimdiden âtîyi peyleyen yâdın...

Şu yurda geldi mi, bilsem, senin kadar mes'ûd?

— Sa'âdet öyle mi? Yok yok, serâba verme vücûd!

Çocukluğumda, evet, bahtiyâr idim cidden,

Harîm-i âilenin farkı yoktu cennetten.
 Eşikten atladığım gün değişti, lâkin, cev;
 Kuşattı parçalanan Şark'ı bir duman, bir alev.
 Durur mu, almış ateş hânümânı bir kere?
 Bütün mefâhiri târîhimin serildi yere;
 Harâbe kalmadı hattâ o şanlı mâzîden!

Meğer, bu haybetin altında kıvranırken ben,
 Kopar kopar da gidermiş o lîme lîme diyar!
 Dönünce arkama, baktım: Ne yer durur, ne de yâr,
 Yabancı ellere geçmiş, birer birer, hepsi;
 Kalan şu kubbede, hâsîr bir ümmetin ye'si!
 — O ye'si inletiyordun, değil mi, ûduna sen?
 — Değil ki ûdu, bütün kâinâtı inletsen,
 Figâna söyletebilmek bir ızdırâbı, hayâl!
 Diyordu şâiri Hind'in o feylesof İkbâl:
 «Heyecâna verdi gönülleri,
 Heyecanlı sesleri gönlümün;
 Ben o nağmeden müteheyyicim:
 Ki yok ihtimâli terennümün.»

Benim de kalb-i harâbımda duyduğum hicran,
 Henüz duyulmadı mızrâbımın lisânından.
 O bir «semûm», onu nerden duyursun üç beş «âh»?
 Duyurmuyor ki, demin pek görünmedin âgâh,
 Neşîdeler okudun bil'akis sa'âdetime!
 Gücenme hayret edersen bu mazhariyyetime!
 Gücenme, anla nihâyet ki: Bir belâ-zedeyim,
 Kader dedikleri unsurla pençeleşmedeyim.
 Kolum, kafam, gece gündüz didişmeden bî-tâb;
 Ayaktayım henüz amma, serildi, gitti şebâb.
 Serildi, hem de nasıl bir zamanda, haybete bak:
 Zafer hayâlini geçtim, halâs ümîdi uzak!

Helâki boyladı âtiye attığım her adım;
 Değilse, hangi hezîmet çıkar ki, uğramadım?
 Yığınla kül kesilen yurdumun hayâleti mi?
 Vatansız ümmetimin derbeder sefâleti mi?
 Hazan yeliyle harâb öksüz âşiyânım mı?
 Fezâyâ savrulan âvâre hânümânım mı?
 Yerinde yeller esen ma'bedim mi, türbem mi?
 Civârı çöl kadar ıssız harîm-i Kâ'be'm mi?
 İçin için kanayan dînimin serilmesi mi?
 Bu his harâbesi üstünde baykuşun sesi mi?
 Hülâsa, görmediğim cilve hangi fâciadır?
 Yarınki perdeyi bilmem, o şimdilik bir sır;
 Fakat, bugünkünü dinlersen, ihtisâr edeyim:

Sularla engine düşmüş bir eski teknedeyim;
 Hayâta avdetimin, gâlibâ, yok imkânı.
 Nedir ki, âilemin en muazzez erkânı,
 Yanımdalar ya, ne olsak berâberiz... derken,
 Kopan borayla bizim tekne ayrılır da hemen,
 Birer birer dağılır her çatırdayan kemiği.

Kazâ sürükleyedursun hayâl olan gemiyi...
 -Hayır, hayâli de yok gör ki şimdi meydanda-
 Şu ben ne uğraşırım kaldığım bu ummanda?
 Tutduğum iki bîçâre tahta parçasıdır,
 Nasıl bu dağ kesilen dalgalarla çarpışılır?
 Bulutların yayılır perde perde kâbûsu;
 Çöker fezâlara artık leyâlin en koyusu.
 Sağım, solum, önüm, arkam yığın yığın zulmet;
 Ne gâye belli, ne mevki', ne veche var, ne cihet.
 Döner döner çıkamam, ye's içinde kıvranırim;
 Mezâra canlı giren bir zavallıyım sanırım!
 Zamân olur, kabaran dalgalarla savrulurum;

Zamân olur, açılan bir cehennemî uçurum,
 İner benimle berâber fezâyı inleterek;
 Zamân olur, bulut altında gizlenen şimşek,
 Deşer de zulmeti, bir sahne gösterir ki, inan,
 Bütün bütün beni bîzâr eder hayâtımdan:
 «Kaderle pençeleşilmez, ecelse beklediğim,
 Şu tahta parçalarından tecerrüd etmeliyim...
 Yeter boğuştuğum artık...» derim... Hayır, duramam,
 Taş olsa baş vururum, intihâra baş vuramam!
 Batar, çıkar, giderim...

— Söyledim ya, şimdi, Emîr,
 Nebîlerin kanı rûhunda hükmeden te'sîr.
 — Evet, batar, çıkarım -gâlibâ- ilerlemeden,
 Senin «kanat» dediğin tahtalarla hâlâ ben!
 O tahtalar ki, bir onlar elimde, varsa, kalan,
 Yıkık şebâbımın enkâz-ı târumârından.

— Gurûbu seyredecektik, demin, değil mi? Yazık:
 O pembelik bile mağribde bir hayâl artık!
 Yetîm ufuklara çökmüş de akşamın hüznü,
 Acıklı sîneye dönmüş, çevir de bak yüzünü.

— «Yetîm ufuklar»ı okşar durur şu anda şafak,
 Şafak sönünce de, yıldızlar okşayıp duracak;
 «Acıklı sîne»yi dersen, güneşlidir yarına.
 Fakat, benim gecemin simsiyâh ufuklarına,
 Şu kubbeden ne ziyâ var, ilâç için, ne sadâ,
 Bütün nasîbi o ıssız, o sermedî yeldâ!
 Harîm-i kalbime indim mi, titrerim tir tir,
 Adım başındaki iz, çünkü bir gurûb izidir.
 Evet, gurûb izi, lâkin, adem misâli derin,
 Tulû'u Mahşer'e kalmış batan güneşlerimin!.....
 Neden, fakat, heyecânın? Nedir yüzündeki yaş?

Sonunda yolcunu incitme, ey güzel yoldaş!
Hudâ bilir ki dayanmaz, taş olsa bir sîne,
O gözlerinde dönen sağnağın dökülmesine.
Hayır! Yakar beni derdimle âşinâ çıkman,
Bırak, ben ağlayayım, sen çekil de karşımdan.
Belâ mı kaldı ki dünyâ evinde görmediğim?
Bırak, şu yaşları, hiç yoksa, görmeden gideyim!

Hilvan, 22 Ağustos 1349 (1933)

SON

– EK –

SAFAHAT DIŞINDA KALMIŞ ŐİRLERİNDEN

Mehmed Âkif, 1908'den önce yayınlanan Őiirlerinden hiçbirini Safahat'a almadığı gibi, sonra çıkmış olanlardan birkaçını da kitabının dışında bırakmıőtır.

Hiç yayınlanmamıő olan Şiirlerini ise ortadan kaldırmış olduğu için, bunlardan ancak dostlarının defterlerinde metinleri bulunanlardan bir kısmı, bize kadar ulaőabilmiőtir.

Mehmed Âkif Bey'in "Safahat Dışında Kalmış Őiirleri"nden hâlen elimizde bulunan bütün manzumeler, tarafımızdan araőtırılıp hazırlanarak, 2009 yılı baőtında "Safahat-Eski ve Yeni Harfli Metinler ile Bir Arada Karőtılaőtırmalı Neőtir (Edisyon Kritik) ve Ek Olarak Safahat Dışında Kalmış Őiirlerinden 100 Şiir-3540 Mısra" adıyla yayınlanan, büyük cilt ilmî baskıya alınmıştır.

Safahat dışında kalmış Őiirlerin hacimce, Safahat'takiler kadar olduğunu kendisi söylemektedir.

"İstiklâl Marőtı"nı ise, "O benim milletime aittir" diyerek Safahat'a almamıőtır.

Bu bölüme, "İstiklâl Marőtı" baőtta olmak üzere, Őairimizin Safahat'a girmemiş Őiirlerinden birkaç parça manzumeyi, örnek olarak almış bulunuyoruz.

Şiirler, yayın tarihlerine göre sıralanmıőtır.

İSTİKLÂL MARŞI

— Kahraman Ordumuza —

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Garb'ın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim îman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir îmânı boğar,
«Medeniyet!» dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri «toprak!» diyerek geçme, tanı!
 Düşün altındaki binlerce kefensiz yatani.
 Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
 Verme, dünyâları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
 Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
 Cânı, cânânı, bütün vârimı alsın da Hudâ,
 Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Rûhumun senden İlâhî şudur ancak emeli:
 Değmesin ma'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli;
 Bu ezanlar -ki şehâdetleri dînin temeli-
 Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım;
 Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
 Fışkırır rûh-i mücerred gibi yerden na'sım!
 O zaman yükselerek Arş'a değer, belki, başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
 Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
 Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
 Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyyet;
 Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl.⁽¹⁾

(1) Sebilürreşad, c. 18, no. 468, s. 305, 17 Şubat 1337 (1921), Ankara. Şiirin bu ilk yayınında, beşinci kıt'asındaki «uğratma» kelimesi «bastırma» şeklinde iken, sonradan Mehmed Âkif Bey tarafından değiştirilmiştir. Bunun dışında «İstiklâl Marş»ımızın ilk metni ile sonrakiler arasında hiç bir fark yoktur. Yukarıdaki metnin noktalama işaretlerinde, Sebilürreşad dergisindeki şekle aynen uyulmuştur.

İSTİKLÂL MARŞI'NIN KELİMELERİ

- Korkma:** “Üzülme, endişe etme, merak etme” mânâsındadır.
- Sönmez:** Şafak kızılığında içinde bir alev gibi dalgalanan al bayrak, yanmaya (dalgalanmaya) devam edecektir. O indirilemez ve esir edilemez.
- Şafak:** (İlk kıt’ada:) Güneş battıktan sonra ve (son kıt’ada:) sabah güneş doğmadan önce, ufukta beliren kızılılık.
- Ocak:** Hayat, canlılık, aile.
- Yıldız parlaması:** Mesut olmak, kuvvet kudret sahibi olmak.
- Çatma:** Kaşlarını çatma! Yüzünü asma! (Bayrağın hilâl’i kaş’a benzetilmiştir.)
- Bir gül:** Bir kere gülümse.
- Celâl:** Heybet, korku veren ululuk.
- Hakkıdır:** Hak etmiştir, kazanmıştır. / **Hak:** Allah
- Tapan:** Kulluk eden.
- İstiklâl:** Yabancılara esir, bağlı veya çok muhtaç bulunmamak.
- Ezel:** “Tarihin ilk devirleri” mânâsındadır.
- Zincir vurmak:** Esir etmek. / **Bend:** Set, baraj, engel.
- Garb:** Batı, Avrupa. / **Serhad:** Sınırboyu.
- Ulusun:** Bağırısın, köpek gibi ulusun dursun.
- “Medeniyet”:** (Tırnak içinde ve ünlem ile:) “Medeniyet getireceği propaganda ile Şark milletlerini esir eden ve sömüren Avrupalıların yalancı, vahşi ve sahte medeniyeti” mânâsındadır. Böyle olduğu içindir ki, bu “medeniyet!” bir “canavar” dır.
- Kefensiz yatan:** Şehid.
- Şehid:** Dini, vatani ve namusu için savaşıp ölen müslüman.
- Şüheda:** Şehidler. / **Cânan:** Sevgili. / **Hudâ:** Allah.
- Tek:** Yalnız, sâde. / **Cüdâ:** Ayrı, uzak. / **İlâhî:** Ey Allâhım!
- Emel:** İstek, arzu, dilek. / **Ma’bed:** Câmî. / **Nâmahrem:** Yabancı.
- Şehâdetler:** Ezan’da “Eşhedü...” diye başlayan cümleler.
- Dinin temeli:** Ezandaki şehâdet cümlelerinde Allah’ın birliği ve Hazreti Muhammed’in peygamberliği bildirilmektedir. Bunlar ise müslümanlığın “temel” inançlarıdır.
- Ebedî:** Zamanın sonuna, kıyamete kadar. / **Veed:** İman coşkunluğu.
- Secde:** Alnını yere koymak, yere kapanmak.
- Cerîha:** Silâh yarası. / **Rûh-i mücerred:** Cisimsiz ruh.
- Arş:** Mânevî göklerin yüce katı. / **Na’s:** Cesed.
- İzmihlâl:** Yok olma, dağılma.

CENK ŞARKISI

*Sebülürreşâd cerîde-i İslâmiyyesinin
kahraman askerlerimize armağanı*

Yurdunu Allâh'a bırak, çık yola:
«Cenge!» deyip çek ki vatan kurtula.
Böyle müyesser mi gazâ her kula?
Haydi levend asker, uğurlar ola.

Ey sürüden arkaya kalmış yiğit!
Arkadaşın gitti, yetiş sen de git.
Bak ne diyor, cedd-i şehîdin, işit:
«Durma git evlâdım, uğurlar ola.

«Durma git evlâdım, açıktır yolun...
Cenge sıvansın o bükülmez kolun;
Süngünü tak, ön safa geçmiş bulun.
Uğrun açık olsun, uğurlar ola.

«Yerleri yırtan sel olup taşmalı!
Dağ demeyip, taş demeyip aşmalı!
Sendeki coşkunluğa el şaşmalı!
Haydi git evlâdım, uğurlar ola.

«Yükselerek kuş gibi Balkanlara,
Öyle satır at ki kuduz Bulgar'a:
Bir daha Osmanlı'ya güç sırtara!
Git de gel evlâdım... uğurlar ola.

«DüŐmana çiğnetme bu toprakları;
 Haydi kılıçtan geçir alçakları!
 Leş gibi yatsın kara bayrakları!
 Kahraman evlâdım, uğurlar ola.»

*
 * *

Balkan'ı bildin mi nedir, hemŐeri?
 Sevgili ecdâdının en son yeri.
 Bir sıla isterdin a çoktan beri
 Şimdi tamam vakti... Uğurlar ola.

Balkan'ın üstünde sızan her pınar
 Bir yaradır, durmaz içinden kanar!
 Hangi taşın kalbini deŐsen: Mezar!
 Gör ne mübârek yer... uğurlar ola.

EŞ hele bir dağları örten karı:
 Ot değil onlar, dedenin saçları!
 Dinle: Şehid sesleridir rüzgârı!
 Durma levend asker, uğurlar ola.

Ey vatanın Şanlı gazâ mevkibi,
 Saldırınız düŐmana arslan gibi.
 İŞte Hudâ yâveriniz, hem Nebi.
 Haydi gidin, haydi, uğurlar ola.

17 Ekim 1912

«BERLİN HÂTIRALARI»NDA
NOKSAN DOKSAN SEKİZ MISRA

Fakat bu, ırzını dellâla vermiş, alçaklar
Muhîti levse henüz bulmayınca âmâde;

«Diyâsetin edebî şekli sökmüyor sâde...
«Bir öyle felsefe lâzım ki: Susturup halkı,
«Birer birer kıriversin kuyûd-i ahlâkı.
«Mukaddesâtını millet bırakmıyor hâlâ;
«Fezâyı köhne bir «Allah»tır etmiş istiflâ!
«O indirilmelidir Arş-ı Kibriyâ'sından,
«Ki biz de kurtulalım şunların riyâsından!
«Ne istesen yapamazsın: Elin kolun bağı.
«Ta'assubun rolü hâlâ ne müdhiş anlamalı!
«Mahalle halkı evimden, gelir, yabancı koğar...
«Evet, hayât-ı husûsiyyemin de kâhyası var!
«Karım dekolte çıkarmış gelenlerin yanına...
«Peki, nedir dokunan bunda komşunun kanına?
«O penbe göğsü verirken tabîatin keremi,
«Aceb ne fikr ile vermişti, gizlesin diye mi?
«‘Kadın sevilme içindir’ bu felsefî düstür
«Teammüm ettiği gün kalmaz ortalıkta fütûr.
«Yegâne âmili, zîrâ, bu günkü meskenetin
«Şudur ki: Sosyete yok bir yerinde memleketin.
«O olmadıkça da insan bu inkılâba güler!
«Çoğaldı, farzediniz, her tarafta sosyeteler...
«Hayât-ı aşka henüz mübtedî giren erkek,
«Muvaffakiyyet ümîdiyle çok şey öğrenecek:

«Komilfo olmayı bir kerre önceden kuracak;
 «Zekâsı incelecek, azmi artacak duracak.
 «Giyinmek öğrenecek bir zamân olup, belki...
 «Giyinmek iş mi dedin! Onda sokreler var ki!...
 «Bu incelikleri idrâke yükselince şebâb,
 «Zuhûra başlayacak orta yerde istirkâb:
 «On onbeş erkeği birden esîr eden kadını
 «Dezarme etmeye herkes olanca san'atını,
 «Olanca nakdini arzetmek ihtiyâciyle,
 «Aman! deyip koşacak, elde yoksa, tahsîle.
 «Nedir o serveti Garb'ın ya bankalar dolusu?
 «Tabiatiyle olur: Çünkü işliyor balosu:
 «Kadın sefâhate vurdukça erkeğin sa'yi
 «Çoğalmıyor mu?.. Bu düstûr-i iktisâdiyi
 «Kabûl edeydik eğer biz de böyle kalmazdık.
 «Bütün bu şeyleri kaç kerre söyledik, yazdık!
 «Fakat kim anlayacak? Borne, gördüğün kafalar,
 «Geniş düşünmenin imkânı yok, hemen patlar!
 «Birinci sözleri: «Allah», ikinci işleri: «Din»,
 «Üçüncü hamlede vicdâna, Hakk'a, Şer'a yemin!
 «Devirmedikçe bu evhâmı fikrimiz yaşamaz;
 «Ne yapsa, çünkü, muhâtablarıyla anlaşamaz.
 «Şu var ki yıkmak için riske etmenin yolu yok:
 «Hükûmetin liberal tavrı dâimâ ekivok.
 «Muhîti entoleran görmesiyle, mevki'ini
 «Halâs için tutacaktır uvertöman dîni.
 «Ya hapse kalkacak artık, ya sürmek isteyecek...
 «O halde diplomatik bir tarîk alıp yürüsek...
 «Rober Kolej'deki dâhî-i san'atin kalemi
 «Vurur bu darbeyi isterse... Çünkü haddine mi
 «Hükûmetin ona kalkıp da i'tirâz etmek?
 «Herifte bandıralar çifte, tek de olsa direk!
 «Ya nazlanırsa? Evet, nazlanırsa yalvarırız...

«Niyâza pek yüzü yoktur, hemen kanar, yalnız,
 «Dehâların çoğu ‘eksantrik’ denir ya hani,
 «Bu personajda da var bir cünun kılıklı mani!
 «Nedir mi? Arzedeyim... Gülmeyin fakat: Nâmûs!
 «Sakın bu çifte hecâdan çıkan sadâ-yı abûs,
 «-Ki boş beyinleri buldukça öttürür çın çın!-
 «Sevimli şâiri göstermesin titiz, hırçın.
 «Onun sarıldığı âhenk-i lâfzadır, yoksa
 «Sığar mı fitrat-ı âzâdı kayd-i nâmûsa?
 «Fransa halkını tasvîri var ya Bismark’ın;
 «Bunun da hâli o ta’rife benzemez mi bakın:
 «‘Görülmemiş bu herifler kadar garîb unsur...
 «Liberte nâmına serdet uzunca bir diskur;
 «Sonunda hepsini döv, kimse i’tirâz edemez.
 «Liberte anladık ammâ bu yaptığın ne? demez!
 «Bizim edîbe de bir gürledin, deminki sesi,
 «Kûşâdedir size artık harîm-i âilesi!..»

Deyip de Zangoc’a baş vurdular. O mecnun da
 Mukaddesâtına halkın, ibâda, Ma’bûd’a
 Savurdu pencereden havruz uğratırcasına,
 Gelip gelip tıkanan levsi pis karîhasına!
 Boşandı yerlere küfrün bir öyle murdârı:
 Ki bağlayıp ebediyyet ipiyle a’sârı
 Süpürge yapsalar imkânı yok temizleyemez!
 Bütün cihânı dolaş: Garb’ı, Şark’ı, her yeri gez...
 Görür müsün bakalım böyle bir kuduz ilhâd,
 Ki ferşi çiğneyerek Arş’a hırlasın? Heyhât!
 Cinâyetin bu şenâ’at kadar mülevvesini
 İştirmek istemez insan, değil ki görmesini.
 Sizin çocuklarınız dîni belliyor ilkin;
 Esâs-ı terbiyeniz mahvı âdetâ şirkin.
 Bizim çocuklar için, şimdi, ilmihâl oldu,

Gömüp de hufre-i mâzîye Hayy-i Ma'bûd'u,
 Ne var ne yoksa mukaddes, onunla bitti demek!
 Őebâbâ hak veririm... Çünkü üç beyinsiz inek
 Yazıp dağıttı o mel'un berât-ı isyânı;
 Sabîlerin yüreğinden kopardı î mânî!
 Okuttu sonra da «San'at mukayyed olmayacak»
 Deyip hayâdan, edebden bütün bütün «mutlak»
 Paçavralar ki nigâh ürperir temâsından! ⁽¹⁾

- (1) Bu 98 mısra, "Berlin Hâtıraları"nın 300. sayfasındaki: «Hevâ-yı fuĥşu kudurtan zehirli Zanbak'lar!» mısraından sonra noktalarla gösterilmiş olan yere girecektir. Safahat'ın beşinci kitabını teşkil eden «Hâtıralar», Sebilürreşad mecmuasında neşr olunurken, yukarıdaki 98 mısra da sırası gelince, 25 Ağustos 1334 (1918) tarihli 367. sayıda yayınlanmıştır. Ancak eser, kitap halinde neşr olunurken -siyâsi şartlar yüzünden- eski harfli üç baskıya da alınamayarak, yeri noktalarla işaretlenip, eksikliği bir dipnotu ile belirtilmiştir. O zamanki züppelerin kullandıkları Fransızca kelimeleri, onların ağızından bilhassa kullanmış olan Mehmed Âkif merhum, şiirin Sebilürreşad neşrinde, bu kelimeler için bir de sözlük yapmıştır ki, aşağıya aynen alındı:
- Dekolte*: Göğsü bağı açık.
Sosyete: Kadın erkek karışık meclis.
Komilfo: İbnüzzaman.
Sökre: Sır, incelik.
Dezarme: Silâhi elinden alınmış.
Borne: Mahdud, dar.
Riske: Tehlikeye atılmak.
Liberal: Mezhebi geniş.
Ekivok: Meşkûk, iki yüzlü.
Entoleran: Mutaassıp.
Uvertoman: Açıktan açığa.
Diplomatik: Kurnazcasına.
Rober Kolej: Amerikanların bir müessesesi-i dîniyyeleri.
Eksantirik: Tahtası eksik.
Personaj: Eşhâs-ı mühimmeden.
Mani: İptilâ.
Liberte: Hürriyet.
Diskur: Nutuk.

«KİŞİ HİSSETTİĞİ NİSBETTE YAŞAR»

Şair Eşref

Asırlardır ki «insâniyyet»in olmuş da mahkûmu,
 Asırlar var ki, İslâm'ın hederdir hûn-i mazlûmu...
 «Ne gördün, Şark'ı hep gezdin?» deyip sor. Gördüğüm: Yer yer
 Yıkılmış hânümanlar; devrilip gitmiş hükûmetler;
 Serâb olmuş kanallar; dümdüz olmuş bürc ü bârûlar;
 Dökülmüş âbrûlar; habsedilmiş zinde bâzûlar;
 Bükülmüş beller; incelmış boyunlar; coşmayan kanlar;
 Düşünmez başlar; aldırılmaz yürekler; paslı vicdanlar;
 Kasap görmüş koyundan beş beter yılgın cemâ'atler;
 Tezellüller, tazarru'lar, esâretler, şenâ'atler;
 Örumcek bağlamış tütmez ocaklar; yanmış ormanlar;
 Ekinsiz tarlalar; ot basmış evler; küflü harmanlar;
 Cemâ'atsiz imamlar; kirli yüzler; secdesiz başlar;
 «Gazâ» nâmıyla dindaş öldüren bîçâre dindaşlar;
 İpissiz âşiyânlar; kimsesiz köyler; çökük damlar;
 Mesâisiz sabahlar; fikr-i ferdâ bilmez akşamlar!.....

Geçerken ağladım geçtim, dururken ağladım durdum;
 Bütün bunlardı, zîrâ, gezdiğim âlemde meşhûdum.
 Mezâristan kesilmiş rehğüzârım hüzn-i dîrâdûr...
 Ne topraktan güler bir yüz, ne göklerden güler bir nûr!
 Zeminden yükselir feryâdı yüz binlerce âlâmın;
 Ufuklar kıpkızıl bir halkadır boynunda İslâm'ın!
 Göğüsler hırlayıp durmakta, zincirler daralmakta;
 Bunalmış kalmış üçyüz elli milyon cansa gırtlakta!

«Ne yapsam, neyle kurtarsam Şu yatmış inleyen halkı?»
 Deyip, ezberde olsun, gezdiğin vâki' midir Şark'ı?
 Benim beynim sağır, yâhud gözüm körmüŐ... Peki. Lâkin,
 Senin görgün yolundaymıŐ da keskinmiŐ de idrâkin,
 Ne gördün, söyle evlâdım, ne duydun, lûtfen îzâh et?
 Hayır, hâcet de yok îzâha, pek meydanda mâhiyyet!
 O mâhiyyet fakat iğrenç, o mâhiyyet fakat çirkin!
 «Niçin?» dersen, sıkılmak hiss-i insânisi yok ilkin!

Evet, beynim sağırdır... Kâinâtım, çünkü, hep feryâd...
 İŐitmem başka bir ses milletim eylerken istimdâd.
 Gözüm görmez, evet, zîrâ muhîtim kapkaranlıktır;
 Fakat sînemde îmânım müebbed fecr-i sâdıktır.
 Kör olmaz ağlayan gözler, sağırlaşmaz tutuŐmuş beyn;
 Yaşarmaz gözle yanmaz beyni hilkat addeder bir Őeyn!
 Geçilmez kahkahadan her taraf yangın içindeyken...
 Yanan bir sîneden, lâkin, ne istersin? Nedir öfken?
 Berâber ağlamazsın, sonra, kör dersin, sağır dersin.
 Bu hissizlikten insanlık hem iğrensın, hem ürpersin!
 Ne ibret, yok mu, bir bilsen kızarmak bilmeyen çehren?
 Bırak tahsîli, evlâdım, sen ilkin bir hayâ öğren!⁽¹⁾

19 Eylül 1918

(1) Yedinci Safahat'taki «Şark» başlıklı Şiirin ilk ve çok farklı bir Şekli olan bu manzume, Safahat'ta yoktur. Farklılığı sebebiyle buraya alınmıştır. Şiirin ilk yayını Sebilürreşad'ın 19 Eylül 1334 (1918) tarihli 370. sayısındadır.

ORDUNUN DUÂSI

Yılmam ölümden, yaradan, askerim;
 Orduma, «gâzî» dedi Peygamberim.
 Bir dileğim var, ölürüm isterim:
 Yurduma tek düşman ayak basmasın.
     Âmin! desin hep birden yiğitler,
     «Allâhu ekber!» gökten şehidler.
     Âmin! Âmin! Allâhu ekber!
 Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...
 Müslümanız, Hakk'a tapan müslüman.
 Putları Allah tanıyanlar, aman,
 Mescidimin boynuna çan asmasın.
     Âmin! desin hep birden yiğitler,
     «Allâhu ekber!» gökten şehidler.
     Âmin! Âmin! Allâhu ekber!
 Millet için etti mi ordum sefer,
 Kükremiş arslan kesilir her nefer,
 Döktüğü kandan göğe vursun zafer,
 Toprağa bir damlası boş akmasın.
     Âmin! desin hep birden yiğitler,
     «Allâhu ekber!» gökten şehidler.
     Âmin! Âmin! Allâhu ekber! Allâhu ekber!
 Ey Ulu Peygamberimiz nerdesin?
 Dinle minâremde öten gür sesin!
 Gel, bana yâr ol ki cihan titresin,
 Kimse dönüp süngüme yan bakmasın.
     Âmin! desin hep birden yiğitler,
     «Allâhu ekber!» gökten şehidler.
     Âmin! Âmin! Allâhu ekber! Allâhu ekber!

İKİNCİ ARÎZA

Ey bâd-i sabâ, ahde vefâ, böyle mi sizde?
 Yelkenle koşarken hani, kırlarda, denizde,
 Hâtırlamadın Heybeli'den geçmeyi, heyhât!..
 Gûyâ edecektin, hani, takdîm-i tahiyyât,
 Hilvanlıların sevgili Abbâs'ına bizden.

Ey bâd-i sabâ, kurtulamazsın, elimizden.
 Biz, neyse, fakat, şâirimiz var ki, belâdır;
 Söz dinletemezsin, ukalâdır, sukalâdır.
 Asrın hani yüz kıble değıştirse şu'ûnu,
 Tek ibre bilir, kendisi ancak; o da: Burnu.
 Bin söyle onun doğrusudur, vechesi, şaşmaz,
 Her hatvede sürçer, yıkılır, sulhe yanaşmaz.
 Düşkünse bugün, kimse değıil, kendisi bâdî,
 Beyninde sekiz bin senedir, köhne mebâdî;
 «Er geç» tutacak bunları dünya diye bekler;⁽¹⁾
 Zulmette pinekler gibi âvâre sinekler.
 Yâhû, bu tuzaklarla beşer, avlanacak mı?
 Yirminci asır akbabalardan da bunak mı?
 İdrâke bakın... Sonra ömür altmışa gelmiş;
 Aklın yeri başmış, yaş olaymış, ne güzelmiş.
 Yetmez gibi vâiz kesilip ettiği kem küm,
 İster edebiyâta kadar, balsa, tehakküm.
 Hülyâ mı dedin, hem de ne divânece hülyâ,
 Ahlâk ile zincirleyecek san'ati gûyâ!..

(1) "Er geç" dönecek bunlara...

Bir yosma ki çıplak daha mûnis, daha dilber,
 Endîşe-i nâmûs ile örtünse, ne derler!
 Endîşe-i san'atle eder, hulki tehammül,
 Endâmını, rû'yâ gibi örterse de bir tül.
 Bir tül ki şafaklarla, seherler gibi şeffâf,
 Bir tül ki durulmuş suların kalbi kadar sâf,
 Bir tül ki esîrî mi nedir târ ile pûdu,
 Örterken açar büsbütün âvâre vücûdu.

Artık bunu ölçüp biçecek terzi, tabî'î
 Dört peşli giyen çulha değil, zevk-i bedî'î!..

Ey zevk-i bedî'îye kıyan şâir-i mecnun!..
 İflâs-ı karîhayla bunaldın mı? Oh olsun.
 Kumlarda sürün, inlere gir, dağlara tırman!
 Kâbil mi senin bir daha ilhâma kavuşman!
 Evrâd oku, efsunlu mürekkebli sular iç,
 Bin bekle, bin uğraş... O perî gelmeyecek hiç!
 Lâkin gelecek -evlere şenlik- sıra devler,
 Bakkal, kasap, eczâcî, hekim, kahvecî, berber,
 Ev sâhibi, ekmekçi, manav, sebzeci, fulcu,
 Silkip dökecek her biri koynundaki borcu.
 Sen, dil dökeceksin, edebilsem diye heyhat,
 Karşındaki yâranla bir ay sonra mülâkat.
 Beyhûde o diller, o nefesler, o emekler,
 Yâran seni terk etmeyecek, gitmeyecekler.

Ey san'ate zincir düşünen şâir-i evhâm!
 Hasret misin ilhâma, evet, al sana ilhâm:
 En seçme zebânîleri karşında cahîmin,
 Boy boy gezedursun, kimi kâfir, kimi mü'min.
 Döndükçe nazarlar sana şimşek gibi çaksın,
 Kurtul görelim, şimdi, nasıl kurtulacaksınız!

Feryâdına kimdir koşacak? Kim, kimi dinler,
«Burhan» diye inlerken ufuklarla zeminler.
İhvân-ı safânın kimi medyun, kimi müflis;
Gökkubbenin altında ne tek his, ne de mûnis!
Bir tane Paşa'm var, o da gördün ya, pamuklar
Düşkün diye, gitmiş, Yakacık'larda uyuklar!

Hâmiş:

Ey bâd-i sabâ, öyle değil sen beni dinle:
Son cümleyi yazdınsa, çizip kendi elinle,
Hâmiş de kenar bir yere çek, söyleyeyim yaz:
Elbet Paşa'mın nüsha-i sâni si bulunmaz.
Tek nüsha çıkarmış, çıkarırken onu hilkat;
Tezhîbi de, tehzîbi de bambaşka hakikat.
Şîrâzesi din, dîni salâbetle mücehhez;
Servetçe düşer, belki, fakat kendisi düşmez.
Allâh'a dayanmış, onu sağlam bilir ancak;
Bilmez ne demektir pamuk ipliğne dayanmak. ⁽¹⁾

16 Temmuz 1932

(1) Bu manzûme «Gölgeler»deki «Bir Arıza»nın devamıdır.

NAZIM PARÇALARI

SA'DÎ'DEN TERCÜME

Bir gün azıcık kazmayı vurdum yere, nâgâh
 Aks etti derinden bana şu nâle-i cangâh:
 Zinhâr yavaş vur ki bu toprak yığnında
 Bilsen ne kadar baş, ne kadar göz yatıyor âh!

7 Nisan 1898

SA'DÎ'DEN TERCÜME

Bir gün satılık bir köle gördüm gidiyordu
 Bîçâre dönüp sâhibine böyle diyordu:
 Çok bende bulurlar sana benden iyi, lâkin
 Bulmak bana zâtın gibi heyhât ne mümkün!

7 Nisan 1898

SA'DÎ'DEN TERCÜME

Ya bu âlemde vefâ yok zâten,
 Ya vefâsız bütün ebnâ-yı zaman;
 Kime ok atmayı öğrettimse
 Sonra bir gün beni de aldı nişan!

14 Temmuz 1898

SA'DÎ'DEN TERCÜME

Olsaydı beşer gaybı da idrâke muzaffer,
 Bir kimseye âsûdelik olmazdı müyesser.

14 Temmuz 1898

KIT'A

Beden hazzeyler amma rŭh zevk almaz atâletten:
 Çalışmak sonra dinlenmektir ancak kârı dŭnyânın.
 Eğer eğence iş olmaz da iş eğence olmuşsa,
 Gŭzâr etmiş demektir zevk içinde ōmrŭ insânın.

21 Mart 1905

TERCŪME

Sefâlet olsa hattâ mŭntehâsı râh-ı irfânın,
 Yakışmaz fâriğ olmak bir zaman kesb-i fazîletten.
 Cehâletten utanmak kendine âiddir insânın;
 Fakat eyyâm utansın «bî-nasîb erbâb-ı himmetten!»

11 Ocak 1909

RAMAZAN

Yâ Rab, Şu muazzam Ramazan hŭrmetine,
 Kaldır aradan vahdete hâil ne ise;
 Yâ Râb, Şu asırlarca sŭren tefrikadan
 Artık ezilip dŭŐmesin ūmet ye'se.
 Mâdâm ki verdin bize bir rŭh-i nevin...
 Yâ Râb, daha bir nefha-i te'yîd insin!

8 Eylŭl 1910

BAYRAM

Ūç yŭz milyon sahîfelik, bir
 Mecnŭa demekse mŭslŭmanlar;
 Őîrâze-i ictimâ'ı dindir.
 Yok râbıta başka, varsa din var.
 «Bayram!» diye ey kucaklaŐan halk,
 İnsanları hangi kayd bağlar?
 Sen din ile pâyidâr olursun;
 Din gitti mi târumâr olursun!

6 Ekim 1910

“SES”

Düşman sesi duymak istemezsen,
 Kardeş sesidir, uyan bu sestem!
 Kalkınca görür ki akşam olmuş,
 Vaktiyle uyanmayan bu sestem.

17 Ekim 1918

BALIKESİR

O yeşil toprağın ey yüzler ağartan Karesi,
 Şimdi binlerce şehîdin kanayan makberesi.
 Sana hasret kalan evlâdın için dünyâda
 Varsa kahrolmadan ârâm edecek yer neresi?
 Hani gökkubbenin altında görülmüş mü eşin?
 Dağların bağ, hele vâdîlerin altın deresi!
 Ey benim her taşı bir ma’bed-i îman yurdum,
 Seni er geç bana mutlak verecek Ma’bûd’um!

30 Haziran 1922

ŞARKI

Bana hiç bakmayan o gözlerden
 Bir nazar beklesem ne var çok mu?
 Deme çeşm-âşinâlığım yoktur;
 Çeşmine âşinâlığım yok mu?

SENÂÎ’DEN TERCÜME

Ne yazdıysam eser nâmıyla hepsinden rücû’ ettim;
 Sözün ma’nâsı yok, ma’nâ için söz bulmak imkânsız!

İNGİLİZ'İN GÜCÜ

«Nasıl dört İngiliz dünyâyı oynatmakta, hayrettir,
 Bunun elbette var bir sırrı?» derler. İngiliz der ki:
 «Sefil evlâdı Şâyed ırkımın cür'etli Őeylerse,
 Necîb evlâdı onlardan cerîdir elli kat belki.»

Ankara, 1922

KASR-I GÜLŞEN

Kasr-ı Gülşen'sin evet, lâkin gönüller Şen değil.
 Durduğum, mâzîne hürmet, yoksa neŐvemden değil.
 Var mı loş sînende cânandan kalan nür izleri?
 Ey yeşil yurt, istenen senden odur, sînen değil...

Kahire, 20 Haziran 1935

KIT'A

Virânelerin yaşçısı baykuŐlara döndüm,
 Gördüm de hazânında bu cennet gibi yurdu.
 Gül devrini bilseydim onun, bülbül olurдум;
 Yâ Rab, beni evvel getireydin ne olurdu?...

Ağustos 1935

SERAP

Arkamda serilmiş yere bir mâzî var,
 KarŐımdaki müstakbelim ondan da harap.
 Hâl ortada, bir çöl ki, sudan vaz geçtim,
 Yok ye'simi aldatmaya bir damla serap.

Temmuz 1936

SAFAHAT REHBERİ

SAFAHAT'TAKİ ŞİİRLER

A

Acem Şâhı.....	61
Âhiret Yolu.....	107
Alınlar Terlemeli.....	380
Âmin Alayı.....	113
Âsım.....	289
“Âtiyi karanlık görerek azmi bırakmak”.....	167
Azim.....	51
Azimden Sonra Tevekkül.....	389

B

“Bana sor sevgili kâri”.....	5
Bayram.....	37
Bebek yâhud Hakk-ı Karâr.....	117
Berlin Hâtıraları.....	259
Bir Arîza.....	418
Bir Gece.....	420
Bir Mersiye.....	84
Bir Mezar Taşına Yazılmış idi.....	104
Bir Resmin Arkasına Yazılmış idi.....	104
“Bir yığın kundakçıdan yangın görenler milleti”.....	175
“Bir zamanlar biz de millet hem nasıl milletmişiz.....	173
“Biz ki yarmıştık şu’ûnun en büyük ummânını”.....	251
Bu da Bir Mezar Taşı İçin Yazılmış idi.....	105
Bülbül.....	394

C - Ç - D

Cânan Yurdu.....	82
– Çanakkale Şehidleri –.....	355
“Çık da bir seyret bahârın cûş-i rengârengini”.....	177
Çocuklara.....	417
Derviş Ahmed.....	422
Dirvas.....	87
Durmayalım.....	22

E - F - G

El-Uksur’da.....	255
“Ey bunca zamandır bizi te’dîb eden Allah”.....	241
Ezanlar.....	79
Fâtih Câmii.....	7
Fâtih Kürsüsünde.....	183
Fir’avun ile Yüz Yüze.....	398
Gece.....	408
“Geçenler varsa İslâm’ın şu çiğnenmiş diyârından”.....	160
Geçinme Belâsı.....	26
Gölgeler.....	375
Gül Bülbül.....	106

H

Hakkın Sesleri.....	155
Hâlâ mı Boğuşmak?.....	385
Hasbihâl.....	40
Hasbihâl.....	115
Hasır.....	24
Hasta.....	10
Hâtıralar.....	239
Hayat Arkadaşıma.....	430
Hicran.....	410
Hürriyet.....	71
Hüsâm Efendi Hoca.....	414
Hüsrân.....	377
Hüsrân-ı Mübîn.....	106

İ

İki Arkadaş Fâtih Yolunda.....	185
“İlâhî emrinin âvâre bir mahkûmudur âlem”.....	157
İnsan.....	57
İstibdâd.....	65
İstiğrâk.....	111
İ'tirâf.....	120

K - L

Kıssadan Hisse.....	415
Kocakarı ile Ömer.....	73
Kör Neyzen.....	59
Köse İmam.....	98
Küfe.....	19
Leylâ.....	396

M - N

Mahalle Kahvesi.....	90
Mehmed Ali'ye.....	384
Merhum İbrâhim Bey.....	46
Mevlid-i Nebî.....	417
Meyhâne.....	28
Mezarlık.....	33
“Müslümanlık nerde, bizden geçmiş insanlık bile”.....	247
Necid Çöllerinden Medîne'ye.....	281
Ne Eser Ne de Semer.....	421
Nefs-i Nefîs.....	429
“Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır”.....	245
Nerdesin.....	430
Nevruz'a.....	430
“Nihâyet neyse idrâk ettiğin şey ömr-i fânîden”.....	249

O - P - R

“Olmaz ya, tabî'î, biri insan, biri hayvan”.....	171
Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi.....	179
Resim İçin.....	429
Resmim İçin.....	415

Resmim İçin.....	415
Resmim İçin.....	416
Ressam Haklı.....	103

S - Ş

Sa'dî'den Tercüme.....	417
Safahat İçin.....	416
Said Paşa İmâmı.....	425
San'atkâr.....	431
Secde.....	412
Selmâ.....	43
Seyfi Baba.....	53
Süleymâniye Kürsüsünde.....	121
Süleyman Nazîf'e.....	392
Şâir Huzûrunda Münekkid.....	104
Şark.....	378
“Şehâmet dîni gayret dîni ancak Müslümanlık'tır”.....	253
Şehidler Âbidesi İçin.....	405

T - U - Ü

Tebrik.....	416
Tebrik.....	416
Tek Hakîkat.....	430
Tercümedir.....	106
Tercümedir.....	106
Tevhîd yâhud Feryâd.....	14
Umar mıydın?.....	382
Uyan.....	243
“Üç beyinsiz kafanın derdine üç milyon halk”.....	163

V - Y

Vahdet.....	406
Vâiz Kürsüde.....	196
“Yâ Rab, bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?”.....	169
Yaş Altmış.....	429
Yeis Yok.....	387
Yemişçi İhtiyar.....	120

ŞİİR BULMA KILAVUZU

A

“Adam, benim neme lâzım!” demekle iş bitmez.	220
Adam değil misin, oğlum: Gönüllüsün semere;	332
Ağlarım, ağlatamam; hissederim, söyleyemem;	5
Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i İlähî!	170
Ah o din nerde, o azmin, o sebâtın dîni;	339
Alev, saçaklara sarmış... Yerinde yok Rumeli!	275
Allah’a dayan, sa’ye sarıl, hikmete râm ol... ..	388
“Arab’la Türk’ü ayırdık mı şöyle bir kerre,”	277
“Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın.”	416
Artık ey yolcu bırak... Ben, yalnız ağlayayım!	162
Aşılarken de vurun kendine kendinden aşı.	153
Âtîyi karanlık görerek azmi bırakmak... ..	167
Ayıp: Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak.	20

B

Bakın mücâhid olan Garb’a şimdi bir kerre:	205
Baksana kim boynu bükük ağlayan?	243
Bana sor sevgili kâri’, sana ben söyleyeyim, ...	5
Başka bir kavmin izinden yürümek, çok kerre, ...	151
Başlasın terbiyeniz, âilelerden oğlum.	102
Batmazdı bu devlet, “batacaktır!” demeyeydik.	388
Ben böyle bakıp durmayacaktım, dili bağlı, ...	377
Beş on vatansız için nâra yakmayın vatani!	227
Bin çalış gâyen için, bir kazan ömründe yeter.	340
Bir bu toprak kalıyor dînimizin son yurdu!	154
Bir hoşça sadâ duymadı benden hele yurdum.	384
Bir kızarmaz yüz, yaşarmaz göz bütün sermâyesi!	176
Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz:.....	173

Biz ki her mevcûdu yıktık, gâyesiz bir fikr ile;	176
Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş can var!	162
Bizim diyânete sığmaz sekiz, dokuz millet!	226
“Böyle gördük dedemizden!” sözü dînen merdûd;	136
Böyle kansız mıydı -hâşâ- kahraman eslâfınız?	247
Bu çocuk harbe gider, kaç senedir, zıplayarak, ...	367
Bu derde çâre bulunmaz -ne olsa- mektepsiz.	222
Bu dîni kurtaran ancak bizim hükûmetimiz.	224
Bu intikâmı çalışsın da alsın evlâdım.	258
Bu zübbeler acaba hangi cinsin efrâdı?	229
Bugün bir serserî, bir derbedersin kendi yurdunda!	380
Bütün o işleri Rabbim görür: Vazifesidir... ..	209

C

Can gitti, vatan gitti, bıçak dîne dayandı;	393
Can, cihan hepsi de boş, “gâye”dedir varsa hayat.....	129
Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz;	280
Cihanda bir günümüz geçmemiş felâketsiz!	267

Ç

“Çalış!” dedikçe Şerîat, çalışmadın, durdun, ...	209
Çalışsın, durmasın her kim ki da’vâsında insandır.	116
Çocukluğumda, evet, bahtiyâr idim cidden, ...	434
Çoluk, çocuk, kadın, erkek, ne balsa parçalıyor.	232

D

Dağ dayanmaz erlerin dağlar söken ısrârına.	22
Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak:	131
Dalkavuklar yeni bir maske takarlar da hemen, ...	352
Damarlarında yüzen kan da, can da Osmanlı!	189
Dedemin sürdüğü, can ektiği toprak gitti... ..	164
Değil mi cebhemizin sînesinde îman bir;	280
Dem çeker bülbül... Benim beynimde baykuşlar öter!	178
Demek tiyatro severmiş benim sevimli beyim... ..	231
Demek: İslâm’ın ancak nâmı kalmış müslümanlarda;	254
“Devr-i sâbık” mı dedin şimdi?.. Elindeyse, çevir, ...	334
Dilinden âhret hiç düşmüyor ey müslüman, lâkin,.....	250
Dîni kökten kazımak, sonra, evet, Ruslaşmak!	133
Doğrudan doğruya Kur’an’dan alıp ilhâmı, ...	348
“Dolaş da yırtıcı arslan kesil behey miskin!	215

Donanma, ordu yürürken muzafferen ileri, ...	209
Dört yüz bu kadar milyon esir olmaz, emîn ol.	393
Dul kaldı kadınlar, babasız kaldı çocuklar, ...	170
Duyarsanız “kara kuvvet” bilin ki: İmandır.	230
Duygusuz olmak kadar dünyâda lâkin derd yok;	178
Düştü takken, çıktı cascavlak o kel mâhiyyetin!	175
Düşünür “Dîni nasıl yıkmalı bunlarla?” diye.	149

E

En büyük akvâma bir bak: Dîni her şeyden metin.	176
Enbiyâ yurdu bu toprak; şühedâ burcu bu yer;	146
Eskiden zurnalar öttükçe fezâ inlerdi;	314
Eşeklerin canı yükten yanar, aman, derler.	332
Eşin var, âşiyânın var, bahârın var, ki beklerdin;	394
Evvelâ gizlice bir matba’a te’sîs ettim;	131
Ey elleri böğründe yatan, şaşkın adam, kalk!	167
Ey şehîd oğlu, şehîd, isteme benden makber, ...	357
Eyvâh! Beş on kâfirin îmânına kandık;	170
Ezanlar sustu... Çanlar inletip durmakta âfâkı.	158

F

Fakat bu hakkı ne taştan, ne leşten istemeli!	405
Fakat, ahlâkın izmihlâlî en müdhiş bir izmihlâl;	245
Fakîri hiç seven olmaz: “Dolar sever bu diyâr.”	433
Fazîlet hissi insanlarda Allah korkusundandır.	245
Fikr-i kavmiyyeti şeytan mı sokan zihniniz?	144
Fikr-i kavmiyyeti tel’în ediyor Peygamber.	166

G

Gamsız insanlara eğlence gelirmiş yaşamak;	303
“Garb’ı taklid edemezsek, ne desek beyhûde.”	148
“Gazâ” nâmıyle dindaş öldüren biçâre dindaşlar;	378
Gebersin tekmeler altında râzı... Çıkmasın, tek, can!	246
Gecedен farkını görmüş değilim gündüzümün.	246
Gecenin kalbi durur; ürperir inler, cinler;	427
Geçenler varsa İslâm’ın şu çiğnenmiş diyârından;	160
Geçerken, ağladım geçtim; dururken, ağladım durdum;	378
Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;	145
Gitme ey yolcu, berâber oturup ağlaşalım:	161
Göğsü baltayla kırılmış memesiz vâlideler!	161

Göklerde değil, yerde değil, sende necâtın:.....	387
Görür müyüm diye karşımda müslüman yurdu, ...	257
Göz yılar önce, fakat, sonra kanıksar ölümü	131
Gözümde tütü bu andıkça yandığım toprak;	286
Gülüm, bir sensin ancak bitmeyen hâlâ şu topraktan.	417
Güreşin böylesi hiç görmediğim bir şeydi;	311

H

Hadi mâliyyeye gelsin bakalım Möşyö Loran.....	322
Hakikî Müslümanlık en büyük bir kahramanlıktır.	253
Hakk'ın bu velî kulları taş türbeye girmez;	405
Hakkı bir zâlîme ihtâr, o ne şâhâne cihâd!	349
Hangi saz şâiri, bilmem, bunu almış da haber;	370
Hani dağ parçası milyonla bahâdır vardı?	308
Hani Kur'an'daki rûhun şu heyûlâda izi, ...	340
Hani Osman gibi, Orhan gibi gürbüz babalar?	308
Hani, milliyetin İslâm idi... Kavmiyyet ne!	165
Hayâ sıyrılmış, inmiş: Öyle yüzsüzlük ki her yerde... ..	382
Hayât odur ki: Nihâyet bahâsı hûn olsun, ...	208
Hayât-ı âile dünyâda en safâlî hayat, ...	91
Hayâtı anlamıyor... Çünkü görmüyor, okuyor;	274
Hayâtın ayrı felâket, memâtın ayrı belâ!	403
Hayâtından nasîbin: Bir şu geçmek isteyen demdir.”.....	115
Hayır, deden sana, bak, hastahâneler yapmış!	191
Hem görür göz, hem aceb rü'yâ mıdır, der, gördüğüm?	251
Hem vatan gitti mi, yoktur size bir başka vatan;	146
Hiç bunca şehîdin yatarak gövdesi yerde, ...	393
Hiç muallim kovulur muymuş, ayol, söyleyiniz?	324
Hiç utanmaz, Protestanlara zangoçluk eder!	150
Hilâlîm, göklerin kalbinde yer tutmuş, otâğındır;	397
Hind'in İslâm'ını pek Türk'e kıyâs etmeyiniz.	138
His yok, hareket yok, acı yok... Leş mi kesildin?	167
Hudâ rızâsı için ey mücâhidin-i kirâm!	278
“Hürriyyeti aldık!” dediler, gaybe inandık;	386

I

İrzımızdır çiğnenen, evlâdımızdır doğranan!	247
---	-----

İ

“İbre yok, Beybaba, bilmem ne getirsek?” derler... ..	334
---	-----

İğne, boncuk, yakalılık, tasma, yular... Hepsi tamam;	298
İki ırgadla iner şimdi Süleymâniyye.	327
İki üç balta ayırmaz bizi mâzimizden	373
İlâhî, altı yüz bin müslüman birden boğazlandı... ..	158
İlâhî! Serserî bir damlanım, yetmez mi hüsrânım?	413
İlmi yuttursa hayır yok bu musibetlerden... ..	326
İngiliz yok mu, o hâin, ya doyup patlamalı;	297
İnler “Safahât”ımdaki hüsrân bile sessiz!	377
İnletir at sesi, kısırak sesi gömgök ovası.....	312

K

“Kabûl ederse Cehennem ne mutlu, amca, sana!”	228
Kaç hakikî müslüman gördümse: Hep makberdedir;	247
Kahraman ecdâdımızdan sizde bir kan yok mudur?.....	248
Kamer çalışmadadır, gökle yer çalışmadadır	198
Karı iş görmeyecek; varsa piçin bakmayacak;	101
Kenâr-ı Dicle’de bir kurt aşırsa bir koyunu, ...	76
Kendi ahlâkıyla bir millet ölür, yâhud yaşar.	251
Kendi feryâdımdır ancak ses veren feryâdıma... ..	106
Kış uykusunda mı geçmişti ömrü ecdâdın?	91
Kızımın iffeti batmakta rezîlin gözüne... ..	133
Kim kazanmazsa bu dünyâda bir ekmek parası:	56
Kolay bir iş mi? Senin anne olduğun var mı?	44
Kör olsun ağlamayan, ey vatan, felâketine!	224
Kurt uzaklardan bakar, dalgın görmüş merkebi, ...	248
L	

Lisânın olmalıdır bir vakâr-ı millisi, ...	190
--	-----

M

“Maddenin kudret-i zerriyyesi” uğraştığı iş.	373
Ma’rifet, bir de fazilet... İki kudret lâzım.	371
Mâzisi yıkık milletin âfisi olur mu?	391
Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var, ...	418
Misyonerler, gece gündüz yeri devretmedeler, ...	138
Muallim ordusu, lâkin, asıl muzaffer olan!”	222
Mülhidlere lâkin daha çok merhamet eyle:	18
Müslümanlık bizden evvel böyle zillet görmedi!	252
Müslümanlık nerde! Bizden geçmiş insanlık bile... ..	247

N

Nasıl ki çıktı şu “pardon” eşeklik oldu mubah!	260
Nasıldın ey koca millet? Ne oldu âkıbetin?.....	207
Ne Araplık, ne de Türklük kalacak aç gözünü!	168
Ne büyük söyle, ne çok söyle yiğit işde gerek.	430
Ne fırka herzesi lâzım, ne derd-i kavmiyyet;	226
Ne hisli vâlidelerdir bizim kadınlarımız!	271
Ne irfandır veren ahlâka yükseklik, ne vicdandır;	245
Ne Kürd elifbeyi sökmüş, ne Türk okur, ne Arab;	223
Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova... ..	164
Neslim ürkekmiş, evet yoktu ki ürkütmeyeni;	338
Niye ilmin adı yok koskoca millette bugün?	149
Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!	169

O

O annecikler için duyduğun hurâfeyi at!	271
O kahraman babalar, anneler ki: Sâhilini	236
O ne çok bilmiş adamdır ki: Gider sessizce, ...	421
O nûru gönder, İlahî, asırlar oldu, yeter!	285
Okunandan ne haber? On para etmez fenler, ...	135
Okutma: Bitti; okut: Serseri-i şî'r ü hayâl!	274
On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi, ...	420
Oruç sıcaqlara gelmiş, Kır Ağsı bakmış ki:	316
Otel meğer o değilmiş, şimendüfer de kezâ... ..	262

Ö

Öbür dünyâ bu dünyâdan değil, hem hiç değil, ayrı.	249
Ölüler dîni değil, sen de bilirsin ki bu din, ...	348
Ömer'in zâbıtâ me'mûru geleydin bâri!	364
Önümde ümmet-i mazlûmesiyle Peygamber;	284
Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük.....	143
Öyle maymun gibi taklide özenmek bilmez;	138

P

Perîşan sözlerimden bıkmâ, hoş gör, yâ Resûlâllah, ...	417
Pomakların deşilip süngülerle vicdânı;	234
Post üstüne hem kavgaların hepsi nihâyet;	386

S

Sabahleyin dolaşip gördüğüm o heykeller;	256
Sâde pek sövme ki, Peygamberimiz şî'ri sever.	295
Safahât'ımda, evet, şî'r arayan hiç bulamaz	120
Sallanan çünkü kılıçlardı; ne kuyruk, ne kavuk!	350
Samatya lordu müfettiş; Tatavla kontu müdir, ...	129
Sana baksın da kızım, bahtın utansın... Ne deyim?	311
Sarıyorlar ki: "Bugün Avrupa tek mil kâfir, ...	152
Sarılr bir kayanın boynuna biçâre gemi.	333
Sayırsız mektep açılmış: Kadın, erkek okuyor;	141
Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: "Bu gece, ...	8
Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır.	168
Sessiz yaşadım, kim beni, nerden bilecektir?	415
Sıtmadan boynu bükülmüş de o dimdik Türk'ün, ...	309
Size Kur'an, bakınız sâde uzaktan mı diyor?	130
Son son, "Hadi sen, kumda biraz oyna!" demişler.	418
Sorarım kendime: Gurbette mi, hayrette miyim?	307
Sorunuz, şimdi Japonlar da nasıl millettir?	137
Sözüm odun gibi olsun; hakikat olsun tek!	186
Sürûra kalsa da bigâne müslüman yüreği;	267

Ş

Şehâmet dîni, gayret dîni ancak Müslümanlık'tır;	253
Şimdi, hiç yoksa, kadınlar gibi olsun ağla!	147
Şu babamdan nerem eksik, hadî, göster bakayım?	292
Şu Boğaz Harbi nedir, var mı ki dünyâda eşi?	355
Şu korkuluk gibi dimdik duran herif mi? Paşa!	68
Şu sessiz kubbenin altında insandan eser yokmuş!	150

T

"Târîh"i "tekerrür" diye ta'rif ediyorlar;	415
Tek kadın çok sana emsâl olan erkekler için.	100
Tevekkül olmasa kalmaz fazîletin nâmı... ..	210
Tevekkülün, hele, ma'nâsı hiç de öyle değil.	212
"Tûran İli" nâmıyla bir efsâne edindik;	386
Tükürün maskeli vicdânına asrın, tükürün!	162

U

Ufuklar bir kızıl çenber, bükük boynunda İslâm'ın!	378
--	-----

Utandım ağlayarak, ağladım utanmayarak!	70
Uzaklaşsan da îmandan, cemâ'atten uzaklaşma.	380

Ü

Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk, ...	163
Üdebânız ana avrat sövüyor birbirine!	143

V

Vakti gelsin, o zaman var mı yürek, anlarsın!	139
Varsın olsun kalanın uğruna Âsım da fedâ.	368
“Vatan” deyip öleceksin semâda olsa yerin.	224
Vatan-cüdâ gibiyim ceddimin diyârında!	257
Vefâsız yurd! Öz evlâdın için olsun, vefâ yok mu?	160
Ver bütün kudreti kânûna ki vahdet yürüsün... ..	366

Y

Ya hamiyetsiz olaydım, ya param olsa idi!	56
“Yâ Nebî, şu hâlime bak!	286
Yâ Rab, bizi kahretme, helâk eyleme... — Âmin!	238
Yâ Rab, bu uğursuz gecenin yok mu sabâhı?... ..	169
Ya ta'assubları? Hiç sorma, nasıl maskaraca?	135
Yâd ayaklar çiğniyor: Düşmüş vatan yâd ellere!	178
Yanında yaş da yanar, çâresiz, yanan kurunun... ..	227
Ye's öyle bataktır ki: Düşersen boğulursun.	167
Yer çalışsın, gök çalışsın, sen sıkılmazsan otur!	23
Yerin altında öküz var, onun altında balık;	337
Yıkandım bir ömürdür döktüğüm yaşlarla, yetmez mi?... ..	410
Yıkmadık bir şey bıraktık... Sâde bir şey: Âile.	176
Yıllar geçiyor ki, yâ Muhammed, ...	179
Yurdu baştanbaşa vîrâneye dönmüş Türk'ün;	308
Yürüyor dine beş on maskara, alkışlanıyor, ...	143

Z

Zavallılar seni erkek sanır da beklerken;	208
Zehirli ot gibi fişkırtdı heykelin, yer yer, ...	403
Zorun: Gebermemek ancak “ölümlü dünyâ”da!	207
Zulme tapmak, adli tepmek, hakka hiç aldırılmamak;	252
Zulmü alkışlayamam, zâlimi aslâ sevemem;	329
Zurna hımhım mı nedir, söylemiyor bir türlü;	309

İNDEKS⁽¹⁾

A

Abbas, Hz.: 73, 76. Hazret-i Peygamber'in amcası

Abbas Halim Paşa: 255, 416, 418. M. Âkif'in "El-Uksur'da" şiirini ithaf ettiği, "Arıza"ları ve birkaç kıt'ayı adına yazdığı zat. Kavalalı neslinden Mısırlı Prens (1866-1935). Osmanlı devletinde vâli ve bakan. Said Halim Paşa'nın kardeşi. M. Âkif'i seven ve büyük yakınlık gösterip Mısır'da himâye eden zat.

Abdi: 231. Ortaoyununda "kavuklu" tiyyle meşhur bir oyuncu.

Abdu: Bkz. Muhammed Abduh.

Abdülhamid: 343, 345, 346. Sultan İkinci (1842-1918).

Abdülmeçid: 414. Sultan (1823-1861).

Acem: 152, 166, 330. Arab olmayan. İranlı.

Acem Şâhu: 61. Şâh Mehmed Ali (saltanatı: 1907-1909).

Âdem, Hz.: 137, 218.

Afğan, Afğanlı: 142, 224, 283.

Afgânî: Bkz. Cemâleddin.

Afrika: 268, 418, 431.

Ahmed, Hz.: 427. Bkz. Peygamber.

Ahmed Paşa: 409. Bursalı şâir (15. asır).

Ahzâb sûresi: 196.

Akdeniz: 218, 333, 334.

Âkif: 43, 180. Safahat şâiri, bkz. Hocazâde.

Ali, Hz.: 57, 174, 350. Hazret-i Peygamber'in damadı, mücâhidlerin piri, dördüncü halife.

Ali Ekrem: 73. M. Âkif'in "Koca Karı ile Ömer" şiirini ithâf ettiği zat. Nâmık Kemal'in oğlu A.E. Bolayır (1867-1937).

Ali Haydar Paşa: 383. Mekke emiri. M. Âkif'in "Necid Çöllerinde..." şiirini kendisine ithâf ettiği zat.

Âl-i İmran sûresi: 157, 173, 214, 245, 253, 389.

Âl-i Osman: 232, 345. Osmanoğulları.

Ali Şevki Hoca: 98. M. Âkif'in yakın dostlarından, Bosnalı. "Köse İmam" tipini ilhâm eden ve bu şiirin kendisine ithâf olunduğu zat.

Alman, Almanlık, Almanya: 222, 231, 257, 270, 276, bkz. Cerman.

Amasra: 185.

Âmentü: 293. İman'ın şartları.

Amerika: 431.

Amnofis: 401, 402. Mısır Firavunlarından.

Anka: 352 Masallardaki büyük kuş.

Ankara: 318, 393, 395, 397.

Arabistan: 142.

Arap, Araplık, Arapça: 93, 96, 106, 144, 152, 166, 213, 223.

Arap Üzengi: 93. Masal kahramanı.

A'râf sûresi: 169, 196.

(1) Bu indekse: Safahat'ı teşkil eden şiirlerde ve bu şiirlere Mehmed Âkif tarafından konulmuş notlarda geçen şahıs, eser, yer, topluluk ve müessese isimleri alınmıştır. Açıklamalar, devrin siyasi durumuna göre yapılmıştır.

Archibald Bullok Roosevelt: 431. Roosevelt'in (bkz.) oğlu. M. Âkif'in, gıyâbında kendisine "San'atkâr" şiiirini ithâf ettiği genç.

Arda: 233. Meriç nehrinin bir kolu.

Arnavut. *Arnavutluk*: 70, 144, 163, 165, 166, 222, 236.

Âsım: 98, 101, 289, 291, 315, 354, 356, 358, 360, 361, 362, 364, 366, 368, 369, 370, 371, 372, 374. M. Âkif'in, eserinde yaşattığı muhayyel kahramanı genç.

Âs oğlu Hişâm: 406. Hişâm bin Âs. Hz. Peygamber'in sahabîlerinden.

Asya, *Asyalı*: 129, 142, 143, 269, 270, 339.

Asr sûresi: 349.

At Meydanı: 255. İstanbul'da Sultanahmed meydanı.

Atâullah Behâeddin: 382. Rusya müslümanlarının liderlerinden.

Attar: 297. Ferîdüddin A. (1119-1193), İranlı şâir ve mutasavvîf.

Avrupa, *Avrupalı*: 123, 129, 131, 132, 133, 142, 143, 145, 148, 152, 186, 190, 209, 271, 276, 277, 322, 355, 371.

Avustralya: 355.

Ayvaz: 93. Koroğlu destanı kahramanlarından.

Ayyûk: 199. Parlak bir yıldız.

A'zel: 199. Parlak bir yıldız.

B

Baba Cafer: 348. İstanbul'da Zindankapısı'nda kadın ve çocukların gittikleri bir yata.

Bâbîâlî: 366, 371. Hükümet.

Bâbîâlî: 369. İstanbul'da hükümet konağının ve yayınevlerinin bulunduğu meşhur cadde.

Bâb-ı Fetvâ: 130. Şeyhülislâmlık dairesi.

Bâbil: 379. Irak'ta Bağdad'ın yakınında eski medeniyet merkezi.

Bâbü's-Selâm: 286. Medine'de Peygamber Mescidi'nin ana kapısı.

Bafra: 358. Sigara çeşidi.

Bahr-i Ahmer: 103. Kızıldeniz.

Bahr-i Siyah: 334. Karadeniz.

Bahr-i Umman: 140. Umman Denizi, Hind Okyanusu.

Bahriye: 322. Bahriye Mektebi

Bakara sûresi: 175, 241.

Bakî': 287. Medine mezarlığının adı.

Balkan: 242, 275. Balkan dağları ve bölgesi.

Bartın: 334.

Basri: 394. Birinci Meclis'te Balıkesir (Karesi) mebusu Hasan B. Çantay (1887-1964).

Başkım: 165. Arnavut ayrılıkçı teşkilâtı.

Bathâ: 213. Mekke'nin diğer adı.

Batu: Bkz. Garb.

Baytar: 297. Baytarlık Mektebi.

Bedir: 357. Müslümanların düşmanlarıyla ilk savaşı.

Belçika: 322.

Berlin: 259, 263, 322, 374.

Besmele: 95, 261, 304.

Beşiktaş: 414. İstanbul'da Boğaziçi'nde bir semt.

Beyoğlu: 229. İstanbul'da, bir bölümünde, gazino ve gece kulübü benzeri sefil batakhâneler bulunan semt.

Beyt-i Makdis: 379. Kudüs, mescid-i Aksâ.

Boğaz: 277, 278, 353. Çanakkale Boğazı.

Boğaz: 427. İstanbul Boğazı.

Boğaz Harbi: 355. Çanakkale Savaşı, 1915.

Boston: 431. Amerika'da şehir.
Briüksel: 322. Belçika'nın başşehri.
Buda: 137. Budizm inancının kurucusu.
Buhârâ: 134, 135, 225, 283, 432. Rusya'nın işgâli altındaki Özbekistan'da bir Türk şehri.
Bulgar: 165, 232, 233, 234.
Bursa: 395.
Burunsuz Hasan: 336. Ortaoyununda komik "zuhûrî" tipiyle meşhur bir oyuncu.

C

Cava: 224, 283. Endonezya'da büyük adalardan biri.
Cedd-i Hüseyin: 169. Hz. Hüseyin'in dedesi: Hz. Peygamber aleyhisselam.
Cemâleddin Afgânî: 370, 371. İslâm birliği için çalışan fikir ve mücâdele adamı (1839-1897) ve Muhammed Abduh'un üstadı.
Cemile: 117, 118, 119. M. Âkif'in kızı.
Cengiz: 330. İslâm ülkelerini yakıp yıkan Moğol hükümdarı (1167-1227).
Cerman: 294, bkz. Alman.
Cezâyir: 145, 224, 268.
Cüdi: 379. Tûfan'dan sonra Hz. Nûh'un gemisinin oturduğu dağ. Siirt ilimizdedir.

Ç

Çamlıbel: 93, 143.
Çanakkale: 277, 278, 353. Ç. Boğazı.
Çerkes: 166, 223, 280, 336.
Çin, Çince, Çinli: 135, 136, 213, 224, 283, 322, 379.
Çin-i Maçin: 322.
Çin Sûru: 136, 213, 379, bkz. Sedd-i Çin.

D

Dârâ: 62. İran hükümdarlarının büyüklelerinden (M.Ö.: 558-486).
Dâr-ı Saltanat: 278. Saltanat merkezi. Bkz. İstanbul.
Dârü'l-Hilâfe: 232. Hilâfet merkezi. Bkz. İstanbul.
Dârü't-Tıb: 192. Tıp medresesi.
Dâvûd, Hz.: 379, 427.
Dicle: 76.
Dinî, Felsefî Musâhabeler: 123, 180. Ferid Kam'ın eseri.
Dirvas: 87, 88. Emeviler devrinin zeki ve hatib bir genci.
Doğu: Bkz. Şark.
Doğu kültürü ve milletleri: Bkz. Şark.
Dolmabaççe: 414. Dolmabaççe Sarayı.
Dö Lesseps: 218. Ferdinand de L. (1805-1894). Süveyş kanalını açan Fransız.
Düyûn-i Umûmiye: 264. Osmanlı Devleti'nden alacaklarına karşılık, yabancı devletlerin Türkiye'de kurdukları "Umûmi Borçlar" müessesesi. Gümrükleri ve bazı maddeleri tekellerine almışlardı.

E

Ebû Ubeyde: 211, 212. E. U. bin Cerrâh (öl. 639) Hz. Peygamber'in Cennet'le müjdelenen on yakınından biri. Büyük İslâm kumandanı.
Ebû Zer: 364. E.Z. el-Gıfârî (öl. 653). Hz. Peygamber'in arkadaşlarından. Dindarlığı ve hakkı ihtardaki sebâtı ile meşhurdur.
Edhem: 424. Din yolunda tahtını terk eden Belh hükümdarı İbrâhim Edhem (9. asır)
Edirne: 232.
Ekmekçiöglü medresesi: 194.

El-Uksur: 255, 400. Mısır'da eski medeniyet kalıntılarının bulunduğu meşhur mahallerden biri. Lüksor.

Ekrem: Bkz. Recâizâde.

Emin: 298, 368. M. Âkif'in oğlu.

Endülüs: 147.

Enfâl sûresi: 227, 385.

Ertuğrul: 308. Osman Gâzi'nin babası.

Ezrum: 343.

Eski Dünya: 355. Asya, Afrika, Avrupa.

Eyüb: 34. İstanbul'un meşhur semti.

Ezrakabânû: 93. Ferhad ile Şirin hikâyesini tiplerinden.

Eşref: 449. Meşhur heccav şâir (1847-1912).

Eyyüb: Bkz. Eyüb.

F

Fahrü'n-nisâ Emîre: Bkz. Hadîce.

Farmason: 326. Masonluk denen din aleyhdârı gizli teşkilâtın mensubu. Halk arasında "dinsiz, ahlâksız" mânâsına, hakaret yerine kullanılır.

Fârûk: 211, 212. Hz. Ömer'in sıfatı: Hak ile bâtili ayıran. Bkz. Ömer.

Fas: 145, 224.

Fâtür sûresi: 173.

Fâtih: 395. Fâtih Sultan Mehmed (1432-1480).

Fâtih: 7, 8, 20, 38, 163, 185, 186, 187, 291. Fâtih Câmii ve semti.

Fâtîha sûresi: 107, 131, 324, 405.

Fâtîh Hoca: 123. M. Âkif'in ikinci Safahat'ı kendisine ithâf ettiği zat. İstanbul rasadhânesinin kurucusu, astronomi profesörü F. Gökmen (1878-1954).

Fecr-i Âtîf: 124. "Servet-i Fünûn" cereyânının devamı olarak kurulan modern edebî ekol.

Ferdinand: 232. Balkan Halbi sırasında Bulgar kralı.

Ferhad: 93. Masal kahramanı.

Ferid: 180, 182, 408. F. Kam (1864-1944). M. Âkif'in kendisine "Gece" şiirini ithâf ettiği arkadaşı, Türk edebiyatı profesörü.

Feride: 117, 118, 119. M. Âkif'in kızı.

Ferkadân: 199. Büyükkayı kümesinin en parlak iki yıldızı.

Firavun: 103, 352, 398, 400, 402, 403. Tanrılık iddîâ eden eski Mısır hükümdarlarının genel adı.

Firdevsî: 64. Şehnâme destanının nâzımı İran şâiri (934-1021).

Florya: 231. İstanbul'da deniz kıyısında plâj ve gazinolar semti.

Fransa, Fransız, Fransızca: 46, 190, 222, 230, 257, 268, 276, 310.

Fuad Şemsi: 290. Osmanlı maarif müdürlerinden, M. Âkif'in altıncı Safahat'ı kendisine ithâf ettiği dostu, F.Ş. İnan (1886-1974).

G

Garb: 46, 64, 137, 138, 148, 150, 153, 162, 176, 205, 209, 213, 230, 244, 270, 372, 373, 378, 379, 392, 395, 432. Yön değil, muhit, zihniyet ve fikir mânâsında olarak: Batı.

Gazâlî: 348. Büyük İslâm âlimi ve mütefekkeri (1058-1111).

Gazne: 432. Afganistan'da eski medeniyet merkezi.

Godoski: 433. Polonyalı mûsikîşinâs (1870-1938).

Göksu: 334. İstanbul'da Boğaz'a dökülen bir dere. Cıvarı, mesire yeri idi.

Grey: 209. İngiliz Dışişleri Bakanı (1862-1933).

Gümülcine: 233. Rumeli'de, Yunan işgâli altında bulunan Türklerle meskûn bölge.

H

Habeş: 283. Habeşistanlı.

Hacı Bektaş: 93. Hacı Bektaş-ı Vefî (13. asır).

Hadîce: 398. Abbas Halim Paşa'nın zevcesi. M. Âkif'in "Fıravun ile Yüz Yüze" şiirini kendisine ithâf ettiği hanımefendi.

Hâfız: 64, 135. Divan'ıyla meşhur İran şâiri (öf. 1390).

Haliç: 123. İstanbul halici.

Halkalı: 10. İstanbul civarında bir köy.

Halkalı Zirâ'at Mektebi: 10.

Hamdi: 231. Ortaoyununda "kavuklu" tipiyle meşhur bir oyuncu.

Hamid: Bkz. Abdülhamid.

Hamza, Hz.: 349. Hz. Peygamber'in amcası. Uhud savaşında şehid olmuştu.

Harem: 287, 379. Medîne'de Peygamber Mescidi. Kâbe Mescidi için de kullanılır.

Haremeyn: 169. İki harem. Mekke ve Medîne.

Haşr sûresi: 227.

Hâtem: 88. Hâtem-i Tâî. Eski Arablar arasında cömertlik timsâli olan kabile reisi.

Havernak: 379. Irak'ta Kûfe civârındaki târihî köşk.

Haydar: 152, 424. Hz. Ali'nin sıfatı. Bkz. Ali.

Haydarâbâd: 138, 140. Bugün Güney Pakistan'da Sind bölgesinde şehir.

Herem: 379. Mısır ehramlarından birinin adı.

Hersek: 283.

Heybeli: 418, 419. Marmara Denizi adalarından biri.

Hey'et-i İrşâdiye: 341.

Hırvat: 164, 236.

Hıyve: 225, 283. Harezim'de 1804-1920 arasında yaşayan ve Rus işgali altında olan Türk devleti.

Hızır: 210.

Hicaz: 169, 213. Mekke ve Medîne'nin buldukları bölge.

Hicr sûresi: 387, 427.

Hilmi: 84. M. Âkif'in, vefatına mersiye yazdığı arkadaşı.

Hilvan: 405, 407, 409, 411, 413, 414, 418, 419, 420, 421, 424, 428, 429, 430, 438. Kahire civarında kasaba.

Hind, Hindistan; Hindû: 138, 140, 224, 269, 355, 432, 435.

Hirâ: 379. Hz. Peygamber'in tefekkür için çıktığı ve kendisine ilk vahyin geldiği dağ. Cebel-i Nur, Nur Dağı.

Hişâm: 87, 89. Emevi halifelerinden.

Hişâm bin Âs: 406. Bkz. Âs.

Hoca Tâhir Efendi: 163, 291. M. Âkif'in babası (1826-1888) İpekli müderris.

Hocazâde: 98, 291, 294, 302, 317, 329, 343, 359, 362, 366. M. Âkif'e Köse İmam'ın hitap sözü, bkz. Âkif.

Huzeyfî'l-Adevî: 406.

Hüsâm Efendi: 414. İstanbul'un meşhur şeyhlerinden, tefsir, hadis ve Mesnevî hocası (1770-1864).

Hüseyin, Hz.: 169. Hz. Peygamber'in torunu (625-680).

Hüseyin Avni: 90. M. Âkif'in "Mahalle Kahvesi" şiirini kendisine ithâf ettiği arkadaşı.

Hüseyin Kâzım: 341, 343. H.K. Kadri (1870-1934). M. Âkif'in dostu ve büyük "Türk Lügati" nin yazarı.

I-İ

Irak: 432.

İbni Avf: 212. Abdurrahman İ. A. (öl. 652). Hz. Peygamber'in Cennet'le müjdelenmiş on arkadaşından biri.

İbni Hattâb: Bkz. Ömer.

İbni Sînâ: 134, 348. İslâm tarihinin meşhur mütefekkirlerinden (980-1037).

İbnü'r-Rüşd: 348. İslâm tarihinin meşhur mütefekkirlerinden (1126-1198).

İbrâhim, Hz.: 269, 379.

İbrâhim Bey: 46, 49. M. Âkif'in vefatına mersiye yazdığı baytar miralayı.

İkbâl: 435. İslâm şâir ve mütefekiri, Pâkistan'ın fikir babası M. İkbâl (1873-1938).

İngiliz, İngiltere: 138, 139, 190, 257, 269, 277, 299, 322.

İpek: 235, 295. Osmanlı Vatanının Arnavutluk bölgesinde bir kasaba.

İpekli Hoca Tâhir Efendi: Bkz. Hoca Tâhir Efendi.

İran: 63, 64, 145, 150, 224, 425, 432.

İrem: 379. Âd kavmi zamanında Cennet'e benzetmek için Şeddad'ın yaptırdığı bahçe ve köşk.

İspanya: 213.

İsrâfil: 81, 130, 145. Kıyamet'in kopuşunu haber verecek "Sûr"u üfleyecek olan büyük melek.

İsrâ sûresi: 249.

İstanbul: 13, 19, 129, 140, 142, 291, 345, 377, 379, 381, 383, 384, 386, 388, 391. Bkz. Dâr-ı Saltanat, Dârü'l-Hilâfe, Pâyitaht.

İzmir: 298, 333.

J-K

Japon, Japonya: 38, 137, 153.

Kâ'be, Kâ'betullah: 217, 238, 285, 312, 357, 397, 416, 436.

Kâdî: 64. Tefsir'i ile meşhur İslâm âlimi K. Beyzavî (öl. 1291).

Kadri Bey: 341, 343, 345. Hüseyin Kâzım'ın (bkz.) babası, Trabzon vâlisi (1843-1903)

Kafkas: 268, 354.

Kâğûthâne: 331. İstanbul'da Haliç'e dökülen bir derenin ve bulunduğu semtin adı. Mesire yeri idi.

Kahire: 255.

Kahtan: 163. Arap kabilesi.

Kanada: 355.

Kânûn-i Esâsî: 140. 1908'de yeniden yürürlüğe konan 1876 Anayasası.

Karadağ: 165. Balkan Harbi sırasında müstakil olan küçük devlet.

Karagöz: 362. Meşhur gölge oyunu.

Karnak: 255, 256, 379, 400. El-Uksur'da (Lüksor) tarihî dikilitaşlarla dolu bir mevki.

Karşılar: 31. Galata ve Beyoğlu için İstanbul halkının kullandığı tâbir.

Kartal: 308. İstanbul civarında kasaba.

Kaşgar: 283. Çin işgalindeki Türkistan'da meşhur Türk şehri.

Kazak: 63. Rusların (hristiyan) Kazak (Kosak, Kusak) süvarileri.

Kâzım: Bkz. Hüseyin.

Kerem: 93. Halk hikâyesi kahramanı.

Kıbtîler: 246. Çingeneler.

Kılıç Arslan 357. Selçuklu Sultanı İkinci K. A. (1155-1192).

Kırım: 225. Rus işgalindeki meşhur İslâm ülkesi.

Kızanlık: 293. Bulgar işgalinde, gülleriyle meşhur Türk şehri.

- Kızılırmak*: 334.
Kitâb: 216, 219, 285. Bkz. Kur'ân.
Kitâb-ı İlâhî: 217. Bkz. Kur'ân.
Kitâb-ı Yezdân: 230. Bkz. Kur'ân.
Kitâbullah: 253. Bkz. Kur'ân.
Konya: 323.
Kosova: 164, 234, 235. Osmanlı ordusunun iki büyük zaferine sahne olan (1389 ve 1448) ve Sırp işgali altında bulunan meşhur ova.
Kömürçüler Kapısı: 21. Fâtih Camii avlusunun kapılarından biri.
Köprü: 123, 185. Galata Köprüsü.
Koroğlu: 93. Destan kahramanı.
Köse İmam: 98, 291, 293, 294, 296, 315, 325, 327, 336, 347. Âkîf'in muhayyel kahramanı. Bkz. Ali Şevki Hoca.
Kubbe-i Hadrâ: 282. Peygamberimiz Efendimiz'in kabri üzerindeki yeşil türbe.
Kur'ân: 67, 70, 116, 130, 136, 138, 169, 236, 238, 253, 279, 340, 348, 390. Bkz. Kitâb, Kitâb-ı İlâhî, Kitâb-ı Yezdân, Kitâbullah.
Kureys: 212. Peygamber Efendimiz'in mensubu bulunduğu kabile.
Kurna: 308. İstanbul'un Kartal kazasında köy.
Kutbuddin: 64. İranlı tabib, din âlimi ve mutasavvıf (1236-1311).
Kuzguncuk: 333. İstanbul'da Boğaziçinde semt.
Kürt: 166, 223, 280, 337.

L

- Lala Şahin*: 232. Orhan Gazi devrinde Rumeli'ye ilk geçen ve Edirne'yi fetheden kumandan (öl. 1385).
Lâz, Lâzistan: 166, 223, 280, 336, 343, 346.

- Leylâ*: 41, 282, 396, 409, 432. Muhayyel ma'sûka, hayal sevgili, gâye.
Loran: 322. 1908'de bir ara Mâliye Nezâreti müşâviri olan Fransız maliyecisi.
Lûtfiyye: 116. Sünbülzâde Vehbi'nin meşhur eseri.
Lûtfullah: 116. Sünbülzâde Vehbi'nin oğlu.

M

- Mağrip*: 283, 285. Cezayir, Fas ve Tunus bölgeleri.
Mahmud, Hz.: 427. Bkz. Peygamber.
Malta: 392. Malta adası.
Maltepe: 419. İstanbul'un Marmara Denizi kıyısındaki semtlerden biri.
Maltz: 311. Malta adasına ait. Maltalı.
Mama: 231. Beyoğlu'nda bir sefihat yeri.
Mançester: 322. İngiltere'de sanayi şehri.
Mançurya: 135. Kuzey Çin'in bir bölgesi.
Mandal Hoca: 343, 344, 345, 346, 347. Oflu vâiz.
Marmara: 140, 278, 333, 355, 418, 419. Marmara Denizi.
Mecnun: 282, 397. Muhayyel âşık, âşıkla-rın timsali olan efsane kahramanı.
Medîne: 75, 76, 281, 283, 287. Peygamber Efendimiz'in varlığı ile nurlanan mübârek şehir.
Mehmed Âkîf Ersoy: Bkz. Âkîf, Hoca-zâde.
Mehmed Ali: 4, 384. M. Âkîf'in birinci Safahat'ı kendisine ithaf ettiği ve adına bir şiir yazdığı genç talebesi, Ratip Paşa'nın oğlu.
Mehmedcik: 355. Müslüman Türk askerinin genel adı.
Melek: 366, 371. Köse İmam'ın kızı, Âsım'ın kardeşi.

Menâhâ: 283. Medîne-i Münevvere'de ker-
vanların konakladığı meydan.

Meriç: 233. Türkiye ile Yunanistan ara-
sında bugünkü sınırı teşkil eden nehir.

Merkad-i Nebvî: 282. Hazret-i Peygam-
ber'in Medîne'deki nurlu kabri.

Merkad-i Pâk: 283. Hazret-i Peygam-
ber'in tertemiz yüce mezarı.

Mesih, Hz.: 210. Hazret-i İsâ aleyhisselâm.

Mesnevî: 414. Hazret-i Mevlânâ'nın büyük
eseri.

Meşhed: 164. Kosova'da Sultan Birinci
Murad'ın şehid olduğu yer. Burada bir
türbe vardı.

Mevlânâ: 220. M. Celâleddin Rûmî (1207-
1273) hazretleri.

Mevlid: 417. Hz. Peygamber'in doğumu.

Mevlid: 297, 426, 427, 428. Süleyman
Çelebi'nin Peygamber Efendimiz'in
doğumu ve hayatına dâir nazm ettiği
büyük ve mübarek şiir.

Mısır, Mısırlı: 75, 255, 277, 370, 405, 432.

Midhat Cemâl: 61, 65, 184. M. Âkif'in
dördüncü Safahat'ı ve "İstibdad" şiirini
kendisine ithaf ettiği, dostu, şâir M.C.
Kuntay (1885-1956).

Mir'at: 348. Medreselerde "usûl" dersi
kitabı.

Moğol: 330.

Molla: 335. Necmeddin M. Kocataş (1876-
1949). Şûrâ-yı Devlet reisi ve Adliye
nâzırı.

Moskof: 133, 141. Ruslara, gaddarlıklarını
ve İslâm'a karşı olan derin düşmanlıklarını
ifâde etmek üzere Türkler tarafından
takılan isim.

Muhammed, Hz.: 76, 157, 179, 284, 285,
287, 427. Âlemlere rahmet yüce şahsi-
yet Peygamber Efendimiz. Bkz. Ahmed,
Mahmud, Mustafa, Nebi, Peygamber,

Resûl, Resûlullah (sallâllâhu teâlâ aleyhi
ve sellem).

Muhammed Abduh: 370, 371. Müslüman-
ları uyandırmak ve birleştirmek için
çalışmış Mısırlı din âlimi ve fikir adamı.
(1849-1905).

Murad: 164, 232, 235. Sultan Birinci
M. Hudâvendigâr (1326-1389). Kosova
zaferi sonunda şehid düşmüştü.

Musa, Hz.: 103, 352.

Mühendishâne: 322. Mühendislik Okulu,
Teknik Üniversite.

Mülk-i Osmânî: 66. Osmanlı ülkesi.

Mülkiye: 322. Siyasal Bilgiler Okulu.

Mülk sûresi: 35, 36.

Mültekâ: 348. Meşhur fıkıh kitabı.

N

Napolyon: 62, 276. İmparatorluğunu ilân
eden korsikalı Fransız generali (1769-
1821).

Nebî, Hz.: 166, 216, 232, 286. Bkz. Pey-
gamber.

Necid: 281, 282. Arabistan yarımadasında
merkezi Riyad olan bölge.

Necm sûresi: 23, 159, 201.

Neml sûresi: 160.

Neron: 269. Zâlimliği ile meşhur Roma
imparatoru (öl. 68). Roma'yı yaktırdığı
söylenir.

Nevruz: 430. M. Âkif'in dostlarından biri-
nin oğlu.

New-York: 431.

Neyzen Tevfik: 422. Meşhur neyzen ve şâir
T. Kolaylı (1879-1953).

Nil: 255, 256, 257, 258, 398.

Nizâr: 163. Arab kabilesi.

Nûr sûresi: 261.

O

- Oflu*: Bkz. Mandal Hoca.
Orhan: 308, 395. İkinci Osmanlı hükümdarı O. Gazi (1281-1362).
Osman: 308, 395. Osmanlı Devleti'nin kurucusu O. Gâzi (1258-1326).
Osmanî, Osmanlı: 66, 90, 137, 139, 141, 189, 194, 237, 275.
Ostralya: 355. Avustralya.

Ö

- Ömer, Hz.*: 73, 74, 75, 76, 78, 152, 211, 212, 215, 220, 279, 350, 351, 364. Adâletiyle meşhur ikinci halife Ö. bin Hattâb (591-644)
Ömer Fârûk Efendi: 240. M. Âkif'in beşinci Safahat'ı kendisine ithâf ettiği Osmanlı şehzâdesi.
Ömer Lütfi: 259. M. Âkif'in "Berlin Hatıraları" şiirini kendisine ithâf ettiği arkadaşı, binbaşı.
Örfi: 64. Kendinden sonra gelen Türk ve İran şâirlerine tesir eden İran şâiri (1555-1591)

P

- Paris*: 144.
Pâyitaht: 70, 247. Başşehir. Bkz. İstanbul.
Pendik: 419. İstanbul'un kazası.
Peygamber, Hz.: 64, 100, 135, 145, 166, 196, 214, 284, 297, 302, 327, 349, 357. Ahir zaman nebisi, Resûl-i muhterem efendimiz. Bkz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm).
Pirene: 213. Fransa ile İspanya arasındaki dağlar.
Pirzerin: 235. Kosova vilayetinde Osmanlı sancak merkezi.

- Pomak*: 234, 336. Balkanlarda yaşayan Slav asıllı müslümanlar.
Prusya: 222. Eski Alman devleti.
Puankare: 209. Fransız devlet adamı ve başbakanı (1860-1934).

R

- Rahmetullah*: 138. "İzhârû'l-Hak" adlı eseriyle misyonerlere cevap veren Hindistanlı İslâm alimi (öf. 1889).
Râmih: 199. Parlak bir yıldız.
Râzî: 64, 348. Bkz. Fahreddin Râzî.
Ravza-i Peygamber: 286. Hz. Peygamber'in nurlu kabri.
Recâzâde: 341, 343. Mahmud Ekrem (1847-1914) edib ve şâir.
Remle: 419. İskenderiye'nin yazlık semti.
Resûl, Hz.: 211, 213, 286. Bkz. Peygamber.
Resûlullah, Hz.: 286, 287, 417. Bkz. Peygamber.
Rimpapa: 322. Papa, Katolik hristiyanların başı.
Robert Kolej: 446, 448. Amerikan misyonerlerinin, dinî ve siyâsî gâyelerle 1853'te Boğaziçi'nde açtıkları, temel değerlerimize zararlı tesirleri olan yabancı okul.
Roosevelt: 431. ABD başkanlarından (1882-1945).
Rufâî: 93. Şeyh Ahmed Rifâî (1116-1183).
Rûhullâh: 379. Hz. İsa, bkz. Mesih.
Rum: 301, 302, 305.
Rumeli: 275. Osmanlı ülkesinin Edirne'den batıda kalan toprakları.
Rum sûresi: 177.
Rus, Rusça, Rusya: 46, 63, 129, 132, 133, 141, 142, 150, 269, 276.
Ruslaşmak: 133.

S

- Sa'dî*: 22, 26, 51, 61, 63, 64, 214, 297, 417. Şirazlı Şeyh Sa'dî (1213-1292). "Bostan" ve "Gülistan"ın yazarı, edib, şâir ve hakîm.
- Sa'düddin*: 64. Taftazânî (1322-1394), İslâm din ve tasavvuf âlimi.
- Safahat*: 120, 180, 377, 416.
- Salâhaddin*: 357, 395. Eyyübî Devleti'nin kurucusu, Haçlıları durduran ve Kudüs'ü geri alan büyük İslam kumandanı S. Eyyübî (1138-1193).
- Samatya*: 260. İstanbul'da Kocamustafa-paşa semtinin eski adı.
- Sandıkburnu*: 297. İstanbul'da Yenikapı semtinde eski meyhanelerin bulunduğu batakhaneler muhiti.
- Sarıçiçi*: 233. Edirne'de eski sarayın bulunduğu bölge.
- Sarıgözel*: 290. İstanbul'da Fâtih'te M. Âkif'in doğduğu semt.
- Savof*: 232. Balkan Harbi'nde Bulgar ordusu kumandanı.
- Sebilürreşad*: 382. M. Âkif'in başyazarı olduğu ve şiirlerinin yayımlandığı meşhur İslamcı dergi.
- Sedan*: 222, 257, 276. Fransızların Almanlara mağlûp oldukları savaş (1 Eylül 1876). Kral ve 104 bin asker esir düşmüştü.
- Sedd-i Çin*: 213, 379.
- Selânik*: 236. Osmanlı Devleti'nin Rumeli vilayetlerinden birinin merkezi.
- Selim*: 232, 308. Yavuz Sultan S. (1466-1520). Bkz. Yavuz.
- Selma*: 43, 44. M. Âkif'in yeğeni.
- Semer kand*: 134. Rus işgali altındaki Özbekistan'da meşhur Türk şehri.
- Serendip*: 283, 285, 379. Endonezya'da Seylan'ın güney ucuna düşen ada. Hz. Âdem'in dünyaya ilk ayak bastığı yer sayılan Âdem Dağı bu adadadır.
- Serg*: 211.
- Seylân*: 287. Hind Okyanusu'nda yarımada.
- Seyyid*: 348. Meşhur İslâm âlimi Seyyid Şerif Cürçânî (1340-1413).
- Siddik. Hz.*: 152. Hz. Ebûbekir'in (571-634) sıfatı: Tasdik eden, sâdik dost.
- Sırp*: 158, 164, 165, 235, 236.
- Sibirya*: 225.
- Sînâ*: 7, 80, 348, 352, 354, 379, 412, 427, 430. Sînâ bölgesi ve Sînâ Dağı. Hz. Mûsâ'nın dileği üzerine ilâhî nûrun tecellî ettiği dağ. Bkz. Tûr, Tûr-i Sînâ.
- Sinan*: 327. Koca S. (1489-1588) üç yüz büyük eser binâ eden büyük mimar.
- Sind*: 432. Bugün Pakistan'ın güneyinde bir bölge.
- Siroz*: 236. Selanik'e bağlı Osmanlı sancak merkezi, Serez.
- Sâdan, Sâdanlı*: 283, 287, 371.
- Sûr-i Bâbil*: 379.
- Sûr-i İsrâfîl*: 81, 130, 145, 178.
- Süheyl*: 199. Parlak bir yıldız.
- Süleyman*: 191, 327. Kanûnî Sultan S. (1494-1566).
- Süleyman Dede*: 297. Mevlid nâzımı S. Çelebi (öl. 1422).
- Süleymâniye*: 121, 124, 125, 327. Mimar Sinan'ın Kanûnî Süleyman adına inşa ettiği ulu câmi.
- Süleyman Nazif*: 392. Edib ve şâir (1870-1927).
- Süleyman Paşa*: 308. Orhan Gazi'nin büyük oğlu ve Rumeli fâtihi (öl. 1357).
- Süreyya*: 199, 357. Bkz. Ülker.
- Süveyş*: 218, 219. Akdeniz'le Kızıldeniz'i bağlayan kanal. Kazılması: 1859-1869.

Ş

- Şâfi'î: 327, 328. Şâfi'î mezhebinin kurucusu büyük imam (767-820).
- Şâh İsmail: 93. Masal Kahramanı.
- Şam: 87, 211.
- Şark: 46, 48, 49, 51, 64, 90, 91, 123, 128, 139, 148, 152, 158, 162, 176, 205, 232, 244, 257, 270, 271, 277, 339, 347, 357, 370, 372, 374, 376, 378, 379, 383, 386, 393, 395, 396, 397, 407, 420, 431, 434, 435. Yön değil, muhit, zihniyet ve fikir mânâsında olarak. Doğu.
- Şap denizi: 218. Kızıldeniz.
- Şerif Muhyiddin: 376, 431. M. Âkif'in yedinci Safahat'ı kendisine ithâf ettiği, "San'atkâr" ve "Şark'ın Yegâne Dâhi-i San'atine" şiirlerini adına yazdığı zat. Ş. M. Targan (1892-1967).
- Şile: 334. İstanbul'un Karadeniz kıyısındaki kazası.
- Şi'râ: 199. İki parlak yıldızın adı.

T

- Tâceddin Dergâhu: 393, 395. Mehmed Âkif in Ankara'da iken kaldığı ve İstiklâl Marşı'nı yazdığı yer.
- Tâhir Efendi: Bkz. Hoca Tâhir Efendi.
- Tâk-ı Kistrâ: 379. Sâsânî (İran) kralı I. Şahpur'un (241-272) yaptırdığı saray.
- Taşkend: 134. Rus işgalindeki Özbekistan'ın başşehri.
- Tatar: 132, 142, 152.
- Tatavla: 260. İstanbul'un Kurtuluş semtinin eski adı. Gayrimüslimler otururdu.
- Teb: 398. Yukarı Mısır'da tarihî harabeleyle meşhur şehir.
- Tebâreke sûresi: 36.
- Tevfik Neyzen: Bkz. Neyzen Tevfik.
- Tıbbiye Mektebi: 192, 322.

- Tırhal: 348.
- Tihâme: 286, 432. Mekke'nin diğer adı.
- Tiryâki Hasan Paşa: 208. Kanije'nin kahraman kumandanı (1530-1611).
- Tîn sûresi: 14.
- Togo: 137. Rus donanmasını imha eden Japon generali (1857-1912).
- Tokatlıyan: 218, 229. Beyoğlu'nda içkili batakhanelerin bulunduğu pasaj.
- Trabzon: 343.
- Transval: 283. Güney Afrika'da bir bölge.
- Tunca: 233. Meriç nehrinin bir kolu.
- Tunus, Tunuslu: 145, 224, 268, 283.
- Tûr: 282. Bkz. Sînâ.
- Tûr-i Sînâ: 379. Bkz. Sînâ
- Turan İli: 386. "Türklerin anayurdu Turan" efsanesindeki hayali ülke.
- Türk, Türklük: 138, 142, 144, 166, 223, 277, 280, 297, 308, 309, 319, 325, 330.
- Türkçe: 180.
- Türkistan: 134. Rus ve Çin işgâli altındaki Müslüman Türk ülkesi.

U-Ü

- Uksur: Bkz. El-Uksur.
- Ümeye: 87. Emevioğulları ailesi, hanedanı.
- Ülker: 425. Parlak yıldız kümesi, Bkz. Süreyya.
- Üsküdar: 231, 358, 426.
- Üzeyr, Hz.: 210.

V

- Vâdi'l-Mülâk: 400. El-Uksur'da Firavun mezarlarıyla dolu bir vâdi.
- Vahdetî: 101. Volkan gazetesi sahibi Deriş Vahdeti (1869-1909). 31 Mart hare-

- ketinin teşvikçisi olduğu ithamıyla asılmıştır. Bkz. Volkan.
- Yardar*: 236. Kosova ve Üsküp'ten geçip Selânik körfezine dökülen nehir.
- Varna*: 276. Bugünkü Bulgaristan'da liman şehri. 1389-1878 yıllarında Osmanlı idaresinde kaldı. İslâm toprağı oldu.
- Vatan Şarkısı*: 72. Nâmık Kemâl'in veya Tevfik Fikret'in şiiri.
- Vefa*: 192. İstanbul'da Şeyh Vefâ hz.nin medfun bulunduğu semt.
- Vehbî*: 116. Divan şairi Sünbülzâde V. (1719-1809).
- Volkancı*: Bkz. Vahdetî.
- Volkan*: 97. Derviş Vahdetî'nin 11 Aralık 1908-20 Nisan 1909 tarihlerinde 110 sayı çıkardığı günlük gazete.

Y

- Yakacık*: 66. İstanbul'un sayfiye semti.
- Yakova*: 235. Kosova ovasının güneyinde İpek sancağına bağlı kasaba.
- Ya'kûb*: 349. Y. bin İshâk (735-821). "Kırâ'at-i Aşere" denilen, Kur'ân'ın on okunuş tarzından birinin imanı.
- Yâsin sûresi*: 84.
- Yavuz*: 279. Bkz. Selim.
- Yayla*: 24, 66. İstanbul'da semt.
- Yehûd*: 210. Yahudi, İsrailoğulları.
- Yemen*: 68, 72, 163, 432.
- Yena*: 276. Fransızların Almanlara 14 Ekim 1806 savaşında galip geldikleri yer. Jena.

- Yeni Câmî*: 123, 344. İstanbul'da Eminönü'nde Safiye Sultan tarafından Mimar Dâvud Ağa'ya yaptırılan Vâlîde Câmîi (1663)
- Yeni Dünya*: 355, 431. Amerika, Avusturya.
- Yenikapı*: 297. İstanbul'da Marmara sahilinde bir semt.
- Yermük*: 406. Hz. Ebûbekir devrinde Bizans ordusuyla yapılan ve Suriye'nin fethine yol açan savaş (634).
- Yesârî*: 306. Meşhur hattat (öl. 1798).
- Yezid*: 63. İkinci Emevî hükümdarı (öl. 683). Kerbelâ fâciası, onun zamanında cereyan ettiği için, adı, kötülük ve zâlimliğe sıfat olmuştur.
- Yıldırım*: 164, 235, 274, 308, 395. Sultan Birinci Bâyezid'in (1360-1403) lâkabı.
- Yıldız*: 331, 345. Sultan İkinci Abdülhamid'in dâimî ikamet ettiği Beşiktaş'taki sarayı.
- Yunan, Yunanlı*: 158, 165, 237, 395.
- Yûsuf, Hz*: 167.
- Yûsuf sûresi*: 167.

Z

- Zanbak*: 275. "Eylül" yazarı Mehmed Rauf'un "Bir Zanbağın Hikâyesi" adlı müstehcen romanı (1910).
- Zirâ'at*: 322. Zirâ'at Mektebi.
- Zümer sûresi*: 171.
- Zuhûrî*: 335, 336. Ortaoyununda "komik" tip.

MEHMED ÂKİF ERSOY

- * Bu vatanın, halkın içinden çıkmış, ama halkının içinde kalmış öz evladı;
- * Kendi milleti kadar, Doğu'yu ve Batı'yı da bilen bir aydın;
- * Veterinerlik Fakültesi'nin ilk öğrencisi ve birincisi;
- * İstanbul Boğazı'nı yüzerek geçen, at binen, gülle atan ve güreşen bir sporcu;
- * Şehirde kapanmamış, köylerdeki ahırlarda hayvan tedavi etmiş bir baytar;
- * Gerçekleri yaşamış ve hep gerçekleri söylemiş doğrucu bir adam;
- * Milletinin acılarını yüreğinde ve göz yaşlarında taşımış duygulu bir insan;
- * İstiklâl Marşı'mızın yazarı, milletimizin büyük şairi ve düşünürü;
- * Bütün hayatı, ahlâkı, kişiliği ve düşünceleriyle örnek bir millî kahraman...

SAFAHAT

- * Onun eseridir ve bu milletin çağdaş destanıdır.
- * Milletimizin bin yılda kıvama ermiş olan ruh ve fikir olgunluğu,
- * İnanç ve ahlâk sağlamlığı, cesareti ve kahramanlığı,
- * Bu destanda dile getirilmiştir...
- * Kendi özünü ve milletini öğrenmek isteyen genç aydınlar, onu okuyacak,
- * Ve anladıkları kadar bu "millet"ten olacaklardır.
- * Mehmed Âkif gibi bir evlâda ve
- * Safahat gibi bir esere sahip olmak, bir millet için, büyük bir şans,
- * Ve büyük bir mutluluktur...

ISBN 978-605-64290-8-8

9 786056 429088